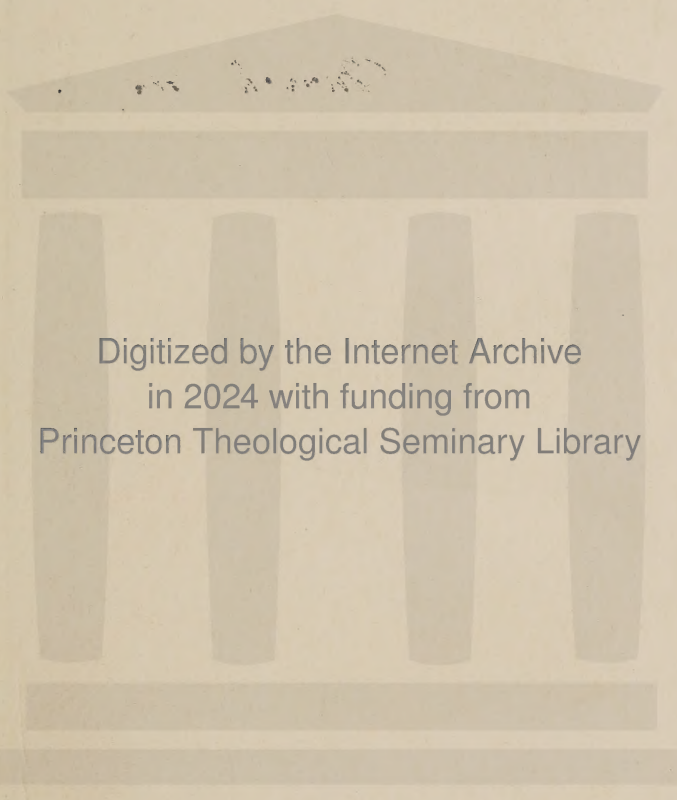

64-2
34

LIBRARY	
OF THE	
THEOLOGICAL SEMINARY,	
AT	
PRINCETON, N. J.	
DONATION OF	
SAMUEL AGNEW,	
OF PHILADELPHIA, PA.	
Letter.....	March 25th, 1858.
No.....	

BX 890 .B4 1843 v.11
Bede, 673-735.
The complete works of
Venerable Bede

Digitized by the Internet Archive
in 2024 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

THE
COMPLETE WORKS
OF
VENERABLE BEDE,

IN THE ORIGINAL LATIN,
COLLATED WITH THE MANUSCRIPTS, AND
VARIOUS PRINTED EDITIONS,

ACCOMPANIED BY
A NEW ENGLISH TRANSLATION
OF THE HISTORICAL WORKS,
AND
A LIFE OF THE AUTHOR.

BY THE REV. J. A. GILES, D.C.L.,

LATE FELLOW OF C.C.C., OXFORD.

VOL. XI.
COMMENTARIES ON THE SCRIPTURES.

LONDON:
WHITTAKER AND CO., AVE MARIA LANE.

MDCCCXLIV.

LONDON:
GILBERT & RIVINGTON, PRINTERS,
ST. JOHN'S SQUARE.

VENERABILIS

B E D Æ

OPERA QUÆ SUPERSUNT OMNIA,

NUNC PRIMUM IN ANGLIA,

OPE CODICUM MANUSCRIPTORUM,

EDITIONUMQUE OPTIMARUM

EDIDIT J. A. GILES, LL.D.,

ECCLESIAE ANGLICANÆ PRESBYTER,

ET COLL. CORP. CHR. OXON. OLIM SOCIUS.

VOL. XI.

COMMENT. IN SCRIPT. SACR.

LONDINI:

VE NEUNT APUD WHITTAKER ET SOCIOS.

MDCCCXLIV.

VENERABILIS

B E D Æ

COMMENTARIA IN SCRIPTURAS
SACRAS,

NUNC PRIMUM IN ANGLIA,
OPE CODICUM MANUSCRIPTORUM,
EDITIONUMQUE OPTIMARUM

EDIDIT J. A. GILES, LL.D.,
ECCLESIAE ANGLICANÆ PRESBYTER,
ET COLL. CORP. CHR. OXON. OLIM SOCIUS.

VOL. V.
COMMENT. IN NOVUM TESTAMENTUM.

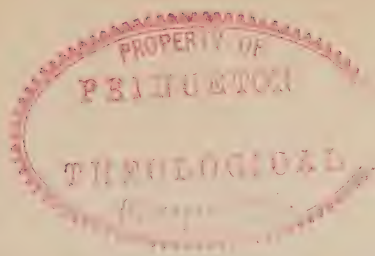

LONDINI:
VENEUNT APUD WHITTAKER ET SOCIOS.

MDCCCXLIV.

P R E F A C E

TO

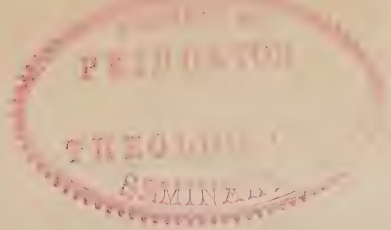
VOL. V. OF THE COMMENTARIES.

THIS volume concludes Bede's Commentary on the Gospel of St. Luke, and nothing more is known to have been written by him in illustration of the Evangelists, except the two Commentaries contained in this and the preceding volume.

But the dishonesty of copyists has led to the ascription of two other Commentaries, on the Gospels of St. Matthew and St. John, to the Venerable Bede. They are both given in the folio editions of his Works, but are omitted here on the general principles already elsewhere stated, and because there appears to have been no reason for attributing them to Bede in the first instance. It is well known that he translated St. John's Gospel into Anglo-Saxon in his last illness; and this fact probably was assumed as a basis whereon to ground

his authorship of the latter of the works in question. Mabillon [Act. Bened. S. III. i. 10.] cites Alcuin as quoting, in his Commentary on St. John, from the Homilies of Bede. Jonas, also, Bishop of Orleans, [de Instit. Laicali, i. 13.] quotes Bede's Homilia in Evangelium Vicesima, wherein occur two verses found also in the second chapter of the Commentary before us. But such arguments are surely of no weight, as in both cases the quotations are from the Homilies, and not the Commentary, on St. John. "In tanta operum Bedæ copia et varietate," says Gehle, [p. 100.] "præstat, ex nostro certe judicio, cautius discernere, quam spuria admiscere genuinis."

IN

LUCÆ EVANGELIUM

EXPOSITIO.

LIBER SECUNDUS.

IN CAP. VI.

CAP. XIX.

ACTUM est autem in sabbato secundo primo cum transiret per sata, &c.] Hoc est quod Marcus ait, quia discipuli propter nimiam eorum qui veniebant, ut curarentur, importunitatem, ne manducandi quidem spatium habebant, et ideo quasi homi-

nes esuriebant. Quod autem spicas segetum manibus confricant, et inediam consolantur, vitæ austerioris indicium est, non præparatas epulas sed cibos simplices quærentium. Et nota quod primi apostoli Salvatoris literam sabbati destruunt, adversum Hebronitas, qui cum cæteros recipiant apostolos, Paulum quasi transgressorem legis repudiant. Unde bene Lucas diem quo sabbati litera solvi cœperat, δευτερό-πρωτον, hoc est secundo primum sabbatum nuncupat, volens intimare sabbati legalis observantiam cessare ultra debere, et naturalis sabbati libertatem quæ ad Moysi usque tempora cæterorum dierum similis erat, oportere restitui. Ut sicut ecclesiam non circumcisio vel cærimonix legis, sed fides Abrahæ

qua in præputio justificatus est, per dilectionem operata salvat, ita hanc etiam non aliud quam spirituale sabbatum, quo et ipse Abraham semper a servili, id est noxia vacabat actione, per septiformem Spiritus Sancti gratiam Deo commendet. Hujus itaque temporis sabbatum, quo sicut in cæteris diebus utilia quæque licet operari, ad distinctionem Judaici sabbati, quo non iter facere, non ligna colligere, non alia quælibet necessaria facere licebat, secundo primum appellat. Primum videlicet hoc a secundo prælatum sive temporis ordine, quia per innumera ante legem secula, quomodo nunc agitur a patribus agebatur, seu certe gratiæ munere significans, ut nil aliud secundo primum, quam inferiori superius intelligas esse sabbatum. Nam et primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Nec tamen errat si qui Dominum Jesum Christum secundo primum Adam velit appellare, qui merito scilicet et gratia non humanæ nativitatis ordine primum præcesserit Adam, juxta quod de illo præcursor suus ait, Qui post me venit, ante me factus est, quia prior me erat. Potest et ita in sabbato secundo primo dictum intelligi, ut unum idemque novi testamenti sabbatum, et secundum et primum sit. Secundum, quia post legale sabbatum a nobis observatur. Primum, quia et ante decreta legis a justis observabatur antiquis. Mystice autem discipuli per sata transeunt, illa videlicet de quibus Dominus ait, Levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem, et qui metit, mercedem accipit. Et ideo nihil melius esurire quam salutem intelliguntur hominum, quam ipse messorum primus quondam inter preces esuriens, mox ostensis quas cupiebat dapibus, audit, Surge, Petre, occide et manduca. Et mira sacramenti concordia, quia et ibi mactari et manducari jubentur

animalia, et hic confricari et nihilominus manducari spicæ referuntur. Hoc est enim, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, et exuite vos veterem hominem cum actibus ejus. Quia non aliter quisque transit in corpus Christi, non aliter doctorem profectus sui fructibus pascit. Vellere itaque spicas esse homines a terrena intentione, qua solum mentis quasi radicem fixerant eruere. Fricare autem manibus, exemplis virtutum ab ipsa etiam carnis concupiscentia, quasi folliculis atque integumentis aristarum, puritatem mentis exuere. Grana vero manducari est, emundatum quemque ab omni inquinamento carnis et spiritus, per ora prædicantium, ecclesiæ membris incorporari. Et bene hæc discipuli apud Marcum Dominum prægredientes egisse referuntur, quia doctoris necesse est sermo præcedat, et sic cor auditoris gratia supernæ visitationis illustret.

Quidam autem Pharisaëorum dicebant illis, Quid facitis, quod non licet in sabbatis? Hæc alii evangelistæ narrant ipsi Domino fuisse magis objecta. Sed sive illi, sive discipulis ejus, sive per plures passim criminantes utrisque sint dicta, (neque enim ullus evangelista falsum scribere potuit,) tamen quia quicquid a discipulis agitur, ad eum respicit, cujus in agendo magisterium sequuntur, confestim ille juxta quod Esaias ait, Et arguet in æquitate pro mansuetis terræ, falsos legis defensores veris sanctorum devincit exemplis. Ait enim,

Nec hoc legistis quod fecit David cum esurisset, &c. Regum narrat historia beatum David insidias Saulis vitantem ad Abimelech sacerdotem venisse in Nobæ, sibi suisque cibos petisse. At sacerdotem panes communes non habentem, cum solum primo disceret mundos a mulieribus ab heri et nudius tertius fuisse

pueros, panes consecratos ei dare non dubitasse, melius arbitratum, propheta dicente, Misericordiam volo et non sacrificium, de famis periculo homines liberare, quam Deo offerre sacrificium. Hostia enim Deo placabilis, hominum salus est. Opponit ergo Dominus Pharisæis calumniatoribus, et dicit, Si et David sanctus est, et Abimelech pontifex a vobis non reprehenditur, sed legis uterque mandatum probabili excusatione transgressi sunt, et fames in causa est, cur eandem famem non probatis in apostolis, quam probatis in cæteris? Quanquam et in hoc multa distantia sit, isti spicas in sabbato manu confricant, illi panes comedere Leviticis, et ad sabbati solennitatem accedebant. Coquebantur enim panes propositionis ante sabbatum, et sabbato mane oblati super sacram mensam ponebantur bis seni ad alterutros conversi, duabus pateris aureis superpositis thure plenis; quæ permanebant ad aliud sabbatum, et tunc pro illis alii deportabantur, illi vero sacerdotibus exhibebantur. Et thure incenso in igne sacro in quo omnia holocausta fieri solebant, aliud thus super alios duodecim panes adjiciebatur. Qua hora superveniens David, panesque consecratos accipiens, ostendit figurate sacerdotalem cibum ad usum transiturum esse populorum. Sive quod omnes vitam sacerdotalem debemus imitari, sive quia omnes filii ecclesiæ sacerdotes sunt. Ungimur enim in sacerdotium sanctum, offerentes nosmetipsos Deo hostias spirituales.

Et dicebat illis, Quia Dominus est Filius hominis etiam sabbati.] Si, inquit, David rex sacerdotali cibo pastus excusabilis est, et juxta alterius evangelii fidem sacerdotes sabbatum per templi ministerium violantes crinine carent, quanto magis Filius hominis qui verus rex et verus sacerdos, et ideo Dominus

est sabbati, evulsarum sabbato spicarum noxa non tenetur.

CAP. XX. *Factum est autem et in alio sabbato ut intraret in synagoga et doceret, &c.*] Sabbatis præcipue Dominus in synagoga docet, operaturque virtutes, non solum propter insinuandum spirituale sabbatum, sed et propter celebriorem eo die populi conventum. Cui tunc ex antiqua patrum institutione moris erat, quia vacare a labore per legem jubebatur, legendis audiendisque scripturis operam dare. Juxta quod in Actibus Apostolorum Jacobus loquitur, Moyses enim a diebus antiquis habet qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur. Nam sicut hi quibus venandi ars est, ubi feras, pisces, et volucres abundare didicerint, ibi sua maxime retia tendunt: ita et Dominus semper docuit in synagoga et in templo, quo omnes Judæi conveniebant, volens omnes salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Homo sane qui manum habebat aridam, humanum genus indicat infœcunditate boni operis arefactum, sed Domini miseratione curatum. Cujus dextera quæ in primo parente dum vetitæ arboris poma decerperet, aruerat, per Redemptoris gratiam dum insontes manus in crucis arbore tenderet, bonorum operum succis est restituta saluti. Et bene in synagoga manus erat arida, quia ubi scientiæ donum majus, ibi gravius est inexcusabilis noxæ periculum.

Observabant autem Scribæ et Pharisei si sabbato curaret, &c.] Quia destructionem sabbati quam in discipulis arguebant probabili magister excusaverat exemplo, nunc ipsum observando magistrum calumniari volunt, ut si sabbato curet, transgressionis, si non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant.

Ipse vero sciebat cogitationes eorum, &c.] Hoc

est quod legimus, Dominus novit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Et quod sequitur, Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum, de illis dictum est qui legem per Christum adimpletam, nec nobis carnale per hanc, sed spirituale sabbatum didicerunt esse præceptum.

Ait autem ad illos Jesus, Interrogo vos, si licet sabbato bene facere an male ?] Præveniens Dominus calumniam Judæorum, quam sibi perfida mente paraverant, arguit eos quia legis præcepta prava interpretatione violarint, æstimando in sabbato etiam a bonis operibus feriandum, cum lex a malis abstinere jubeat dicens, Omne opus servile non facietis in eo, id est peccatum. Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati. Eodem præcepto simul et futuri seculi formam in præsentibus adumbrans, ubi qui per sex seculi hujus ætates bona fecerunt, in septima quiete malorum tantummodo, non autem et bonorum sint ferias habituri. Nam licet secularia opera conquiescant, non otiosus tamen boni operis actus est in Dei laude quiescere.

Animam salvam facere, an perdere ?] Hoc est, hominem curare, an non. Idem est quod præmiserat, Bene facere, an male. Non quod Deus summe bonus auctor mali nobis aut perditionis esse possit : sed quod ejus non salvare, Scripturæ consuetudine perdere dicatur. Sicut dicitur indurasse cor Pharaonis, non quod molle obduraverit, sed quod meritis præcedentibus obduratum, misericorditer emollire noluerit. Et nos cum rogamus, ne nos inducat in tentationem, protinus addendo, Sed libera nos a malo : manifeste docemus ejus inducere in tentationem non esse aliud, quam liberare a malo : ejus perdere animam esse, a perditione salvam non facere. Si quem vero movet quare Dominus cum corpus esset cu-

raturus, de animæ salvatione interrogaverit, intelligat vel animam more Scripturarum pro homine positam, sicut dicitur, Hæ sunt animæ quæ exierunt de femore Jacob: vel quod illa miracula propter animæ salutem faciebat, vel quod ipsa manus sanatio salutem animæ significabat, quæ a bonis (ut prædixi) cessans operibus, aridam quodammodo dextram habere videbatur.

Et circumspectis omnibus dixit homini, Extende manum tuam, &c.] Sananda manus arida jubetur extendi, quia infructuosæ debilitas animæ nullo melius ordine quam eleemosynarum largitate curatur. Unde Joannes Baptista turbis sciscitantibus quid facerent, ut non velut arbores aridæ mitterentur in ignem; hoc solum præcepit, Qui habet duas tunicas, det non habenti, et qui habet escas similiter faciat. Et in Ecclesiastico dicitur, Fili, non sit manus tua ad accipiendum porrecta, et ad dandum collecta. Frustra enim manus ad Deum pro peccatis rogaturus expandit, qui non has ad viduam rogantem beneficium laturus extenderit.

Ipsi autem repleti sunt insipientia, &c.] Magna utique insipientia, eos qui salute plurimum indigebant, de nece Salvatoris agere consilium. Qui quantum nequitiae studeant, ostenditur, cum et hoc in crimen reputant, quod ad verbum illius salvam qui languebat extenderit dexteram. Quasi non eorum quisque majora sabbatis egerit, cibos portando, porrigendo calicem, cæteraque quæ victui necessaria sunt exequendo. Neque enim qui dixit et facta sunt, sabbato laborasse poterat convinci.

CAP. XXI. *Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare.]* Non omnis qui orat ascendit in montem. Est enim oratio, quæ peccatum facit. Sed qui bene orat, qui Deum orando quærit, hic a ter-

renis ad superiora progrediens, verticem curæ sublimioris ascendit. Qui vero de divitiis, aut de honore seculi, aut certe de inimici morte sollicitus obsecrat, ipse in infimis jacens, viles ad Deum preces mittit. Orat autem Dominus non ut pro se obsecret, sed ut pro me impetret. Nam etsi omnia posuerit Pater in potestate Filii, Filius tamen ut formam hominis impleret, obsecrandum Patrem putat esse pro nobis, quia advocatus est noster. Advocatum enim, inquit, habemus apud Patrem, Jesum Christum. Si advocatus est, debet pro meis intervenire peccatis. Non ergo quasi infirmus, sed quasi pius obsecrat. Vis scire quam omnia quæ velit, possit? et advocatus et judex est: in altero, pietatis officium; in altero, insigne est potestatis.

Et erat pernoctans in oratione Dei.] Forma tibi præscribitur, quam debeas æmulari. Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctatur? quid te facere convenit, cum vis aliquod officium pietatis adoriri, quando Christus missurus apostolos prius orare curavit? Vis scire quam mihi, non sibi oraverit?

Et cum dies, inquit, factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis.] Ubi notandum quod evangelica et apostolica scriptura non solum illos duodecim appellat discipulos Christi, sed et omnes qui in eum credentes magisterio ejus ad regnum cœlorum erudiebantur. Discipuli quippe a discendo sunt vocati, ex quorum multitudine quos ipse voluit elegit.

Quos et apostolos nominavit.] Apostoli Græce, Latine missi dicuntur. Cujus sacramentum nominis exponens evangelista Marcus, ait, Et fecit ut essent duodecim cum illo, et ut mitteret eos prædicare evangelium. Et ipse Dominus dicit, Sicut misit me Pater.

et ego mitto vos. Qui bene duodecim sunt electi, ut videlicet mundi salutem, quam verbo prædicarent, suo quoque numero mystice commendarent. Ter enim quaterni, decus dispondius. Hinc est enim quod et superius dixi, qua cum in typo ecclesiæ Salomon Domino templum conderet, fecit et mare æneum, in quo sacerdotes lavarentur, duodecimque illud bovum clunibus imposuit, quorum tres aquilonem, tres occidentem, tres meridiem, et tres aspicerent orientem; figuraliter insinuans, quoniam apostoli apostolorumque successores, cunctas orbis quadrati plagas fide et confessione Sanctæ Trinitatis essent a peccatorum labe purgaturi.

Simonem quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem ejus.] Non nunc primum Simoni Petri cognomen indidit, sed longe ante cum a fratre Andrea ad se adductum intuitus dixit, Tu es Simon filius Jonæ, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Sed eum volens Lucas nomina duodecim apostolorum enumerare, necesse haberet Petrum dicere: breviter innuere voluit quod non hoc ante vocaretur, sed ita eum Dominus cognominaverit, quamvis non tunc, sed quando Joannes ipsa Domini verba posuit, intentos videlicet reddens auditores. Nam si hoc ante vocaretur, non ita videres mysterium petræ, putans eum casu sic vocari, non providentia Dei. Ideo voluit eum prius aliud vocari, ut ex ipsa commutatione nominis, sacramenti vivacitas commendaretur. Idem ergo Latine Petrus, quod Syriace Cephas, et in utraque lingua nomen a petra derivatum est, haud dubium quin illa, de qua Paulus ait, Petra autem erat Christus. Nam sicut lux vera Christus donavit apostolis ut lux mundi vocentur, sic et Simoni qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. Cujus alias

alludens etymologiæ dixit, Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Violenter ergo quidam Latino vel Græco nomini Hebræam quærentes etymologiam, dicunt Petrum dissolventem, sive discalceantem, vel agnoscentem interpretari: cum et expositio Joannis evangelistæ cujus memini, et ipsa lingua Hebræa, quæ P litteram omnino non sonat, Hebræum hoc nomen non esse testetur. Abusive enim Fetrum pro Petro, sicut et Faulum pro Paulo, et Filatum pro Pilato scribentes, violenter ficto nomini falsam interpretationem subnectunt. Simon autem obediens interpretatur. Porro Andreas Græcum nomen est, ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, hoc est a viro, virilis appellatur. Quibus recte vocabulis, apostolorum primi decorantur, qui mox agnum Dei a Joanne cognoverunt, eum videre et audire curaverunt. Quod vero Simon ponens mœrorem vel audiens tristitiam interpretatur, illi tempori congruit, quando post resurrectionem viso Domino vel mortis illius vel suæ negationis mœrorem deposuit, sed suæ confestim mortis tristitiam audivit, dicente Domino, Cum autem senueris, extends manus tuas, et alius te cinget, et ducet quo non vis.

Jacobum et Joannem, Philippum et Bartholomæum, Matthæum et Thomam.] Pulchre ac reverenter Lucas in catalogo apostolorum usitato nomine Matthæum, in prima vero de teloneo vocatione, ut superius admonui, Levin appellare maluit. Ipse vere Matthæus juxta quod scriptum est, Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris: et manifeste Matthæum de teloneo vocatum, et in ordine se apostolorum publicanum cognominat, sed et compari suo Thomæ cum a cæteris evangelistis sit prælatus, se in ordine supponit. Jacobus sane et Joannes, qui ob eximium virtutis et animi culmen filii tonitruui, hoc est,

βοανεργεις, sive ut emendatius scribitur, banereem, sunt a Domino cognominati. Nec frustra. Quorum unus e cœlestibus intonans vocem illam theologiam, quam nemo prius edere noverat, emisit, In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum, et cætera, quæ tanto robore gravida reliquit, ut si aliquanto plus intonare voluisset, nec ipse capere mundus posset. Sed et ambo sæpe seorsum, et in montem a Domino duci, et aliquando sonum de nube terrificum percipere meruerunt, Hic est Filius meus dilectus. Prisca quoque nomina meritis aptissima gestarunt. Jacobus enim supplantator. Joannes, in quo est gratia, vel Domini gratia dicitur. Nam ille et carnis curam Domino vocante supplantare, et ipsam carnem Herode trucidante gavisus est contemnere. Iste ob amoris præcipui gratiam, quam virginali gloria meruerat, super Redemptoris sui pectus in cœna recubuit. Philippus os lampadis interpretatur. Et recte, quia et vocatus a Domino, mox invento Nathanaheli lumen quod agnoverat prædicavit dicens, Quem scripsit Moyses in lege et prophetæ, invenimus, Jesum filium Joseph a Nazareth. Et postmodum quod se de lumine minus scire sentiebat, suppliciter quæsivit, Domine, inquires, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. Bartholomæus Syrum est non Hebræum, et interpretatur filius suspendentis aquas, hoc est filius Dei. Qui prædicatorum suorum mentes ad cœlestia contemplanda suspendit, ut quo celsa liberius pervolant, eo terrenorum corda feracius dictorum suorum guttis inebrient. Unde bene Moyses de ecclesia mystice disserens ait, Quia non est terra ad quam ingredimini possidendam, similis terræ Ægypti, de qua existis, ubi jacto semine in hortorum morem aquæ

ducuntur irriguæ, sed de cœlo pluvias expectans, quam Deus suus invisit omni tempore. Secularis enim sapientia quasi coluber per humum serpit, divina autem de cœlestibus intonat. Matthæus donatus dicitur. Videlicet, quia magno Domini munere de teloneario publicano, in apostoli est et evangelistæ delegatus officium. Thomas abyssus vel geminus. Unde et Græce Didymus appellatur, quia quo cæteris diutius dubitavit, eo Dominicæ resurrectionis veritatem altius didicit. De quo pulcre Paulinus Nolæ antistes cecinit :

Hic dubius gemino Didymus cognomine, Thomas,
Adjacet: hunc Christus pavidæ cunctamine mentis
Pro nostra dubitare fide permisit: ut et nos
Hoc duce firmati, Dominumque Deumque trementes,
Vivere post mortem vero fateamur Iesum
Corpore, viva suæ monstrantem vulnera carnis.

Jacobum Alphei, et Simonem qui vocatur Zelotes.]
Hos cum additamento posuit, ad distinctionem Jacobi Zebedæi et Simonis Petri, vel etiam Judæ traditoris. Nam et hunc Simonem fuisse dictum, Joannes ostendit, qui ait, Et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simoni Scariothis. Et Jacobus quidem Alphei, ipse est qui in evangelio frater Domini nominatur, quia Maria uxor Alphei, soror fuit Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleopæ Joannes evangelista cognominat. Fortasse quia vel idem Alpheus etiam Cleopas est dictus, vel ipsa Maria defuncto post natum Jacobum Alpheo, Cleopæ nupsit. Cui Simeonem filium genuisse, eumque consobrinum Domini existentem, eo quod Cleopas frater fuerit Joseph, Hierosolymæ post Jacobum rexisse ecclesiam, historia ecclesiasticâ tradit, sive hic apostolus Simon, seu quilibet alius Simeon

fuerit. Quia vero Jacobus merito filius Alphei, id est, docti sit cognominatus, ipsi testantur apostoli, qui eum post Domini passionem statim Hierosolymorum ordinaverunt episcopum. Quia et ante sanguinis effusionem, verus etiam ipse carnalis desiderii fit supplantator, testatur Hegesippus vicinus apostolorum temporum historicus. Suscepit, inquiens, ecclesiam Hierosolymæ post apostolos frater Domini Jacobus cognomento Justus. Multi quidem Jacobi vocantur, hic de utero matris sanctus vocatus fuit, vinum et siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, neque unctus est unguento, neque usus est balneo. Huic solitum erat ingredi Sancta Sanctorum. Siquidem vestibus laneis non utebatur sed lineis, solusque ingrediebatur in templum, et fixis genibus pro populo deprecabatur; in tantum, ut camelorum duritiam traxisse ejus genua crederentur. Simon autem Zelotes, ipse est, et Simon Chananæus de vico Galilææ Chana, ubi aquas Dominus convertit in vinum. Chana quippe Zelus, Chananæus zelotes interpretatur.

Judam Jacobi, et Judam Scarioth qui fuit proditor.] Et horum, distinctionis gratia, nomina duplicavit. Quorum unus, ut ipse in catholica scribit epistola, frater est Jacobi, qui etiam Thaddeus vocabatur. Alter, aut a vico in quo ortus est, aut ex tribu Issachar præsagium suæ condemnationis vocabulum sumpsit. Issachar quippe, quod dicitur merces, pretium prodicionis insinuat. Scarioth autem, quod memoria mortis interpretatur, arguit eum non repente persuasum, sed meditatam diutius Dominicæ traditionis subiisse piaculum. Qui non per imprudentiam, sed per providentiam inter apostolos eligitur. Quanta enim est veritas, quam nec ad-

versarius minister infirmat? quanta moralitas Domini, qui periclitari apud nos iudicium suum quam affectum maluit? Susceperat enim hominis fragilitatem, et ideo nec has partes recusavit infirmitatis humanæ. Voluit deseri, voluit prodi, voluit ab apostolo suo tradi, ut tu a socio desertus, a socio proditus, moderate feras tuum errasse iudicium, periisse beneficium.

Et descendens cum illis stetit in loco campestri, &c.] Electurus apostolos Dominus in montana subiit, turbas vero docturus ad campestria redit, quia non nisi in humili Christum turbæ videre sufficiunt. Nam hæc est norma quam secutus apostolus ait, Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quasi parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed ne nunc quidem potestis. Apostoli autem ipsi secundum Matthæum quasi perfectiores, et in monte et aperto Salvatoris ore docti esse narrantur. Ubi si qui diligentius utrumque velit evangelistam perscrutari, potest intelligi, cum in monte duodecim discipulos elegit e pluribus, quos et apostolos nominavit, quod Matthæus prætermisit, tunc illum habuisse sermonem quem Matthæus interposuit et Lucas tacuit, hoc est in monte. Ac deinde cum descendisset, in loco campestri habuisse alterum similem, de quo Matthæus tacet, Lucas non tacet, et utrumque sermonem eodem modo esse conclusum.

Ab omni Judæa et Hierusalem et maritima, &c.] Maritimam multitudinem non a proximo mari Galilææ (neque enim hoc miraculi loco poneret) sed a mari magno reor esse cognominatam, in qua etiam Tyrus et Sidon comprehendi poterant. Verum quia gentium civitates sunt Judæis quidem sorte datæ.

sed non ab eis possessæ, eo quod hostes exterminare nequirent, consulte nominatim ponuntur, ut quanta sit fama virtusque Salvatoris intimetur, quæ exteris etiam ad sanitatem doctrinamque capessendam civitates accersiat. Ubi notandum, quia Dominus etsi venientibus ad se gentilibus misertus sit, unde et puerum centurionis et Chananææ filiam approbata petentium fide curavit, non tamen eorum civitates intrasse reperitur, ne videlicet occasionem querelæ Judæis calumniantibus suggereret, sed perfectam potius salutem gentium passionis et resurrectionis suæ tempori reservaret. Quo imminente tempore gentilibus eum videre quærentibus ait, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.

Et omnis turba quærebat eum tangere, &c.] Et supra leprosus Domino tangente mundatur, et hic omnis turba quæ eum tangere potuit, spiritus illius virtute sanatur. Tactus ergo Salvatoris, opus est salutis. Quem tangere, est fideliter in eum credere. A quo tangi, est ejus munere firmari. Sed unusquisque in suo sensu abundat. Turbæ quæ de longe ad audiendum confluunt, descendentes in campum Domini curantur attactu. Discipuli qui in minoribus jam sunt instituti, in montis cacumine ad majora provehuntur. E quibus etiam eliguntur, qui eum transfiguratum secreto in monte speculentur. Unus præ omnibus quasi sublimioris sapientiæ fonte inebriandus, magistri recumbit in pectore. Raroque uspiam vel turbas Dominum ad altiora sequi, vel quempiam debilem inveniens in monte curari, sed extincta febre libidinum, accensaque scientiæ luce, pedetentim quemque ad culmen subire virtutum.

Nam et in veteri testamento Moyses solus cum Josue montem Dei ascendens, ad regendum vulgus in campo donec redirent, Aaron ordinavit et Hur. Aaron quippe qui interpretatur mos fortitudinis, singularem Dominicæ incarnationis excellentiam, Hur vero qui ignis dicitur, donum Sancti Spiritus insinuat. Quia plures in ecclesiâ parvuli, etsi comitari magistros ad penetranda summæ divinitatis arcana nequeunt, Dominicæ tamen incarnationis sacramentis redimi, et Spiritus Sancti possunt ardore signari.

CAP. XXII. *Et ipse elevatis oculis in discipulos suos dicebat, Beati pauperes, &c.*] Etsi generaliter omnibus loquitur, specialius tamen oculos Salvator in discipulos levat, ut his qui verbum intenta cordis aure percipiunt, latius saporis intimi lumen aperiatur. Cui simile est quod Matthæus ait, Et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus, et aperiens os suum docebat eos dicens, Beati pauperes spiritu. Nam quibus os in monte sedens aperit ut magna sublimiter audiant, in eos oculos stans in campo dirigit, ut audita patenter intelligant. Beati itaque pauperes. Non utique omnes, sed illi tantum modo qui omne præsentis seculi, tametsi altum videatur, pro nihilo culmen ducunt. Qui merito regni cœlestis perhibentur munere digni, quia delectationis humanæ probantur cupiditate nudati. Qualem se rex David pauperiem sustinuisse declarans ait, Ego vero egenus et pauper sum. Et alibi non modo terrestria, sed et ipsa pro Domino super cœlestia parvipendens dicensque, Quid enim mihi restat in cœlo, et a te quid volui super terram? mox ubi spei suæ fixisset anchoram, subdendo manifestat, Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.

Alioquin nonnulli miserrima conditione paupertatis, et hic seculi gaudiis ob inopiam rerum, et ibi regno Dei ob meritorum nequitiam carent.

Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini.] Quid esurire beati, quid sitire debeant, Matthæus exponit, videlicet justitiam, apertissime nos instituens nunquam nos satis justos æstimare debere, sed quotidianum justitiæ semper amare, immo ardere profectum. Cujus perfectam saturitatem non in hoc seculo, sed in futuro posse provenire supernorum desiderio Psalmista flagrans ostendit, qui ait, Ego autem cum justitia apparebo in conspectu tuo, satiabor dum manifestabitur gloria tua: potest et simpliciter accipi, Beati qui nunc esuritis, qui castigatis corpus vestrum et servituti subjicitis, qui in fame et siti verbo operam datis, quia cœlestium tunc gaudiorum habetis ubertate perfrui.

Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.] Non temporarium damna commodorum, sed virtutum detrimenta spiritualium qui flent, æterna beatitudine consolabuntur. Ubi non nostra solum, sed et proximi jubemur commissa deflere. Quem si ut nos diligimus, consequenter illius et profectu nos gratulari, et defectu necesse est tribulari: nec solum tribulari, verum ad lacrymas usque succendi. Sic enim Samuel et David peccatum Saulis et interitum lugent. Sic peccatricem Dominus ipse flevit super civitatem; et mœstis compassus sororibus, Lazarum, quem divina erat majestate resuscitaturus, humana prius miseratione deflebat. Mystice significans eos qui peccati morte sopiuntur, ut reviviscere queant a proximis esse plangendos. Quod autem nunc flentes risuros esse promittit, non pueriliter accipiendum, sed Scripturæ more risus nomine mentis exultatio, et affectus quidam lætior intelligendus est esse designatus. Sicut

Sara, Risum (inquit) mihi fecit Deus. Et in Job dictum est, Os autem veracium replebitur risu. Per quæ (ut dixi) nomina, gaudium animæ figuratur interius.

Beati eritis cum vos oderint homines, &c.] Qui propter divitias hæreditatis Christi in sanctis, propter panem vitæ æternæ, propterque spem cœlestium gaudiorum, fletus, esuriem, paupertatemque pati desiderat, beatus est. Multo autem beatior, qui has inter adversa virtutes servare non trepidat. Quia oderint licet homines corde nefando, dilectum cor Christo lædere nequeunt. Separent et synagoga depellant, Christus invenit et confirmat. Exprobrent nomen crucifixi, ipse commortuos sibi conresuscitat, et consedere facit in cœlestibus.

Et ejecerint nomen vestrum tanquam malum, &c.] Nomen vestrum quod dicit, nomen Christianorum significat, quod a gentilibus Judæisque sæpissime quantum ad ipsos memoriæ abrasum, et ab hominibus est ejectum, nulla jam existente causa odii, nisi propter Filium hominis, quia videlicet nomen Christi, credentes suum voluerint facere cognomen: atque ideo nominis summi persecutores, hominum non immerito nomine notantur. Beati (inquit) eritis, cum vos oderint homines: docens eos ab hominibus insectandos, sed ultra homines esse beandos.

Gaudete in illa die, et exultate, &c.] Non hoc a quolibet patiente, sed ab eo qui supernæ tantum mercedis intuitu patitur, præceptum potest impleri, ut scilicet inter odia cordium, inter probra linguarum, inter ipsas persequentium manus, æquali, imo lætiori adhuc corde versetur: non ad hoc nostri similes valeant, sed eorum qui ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Qui ergo multa in terris pro Christo sustinet adversa, multa in cœlis a Christo re-

cipiet dona. Cæterum quanta ab Elia verborum jacula falsi sustinuere prophetæ, quos deridens aiebat, Clamate voce majore, Deus enim est Baal, et forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur. Quantam dedere stragem qui octingenti simul et quinquageni sunt interempti? Verum quia Baal et non Christus in causa erat, nec irrisi gaudebant, nec occisi palmam, sed pœnam meruere perennem.

Secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum.] Bene exemplo adhortatus est, quia vera dicentes solent persecutionem pati. Nec tamen ideo prophetæ antiqui timore persecutionis a veritatis prædicatione defecerunt. Notandum sane, quia sicut Matthæus per octo quas posuit beatitudines, octavam spei nostræ perfectionem, quæ resurrectionis gloria dedicatur, insinuat: ita Lucas per quatuor virtutes amplectitur cardinales. Beati enim pauperes, qui per temperantiam a mundi refrenantur illecebris. Beati esurientes, qui sua fame commoniti esurientibus esse miserendum, et ipsi per justitiam miserentur ut valent. Nam eleemosynam qua Christo non nostra donamus, sed sua reddimus, justitiam recte dici testatur Psalmista, qui ait, Disperdit pauperibus, justitia ejus manens in seculum seculi. Justitia est enim qua sua cuique tribuimus, nemini quicquam debentes, nisi ut invicem diligamus. Beati qui per prudentiam inter bonum dinoscentes et malum, occidua flere, et ad æterna norunt anhelare. Beati, qui per fortitudinem fidei omnia valent molesta tolerare. Igitur qui necdum consummatæ virtutis arcem conscendere valent, generalis interim perfectionis sunt beatitudine perfovendi. Quatenus a bonis paulatim ad meliora progressi, dum consistenti in planitie Domino libenter auscunt, ad hunc

quandoque in monte sedentem sublimiter ascendant. Nam quorum adhuc edomandis instruendisque cordibus insistit, hos quasi stans, qui situs est laborantis, affatur. Quos vero longo studii spiritualis exercitio promptos jamque ac dociles invenit, his libertate ac dignitate magistri quasi quietus Salvator residens, mystica quæque de supernis intimat. Quæ spiritualium differentia profectuum, in Israeliticæ plebis est habitu pulcherrimis expressa figuris. Ubi vulgus omne quibuslibet vestibus utens, in quatuor angulis palliorum hyacinthinas sibi fimbrias est facere præceptum. Sacerdotes quatuor habere vestes, totidem mysticis coloribus mira varietate distinctas. Pontifices et ea quæ sacerdotes, et alia quatuor indumenti genera, colorum quidem eorundem, sed sublimioris gratia dignitatis, et auro interlucente corusca, et patriarcharum atque ipsius Domini nomine redimita gestare. Quæ per singula vel exponere vel solum proponere, proprii industriam spectat operis.

Verumtamen, vae vobis divitibus, &c.] Quod sit vae divitibus adfuturum, a contrario melius intelligitur, ubi pauperum dicitur esse regnum Dei. A quo se regno per omnia qui hic consolari quærunt, alienant, audituri a justo Judice, Filii, recordamini, quia recepistis bona in vita vestra. Ubi notandum, quod non tam divitiæ, quam divitiarum amor in culpa est. Non enim omnis qui habet divitias, sed, ut Ecclesiastes ait, Qui amat divitias, fructus non capiet ex eis : quia qui habita temporalia vel animo contemnere, vel pauperi nescit erogare, usu quidem horum delectatur ad præsens, sed fructu quem dando poterat acquirere, carebit in posterum. Et alibi legimus, Beatus dives qui inventus est sine macula, qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia et thesauris.

Vae vobis qui saturati estis, quia esurietis.] Saturati

tus erat dives ille purpuratus quando epulabatur quotidie splendide, sed dirum vae sustinebat esuriens, quando de Lazari, quem despexerat, digito guttam aquæ quærebat. Aliter. Si beati sunt illi qui iustitiæ semper esuriunt opera, infelices e contrario sunt æstimandi, qui sibi in desideriis placentes, nullam veri et inconcussi boni famem patiuntur, satis se rati beatos si non ad tempus sua voluptate priventur.

Vae vobis qui ridetis nunc, &c.] Et Salomon ait, Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat. Et iterum, Cor sapientium ubi tristitia est, et cor stultorum ubi lætitia. Manifeste docens stultitiam ridentibus, prudentiam, ut supra docuimus, flentibus semper adscribendam.

Vae cum bene vobis dixerint omnes homines.] Hoc est quod Psalmista deplorat: Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et qui iniqua gerit benedicitur. Cui non minima pænæ pars est sua scelera non modo non argui, sed insuper quasi bene gesta laudari. Unde provide Dominus non ait, vae quia bene vobis dicunt homines, quasi distante aliquantum tempore culpam tardius pœna sequatur, sed vae (inquit) cum bene vobis dixerint omnes homines. Quia ipsa peccati nutrix adulatio sicut oleum flammis, sic in culpa ardentibus solita ministrare fomentum, maxima est utique pœna peccantium. Nam quomodo pauperes esurientes et flentes, malorum decet improbitate probari, ita divitiis, epulis, risuique vacantes, per districti Judicis iram male obsequentium clientela majorem foveantur ad pœnam.

Secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum.] Pseudo-prophetas significat, qui et ipsi sæpe in Scriptura sacra prophetæ solent appellari, eo quod ob captandum vulgi favorem futura præfari, id est præloqui conentur. Unde dicit Jezechiel, Vae præ-

phetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum et nihil vident. Quasi vulpes in deserto, prophetæ tui, Israel, erant. Itaque Dominus in monte beatitudines solummodo proborum, in campo vero, etiam vae describit reproborum. Quia rudes adhuc auditores minis necesse est ac terroribus ad bona compelli, perfectos autem sat est præmiis invitari.

Sed vobis dico qui auditis.] Diligite inimicos vestros, bene facite his qui oderunt vos. Quia dixerat supra, quid ab inimicis pati possint, nunc qualiter ipsi cum eisdem inimicis agere debeant, ostendit. Multi autem putant sufficere virtutibus non odisse inimicos, cæterum diligere plus præcipi, quam humana natura patiat, non videntes quia et Moyses, Samuel, et Stephanus pro inimicis orabant, et mortuos David planxit inimicos. Neque enim Dominus impossibilia, sed perfecta iuberet. Non deficientes ergo, dum tempus est, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

Benedicite male dicentibus vobis, &c.] Et hæc se suique similes egisse, testatur apostolus, qui ait, Maledicimur, et benedicimus. Blasphemamur, et obsecramus. Sed hic merito movet, quomodo huic præcepto Domini non sit adversum, quod et in prophetis inveniuntur multæ imprecationes adversus inimicos, quæ maledictiones putantur, sicuti est illud, Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et cætera, quæ ibi dicuntur. Joannes apostolus ait, Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petet et dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis. Ubi primo videndum quia prophetæ per imprecationem quid esset futurum cecinerunt, non optantis voto sed spiritu prævidentis, qui maxime solent figura imprecantis futura prædi-

cere, sicut figura præteriti temporis ea quæ ventura erant sæpe cecinerunt. Deinde in apostoli verbis intelligendum esse quosdam fratres pro quibus orare non nobis præcipitur, cum Dominus etiam pro persecutoribus nostris orare nos jubeat. Quæ solvi quæstio non potest, nisi fateamur esse aliqua peccata in fratribus inimicorum persecutione graviora. Fratres autem Christianos significari, multis divinarum scripturarum documentis probari potest. Peccatum ergo fratris ad mortem puto esse, cum post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Jesu Christi quisque oppugnat fraternitatem, et adversus ipsam gratiam qua reconciliatus est Deo, invidentiæ facibus agitur. Peccatum autem non ad mortem est, si quisquam non amorem a fratre alienaverit, sed officia fraternitatis debita per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit. Quapropter et Dominus in cruce ait, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Nondum enim gratiæ Spiritus Sancti participes facti, societatem sanctæ fraternitatis inierant. Et beatus Stephanus orat pro eis a quibus lapidatur, quia nondum Christo crediderant, neque adversus illam communem gratiam dimicabant. Et apostolus Paulus propterea, credo, non orat pro Alexandro, quia jam frater erat: et ad mortem, id est, invidentiam, fraternitatem oppugnando peccaverat. Pro his autem qui non abruperant amorem, sed timore succubuerant, orat ut eis ignoscatur. Sic enim dicit, Alexander ærarius multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus secundum opera illius, quem et tu evita, valde enim resistit nostris sermonibus. Deinde subjungit pro quibus orat, ita dicens: In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt, non illis imputetur.

Ista differentia peccatorum Judam tradentem a Petro negante distinguit.

Si quis te percutit in maxillam, præbe et alteram.] Non ait, eum qui te percutit, noli tu percutere, quanquam hoc etiam magnum præceptum sit: sed ait, para te adhuc percuti. Quod ad misericordiam pertinere, hi maxime sentiunt, qui eis quos multum diligunt, tanquam filiis vel quibuslibet dilectissimis suis ægrotantibus serviunt, vel parvulis, vel phreneticis, a quibus multa sæpe patiuntur. Etsi eorum salus id exigat, præbent se etiam ut plura patiantur, donec vel ætatis vel morbi infirmitas transeat. Quos ergo Dominus medicus animarum curandis proximis instruebat, quid eos aliud docere posset, nisi ut eorum quorum saluti consulere vellent, imbecillitates æquo animo tolerarent? Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit, quia nihil innocentius est eo qui in virtute perfectus est. Multi autem alteram maxillam præbere noverunt, diligere vero illum a quo feriuntur, ignorant. At vero ipse Dominus, qui utique præcepta quæ docuit primus implevit, percutienti se in maxillam ministro sacerdotis non præbuit alteram, sed insuper dixit: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cædis? Non tamen ideo paratus corde non fuit non solum in alteram maxillam cædi pro salute omnium, sed etiam toto corpore crucifigi.

Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, &c.] Quod de vestimento et tunica dictum est, non in eis solis, sed in omnibus faciendum est, quæ aliquo jure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessariis hoc imperatum est, quanto magis superflua contemnere convenit?

Omni autem petenti te, tribue.] Omni petenti (inquit) non omnia petenti, ut id des quod dare honeste et juste potes. Quid si enim pecuniam petat, qua innocentem conetur opprimere? Quid si postremo stuprum petat? Sed ne multa persequar quæ sunt innumerabilia, id profecto dandum est quod nec tibi nec alteri noceat, quantum sciri aut credi ab homine potest. Et cui juste negaveris quod petit, indicanda est ipsa justitia, ut non eum inanem dimittas. Ita omni petenti te tribues, quamvis non semper id quod petit tribues. Et aliquando melius aliquid tribues, cum petentem injusta correxeris.

Et qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.] De veste, domo, fundo, jumento, et generaliter de omni pecunia dicit. Utrum autem de servis accipiendum sit, magna quæstio est. Non enim Christianum oportet sic possidere servum, quomodo equum aut argentum. Quanquam fieri possit, ut majore pretio valeat equus quam servus, et multo magis aliquid aureum vel argenteum. Sed ille servus si rectius et honestius, et ad Deum colendum accommodatius abs te Domino educatur aut regitur, quam ab illo potest qui eum cupit auferre, nescio utrum quisquam dicere audeat, ut vestimentum eum debere contemni. Hominem namque homo tanquam seipsum diligere debet, cui ab omnium Domino etiam ut inimicos diligat imperatur.

CAP. XXIII. *Et prout vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter.*] Quia caritas patiens est, benigna est, non tantum injurias inimici fortissime suffert, sed amici quoque gratiam benignissime prævenit. Nam redamare amantem, cunctos natura docuit. Non amantem vero beneficiis ad amorem cogere Christi solum doctrina perfectos instituit. Qui cum nos priores prout nobis fieri

velimus aliis facere juberet, eundem mox sensum latius adstruendo firmavit, dicens,

Et si diligitis eos qui vos diligunt, &c.] Si etiam peccatores, publicani, et ethnici, erga dilectores suos, natura duce, norunt esse benefici, quantum vos (inquit) quibus ut gradus professionis eximior, ita cura necesse est sit virtutis uberior, latioris sinu dilectionis amplecti debetis etiam non amantes? Unde quæsitum dignum videtur, quomodo cum Dominus eos qui diligentes se solum diligunt, beneficientibus sibi benefaciunt, amicis fœnerantur, non modo perfectam non habere caritatem, verum peccatoribus æquiparari testetur, ille pectoris Dominici recubitor epistolam de Dei et proximi dilectione consummans, non uspiam inimicos monuerit esse diligendos, sed absolute dixerit, Quia si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et caritas Dei in nobis perfecta est. Quod si quem movet, sciat eum non de inimicorum amore tacuisse, sed et illos fratrum nomine comprehendisse, fraternique amoris intuitu diligi, et pro eis præcepisse orari. Scilicet ut non semper inimici remaneant, sed resipiscant a diaboli laqueis, nobisque germano fœdere socientur. Nec durum videatur quod nondum credentes, propter spem tamen credendi fratres appellari posse dicimus. Nam idem Joannes eos etiam filios Dei vocitare legitur. Quia Jesus (inquit) moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum. Quamdiu enim dispersi, nondum filii sunt Dei, sed conveniendo in unum, jam efficiuntur filii.

Verumtamen diligite inimicos vestros, et benefacite, &c.] Quia dilectionem, beneficiumque mutuum peccatorum, infructuosa redarguit, nunc qualiter hæc a fidelibus fructuose fieri debeant, ostendit. Mu-

tuatur autem omnis qui accipit, etiam si non ipse soluturus est. Cum enim misericordibus Deus plura restituat, omnis qui beneficium præstat, fœneratur. Aut si non placet accipere mutuantem, nisi eum qui accipit redditurus, intelligendum est Dominum ipsa duo genera præstandi esse complexum. Namque aut donamus quod damus benevole, aut reddituro commodamus. Quia enim multi (ut scriptum est) quasi inventionem æstimaverunt fœnus, et molestiam præstiterunt his qui se adjuverunt, multi non causa nequitiae non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. Huic etiam infirmitati divina medetur auctoritas, dicens, Et mutuum date, nihil inde sperantes. Id est, non in homine spem mercedis figentes. Qui sive reddat quod commodastis, reddet et Deus quod illo iubente fecistis, sive non reddat, hæreditas vestra in æternum erit. Mutuatur enim peccator et non solvit, justus autem miseretur et commodat. Quoniam benedicentes eum possidebunt terram. Et alibi cum diceret, jocundus homo qui miseretur, et commodat, continuo subjunxit, In memoria æterna erit justus.

Et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi.]
 Nulla major potest esse merces, quam filios hominum terrigenas effici filios Altissimi qui in cœlis est. Itaque quod ait, Et eritis filii Altissimi; ex illa regula est intelligendum, qua et Joannes dicit, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Unus enim naturaliter filius est, qui nescit omnino peccare. Nos autem potestate accepta efficimur filii, in quantum ea quæ ab illo præcipiuntur implemus. Unde apostolica disciplina adoptionem appellat, qua in æternam hæreditatem vocamur, ut cohæredes esse possimus. Igitur non ait, Facite ista quia estis filii, sed facite ista, et eritis filii. Cum autem ad

hoc nos vocat per ipsum unigenitum, ad similitudinem suam nos vocat.

Quia ipse benignus est (inquiens) *super ingratos et malos, &c.*] Benignus est Deus super ingratos et malos, vel multiplici scilicet sua misericordia, qua etiam jumenta salvat, temporalia bona largiendo, vel ad cœlestia dona singulari gratia, qua electos solum glorificat, inspirando. Sed sive hoc, sive illud, sive utrumque intelligas, magna Dei bonitate fit, quæ nobis imitanda præcipitur, si filii Dei esse volumus.

CAP. XXIV. *Nolite judicare, et non judicabimini, &c.*] Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est, Ex fructibus eorum cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, sicuti sunt stupra, vel blasphemiae, vel furta, vel ebrietas, et si qua sunt talia, de quibus nobis judicare permittitur. De genere autem ciborum, quia possunt bono animo et simplici corde sine vitio concupiscentiæ quicumque humani cibi indifferenter sumi, prohibet apostolus judicari eos qui carnibus vessebantur et vinum bibebant, ab eis qui se ab hujusmodi alimentis temperabant. Qui manducat (inquit) non manducantem non spernat. Et qui non manducat, manducantem non judicet. Ad hoc pertinet etiam illud, quod alio loco dicit: Nolite ante tempus quicquam judicare, quoadusque veniat Dominus et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordis. Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quæ bono et malo fieri possunt: de quibus temerarium est judicare, maxime ut condemnemus. Horum autem veniet tempus ut judicentur, cum Dominus illumi-

nabit abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordis. Duo sunt autem, in quibus temerarium iudicium cavere debemus, cum incertum est quo animo quidque factum sit, vel cum incertum est qualis futurus sit, qui nunc vel malus vel bonus apparet.

Dimittite, et dimittimini. Date, et dabitur vobis.] Dimittere nos injurias, dare beneficia jubet, ut et nobis peccata dimittantur, et vita detur æterna. Qua sententia brevi, sed eximia, cuncta quæ latissime de conversando cum inimicis mandaverat, comprehendendo concludit.

Mensuram bonam confertam et coagitatam, &c.] Huic simile est quod alibi dicit, Ut et ipsi recipiant vos in æterna tabernacula. Non enim pauperes ipsi, sed Christus mercedem his qui eleemosynam fecere redditurus est. Quam tamen in sinum dare dicuntur, quia promerendæ illius occasionem dedere, cum vel egentes misere, vel improbe sævientes fortiorum sunt et tolerati patientia, et beneficentia sustentati, et ad ipsam aliquoties fidem dulci gratia provocati.

Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, &c.] Et apostolus ad eleemosynam Corinthios hortans, inter alia dicit: Hoc autem dico, Qui parce seminat, parce et metet. Et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet. Potest autem et de omnibus quæ mente, manu, lingua gerimus, accipi. Quia tu reddes singulis, inquit, secundum opera eorum.

Dicebat autem illis et similitudinem, Numquid potest cæcus cæcum ducere? &c.] Sensus hujusce sententiæ pendet ex superioribus, ubi de danda eleemosyna et injuria dimittenda præcipitur. Si te (inquit) ira contra violentum, et contra petentem philargyria cæcaverit, numquid tua mente vitia vitium ejus curare poteris? aut ille solus qui injuriam fecit, et non tu

etiam qui ferre nesciebas, reus deputaberis? At si mitem te tranquillique pectoris ejus improbitas invenit, et ille ad pœnitentiam movebitur, et tu patientiæ præmio donaberis, quia cæcum vidente oculo, hoc est corde sereno, ducere curabas ad lumen.

Non est discipulus super magistrum. Perfectus autem omnis erit, &c.] Si magister, qui utique quasi Deus potuit, non suas ulcisci injurias, sed ipsos maluit insecutores patiendo reddere mitiores, eandem necesse est discipuli, qui puri homines sunt, regulam perfectionis sequantur.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, &c.] Et hoc ad superiora respicit, ubi cæcum a cæco duci, id est peccantem a peccatore castigari non posse præmonuit. Multi enim superbia, vel odio, philargyria, vel avaritia, vel alio quolibet crimine præventi, lævia hæc aut nulla judicantes, acerrime corripiunt eos quos subita viderint ira turbatos, oculum mentis a solito puritatis statu, quasi festuca irruente mutasse, atque immemores Dominici præcepti, quo ait, Nolite condemnare, et non condemnabimini, magis amant vituperare et damnare, quam emendare atque corrigere.

Et quomodo potes dicere fratri tuo, Frater, sine ejiciam festucam de oculo tuo? &c.] Hæc cum fratre agis, si (verbi gratia) quod ira ille peccavit, tu odio reprehendis. Quantum autem inter festucam et trabem, quasi tantum inter iram distat atque odium. Odium est enim ira inveterata: quasi quæ vetustate ipsa tantum acceperit, ut merito appelletur trabes. Fieri autem potest, ut si irascaris homini, velis eum corrigi. Si autem oderis hominem, non potes eum velle corrigere. Et ideo impossibile dicitur, ut festucam fratris oculo demat, qui suo trabem gestat in oculo.

Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, &c.]

Id est, primo abs te expelle odium, et deinceps poteris jam eum quem diligis emendare. Et est vere multum cavendum et molestum hypocritarum, id est simulatorum genus, qui cum omnium vitiorum accusationes odio et livore suscipiant, etiam consultores videri se volunt. Et ideo pie cauteque vigilandum est, ut cum aliquem reprehendere vel objurgare necessitas coegerit, primo cogitemus utrum tale sit vitium quod numquam habuimus, vel quod jam caruimus. Et si numquam habuimus, cogitemus et nos homines esse, et habere potuisse. Si vero habuimus et non habemus, tangat memoriam communis infirmitas, ut illam reprehensionem aut objurgationem, non odium sed misericordia præcedat. Ut sive ad correctionem ejus propter quam id facimus, sive ad perversionem valuerit (nam incertus est exitus), nos tamen de simplicitate oculi nostri securi simus. Si autem cogitantes nosmetipsos invenerimus, in eo esse vitio, in quo est ille, quem reprehendere parabamus, non reprehendamus, neque objurgemus, sed tamen congemiscamus, et non illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter conandum invitemus. Raro ergo, et magna necessitate objurgationes adhibendæ sunt. Ita tamen, ut etiam in his ipsis, non nobis, sed Deo ut serviamus instemus: ipse est enim finis, ut nihil duplici corde faciamus, auferentes trabem de oculo nostro invidentiæ, vel malitiæ, vel simulationis, ut videamus ejicere festucam de oculo fratris.

Non est enim arbor bona, &c.] Contra hypocritam, quæ cœperat, exequitur. Si veram (inquit) et non fictam vis habere justitiam, quæ verbis ostentas, etiam factis compensare curato, ut bona existens arbor bonis orneris et fructibus. Quia et si se fingat hypocrita, non est bonus qui facit opera mala.

Et si reprehendat insontem, non ideo malus est qui facit opera bona.

Unaqueque enim arbor de fructu suo cognoscitur.] Qui sit fructus quo mala bonave dinosci debeat arbor, apostolus ostendit, dicens, Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessiones, et his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi. Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Fructus autem Spiritus est, caritas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia. Cæterum eleemosyna, vel oratio, vel jejunium, fructus quidem est proprie bonorum, sed nonnunquam simulate etiam usurpatus a malis. De quibus Dominus ait, Quia receperunt mercedem suam. Et alibi, Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Sed non ideo debent oves odisse vestimentum suum quod plerumque illo se occultant lupi, dum aliud ostentant ad decipiendum, aliud exierunt ad deprædandum vel interficiendum eos, qui sub isto vestitu ovino lupos videre non possunt. Hic ergo non est fructus, de quo cognosci arborem monet, sed ille qui est supra monstratus.

Neque enim de spinis colligunt ficus, &c.] Spinas reor et rubum seculi curas et punctiones esse vitiorum, de quibus peccanti homini dictum est, Terra tua spinas et tribulos germinabit tibi. Ficus vero et uvam, dulcedinem conversationis novæ, quam Dominus in nobis esuriit, et fervorem dilectionis qui lætificat cor hominis. De quibus evangelio coruscante vox turturis in terra longe lateque resonat,

ficus protulit grossos suos, vineæ florentes dederunt odorem. Non autem de spinis ficus, non uva de rubo colligitur. Quia mens adhuc veteris hominis consuetudine depressa simulare potest, sed fructus novi hominis ferre non potest. Quod si quis obicere voluerit ac dicere, quod et Moyses de rubo vindemiavit uvam, quando a cognato gentili consilium utile suscepit, et de spinis collegerint ficus hi, quibus dictum est de Pharisæis, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: sciat quia sicut verax nunquam palmes sepi involuta recumbit, portansque fructum spina non suum usibus servat humanis, sic dicta vel acta malorum siquando bonis prosunt, non hoc ipsi faciunt mali, sed fit de illis superno providente consilio.

Bonus homo de bono thesauro cordis sui, &c.] Idem thesaurus cordis, quod radix est arboris. Et quod de corde profertur, idem est quod arboris fructus. Qui ergo thesaurum in corde patientiæ perfectique habet amoris, optimos nimirum fructus effundens, diligit inimicum, benefacit odienti, benedicit maledicenti, orat pro calumniante, percutienti se vel despolianti non reluctatur, omni petenti tribuit, sua ablata non repetit, non judicare, non condemnare desiderat, errantem patienter amanterque corrigit, et cætera quæ supra Salvator edocuit. At qui nequam thesaurum corde servat, odit amicum, maledicit diligenti, maledicit benedicens, et cætera quæ Dominicus sermo redarguit, bono thesauro contraria peragit. Qui ne sibi frustra blandiretur ex eo quod sequitur,

Ex abundantia enim cordis, os loquitur.] Quasi non fructus arboris sed folia, hoc est verba solum, et non magis opera, vel veri Christiani vel hypocritæ quærantur, consequenter Dominus adjungit,

Quid autem vocatis me, Domine, &c. ?] Ac si aliis

verbis ita diceret, Quid folia recte confessionis vos germinare jactatis, qui nullos operis boni fructus ostenditis? Unde apostolus pretiosum a vili separaturus, hoc est bonum thesaurum a malo, bonam arborem a mala, perfectum boni magistri discipulum ab hypocrita, ducem videntem a cæco secreturus, ait, Veniam autem ad vos si Dominus voluerit, et cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Per oris ergo locutionem Dominus universa quæ vel actu, vel fatu, vel cogitatu de corde proferimus insinuat, quæ magis quam hominibus dicta, nuda et aperta sunt oculis ejus. Nam et moris est Scripturarum verba pro rebus ponere. Unde Psalmista, Dic (inquit) animæ meæ, salus tua ego sum. Et Hiezechias, Non fuit verbum quod non ostenderim eis. Qui utique rerum et non verborum Chaldæis revelarat arcana. Itemque apostolus, Et nemo dicit Dominum Jesum, nisi in Spiritu Sancto: pro eo ut diceret, nemo Dominum Jesum intellectu cernit, nemo voluntate amplectitur, nisi per gratiam Spiritus Sancti.

Omnis qui venit ad me et audit sermones meos, &c.] Multa Dominus supra de aperte bonis malisve, multa de vere ac simulate bonis disputans, quibus tribus personis omne, opinor, hominum genus comprehendi, totum suum sermonem terribili simul et amabili parabola concludit, qua alios verbi auditores diabolo, alios Christo assimulet, qui uterque suam in hominum subjectione domum per totum hujus seculi tempus ædificare non desinit. Itaque qui sermones Christi audit et facit, comparabitur Christo. Quia sicut Christus variis hominum personis unam sibi ecclesiam catholicam construit, erudit, et gubernat, in vitam quandoque dedicaturus æternam: sic et

auditor utilis juxta proprium modulum variis virtutum studiis ad superna proficiens, habitationem sibi perpetuæ mansionis ædificat, cujus in præsentī quadrandis, poliendis, caritatisque glutino copulandis lapidibus instet, sed in futuro cum Christo dedicatione lætetur.

Qui fodit in altum, et posuit fundamenta supra petram.] Fundamenta quando pluraliter in ecclesiæ mysterio ponuntur, doctores significant, de quibus dicitur, Fundamenta ejus in montibus sanctis. Quando vero singulariter fundamentum, ipse doctorum doctor, et fundamentum fundamentorum exprimitur, Christus. De quo dicitur, Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Jesus Christus. Hæc ergo fundamenta non supra terram, sed supra petram, sapiens architectus locavit, quia mentes sublimium virorum non in terrenis desideriis Christus, sed insuperabili sua fide, spe, et caritate constituit. Petra autem (inquit) erat Christus. Qui fodit in altum, quia præceptis humilitatis terrena omnia fidelium de cordibus eruit, ne propter aliquid infimum vel commodum temporale Deo serviant. Moraliter autem fundamenta domus, ipsæ sunt intentiones bonæ conversationis, quæ perfectus verbi auditor, exhaustis humilitate Christiana supervacuarum fragiliumque cogitationum rudibus, in adimplendis Christi mandatis firmiter inserit: hoc videlicet in seipso Christo cooperante specialiter agens, quod in universali ecclesia Christus generaliter agit. Gaudensque cum Psalmista, Quia eduxit me de lacu miseriæ, et de luto fæcis; et statuit supra petram pedes meos, &c.

Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, &c.] Fluminis inundatio, quam alibi portas inferi nuncupat dicens, Quia tu es Petrus, et super

hanc petram ædificabo ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam, ipsa est cujus supra meminit. Beati eritis, inquiens, cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tanquam malum. Quæ firmos ecclesiæ angulos etsi irruere, non tamen diruere potuit. Quia gaudebant in illa die et exultabant, ita se invicem contra undarum rabiem cohortantes. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Patientiam Job audistis, et finem Domini vidistis. Et iterum, Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, sanctificavit tabernaculum suum Altissimus. Deus in medio ejus non commovebitur. Sed et juxta leges tropologiæ, singulæ nostræ domus quotidie vel immundorum spirituum vel improborum hominum, vel ipsa suæ mentis aut carnis inquietudine pulsantur, et quantum propriis viribus fidunt, inclinantur. Quantum vero invictissimæ illi petræ adhærent, labefactari nequeunt.

Qui autem audivit et non fecit, similis est, &c.] Domus diaboli, mundus qui in maligno positus est, non Creatoris dignitate, sed magnitudine delinquentis vocatur. Quam super terram ædificat, quia obsequentes sibi de cœlis ad terrena detrahit. Sine fundamento ædificat, quia omne peccatum fundamentum non habet, ut quod non ex propria natura subsistit. Malum quippe sine substantia est quod tamen, utcumque sit, in boni natura coalescit. Quia vero a fundo dicitur fundamentum, possumus etiam fundamentum pro fundo positum non inconvenienter accipere. Sicut auditus ab aure dicitur, et tamen plerumque ipsa auris auditus nomine designatur. Sicut ergo qui in puteo mergitur, putei fundo retinetur; ita corruens quasi in quodam fundi loco consisteret anima, si semel lapsa, in aliqua se peccati men-

sura retineret. Sed cum peccato in quo labitur non potest esse contenta, dum quotidie ad deteriora dejicitur, quasi in puteo quo cecidit, fundum non invenit quo figuratur. Unde bene alias dicitur, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Redire namque dissimulat, quia misereri sibi posse desperat. Sed cum desperando amplius peccat, quasi puteo suo fundum subtrahit, ne ubi retineri possit, inveniatur. Ergo qui audit sermones Christi et non facit, sive initiatus mysteriis Christi, seu in totum alienus a Christo, quia seipsum male ædificat, similis est homini stulto de quo dicitur, Inimicus homo hoc fecit.

In quam illis est fluvius, et continuo cecidit, &c.] Manifestum est, quia ingruente qualibet tentatione, mox et vere mali, et fide boni pejores fiunt, donec ad extremum perpetuam labantur in pœnam. Porro moraliter dicendum, quia unusquisque tentatur a concupiscentia sua, abstractus et illectus. Dehinc concupiscentia cum cœperit, parit peccatum: peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem. Potest etiam per impetum fluminis, extremi judicii discrimen intelligi, quando utraque domo consummata, omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur: ibuntque impii, non solum homines, sed et angeli, qui ad diaboli domum pertinebant, in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.

IN CAP. VII.

CAP. XXV. *Cum autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit in Capharnaum.]* Hic intelligendum est, cum implevisset quidem omnia verba sua in aures plebis, intrasse Christum Capharnaum: hoc

est, quia non antequam hæc verba terminasset intra-
vit, sed non esse expressum post quantum temporis
intervallum cum istos sermones terminasset intra-
verit Capharnaum. Ipso quippe intervallo leprosus
ille mundatus est, quem loco suo Matthæus inter-
ponit, iste autem antea præoccupat.

Centurionis autem cujusdam servus male habens erat moriturus, &c.] Quærit forte aliquis vel pius ut inve-
niat, vel impius ut reprehendat; qua ratione evange-
lista servum qui non mortuus sed sanatus subinfertur,
dixerit esse moriturum. Cui breviter respondendum,
quia revera erat moriturus, si non Domini sui fide
deprecantis, et Christi pietate miserentis fuisset red-
ditus vitæ. Sic et Hiezechias rex juxta quendam
naturæ humanæ modum erat moriturus, cum veracis
prophetæ verbis audivit, Dispone domui tuæ, quia
morieris tu et non vives: sed occulto divinæ provi-
dentiae judicio, quæ omnia in mensura et numero et
pondere disposuit, quindecim adhuc annorum vitam
lacrymis precibusque nactus.

*Et cum audisset de Jesu, misit ad eum seniores Ju-
dæorum, &c.*] Superna dispensatione factum est ut
seniores Judæorum mitterentur ad Dominum, hisque
adstantibus qui languerat sanaretur, quo inexcusa-
biles forent, si, credente viro gentili, non crederent.
Verum quæritur quomodo conveniat quod Lucas
centurionem nuntios misisse, Matthæus autem ip-
sum accessisse narrat ad Dominum. Sed pie quæ-
rentibus facile patet, quod Matthæus brevitatis causa
dixerit ipsum accessisse, cujus desiderium et voluntas
ad Dominum veraciter, aliis licet deferentibus, est
perlata, mystice etiam nobis commendans hoc quod
scriptum est, Accedite ad eum, et illuminamini.
Nam quia fidem centurionis, qua vere acceditur ad
Jesum, ipse ita laudavit ut diceret, Non inveni tan-

tam fidem in Israel: ipsum potius accessisse ad Christum dicere voluit prudens evangelista, quam illos per quos verba sua miserat. Porro autem Lucas ideo totum quemadmodum gestum sit aperuit, ut ex hoc intelligere cogeremur, quemadmodum accessisse dixerit alius, qui mentiri non potuit. Sicut enim illa mulier quæ fluxum sanguinis patiebatur, quamvis fimbriam vestimenti ejus tenuerit, magis tamen quia credidit tetigit Dominum, quam illæ turbæ a quibus premebatur: ita et centurio, quo magis credidit, eo magis accessit ad Dominum.

Diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse ædificavit nobis.] Qui ædificatam sibi a centurione narrant synagogam, evidenter ostendunt quia sicut nos ecclesiam, sic etiam illi synagogam, non conventum solummodo fidelium, sed et locum quo conveniebant, sint appellare soliti, juxta quod et supra docuimus.

Jesus autem ibat cum illis.] Magna Domini sublimitas, qui solo verbo curare valebat, sed non minor humilitas, qui servum dignatus est visitare languentem. Nam quasi potens et benignus et rogatus salvare pergebat, et itineris medio rogatus dicto salvavit, ne videlicet ob impotentiam virium et non ob humilitatis exemplum corporaliter ire putaretur. Alibi ad sanandum reguli filium venire noluit, ne divitias honorasse videretur. Hic, ne conditionem sprevisse servilem, ad centurionis famulum mox ire consensit.

Et cum jam non longe esset a domo, misit ad eum centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari, &c.] Propter vitæ gentilis conscientiam, gravari se magis dignatione putavit Domini, quam juvari, nec posse habere hospitem Christum, cujus etsi fide præditus, nondum tamen erat sacramentis imbutus. Sed quia quæ nostra infirmitas non præsumit, divina gratia

dare novit, et alius centurio qui sicut et iste, credentem ex gentibus populum præfigurat, magnæ fidei et justitiæ merito Spiritus Sancti donum priusquam baptizaretur accepit, et iste necdum catechizatus, et fidem suam laudari a Domino, et famulum salvari promeruit. De quo pulchre per allegoriam dicitur, quia Jesus non longe aberat a domo, tametsi sub tectum suum invitare non auderet, quia prope timen-
tibus eum salutare ipsius. Et qui naturali lege recte utitur, quo bona quæ novit operatur, eo illi qui vere bonus est appropriat. At qui errori gentilitatis etiam crimina junxerunt, his aptari potest, quod confluentibus ad se turbis alibi Dominus ait, Quidam enim ex his de longe venerunt.

Propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te.] Et nos qui de gentibus credimus, non ipsi ad Dominum venire possumus, quem nunc in carne videre nequaquam valeamus, sed quicumque passionem nostræ servitutis agnovimus, ad residentem in dextera Patris jam per fidem accedere debemus, jam seniores Judæorum mittere, hoc est summos ecclesiæ viros qui nos ad Dominum præcesserunt, suppliciter obsecrando patronos acquirere, qui nobis testimonium reddentes quod diligamus ecclesiam, et quantum in nobis est ædificare curemus, pro nostris apud Dominum nostrorumque peccatis intercedant.

Sed dic verbo, et sanabitur puer meus.] Magna fides centurionis, qua verbi opus in Christo confitetur, et nostræ sanationis accommoda mysteriis, qui etsi noveramus secundum carnem Christum, sed jam nunc non novimus.

Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, &c.] Hominem se et potestati vel tribuni vel præsidis subditum dicit, imperare tamen posse minoribus, ut

subaudiatur eum multo magis qui Deus sit et super omnia potens, innumeram virtutis angelicæ quæ ad imperata obtemperet habere militiam.

Et dico huic, Vade : et vadit, &c.] Vult ostendere Dominum quoque non per adventum tantum corporis, sed per angelorum ministeria posse implere quod vellet. Repellendæ enim erant vel infirmitates corporum, vel fortitudines contrariæ, quibus homo ad debilitatem sæpe conceditur, et verbo Domini et ministeriis angelorum. Aliter. Milites et servi qui centurioni obediunt, virtutes sunt naturales. Quarum non minimam copiam multi ad Dominum venientes secum deferunt. De quibus in Cornelii centurionis laude dicitur, Quia erat vir justus et timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper.

Quo audito Jesus miratus est.] Miratus est quod vidit centurionem suam intelligere majestatem. Sed quis in illo fecerat ipsam fidem vel intelligentiam, nisi ipse qui eam mirabatur? Quod si et alius eam fecisset, quid miraretur qui præscius erat? Notandum ergo quia quod miratur Dominus, nobis mirandum esse significat, quibus adhuc opus est sic moneri. Omnes enim tales motus cum de Deo dicuntur, non perturbati animi signa sunt, sed docentis magistri.

Et conversus, sequentibus se turbis dixit, Amen dico vobis nec in Israel tantam fidem inveni.] Non de omnibus retro patriarchis et prophetis, sed de præsentis ævi loquitur hominibus. Quibus ideo centurionis fides antefertur, quia illi legis prophetarumque monitis edocti, hic autem, nemine docente, sponte credidit.

Et reversi qui missi fuerant domum, invenerunt servum qui languerat sanum.] Probatur fides Domini, et servi sanitas roboratur. Potest ergo meritum

Domini etiam famulis suffragari, non solum fidei merito, sed etiam studio disciplinæ. Plenius sane hæc explicat Matthæus, quod dicente Domino centurioni, Vade, et sicut credidisti fiat tibi: sanatus sit puer ex illa hora. Sed beato Lucæ moris est, quæ plena viderit ab aliis evangelistis exposita, breviate, vel etiam de industria præterire: quæ vero ab eis omissa vel breviter cognoverit attacta, dilucidare solertius. Mystice, ut dixi, centurio cujus fides Israeliti præfertur, electos nimirum ex gentibus ostendit, qui quasi centenario milite stipati, virtutum spiritualium sunt perfectione sublimes, nilque a Domino terrenum, sed sola æternæ salutis gaudia sibi suisque requirunt. Numerus enim centenarius, qui de læva transfertur ad dexteram, in cœlestis vitæ significatione poni consuevit. Unde est, quod arca Noe centum annis fabricatur, Abraham centenarius filium promissionis accepit, sevit Isaac et invenit in ipso anno centuplum: atrium tabernaculi centum cubitos longum est, in centesimo Psalmo misericordia et iudicium Domino cantatur, et cætera huiusmodi. Talis ergo meriti viri pro his necesse est Domino supplicent, qui adhuc spiritu servitutis in timore premuntur, quatenus eis paulatim ad sublimiora provectis, perfecta dilectio foras mittat timorem.

CAP. XXVI. *Et factum est deinceps, ibat in civitatem quæ vocatur Naim.*] Naim civitas est Galilææ in secundo milliario Tabor montis contra meridiem juxta Endor, qui est vicus grandis in quarto milliario ejusdem montis ad meridiem.

Et ibant cum illo discipuli ejus, et turba copiosa, &c.] Defunctus hic qui extra portam civitatis multis est intuentibus elatus, significat hominem letali crimine funere soporatum, eandemque insuper animæ mortem, non cordis adhuc cubili tegentem, sed ad

multorum notitiam per loquutionis operisve indicium, quasi per suæ civitatis ostia propalantem. Qui bene filius unicus matri suæ fuisse perhibetur, quia licet e multis collecta personis, una sit perfecta et immaculata virgo mater ecclesia, singuli quique tamen fidelium universalis se ecclesiæ filios rectissime fatentur. Nam et electus quilibet, quando ad fidem imbuitur, filius est. Quando alius imbuit, mater. Annon materno erga parvulos agebat affectu, qui ait, Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis? Portam civitatis, qua defunctus efferebatur, puto aliquem de sensibus esse corporeis. Qui enim seminat inter fratres discordias, qui iniquitatem in Excelsum loquitur, per oris portam extrahitur mortuus. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, per oculorum portam suæ mortis indicia profert. Qui fabulis otiosis, obscœnisve carminibus, vel de tractionibus, aurem libenter aperit, hanc animæ suæ portam mortis efficit, cæterosque qui non servat sensus, mortis sibi ipse reddit aditus. Obsecro, Domine Jesu, cunctas meæ civitatis portas, justitiæ facias: ut ingressus in eas, confitear nomini tuo, tuæque majestati, cum ministris cœlestibus eam crebrius invisenti, non fœtor elati cadaveris occurrat, sed occupet salus muros illius, et portas ejus laudatio.

Et hæc vidua erat, et turba civitatis multa cum illa.] Viduam esse ecclesiam, omnis anima quæ sponsi Dominique sui se morte redemptam meminit, agnoscit. Divino autem nutu, multa Dominum turba, multa viduam comitabatur, ut viso tanto miraculo multi testes, multi Dei fierent laudatores.

Quam quum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi, Noli flere.] Desiste, inquit, quasi mortuum flere, quem mox vivum resurgere videbis.

Ubi mystice Novati dogma confunditur, qui de sua munditia superbe gloriatus, humilem pœnitentium mundationem evacuare conatur, veramque matrem ecclesiam, renatorum suorum spirituali extinctione plorantem, spe vitæ redonandæ negat consolari debere. Et pulchre evangelista, Dominum prius misericordia motum esse super matrem, ac sic filium suscitare testatur, ut in uno nobis exemplum imitandæ pictatis ostenderet; in altero, fidem mirandæ potestatis adstrueret.

Et accessit, et tetigit loculum, &c.] Loculus in quo mortuus effertur, male segura desperati peccatoris conscientia est. Qui vero sepeliendum portant, vel immunda desideria quæ hominem rapiunt in interitum, vel lenocinia blandientium sunt venenata sociorum, quæ peccata nimirum dum favoribus tollunt, accumulunt, peccantesque contemptu, quasi aggere terræ obruunt. De quibus alibi dicitur: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Mortuos quippe mortui sepeliunt: quum peccatores, quique sui similes, alios nocivo favore demulcent, congestaque pessimæ adulationis mole, ne qua aliquando spe resurgendi potiantur, opprimunt. Domino ergo loculum tangenti funeris bajuli steterunt, quia superni formidine judicii attacta conscientia et carnalium sæpe affluentiam voluptatum, et injuste laudantium turbam coercens, ad se ipsam revertitur, vocantique ad vitam festina respondet Salvatori. Unde recte sequitur:

Et ait, Adolescens tibi dico, Surge, &c.] Residet quippe qui erat mortuus, cum interna compunctione reviviscit peccator. Incipit loqui, cum reducis indicia vitæ cunctis qui peccatum luxerant ostendit. Redditur matri, cum per sacerdotalis decreta judicii communioni sociatur ecclesiæ.

Accepit autem omnes timor, et magnificabant Deum, &c.] Quanto desperatior animæ mors ad vitam revocatur, tanto plures eodem corriguntur exemplo. Vide David prophetam, vide apostolum Petrum. Quorum quo gradus altior, eo casus gravior. Quo autem gravior casus, eo pietas erigentis gratior. Quo vero gratior in eis Domini pietas apparuit, eo certior cunctis pœnitentibus spes salutis apparuit, ut jure omnes qui audiunt, dicant :

Quia Deus visitavit plebem suam.] Non tantummodo verbum suum semel incorporando, sed etiam nostra hoc ut suscitari debeamus, semper in corda mittendo.

Et nuntiaverunt Joanni discipuli ejus de omnibus his.] Non simplici corde, ut opinor, sed invidia stimulado, discipuli Joannis ei Christi virtutes et miracula narrant. Nam et alibi ita apud eum questi esse produntur : Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum. Quibus tunc respondit Joannes : Quia non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo, &c. Quibus et se purum hominem, et Christum Dei esse Filium, manifeste declarat. Verum, quia mansit invidia, livorque nequibat expelli, quid pro eis corrigendis optimus magister adhuc egerit, attende.

CAP. XXVII. *Et convocavit duos de discipulis suis Joannes, et misit eos ad Dominum, &c.*] Videlicet, ut per hanc saltem occasionem, videndo signa quæ faciebat, crederent in eum, et magistro interrogantes, sibi discerent. Ergo non ait, Tu es qui venisti, sed tu es qui venturus es. Et est sensus, Manda mihi quia interficiendus ab Herode, et ad inferna descensurus sum, utrum te et in inferis debeam nuntiare

qui nuntiavi superis, annon conveniat Filio Dei ut gustet mortem et alium ad hæc sacramenta missurus es.

In ipsa autem hora curavit multos a languoribus et plagis, &c.] Joannes interrogaverat per discipulos, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Christus signa demonstrat, non ad ea respondens quæ interrogatus fuerat, sed ad scandalum nuntiorum.

Euntes (inquit) *renunciate Joanni quæ vidistis et audistis, &c.*] Vel pauperes spiritu, vel certe opibus pauperes, ut nulla inter nobiles et ignobiles, inter divites et egenos, in prædicatione distantia sit. Hæc magistri rigorem, hæc præceptoris comprobant veritatem, quando omnis apud eum qui salvari potest, æqualis est. Quod autem ait :

Et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me.] Et nuntios Joannis qui eum esse Christum non crediderant, a perfidiæ scandalo castigat, et eidem Joanni quod quærebat exponit, quia Deus salvos faciendi, et Domini exitus mortis. Visis enim tot signis tantisque virtutibus, non scandalizari quisque potuit, sed admirari. Sed infidelium mens grave in illo scandalum pertulit, quum eum et post tot miracula morientem vidit. Quid est ergo dicere, Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me, nisi aperta voce abjectionem mortis suæ humilitatemque signare? Ac si patenter dicat: Mira quidem facio, sed abjecta perpeti non dedignor. Quia ergo moriendo te subsequor, cavendum valde est hominibus, ne in me mortem despiciant, qui signa venerantur.

Et cum discessissent nuntii Joannis, cœpit dicere de Joanne ad turbas.] Quia turba circumstans interrogationis mysterium nesciebat, et putabat Joannem

dubitare de Christo, quem ipse monstraverat, ut intelligerent Joannem non sibi interrogasse, sed discipulis suis, dignis eum laudibus accumulat.

Quid existis in desertum? videre arundinem vento moveri?] Quod videlicet non asserendo, sed negando intulit. Arundinem quippe mox ut aura contigerit, in partem flectit alteram. Et quid per arundinem, nisi carnalis animus designatur? qui mox favore vel detractioe tangitur, in partem quamlibet inclinatur. Si enim ab humano ore aura favoris flaverit, hilarescit, extollitur, totumque se quasi ad gratiam inflectit. Sed si inde ventus detractiois eruperit unde laudis aura veniebat, mox hunc quasi in partem alteram ad vim furoris inclinat. Sed arundo vento agitata Joannes non erat, quia hunc nec blandum gratia, nec cujuslibet ira asperum faciebat: nec prospera hunc erigere, nec adversa noverunt inclinare.

Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? &c.] Camelorum etenim pilis vestitus Joannes ille fuisse describitur. Non ergo cœlesti, inquit, sed terreno regno militant hi, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, sed solis exterioribus dediti, præsens vitæ molliem, et delectationem quærunt. Nemo ergo existimet, in luxu atque studio vestium peccatum deesse, quia si hoc culpa non esset, nullo modo Joannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Quamvis hoc quod Joannes non esse vestitus mollibus dicitur, per significationem intelligi aliter potest. Mollibus enim vestitus non fuit, quia vitam peccantium non blandimentis fovit, sed vigore asperæ invectionis increpavit, dicens, Genimina viperarum, quis vobis demonstravit fugere a ventura ira?

Sed quid existis videre? prophetam? &c.] Pro-

pheta quippe ministerium est ventura dicere, non etiam demonstrare. Joannes ergo plusquam propheta est, quia eum quem præcurrendo prophetaverat, etiam ostendendo nuntiabat.

Hic est de quo scriptum est, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, &c.] Quod Græce angelus, hoc Latine nuntius dicitur. Recte ergo qui nuntiare supernum Judicem mittitur, angelus vocatur, ut dignitatem servet in nomine, quam explet operatione. Altum quid nomen est, sed vita nomine inferior non est. Sed et omnes qui sacerdotii nomine censentur, angeli vocantur, propheta attestante, qui ait: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est. Necnon etiam unusquisque fidelium in quantum sufficit, in quantum gratiam supernæ aspirationis accipit, si a pravitate proximum revocat, si exhortari ad bene operandum curat, si æternum regnum vel supplicium erranti denuntiat, quum verba sanctæ adnuntiationis impendit, profecto angelus existit.

Dico enim vobis, Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista, nemo est.] Inter mulierum, inquit, natos. His ergo præfertur hominibus, qui de mulieribus nati sunt, et de concubitu viri, et non ei qui est natus ex virgine et Spiritu Sancto. Quanquam in hac sententia non cæteris prophetis, et patriarchis, cunctisque hominibus Joannem prætulit, sed Joanni cæteros exæquavit. Non enim statim sequitur, ut si alii majores eo non sunt, ille major aliorum sit, verum ut æqualitatem habeat cum cæteris sanctis.

Qui autem minor est in regno Dei, major est illo.] Hæc sententia duobus modis potest intelligi. Aut enim regnum Dei appellavit, quod nondum accepi-

mus, et in quo nondum sumus: unde in fine dicitur est, Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum: et quot ibi sunt sancti angeli, quilibet in eis minor, major est utique quolibet sancto et justo, portante corpus quod corrumpitur et adgravat animam. Aut si regnum Dei intelligi voluit, hujus temporis ecclesiam, cujus filii sunt omnes ab institutione generis humani usque quotquot justii et sancti esse potuerunt, profecto seipsum Dominus significavit, quod nascendi tempore minor erat Joanne, major autem divinitatis æternitate et Dominica potestate. Proinde secundum priorem expositionem ita distinguitur: Qui autem minor est in regno Dei, ac deinde subinfertur, major est illo. Secundum posteriorem, ita: Qui autem minor est, ac deinde subinfertur, in regno Dei, major est illo.

Et omnis populus audiens et publicani justificaverunt Deum, &c.] Justificatur Deus ipse per baptismum, dum se homines peccata propria confitendo justificant, sicut scriptum est: Dic tu iniquitates tuas ut justificeris. Et justificatur in eo, quia non per contumaciam refutatur, sed per justitiam Dei munus agnoscitur. Justus enim Dominus et justitias dilexit. In eo ergo justificatio Dei est, si non ad indignos et noxios, sed ad innocentes per ablu-tionem factos, videatur et justos sua munera trans-tulisse. David quoque dicit: Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas dum judicaris. Ergo is qui peccat et confitetur Deo peccatum, justificat Deum, cedens ei vincenti, et ab eo gratiam sperans. In baptis-mate igitur justificatur Deus, in quo est et confessio et venia peccatorum.

Pharisæi autem et legis periti consilium Dei spre-verunt in semetipsos, non baptizari ab eo.] Quod dicit

in semetipsos, vel contra semetipsos, significat, quia qui gratiam Dei respuit, contra semetipsum facit, vel ad semetipsos missum Dei consilium, stulti et ingrati vituperantur noluisse recipere. Consilium ergo Dei est, quo per passionem et mortem Domini Jesu mundum salvare decrevit. Sed hoc Pharisæi et legis periti spreverunt, respuentes secretum et salubre mysterium, cujus auspicia in Joannis prædicatione baptismoque præcesserunt, sed tamen eidem consilio nesciendo ac nolendo servientes: juxta quod eis apostolus Petrus de Domino loquens ait, Hunc definito consilio et præscientia Dei traditum per manus iniquorum, adfigentes interemistis.

Cui ergo similes dicam homines generationis hujus, et cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, &c.] Generatio Judæorum comparatur pueris sedentibus in foro, quia doctores olim prophetas accipiebat. De quibus dicitur, Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem. Et alibi, Declaratio sermonum tuorum illuminat me, et intellectum dat parvulis, id est, humilibus spiritu. Forum autem dominicum, vel synagoga vel ipsa est Hierusalem, in qua præceptorum cœlestium jura condebantur. Ubi ad invicem isti pueri, sive juxta Matthæum ad coæquales suos loquebantur, quia generis gentisque suæ populis patria quotidie voce solebant exprobrare, quod nec Psalmis primo Davidicis nec threnis postea correpti, voluerint adnuere prophetis. Quoties victoria de hoste vel futura præcinebatur vel facta recalebatur, nec ad virtutis opera consentiebant adsurgere. Nam saltationis verbo non histrionicis motibus sinuati corporis rotatus, sed impigri devotio cordis, et religiosa membrorum designatur agilitas. Quoties excidia vel facta ab hoste vel fienda prophetarum lamenta resonabant,

et nec sic auditōres ad pœnitentiæ remedia confugere curabant. Canit Psalmista: Exultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Jacob, sumite psalmum et date tympanum, et cætera. Sed quid sequitur? Et non audivit populus vocem meam, et Israel non intendit mihi. Clamat propheta: Hæc dicit Dominus, Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis et in fletu et in planctu, et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra. Et iterum: Ventrem meum, ventrem meum doleo; sensus cordis mei conturbati sunt in me. Non tacebo, quia vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prælii. Et paulo post: Quia stultus populus meus me non cognovit, filii insipientes sunt et væcordes.

Venit enim Joannes Baptista neque manducans panem, &c.] Sicut (inquit) tunc, sic neque et nunc utramque salutis viam respuetis. Nam quod ait, Lamentavimus, et non plorastis; ad Joannem pertinet, cujus abstinencia a cibis et potu luctum pœnitentiæ significabat. Quod autem ait: Cantavimus tibiis, et non saltastis, ad ipsum Dominum, qui utendo cum cæteris cibo et potu, lætitiā regni figurabat. At illi nec humiliari cum Joanne, nec cum Christo gaudere voluerunt, dicentes illum dæmonium habere, istum voracem et ebriosum, et amicum publicanorum et peccatorum. Quod autem subjungit:

Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.] Ostendit filios sapientiæ intelligere nec in abstinendo nec in manducando esse justitiam, sed in æq̃ animitate tolerandi inopiam, et temperantia per abundantiam non se corrumpendi atque opportune sumendi, vel non sumendi ea quorum non usus, sed concupiscentia reprehendenda est. Non est enim regnum Dei esca et potus, sed justitia et

pax et gaudium. Et quia solent homines multum gaudere de carnalibus epulis, addidit, In Spiritu Sancto. Aliter. Justificata est sapientia ab omnibus filiis suis: id est, Dei dispensatio, atque doctrina, quæ superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, juste fecisse a fidelibus suis comprobata est. Ex quorum numero sunt et illi de quibus supra dicitur: Et omnis populus audiens et publicani justificaverunt Deum. Amen.

LIBER TERTIUS.

SANCTISSIMA Mariæ pœnitentis historia, quæ tertii nostri in Lucam caput est libri, etsi ob laborem legentium minuendum a novo inchoatur exordio, rerum tamen nectura secundi libri finem respicit. Nam quia superius sive ex persona evangelistæ sive Domini Salvatoris (ut quibusdam placuit) dictum fuerat, Et omnis populus audiens et publicani justificaverunt Deum, baptizati baptismo Joannis. Quod si a Domino dictum interpreteris, audiens Joannem populus intelligitur esse designatus. Si ab evangelista interpositum, audiens ipsum Dominum, de Joannis magnitudine disputantem restat intelligi. Pharisei autem et legis periti consilium Dei spreverunt in semetipsos non baptizati ab eo. Pergit idem evangelista, quæ verbis proposuerat etiam factis astruere, justificatam videlicet sapientiam ab omnibus filiis suis, id est, et justis, et post injustitiam pœnitentibus, decentissimo comprobans exemplo.

CAP. XXVIII. *Rogabat autem, inquit, illum quidam*

de Pharisæis ut manducaret cum illo, &c.] Alabastrum est genus marmoris candidi, variis coloribus intertincti, quod ad vasa unguentaria cavare solent, eo quod optime servare incorrupta dicatur. Nascitur circa Thebas Ægyptias et Damascum Syriæ, cæteris candidius, probatissimum vero in India. Quidam dicunt hanc eandem non esse mulierem, quæ imminente Dominica passione caput pedesque ejus unguento perfudit. Quia hæc lacrymis laverit, et crine pedes terserit, et manifeste peccatrix appelletur. De illa autem nihil tale scriptum sit, nec potuerit statim capite Domini meretrix digna fieri. Verum, qui diligentius investigant, inveniunt eandem mulierem, Mariam videlicet Magdalenam, sororem Lazari, sicut Joannes narrat, bis eodem functam fuisse obsequio. Semel quidem hoc loco, quum primo accedens cum humilitate et lacrymis, remissionem meruit peccatorum. Nam et Joannes hoc, quamvis non ut Lucas, quomodo factum sit, narraverit, tamen ipsam Mariam commendans, commemoravit, ubi de resuscitando fratre ejus cœpit loqui. Erat autem quidam, inquiens, languens Lazarus a Bethania, de castello Mariæ, et Marthæ, sororis ejus. Maria autem erat quæ unxit Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis. Secundo autem in Bethania (nam prius in Galilæa factum est) non jam peccatrix, sed casta, sancta, devotaque Christo mulier, non solum pedes, sed et caput ejus unxisse reperitur: quod et regulis allegoriæ pulcherrime congruit; quia et unaquæque fidelis anima, prius ad Domini pedes humiliata, peccatisque absolvenda curvatur. Deinde, augecentibus per tempora meritis, lætæ fidei flagrantia, Domini quasi caput odore perfundit aromatum. Et

ipsa universalis ecclesia Christi, in præsenti quidem incarnationis ejus, quæ pedum nomine designatur, mysteria celebrando, devota Redemptori suo reddit obsequia. In futuro autem et humanitatis ejus gloriam, et divinitatis ejus æternitatem, quia caput Christi Deus, simul intuendo, perpetuis confessionum laudibus, quasi pistica nardo glorificat. Attulit ergo, inquit, alabastrum unguenti.

Et stans retro secus pedes ejus, lacrymis cæpit rigare pedes ejus, &c.] Liqueat omnibus, quod illicitis actibus prius mulier intenta, unguentum sibi pro odore suæ carnis adhibuit. Quod ergo sibi turpiter exhibuerat, hoc jam Deo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat, sed hos jam per pœnitentiam conterens flebat. Capillos ad compositionem vultus exhibuerat, sed jam capillis lacrymas tergebat. Ore superba dixerat, sed pedes Domini osculans, hoc in Redemptoris sui vestigia figebat. Quot ergo in se habuit oblectamenta, tot de se invenit holocausta. Convertit ad virtutum numerum, numerum criminum, ut totum serviret Deo in pœnitentia, quicquid ex se Deum contempserat in culpa.

Videns autem Phariseus qui vocaverat eum, ait intra se, dicens : Hic si esset propheta, &c.] Ecce Phariseus veraciter apud se superbus et fallaciter justus, ægram reprehendit de ægritudine, medicum de subventionem, qui ipse quoque de elationis vulnere ægrotabat, et ignorabat. Unde necesse semper est ut quum peccatores quosque conspiciamus, nosmetipsos prius in illorum calamitate defleamus. Quia fortasse in similibus aut lapsi sumus, aut labi possumus, si lapsi non sumus. Et si censura magisterii debet semper virtute disciplinæ vitia persequi, oportet tamen ut sollicitè discernamus, quia distractionem de-

bemus vitiis, compassionem naturæ. Sed jam iste superbus et arrogans qua sententia vincatur, audiamus.

Duo, inquit, debitores erant cuidam fœneratori, &c.] Qua in re notandum est, quia dum sua sententia Pharisæus vincitur, quasi phreneticus funem portat ex quo ligetur. Enumerantur bona peccatricis, enumerantur mala falsi justi, cum dicitur :

Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, &c.] Post enumerationem vero subinfertur sententia.

Propter quod dico tibi, remittentur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.] Quid esse dilectionem credimus, nisi ignem? et quid culpas, nisi rubiginem? Unde nunc dicitur, Remittentur ei peccata multa, quia dilexit multum: ac si aperte diceretur: Incendit plene peccati rubiginem, quia ardet valide per amoris ignem. Tanto namque amplius peccati rubigo consumitur, quanto peccatoris cor magno caritatis igne concrematur. Ecce ea quæ ad medicum venerat ægra, sanata est, sed de salute ejus adhuc alii ægrotant: nam sequitur,

Et cæperunt qui simul discumbebant dicere intra se, Quis est hic qui etiam peccata dimittit ?] Sed cœlestis medicus ægros non respicit, quo etiam de medicamento fieri deteriores videt. Eam quam sanaverat per pietatis suæ sententiam confirmat, dicens :

Fides tua te salvam fecit, vade in pace.] Fides etenim salvam fecit, quia hoc quod petiit, posse se accipere non dubitavit, sed ipsam quoque spei certitudinem jam ab illo acceperat, a quo per spem etiam salutem quærebat. In pace autem ire præcipitur, ut a veritatis itinere in viam scandali ulterius non derivetur. Hæc historica expositione dicta sint, nunc mystici intellectus secreta videamus: quem namque Phari-

sæus de falsa justitia præsumens, nisi Judaicum populum, quem peccatrix mulier: sed ad vestigia Domini veniens et plorans, nisi conversam gentilitatem designat? Rogabat autem Pharisæus Dominum, ut manducaret cum illo, quia populus idem quem venientem credere noluit, venturum sperare non desiit, immo votis precatoriis ut veniat, optare dicens: Excita potentiam tuam et veni, ut salvos facias nos. Domino quippe cum Pharisæo manducare est, de credentis populi devotione mentis gaudia suscipere. Unde ipse alibi creditura Samaria discipulis ait, Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis: illisque hæsitantibus quid diceret, exponens ait, Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui me misit, ut perficiam opus ejus. Et ingressus, inquit, domum Pharisæi, discubuit. Domus Pharisæi, ipsa legis prophetarumque custodia est, in qua se populus Judæorum mansionem continuæ conversationis habere gloriabatur: quam Dominus ingressus est, quia temporaliter in carne apparens, non venit solvere legem aut prophetas, sed adimplere. Discubuit autem, quia qui in sublimitate suæ majestatis intelligi non poterat, formæ servilis humilitatem, qua videri posset, adsumpsit. Cognovit itaque mulier, quæ erat in civitate, peccatrix, quod accubuit in domo Pharisæi, quia gentilitas, immundis prius actibus in seculi conversatione devincta, fama sermonis apostoli didicit, quod misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Atque in domo Pharisæi, non Pharisæus; sed illa justificatur, dum populus Judæorum literam tantum legis, nos autem et gratiam Spiritus in lege sequimur. Ille Jesum non esse prophetam, eo quod peccatores recipiat, æstimat: nos vero hunc etiam Deum verum, qui peccatores justificare possit, agnos-

cimus. Attulit autem mulier alabastrum unguenti. Quid in unguento, nisi bonæ odor opinionis exprimitur? Unde et Paulus dicit: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Si igitur recta opera agimus, quibus opinionis bonæ odore ecclesiam respergamus, quid in Domini corpore nisi unguentum fundimus? Sed secus pedes mulier stetit. Contra pedes enim Domini stetimus, cum in peccatis positi, ejus itineribus retinebamur. Sed si ad veram pœnitentiam post peccata convertimur, jam retro secus pedes stamus, quia ejus vestigia sequimur, quæ impugnabamus. Lacrymis mulier pedes rigat, quod nos quoque veraciter agimus, si quibuslibet ultimis membris Domini per compassionis affectum inclinemur, si sanctis ejus in tribulatione compatimur, si eorum tristitiam nostram putamus. Capillis mulier pedes quos rigaverat tersit: capilli quippe superfluunt corpori. Et quid abundans terrena substantia, nisi capillorum speciem tenet? Quæ dum ad usum necessitatis superfluit, etiam abscissa non sentit. Capillis ergo pedes Domini tergimus, quando sanctis ejus quibus ex caritate compatimur, etiam ex his quæ nobis superfluunt miseremur: quatenus sic mens per compassionem doleat, ut etiam manus larga effectum doloris ostendat. Osculatur mulier pedes quos tergit. Quod nos quoque plene agimus, si studiose diligimus, quos ex largitate continemus, ne gravis nobis sit necessitas proximi, ne ipsa ejus indigentia quæ sustentatur fiat onerosa, et cum manus necessaria tribuit, animus a dilectione torpescat. Potest quoque per pedes ipsum mysterium incarnationis ejus intelligi, quo divinitas terram tetigit, quia carnem sumpsit. Verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis. Osculamur igitur pedes Redemptoris, cum mysterium incarnationis

ejus ex toto corde diligimus. Unguento pedes ungimus, cum ipsam humanitatis ejus potentiam sacri eloquii bona opinione prædicamus. Sed hoc Pharisæus videt, et invidet. Quia cum Judaicus populus gentilitatem Deum prædicare conspicit, sua apud se malitia tabescit. Sed Redemptor noster facta ei mulieris quasi bona gentilitatis enumerat, ut in quo malo jaceat, agnoscat. Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti. Hæc autem lacrymis rigavit pedes meos. Aqua quippe extra nos est, lacrymarum humor intra nos. Quia videlicet infidelis ille populus, nec ea quæ extra se erant, unquam pro Domino tribuit. Conversa autem gentilitas pro ea non solum rerum substantiam, sed etiam sanguinem fudit. Osculum mihi non dedisti. Hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. Osculum quippe, dilectionis est signum. Et infidelis ille populus Deo osculum non dedit, quia ex caritate Deum amare noluit, cui ex timore servivit. Vocata autem gentilitas, Redemptoris sui vestigia osculari non cessat, quia in ejus amore continuo suspirat. Oleo caput meum non unxisti. Si pedes Domini mysterium incarnationis accipimus, congrue per caput illius ipsa divinitas designatur. Unde et per apostolum dicitur: Caput Christi Deus. In Deo quippe, et non se, quasi in homine credere Judaicus populus fatebatur. Sed Pharisæo dicitur, oleo caput meum non unxisti, quia ipsam quoque divinitatis potentiam in qua se Judaicus populus credere sponndit, digna laude prædicare neglexit. Hæc autem unguento unxit pedes meos. Quia dum incarnationis ejus mysterium gentilitas credidit, summa laude etiam ejus ima prædicavit. Duo quoque debitores de quibus Simoni paradigma opponitur, utrumque populum, Judæorum scilicet et gentium, desig-

nant, qui uno fœneratori, id est suo Creatori, non materialem pecuniam, sed propriæ salutis nummum debebant. Conditor etenim noster, quos ad imaginem et similitudinem suam creavit, quasi commodato ad servandum sublimavit denario. Nam denarius solet regis imagine ac nomine formari. Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: et cui multum commendaverunt, plus petunt ab eo: et quidem utriusque populi debitum per quinarium numerum multiplicatur; quia videlicet quinque sunt sensus, quibus in hac vita utentes, imaginem quam accepimus nostri Conditoris excolere debemus. Sed minus debet populus, cui legis decalogus per servum datus est. Amplius autem, cui gratia vitæ æternæ per Filium commissa. Ideoque hujus per denarium, illius per centenarium numerum fœnus accumulatur, quem ad regni cœlestis quod dextris dabitur significationem pertinere, nemo qui dubitet. Neque enim frustra eodem flexu digitorum quo denarius in læva, ipse figuratur in dextera. Nisi quia et nunc opera decalogi quæ litera non poterat, fides perficit, et in futuro reddet unicuique secundum opera ejus, his quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem, et incorruptionem, quærunr, vitam æternam. Verum, quia neutri nostris viribus, sed illius gratia salvi facti sumus per fidem, recte dicitur. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Et utique plus diligit, cui plus donatur. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Quia sive bona perficiendæ quam accepimus scientiæ, seu vitandæ quam incurrimus insipientiæ, velis intelligere, multo utique plus ecclesiæ, quam synagogæ donatur, quæ et fœdiori quondam, utpote quam nullus doctor prohibuit, idololatriæ sorde corrupta est, sed ubi abundavit peccatum superabun-

davit gratia, et majori nunc est perfectionis evangelicæ sublimata præconio. Cui dicitur, Quia multi prophetæ et justi cupierunt videre quæ vos videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt. Congruit sane huic loco quod Numerorum historia refert, divisio æqualiter cæsorum Medianitarum spoliis, eos quidem qui de pugna venerunt quingentesimum de sua portione caput, cæteros vero quinquagesimum Domino dedisse. Quia et magna offert, qui se in castris virtutem exercendo tutum ab incursione conservat hostili, sed majora utique qui gladium verbi vibrando, innumeras adversarii exercitus copias sternit.

IN CAP. VIII.

CAP. XXIX. *Et factum est deinceps, et ipse iter faciebat per civitatem et casiellum, prædicans, &c.*] Videmus in Christi discipulis impletum, quod de antiquo illo Hebræorum populo legimus dictum. Nec mirum, quia unus utriusque testamenti Deus, ipse per Filium benedictionem dabit, qui legem dedit per famulum. Sicut (inquit) aquila provocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans, expandit alas suas, et adsumpsit eum, et portavit in humeris suis. Nam sicut mox nati pulli donec plumescant aera volando superare non valent, ita quique fideles ut ad cœlestia pervolanda sufficiant, in nido prius fidei necesse est virtutum penna se vestiant. Ita ipsi fidelium doctores apostoli pedetentim ad sublimia, quatenus et aliis erudiendis præfici possint, ascendunt. Prius siquidem Dominus docet in synagogis, miracula facit, famam ubique dispergit, convenientes ad se turbas suscipit, curat, instruit. Hinc discipulos facit, in sponsi nuptiis reficit, per

sata ducit, atque a calumniatoribus Pharisæis, quasi teneros aquila pullos a serpentinis morsibus allato aetite defendit. Ex his, duodecim quos apostolos nominat eligit, sed et hos primo præsentē turba docet, comminante cum eis turba, solita miseris beneficia reddit. Postmodum vero ut in præsentī lectum est, per civitates et castella prædicans, solos secum qui eum familiarius audiant retinet, solis mysteria regni Dei quæ cæteris parabolatim dixerat, exponit. Ac si demum virtutum suarum ostensione, quasi alarum protectione firmatis, dat et illis potestatem curandi, mittitque prædicare regnum Dei.

Et mulieres aliquæ quæ erant curatæ ab spiritibus malignis et infirmitatibus.] Maria quæ vocatur Magdalene, de qua dæmonia septem exierant, Maria Magdalene ipsa est, cujus tacito nomine proxima lectio pœnitentiam narrat. Nam pulchre an reverenter evangelista, ubi eam cum Domino iter facere, eique de facultatibus suis ministrare commemorat, noto hanc vocabulo manifestat. Ubi vero peccatricem sed pœnitentem describit, mulierem generaliter dicit: ne videlicet tantæ nomen famæ, quo per omnes hodie veneratur ecclesias, prisci erroris nota fuscaret. De qua, dæmonia septem exisse referuntur, ut innumeris, immo universis vitiis plena fuisse monstretur. Nam quia septenis diebus sæcula currunt, septenario sæpe numero solet in Scripturis universitas intimari. Unde et Sancti quoque Spiritus gratiam, propheta septem virtutum distinctione complectitur.

Et Joanna, uxor Chuza procuratoris Herodis.] Si Maria mundatam a sorde vitiorum ecclesiam de gentibus insinuat, cur non Joanna eandem designat ecclesiam, quondam quidem idolorum cultui subditam, sed jam nunc Christi pietate redemptam?

Nam quilibet malignus spiritus, ad deceptionem generis humani promptus, dum pro regno diaboli facit, quasi Herodis impiissimi procurator existit.

Et Susanna, et aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.] Consuetudinis Judaicæ fuit, nec ducebatur in culpam, more gentis antiquo, ut mulieres de substantia sua victum atque vestitum præceptoribus ministrarent. Hoc quia scandalum facere poterat in nationibus, Paulus se abjecisse memorat: Numquid non habemus potestatem sorores mulieres circumducendi, sicut et cæteri apostoli faciunt? Ministrabant autem Domino de substantia sua, ut meteret earum carnalia, cujus illæ metebant spiritualia. Non quod indigeret cibis Dominus creaturarum, sed ut typum ostenderet magistrorum, quod victu atque vestitu ex discipulis deberent esse contenti. Interpretatur autem Susanna lilium, aut gratia ejus. Sed melius si fœmininum nomen figuretur a lilio, credo propter odoriferum cœlestis fidei candorem, aurosumque internæ dilectionis ardorem. Joanna, Dominus gratia ejus, vel Dominus misericors. Videlicet quia ejus est omne quod vivimus. Maria, amarum mare, propter utique insitum pœnitentiæ rugitum, quo vel ipsa Maria, vel nos singuli vitia prisca deflemus, ut ad gratiam splendoremque pervenire mereamur æternum. Magdalene, turris: sed melius sicut a monte montanus, ita turrensis a turre dicatur. Illa scilicet, cui Psalmista canit: Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis, a facie inimici.

Cum autem turba plurima conveniret, et de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem, Exiit qui seminat seminare semen suum.] Hanc parabolam Dominus ideo per seipsum exponere dignatus est, ut figurate se loqui innotesceret, rerumque sig-

nificationes in iis etiam quæ per semetipsum noluit explanare, doceret esse quærendas. Sed quia semen quod verbum Dei sit, terramque variam quod diversum cor auditorum significet, ipse Dominus aperuit, satorem quem nobis quærendum reliquit, nullum melius quam Filium Dei intelligere possumus, qui exiit seminare semen suum, quia de sinu Patris, qua creaturæ non erat accessus, egrediens, ad hoc venit in mundum, ut testimonium perhiberet veritati. Unde bene juxta evangelistas alios hanc parabolam dicturus, de domo exiisse, mare adiisse, navem conscendisse perhibetur, ipsum nimirum situ corporis, quod processu sermonis insinuans.

Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, &c.] Quæ Dominus exposuit, pia fide suscipienda sunt. Quæ autem tacita nostræ intelligentiæ dereliquit, perstringenda sunt breviter. Semen quod secus viam cecidit, duplici læsura disperiit, et a viantibus scilicet conculcatum, et a volucribus raptum. Via est ergo cor, sedulo malarum cogitationum transitu attritum atque arefactum, ne verbi semen excipere ac germinare sufficiat. Atque ideo quicquid boni seminis vicinia talis viæ contingit, pessimæ cogitationis meatu conculcatum, a dæmonibus eripitur. Qui volucres cœli, sive quia cœlestis spiritualisque sint naturæ, seu quia per aera volitant, appellantur.

Et aliud cecidit super petram, &c.] Petram hic recte dicit durum et indomitum cor, ac nullo veræ fidei vomere penetratum. Hoc est autem humor ad radicem seminis, quod juxta aliam parabolam oleum ad lampades virginum nutriendas, id est, amor et perseverantia virtutis.

Et aliud cecidit in terram bonam, &c.] Fructum centuplum, fructum perfectum dicit. Nam dena-

rius numerus pro perfectione semper accipitur, quia in decem præceptis, legis custodia continetur. Activa enim et contemplativa vita simul in decalogi mandatis conjuncta est, quia in eo et amor Dei et amor servari proximi jubetur. Amor quippe Dei, ad contemplativam: amor vero proximi pertinet ad activam. Denarius autem numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Unde recte per centenarium magna perfectio designatur, sicut de illo qui sua pro Domino terrena relinquit, dicitur, Centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit. Quia quisquis pro Dei nomine temporalia atque terrena contemnit, et hic perfectionem mentis recipit, ut jam ea non appetat quæ contemnit, et in sequenti seculo ad æternam vitæ gloriam pervenit. Terra ergo bona fructu centuplo fœcundatur, quando cor docile virtutum spiritualium perfectione donatur.

Hæc dicens, clamabat, Qui habet aures audiendi, audiat.] Quoties hæc admonitiuncula, vel in evangelio, vel in Apocalypsi Joannis interponitur, mysticum esse quod dicitur, quærendumque a nobis intentius, ostenditur.

Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset hæc parabola.] Nemo putet finita mox parabola discipulos hæc interrogasse Salvatorem, sed ut Marcus ait, cum esset singularis, interrogaverunt eum ii qui cum eo erant duodecim, parabolas. Et dicebat eis, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.

Cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, &c.] Marcus ita dicit, Illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt. Ideoque et nos cum discipulis Christi intremus in sanctuarium Dei, ut intelligamus in novissima mysteriorum regni Dei. Nam qui adpropinquant pedibus ejus, accipient

de doctrina illius, dicentes cum Psalmista, Revela oculos nostros, et considerabimus mirabilia de lege tua. Recte itaque in parabolis audiunt, et in ænigmate, qui clausis sensibus cordis, neque intrare, neque curant cognoscere veritatem, obliti Dominicæ præceptionis, Qui habet aures audiendi, audiat.

Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt, &c.]

De hoc semine Marcus ita scribit, Hi autem sunt qui circa viam, ubi seminatur verbum. Et cum audierint, confestim venit Satanas, et aufert. Matthæus ita, Omnis qui audit verbum regni et non intelligit, venit malus et rapit. Ex quo manifeste docetur, eos circa viam seminos, qui verbum quod audiunt, nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentante utilitatis occasione percipere dignantur. Porro super petrosa et in spinis (ut Dominus exponit) seminantur hi, qui auditi quidem verbi et utilitatem probant, et desiderium gustant: sed ne ad id quod probant, perveniant, hujus vitæ eos vel adversa terrendo, vel prospera blandiendo retardant. Contra quæ utraque damna, semen quod acceperat tutari curabat, qui ait, Per arma justitiæ, a dextris et a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, ut seductores, et veraces. His ergo tribus terræ generibus, scito omnes, qui verbum auditum non faciunt, esse designatos. A quibus omnibus qui semen acceptum servat, terra bona est. Excipiuntur sane Judæi et gentiles, qui ne audire quidem merentur.

Quod autem in spinis cecidit, hi sunt qui audierunt, &c.] Mirum quomodo Dominus spinas divitias interpretatus sit, cum illæ pungant, istæ delectent. Et tamen spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctationibus mentem lacerant, et quum usque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruen-

tant. Quas bene hoc in loco, alio evangelista testante, nequaquam Dominus divitias, sed fallaces divitias appellat. Fallaces enim sunt, quæ nobiscum diu permanere non possunt. Fallaces sunt, quæ mentis nostræ inopiam non expellunt. Solæ autem divitiæ veræ sunt, quæ nos divites virtutibus faciunt. Notandum vero est, quod exponens Dominus dicit, quia sollicitudines et voluptates et divitiæ suffocant. Suffocant enim, quia importunis cogitationibus suis guttur mentis strangulant: et dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum flatus vitalis necant. Notandum etiam quod duo sunt quæ divitiis jungit, sollicitudines videlicet, et voluptates. Quia profecto et per curam mentem opprimunt, et per affluentiam resolvunt. Re enim contraria, possessores suos et afflictos et lubricos faciunt. Sed quia voluptas convenire cum afflictione non potest, alio quidem tempore per custodiæ suæ sollicitudinem affligunt, atque alio per abundantiam ad voluptates emolliunt.

Quod autem in bonam terram, hi sunt qui, &c.] Bona terra (ut prædiximus) omnibus tribus terræ nequam varietatibus contraria facit, et libenter videlicet semen verbi suscipiendo, et quod suscipit, inter adversa et prospera patienter ad fructus usque tempora servando. Aliter. Bona terra fructum per patientiam reddit, quia scilicet nulla sunt bona quæ agimus, si non æquanimiter etiam proximorum mala toleramus. Quanto enim quisque altius profecerit, tanto in hoc mundo invenit quod durius portet. Quia dum a præsentī seculo mentis nostræ dilectio deficit, ejusdem seculi adversitas crescit. Hinc est enim quod plerosque cernimus et bona agere, et tamen sub gravi tribulationum fasce desudare. Sed

juxta vocem Domini, fructum per patientiam reddunt: quia cum humiliter flagella suscipiunt, post flagella ad requiem sublimiter suscipiuntur. Quod vero secundum Matthæum dicitur, Et fructum affert, et facit aliud quidem centum, aliud autem sexaginta, porro aliud triginta. Triginta referuntur ad nuptias. Nam et ipsa digitorum conjunctio, quasi molli osculo se complexans et foederans, maritum pingit et conjugem. Sexaginta ad viduas, eo quod in angustia et tribulatione sint positæ. Unde et in superiore digito deprimuntur. Quantoque major est difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto majus et præmium. Porro centesimus numerus, quæso diligenter lector attende, a sinistra transfertur ad dexteram, et iisdem quidem digitis, sed non eadem manu quibus in læva manu nuptæ significantur et viduæ, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam. Aliter. Fructum tricesimum verbum profert, quod fidem Sanctæ Trinitatis ædificat. Sexagesimum, quod operis perfectionem docet. Quia sex dies sunt, in quibus oportet operari. Centesimum, quod ad dexteram regni vitam prædicat æternam.

CAP. XXX. *Nemo autem lucernam accendens operit eam vase, &c.*] Quia supra dixerat apostolis, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: nunc ostendit per eos aliquando etiam cæteris idem mysterium esse revelandum, et pectus omnium qui domum Dei essent intraturi, fidei flammis illustrandum. Quibus etiam verbis typice fiduciam docet prædicandi, ne qui timore carnalium incommodorum lucem scientiæ quam novit abscondat. Vasi enim et lecti nomine, carnem; lucernæ autem vocabulo, verbum designat. Quod qui ob metum (ut dixi) carnalium incommodorum occultat, ipsam carnem utique præponit manifestationi veri-

tatis, et ea quasi operit verbum quod prædicare trepidat. Supra candelabrum autem ponit lucernam, qui corpus suum ministerio Dei subjicit, ut superior sit prædicatio veritatis, et inferior servitus corporis, per ipsam tamen corporis servitutem excelsior luceat doctrina, quæ per officia corporalia, id est, per vocem et linguam, et cæteros corporis motus, in bonis operibus insinuat discentibus. Super candelabrum ergo ponit lucernam, cum dicit apostolus, Non sic pugno, tanquam aerem cædens, sed castigo corpus meum et servituti subjicio, ne forte aliis prædicans, ipse reprobis inveniatur.

Non enim est occultum quod non manifestetur, &c.] Nolite (inquit) erubescere evangelium Dei, sed inter tenebras persecutorum, lumen verbi supra vestri corporis candelabrum levate, fixa mente retinentes illum retributionis extremæ diem quo illuminabit Deus abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordium. Tunc enim et vos a Deo laus, et adversarios veritatis poena manet æterna.

Videte ergo, quomodo auditis.] Instanter nos docet verbo auscultare, quatenus et nostro illud pectore continue ruminare, et alieno ructare sufficiamus auditui.

Qui enim habet, dabitur illi, &c.] Tota (inquit) intentione, verbo quod auditis operam date. Quia qui amorem habet verbi, dabitur illi et sensus intelligendi quod amat. At qui verbi amorem non habet audiendi, etiamsi vel naturali ingenio vel literario se callere putarit exercitio, nulla veræ sapientiæ dulcedine gaudebit. Quod etsi specialiter de apostolis quibus caritate fideque potitis datum est nosse mysterium regni Dei, et de perfidis Judæis qui in parabolis videntes non videbant, et audientes non intelligebant, quod videlicet literam legis in qua gloriaban-

tur, amissuri essent, dictum videatur: potest tamen et generaliter accipi, quia nimirum sæpe lector ingeniosus negligendo se privat sapientia, quam simplex, sed studiosus, elaborando degustat. Idcirco autem sæpe et desidiosus ingenium accipit, ut de negligentia justius puniatur, quia quod sine labore adsequi potuit, scire contemnit. Et idcirco nonnunquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eo majora præmia retributionis inveniatur, quo magis studio inventionis elaborat.

Venerunt autem ad illum mater et fratres ejus, &c.] Fratres Domini, non filii beatæ semper virginis Mariæ, juxta Helvidium, nec filii Joseph de alia uxore, juxta quosdam putandi, sed eorum potius intelligendi sunt esse cognati, sicut et supra disseruimus. Sane quod Dominus ad matrem fratresque rogatus, ab officio verbi dissimulat egredi, non maternæ refutat obsequia pietatis, cujus præceptum est, Honora patrem et matrem: sed paternis se mysteriis amplius, quam maternis affectibus debere demonstrat: idem nobis exemplo quod verbo commendans, Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Non injuriose fratres contemnit, sed opus spirituale carnis cognationi præferens, religiosiorem cordium copulam docet esse quam corporum. Mystice autem hæc lectio superiori concinit, ubi de Judæis literam solum legis intuentibus dicitur, Et quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo. Nam mater et fratres Jesu, synagoga, ex cujus carne est editus, et populus est Judæorum: qui Salvatore intus docente, venientes intrare nequeunt, cujus spiritualiter intelligere dicta negligunt. Præoccupans enim turba, ejus ingreditur domum, quia differente Judæa, gentilitas confluit ad Christum, atque interna vitæ mysteria quanto fide vicinior, tanto mente capacior hausit.

Juxta quod Psalmus ait, Accedite ad eum, et illuminamini.

Et nuntiatum est illi, Mater tua et fratres tui stant foris, &c.] Intus verbum, intus est lumen. Unde supra, Ut intrantes (inquit) videant lumen. Si ergo foris stantes nec ipsi agnoscuntur parentes, et propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum, quemadmodum nos agnoscemur si foris stemus? Foris enim stantes volunt Dominum videre, qui spiritualement in lege sensum non quærentes, sese ad custodiam literæ foris fixerunt, et quasi Christum potius ad carnalia docenda cogunt exire, quam se ad discenda spiritualia consentiunt intrare.

Qui respondens, dixit ad eos : Mater mea et fratres mei, hi sunt qui, &c.] Tota vitæ coelestis perfectio duobus his comprehenditur, verbum scilicet Dei audire, et facere. Unde supra Dominus parabolam seminis exponens, ait eos qui auditu tantum verbum susceperint, terram esse reprobam. Bonam vero eos qui in corde bono et optimo verbum quod audiunt retineant, et fructum afferant in patientia. Qui mater Domini vocantur, eo quod illum quotidie suo vel exemplo vel dicto quasi pariant in mente proximorum. Fratres quoque sunt ejus, cum et ipsi faciunt voluntatem Patris ejus qui in cœlis est.

CAP. XXXI. *Factum est autem in una dierum, et ipse ascendit in unam naviculam, &c.]* In hac navigatione Dominus utramque unius ejusdemque suæ personæ naturam dignatur ostendere, dum is qui ut homo dormit in navi, furorem maris ut Deus verbo coercet. Porro juxta allegoriam, mare sive stagnum quod cum suis transire desiderat, tenebrosus amarusque seculi præsentis accipitur æstus. Navicula autem quam ascendunt, nulla melius quam Dominicæ passionis intelligitur arbor. Cujus beneficio quique fideles adjuti, emensis mundi fluctibus, habi-

tationem patriæ cœlestis quasi stabilitatem securi litoris obtinent. Quod autem ipse in unam naviculam cum discipulis Salvator ascendit, alibi quid significet aperit, cum prænuntiato suæ passionis resurrectionisque mysterio, mox dicebat ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget seipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me.

Navigantibus autem illis, obdormivit.] Discipulis navigantibus Christus obdormivit, quia calcantibus seculum fidelibus, futuri regni quietem animo meditantibus, et vel secundo Spiritus Sancti flatu, vel proprii remigio conatus infidos mundi fastus certatim post terga jactantibus, tempus subito Dominicæ passionis advenit. Unde bene Marcus hoc imminente noctis tempore gestum fuisse perhibet, ut veri solis occubitus, non sola Domini dormitio, sed et ipsa decedentis lucis hora significet.

Et descendit procella venti in stagnum, et complebantur, et periclitabantur.] Domino puppim crucis, qua somnum mortis carperet, ascendente, fluctus blasphemantium persecutorum dæmonicis excitati procellis adsurgunt. Quibus tamen non ipsius patientia turbatur, sed discipulorum imbecillitas concutitur, trepidat, periclitatur.

Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes, Præceptor, perimus.] Suscitant Dominum discipuli, ne, eo dormiente, fluctuum feritate dispereant, quia cujus mortem viderant, maximis votis resurrectionem quærebant, ne si diutius ipse morte carnis sopiretur, eorum mens spirituali in perpetuum morte periret. Unde bene sequitur:

At ille surgens increpavit ventum et tempestatem aquæ, &c.] Ventum quippe surgens increpavit, quia, resurrectione celebrata, diaboli superbiam stravivit, dum per mortem destruxit eum qui habebat mortis

imperium. Tempestatem quoque aquæ surgens cesare fecit, quia vesanam Judæorum rabiem, quæ caput quatiens clamaverat, Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, et credemus ei, de sepulchro surgendo labefecit. Ubi juxta literam notandum, quod omnes creaturæ sentiant Creatorem. Quibus enim increpatur, et imperatur, sentiunt imperantem, non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia; sed majestate Conditoris, quæ apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt.

Dixit autem illis, Ubi est fides vestra ?] Recte arguuntur, qui præsentem Christo timebant, cum utique qui ei adhæserit, perire non possit. Cui simile est, quod post mortis somnum discipulis apparens, exprobravit incredulitatem illorum et duritiam cordis, quia iis qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Itemque dixit ad eos: O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ! Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? Ac si per metaphoram navigii diceret: Nonne oportuit Christum soporari, undis navem, in qua quiescebat, hinc inde verrentibus, et ita sedatis extemplo tumidis gurgitum cumulis, divinitatis suæ cunctis patefacere potentiam?

Qui timentes mirati sunt, dicentes ad invicem: Quis putas hic est, quia et ventis imperat, &c.?] Matthæus ita scribit: Porro homines mirati sunt, dicentes, Qualis est hic? &c. Non ergo discipuli, sed nautæ et cæteri, qui in navi erant, mirabantur. Sin autem quis contentiose voluerit eos, qui mirabantur, fuisse discipulos, recte respondebimus homines appellatos; qui necdum potentiam noverant Salvatoris. Et nos quoque singuli cum signo Dominicæ crucis imbuti seculum relinquere disponimus, navem profecto cum Jesu conscendimus, stagnum transfretare cona-

mur. Sed qui non dormitavit, neque obdormiet custodiens semper Israel, nobis tamen sæpe navigantibus quasi inter æquoris fremitus obdormit, quando crebrescente inter medios virtutum nisus, vel immun-dorum spirituum, vel hominum pravorum, vel ipsostrarum cogitationum impetu, fidei splendor obtenebrescit: spei celsitudo contabescit, amoris flamma refrigescit. Verum inter hujusmodi procellas, ad illum necesse est gubernatorem curramus, illum seduli excitemus, qui non serviat, sed imperet ventis. Mox tempestates compescet, refundet tranquillitatem, portum salutis indulgebit. Libet inter hæc paucis discussa apostolici navigii varietate, qualiter bonos suum secretum juvet, malorumve permixtio turbet, intueri. Ecce enim, ut a perfectioribus inchoemus, post celebrata Dominicæ resurrectionis solennia septem electi discipuli navem piscaturi ascendunt, et quia non longe a terra perpetuæ quietis, sed quasi cubitis ducentis aberant, hoc est tantum mundo animum quantum gemina dilectio poscebat, apposuerant, quia se Petrus negotiis secularibus exuerat, jam Dominum in littore mortalitatis stantem cernere, jam cum illo epulari, jam mane supernæ lucis aspirante, mystico magnorum piscium numero sua retia impleta, nec tamen rupta suscipere, atque infimis seculi fluctibus extrahere merentur. Alibi Petrus, ut supra legitur, jubente Domino, retia laxat in capturam, pisciumque comprehendit multitudinem copiosam. Sed quia ipse fragilis adhuc animi fuerat, ita ut Christo tremens diceret, Exi a me, quia homo peccator sum, Domine, et retia tunc rupta sunt, et si non socii adjuvassent, naves etiam mersæ subsiderent. Item in hoc loco discipuli cum Domino navem conscendunt, mare adeunt, sed quia intererat et

Judas, et Dominus in puppi, quæ sedes erat gubernanti, dormisse, et ventus pontusque de foris sævisse perhibentur. Nam etsi multa illic discipulorum merita navigabant, tunc adhuc eam perfidia proditoris agitabat: et qui suis meritis firmi fuere, turbabantur alienis. Item Paulus cum fratribus Hierosolymam navigans, et diem Pentecosten ibi Spiritusque Sancti gaudia celebrare festinans, recto cursu cuncta peragrat. Porro ab Hierosolymis Romam relegatus, quia cum infidelibus iter agit, mare furit, venti refragantur, imber imminet, frigora fatigant, astra obnubilant, terra negatur, triticum in mare jacatur, navis armamenta tolluntur, ipsa postremæ navis arenis illisa dissolvitur, naturæ quam non agnoscunt terram, nando petunt. Et qui seculi undas onerati cupiditatibus subierant, eodem adversante seculo vix nudi evadunt. Juxta quod idem apostolus ait, Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

CAP. XXXII. *Et navigaverunt ad regionem Gerasesorum, &c.*] Gerasa est urbs insignis Arabiæ trans Jordanem, juncta monti Galaad, quam tenuit tribus Manassæ, non longe a stagno Tiberiadis, in quod porci præcipitati sunt. Significat autem nationem gentium, quam post passionis somnum, resurrectionisque suæ gloriam missis prædicatoribus, Salvator est visitare dignatus. Unde bene Gerasa, sive Gergesi (ut quidam legunt) colonum ejiciens, vel advena propinquans interpretatur. Videlicet insinuans, quia gentium populus, et eum a quo nequiter incolebatur hostem suis de cordibus ejecerit, et qui erat longe, factus sit prope in sanguine Christi.

Et cum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat demonium jam temporibus multis.]

Vir iste figuram populi gentilis accipit, qui multis temporibus, hoc est ab ipso pene mundi nascentis exordio, vexabatur furore dementi.

Et vestimento non induebatur.] Quia integumentum naturæ suæ et virtutis amisit. Hoc enim fidei et caritatis indumento primi parentes nostri postquam peccavere, nudati esse leguntur. Hac stola prima filius luxuriosus postquam pœnitens ad patrem rediit, induitur.

Neque in domo manebat, sed in monumentis.] Quia in conscientia sua non requiescebat, sed in mortuis operibus, hoc est, in peccatis delectabatur. Quid enim sunt corpora perfidorum, nisi quædam defunctorum sepulchra? In quibus non Dei habitat sermo, sed anima peccatis mortua recluditur.

Is ut vidit Jesum, procidit ante illum; et exclamans voce magna, &c.] Quanta Arrii vesania, Jesum creaturam et non Deum credere, quem Filium Dei altissimi, dæmones credunt et contremiscunt? Quæ impietas Judæorum, eum dicere in principe dæmoniorum ejecisse dæmonia, quem ipsa dæmonia fatentur nihil secum habere commune? quin hoc ipsum quod tunc per dæmonia ei clamavere furorem, post in delubris idolorum dicere et confiteri non desinunt, Jesum videlicet esse Christum Filium Dei altissimi, nec se aliquid cum illo pacis aut societatis habere.

Obsecro te, ne me torqueas, &c.] Hostis humanæ lutis non exiguum sibi ducit esse tormentum, ab hominis læsione cessare, quoque hunc diutius possidere solebat, eo difficilius dimittere consentit. Unde studendum summopere est, ut et si quando ut homines a diabolo superemur, mox ejus laqueos evitare satagamus, ne si tardius ejus juri resistatur, laboriosius quandoque pellatur.

Et vinciebatur catenis et compedibus custoditus.]

Catenis et compedibus, graves et duræ leges significantur gentium, quibus et in eorum republica peccata cohibentur.

Et ruptis vinculis, agebatur a dæmonio in deserto.] Quia etiam ipsis transgressis legibus, ad ea scelera cupiditate ducebatur, quæ jam vulgarem consuetudinem excederent.

Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? &c.] Non velut inscius nomen inquit, sed ut confessa coram teste quam furens laborabat, virtus curantis gratior emicaret. Sed et nostri temporis sacerdotes qui per exorcismi gratiam dæmones ejicere norunt, solent dicere, patientes non aliter valere curari, nisi quantum sapere possunt omne, quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu, et alio quolibet corporis vel animi sensu vigilantes dormientesve pertulerint, confitendo patenter exponant. Et maxime quando vel viris in specie fœminea, vel in virili habitu fœminis apparentes, quos dæmones, Galli Dusios vocant, infando miraculo spiritus incorporei corporis humani concubitus petere se, ac patrare confingunt. Et nomen dæmonis, quo se censeri dixerit, et dejerandi modos quibus amoris sui fœdus alterutrum pepigerint, prodendos esse præcipiunt. Quæ mendacio simillima res, sed adeo vera, et plurimorum est attestazione notissima: ut quidam vicinus mihi presbyter retulerit, se quandam sanctimoniam fœminam a dæmonio curare cœpisse, sed quamdiu res latebat nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem quo molestabatur phantasmate, mox et ipsum orationibus cæterisque quæ oportebat purificationum generibus effugasse, et ejusdem fœminæ corpus ab ulceribus quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali studio adjuncto sale benedicto curasse. Sed dum unum de

ulceribus, quod altius lateri infixum repererat, nullatenus posset, quin continuo panderetur, obducere : ab eadem ipsa quam sanare volebat, consilium quo sanaretur accepisse. Si (inquit) oleum pro infirmis consecratum eidem medicamento asperseris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum, in quadam longius posita civitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter a sacerdote curatam. Fecit ut illa suggererat, statimque ulcus remedium, quod ante respuerat, accipere consensit. Hæc contra fraudes dæmonum paucis explicare curavi, ut quam non frustra Dominus nomen ejus, quem expulsurus erat spiritus, interrogaret, intelligas. Quod vero dæmonia multa hominem intrasse memorantur, significat populum gentium non uni cuilibet, sed innumeris ac diversis idolatriæ cultibus esse mancipatum. Cui contra scriptum est, quod multitudinis credentium erat cor et anima una. Unde bene in Babylonia linguarum unitas scissa, in Hierosolyma est linguarum varietas adunata : et illa, confusio : hæc, visio pacis interpretatur : quia videlicet electos in plerisque linguis et gentibus una fides ac pietas pacificando confirmat : reprobos autem plures sectæ quam linguæ dissociando confundunt.

Et rogabant eum, ne imperaret illis ut in abyssum irent.] Sciebant dæmones, aliquando futurum, ut per Domini adventum mitterentur in abyssum, non ipsi futura prædivinantes, sed prophetarum de se dicta recolentes, ideoque Domini adventus, quam mirabantur gloriam, ad suam arbitrabantur tendere perniciem.

Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium, &c.] Ideo permisit quod petebant dæmonibus,

ut per interfectionem porcorum hominibus salutis occasio præberetur. Pastores enim ista cernentes, statim nunciant civitati. Erubescat Manichæus. Si de eadem substantia et ex eodem auctore, hominum bestiarumque sunt animæ, quo modo ob unius hominis salutem duo millia porcorum suffocantur? In quorum tamen interitu, figuraliter homines immundi, vocis et rationis expertes, indicantur, qui in monte superbiæ pascentes, lutulentis oblectantur in actibus. Talibus enim per cultus idolorum possunt dæmonia dominari. Nam nisi quis porci more vixerit, nunquam accipiet in eum diabolus potestatem, aut ad probandum tantum, non autem ad perdendum, accipiet.

Exierunt ergo dæmonia ab homine, et intraverunt in porcos, &c.] Significat, quod jam clarificata ecclesia, et liberato populo gentium a dominatione dæmoniorum, in abditis agunt sacrilegos ritus suos, qui Christo credere noluerunt, cæca et profunda curiositate submersi. Et notandum, quod spiritus immundi nec in porcos irent, nisi hoc illis benignus ipse Salvator petentibus, quos certe in abyssum posset relegare, concederet: rem necessariam docere nos volens, ut scilicet noverimus eos multo minus sua potestate posse nocere hominibus, qui nec pecoribus qualibetunque potuerunt. Hanc autem potestatem Deus bonus occulta justitia nobis dare potest: injustam non potest.

Quod ut viderunt factum, qui pascebant, &c.] Quod pastores porcorum fugientes ista nuntiaverunt, significat quosdam etiam primates impiorum, quanquam Christianam legem fugiant, potentiam tamen ejus per gentes, stupendo et mirando, prædicare.

Qui venerunt ad Jesum, et invenerunt hominem sedentem a quo dæmonia exierant, &c.] Significat

multitudinem vetusta suavitate delectatam honorare quidem, sed nolle pati Christianam legem, dum dicunt quod eam implere non possint, admirantes tamen fidelem populum a pristina perdita conversatione sanatum. Sedere namque ad pedes Domini est, rationali quempiam mentis examine subnixum vestigia Salvatoris quæ sequatur intueri. Vestitum resumere est, virtutum studiis, quæ deceptus amiserat, ornari.

Et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab illis, &c.] Conscii fragilitatis suæ Geraseni, præsentia se Domini judicabant indignos, non capientes Dei verbum, nec infirma adhuc mente pondus sapientiæ sustinere valentes. Quod et Petro ipsi, viso piscium miraculo, contigisse legitur, et vidua Saraptena beati Eliæ cujus se sensit hospitio benedici, nihilominus se putavit præsentia gravari. Quid mihi et tibi, inquit, vir Dei? ingressus es ad me ut memorarentur iniquitates meæ, et occideres filium meum?

Ipse autem ascendens navem reversus est.] Dixerat supra, Dominum relictis navem ascendisse parentibus, compressisque una cum vento fluctibus, egressum mox occurrentem sibi curasse dæmoniacum. Quo significare docuimus, eum relictis Judææ populis, ex qua carnis duxit originem, transacta suæ passionis tempestate, gentium procurasse salutem. His ita gestis patriam revertitur, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret. Ascendit autem in navem, sed neque ipse somno premitur, neque navis procella pulsatur, quia Christus surgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Cujus tamen tropæum passionis, resurrectionisque gloria, credituris Judææ tribubus

intimabitur, et cum prædicator mortis suæ, quo mortem vicit vexillo, credi ab Hebræis cœperit, quasi repetita, in qua dormierat, navi patriam regredietur.

Et rogabat illum vir a quo dæmonia exierant, ut cum eo esset, &c.] Hæc ex illa apostoli sententia recte possunt intelligi: cum ait, Dissolvi et esse cum Christo, multo magis optimum: manere in carne, necessarium propter vos. Ut sic quisque intelligat post remissionem peccatorum redeundum esse sibi in conscientiam bonam, et serviendum evangelio, propter aliorum etiam salutem, ut deinde cum Christo requiescat, ne quum præpropere jam vult esse cum Christo, negligat ministerium prædicationis fraternæ redemptioni accommodatum. Quod vero Matthæus duos dicit a dæmonum legione curatos, Marcus autem et Lucas unum commemorant, intelligas unum eorum fuisse personæ alicujus clarioris et famosioris, quem regio illa maxime dolebat, et pro cuius salute plurimum satagebat. Hoc volentes significare duo evangelistæ solum commemorandum judicaverunt, de quo facti hujus fama latius præclariusque flagraverat. Sed et allegoriæ summa concordat, quia sicut unus a dæmonio possessus Judæorum, sic et duo gentilis populi typum non inconvenienter exprimunt. Nam cum tres filios Noe generaverit, unius solum familia in possessionem adscita est Dei: ex duobus reliquis diversarum nationum, quæ idolis manciparentur, procreati sunt populi.

CAP. XXXIII. *Factum est autem cum redisset Jesus, excepit illum turba, &c.]* Et superius dixi, quod in fine seculi Dominus sit ad Judæos clementer rediturus, atque ab eis per fidei confessionem libenter excipiendus. Nam quod erant omnes expectantes

eum, hoc est, nimirum quod eidem synagogæ per prophetam loquitur, Dies multos expectabis me, et non fornicaberis, et non eris subdita viro. Nunc enim nec viro Christo subdita, nec fornicata cum idolis, expectatione longissima sponsi sui prioris, hoc est, Domini Christi quandoque per gratiam venturi præstolatur amplexum.

Et ecce venit vir cui nomen erat Jairus, &c.] Priori lectioni, qua de abjectione synagogæ fideque ecclesiæ, atque iterum instauratione synagogæ sumus interpretati, consequenter archisynagogi filia moriens subjungitur, quam dum suscitare properat Dominus, præoccupat illa hæmorrhøissa mulier, præripit sanitatem, fitque ut præveniens prior salute potiat. Æthiopia enim præveniet manus ejus Deo. Et cum intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus fiet. Princeps itaque synagogæ nullus melius quam ipse Moyses intelligitur. Unde bene Jairus, id est, illuminans, sive illuminatus vocatur, quia qui accipit verba vitæ dare nobis, et per hæc cæteros illuminat, et ipse a Spiritu Sancto, quo vitalia monita scribere vel docere possit, illuminatur.

Et cecidit ad pedes Jesu, rogans eum, ut intraret in domum ejus.] Si caput Christi Deus, pedes consequenter incarnatio, qua terram nostræ mortalitatis tetigit, accipiendi sunt. Cecidit igitur archisynagogus ad pedes Jesu, quia legislator cum tota patrum progenie Christum in carne apparentem longe sibi dignitatis gloria præferendum esse cognovit, illud apostoli sedula devotione protestans, Quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Rogavit eum intrare in domum suam, quia continuis gaudiorum votis, ejus videre desiderabat adventum. Anima autem mea (inquit

propheta) exultabit in Domino, et delectabitur super Jesu ejus. Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi? Et hoc est ad pedes Jesu cadere, cum super omnes singulariter magnum pia fide fateri.

Quia filia unica erat illi, fere annorum duodecim, et hæc moriebatur.] Ipsa synagoga, quæ sola legali institutione composita, quasi unica Moysi nata erat, quasi duodecimo ætatis anno, hoc est, tempore pubertatis appropinquante moriebatur: quia nobiliter a prophetis educata, postquam ad intelligibiles annos pervenerat, postquam spirituales Deo fructus gignere debebat, subito errorum languore consternata, spiritualis vitæ vias ingredi desperabiliter omisit. Et si non a Christo succurreretur, horrenda per omnia corruisset in mortem.

Et contigit dum iret, a turba comprimebatur.] Ad puellam pergens sanandam Dominus, a turba comprimitur, quia genti Judææ salutaria monita præbens, quibus ægram vitiis ejus conscientiam erigeret, noxia carnalium populorum est consuetudine gravatus.

Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis, annis duodecim.] Mulier sanguine fluens, ecclesia est ex gentibus congregata, quæ ingenito carnalium delectationum polluta fluxu, atque a cœtu jam fuerat segregata fidelium. Sed dum verbum Dei Judæam salvare decerneret, paratam jam promissamque aliis præripuit spe certa salutem. Notandumque quod et archisynagogi duodennis sit filia, et mulier hæc ab annis duodecim sanguine fluxerit, hoc est, eodem quo hæc nata sit tempore, illa cœperat infirmari. Una enim pene eademque seculi hujus ætate, et synagoga in patriarchis nasci, et gentilium natio per orbem cœpit idololatriæ sanie

foedari. Nam et gemine fluxus sanguinis, hoc est, et super idololatriæ prostitutione, et super his quæ carnis ac sanguinis oblectatione patrantur, potest intelligi. Unde pulchre sacra refert historia, tempore quo David adhuc puer Goliath gigantem stravit, Philistium in finibus Dommim, id est, sanguinum fuisse castrametatos. Quia videlicet Dominus ad debellandum mundi principem, humilis apparens, non modo operibus infructuosis, sed et religioni spurcissimæ deditos gentilium populos invenit. Ergo quamdiu synagoga vigit, laboravit ecclesia. Defectus illius, hujus est virtus. Quia illorum delicto, salus gentibus.

Quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, &c.] Medicos sive falsos theologos, sive philosophos, legumque doctores secularium, qui multa de virtutibus vitiisque subtilissime disserentes, utilia se videndi credendique instituta mortalibus dare promittebant, seu certe ipsos spiritus immundos significat, qui velut hominibus consulendo, se jam pro Deo colendos ingerebant. Quibus vicissim audiendis, gentilitas quanto magis naturalis industriæ vires expenderat, tanto minus potuit ab iniquitatis suæ sorde curari. Unde bene Marcus de hac muliere scribens, ait: Et fuerat multa perpessa a compluribus medicis, et erogaverat omnia sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat. Sed hæc ubi populum Judæorum ægrotare, verumque de cælo cognovit adesse medicum, cœpit et ipsa languoris sui sperare pariter et quæritare remedium.

Accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus, &c.] Accedit et Dominum tangit ecclesia, quæ ei per fidei veritatem appropinquat. Accedit autem retro, sive juxta id quod ipse ait, Si quis mihi

ministrat, me sequatur: et alibi præcipitur, Post Dominum Deum tuum ambulabis: sive quia præsentem in carne Dominum non videns, peractis temporariæ dispensationis sacramentis, ejus jam per fidem cœpit vestigia subsequi. Tangit autem fimbriam vestimenti, et undam restringit sanguinis, quia beatus et vere mundandus, qui vel extremam verbi partem fidei manu contigerit. Nam rarus valde, qui ejus vel in pectore recumbere, vel caput mereatur pistica nardo perungere, cum et ille magnus fuerit, qui se indignum ducebat ejus calceamenta portare. Magna et illa, quæ ungere pedes ejus, et capillis suis tergere promeruit.

Et ait Jesus, Quis est qui me tetigit?] Non ut ipse quæ nesciat doceatur, sed ut virtus fidei quam noverat, immo quam ipse dederat, in muliere declaratur, interrogat.

Negantibus autem omnibus, dixit Petrus et qui cum illo erant, Præceptor, &c.] Quem turbæ passim comitantes comprimunt, una credula mulier Dominum tangit. Quia qui diversis inordinate glomerantium hæresibus adfligitur, solo catholicæ ecclesiæ fideliter corde quæritatur. Nam sicut quidam videntes non vident, et audientes non audiunt, ita etiam tangentes non tangunt, qui non fideliter Christum tangunt. Unde cuidam amanti quidem, sed nondum plene credenti dicit, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Aperte docens quid sit eum veraciter tangere, Patri scilicet æqualem credere.

Et dixit Jesus, Tetigit me aliquis, nam, &c.] Dicat Pelagius, si placet, se suo conamine salvari. Dicamus autem nos, quia vana salus hominis, in Deo faciemus virtutem. Nam et ipse virtutem quæ propitiatur omnibus iniquitatibus nostris, et sanet

omnes languores nostros, non ex nobis ipsis, sed de se novit exire. Non ergo latet eum qui fimbriam tetigerit, id est, incarnationis mysteria, donec ad majora capienda perveniat, perfecte amando crediderit.

At ipse dixit illi: Filia, fides tua te salvam fecit, vade in pace.] Ideo filia, quia fides tua te salvam fecit. Nec dixit fides tua te salvam factura est, sed salvam fecit. In eo enim quod credidisti, jam salva facta es.

Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicens ei, quia mortua est filia tua, noli vexare illum.] Salvata a profluvio sanguinis muliere, mox filia principis mortua nuntiatur, quia dum ecclesia a vitiorum labe mundata, et ob fidei meritum filia est cognominata, continuo synagoga perfidiæ simul invidiæque lege soluta est. Perfidiæ quidem, quia in Christo credere noluit: invidiæ vero, quia ecclesiam credidisse doluit. Scriptum est enim in Actibus Apostolorum, Sequenti autem sabbato, pene universa civitas convenit audire verbum Domini. Videntes autem turbas Judæi repleti sunt zelo, et contradicebant his quæ a Paulo dicebantur, maledicentes viam coram multitudine. Noli vexare illum, per eos hodieque dicitur qui adeo destitutum synagogæ statum vident, ut restaurari posse non credant, ideoque pro resurrectione illius supplicandum esse non æstiment. Sed quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Unde sequitur:

Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ, Noli timere, &c.] Pater puellæ, cœtus doctorum legis accipitur, de quo Dominus ait, Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei; qui si cre-

dere ipse voluerit, etiam subjecta ei synagoga salva erit.

Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quenquam nisi Petrum, &c.] Supra publice viduæ filius suscitatur, hic remouentur plures arbitri. Puto ergo quod in eo quoque pietas ibi Domini declaretur, quia vidua mater unici non patiebatur moras, et ideo ne amplius afficeretur, maturitas additur. Est etiam forma sapientiæ, in viduæ filio cito ecclesiam credituram, in archisynagogi filia credituros quidem Judæos, sed ex pluribus pauciores.

Flebant autem omnes, et plangebant illam.] Numquid possunt (inquit) filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt. Igitur synagoga quæ sponsi lætitiā qua vivere posset amisit, quasi inter plangentes mortua jacens, ne hoc quidem ipsum quare plangatur intelligit.

At ille dixit, Nolite flere: non est mortua, sed dormit.] Hominibus mortua, qui suscitare nequiverant, Deo dormiebat, in cujus ditione et anima recepta vivebat, et caro resuscitanda quiescebat. Unde mos Christianus obtinuit, ut mortui qui resurrecturi esse non dubitantur, dormientes vocentur, sicut apostolus: Nolumus (inquit) vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et cæteri qui spem non habent. Sed et in parte allegoriæ, cum anima quæ peccaverit ipsa moriatur, tamen ea quæ resuscitari a Christo meruerit, nobis quidem mortua fuisse, sed ei obdormisse dici potest.

Et deridebant eum, scientes quia mortua esset.] Quia verbum resuscitantis deridere quam credere malebant, merito foras excluduntur, indigni qui miraculum resurgentis viderent.

Ipse autem tenens manum ejus, clamavit dicens, Puella, surge.] In Marco scriptum est : Ait illi, Tabitha cumi, quod est interpretatum, Puella, tibi dico surge, et confestim surrexit. Ubi diligens lector inquirat quare verax evangelista dictum Salvatoris exponens, interposuerit de suo, Tibi dico : cum in Syro sermone quem posuit, non plus sit dictum quam Puella, surge. Tenens ergo manum puellæ Jesus, sanavit eam, quia nisi prius mundatæ fuerint manus Judæorum, quæ sanguine plenæ sunt, synagoga eorum mortua non consurgit.

Et reversus est spiritus ejus, et surrexit continuo.] Marcus ita dicit, Et confestim surrexit puella, et ambulavit. Et spiritualiter insinuans, quia quisquis a morte animæ Christo sibi manum confortante respiscit, non modo a sordibus exsurgere vitiorum, sed bonis continuo proficere debet operibus.

Et jussit illi dari manducare.] Ad testimonium quidem vitæ resuscitatam manducare præcepit, ut non phantasma, sed veritas crederetur. Sed etsi quis a spiritali morte surrexit, cœlesti necesse est mox pane satietur, et divini scilicet verbi, et sacrosancti altaris particeps effectus. Nam juxta moralem intellectum, tres illi mortui quos Salvator in corporibus suscitavit, tria genera resurrectionis animarum significant. Siquidem nonnulli consensum malæ delectationi præbendo, latente tantum cogitatione peccati, sibi mortem consciscunt. Sed tales se vivificare significans Salvator, suscitavit filiam archisynagogi nondum foras elatam, sed in domo mortuam quasi vitium secreto in corde tegentem. Alii non solum noxiæ delectationi consentiendo, sed et ipsum malum quo delectantur agendo, mortuum suum quasi extra portas efferunt. Et hoc si pœniteant resuscitare demonstrans, suscitavit juvenem filium viduæ

extra portas elatum, et reddidit matri suæ. Quia resipiscentem a peccati tenebris animam, unitati restituit ecclesiæ, sicut et supra docuimus. Quidam vero non solum cogitando vel faciendo illicita, sed et ipsa peccandi consuetudine, se quasi sepeliendo corrumpunt. Verum nec ad hos erigendos minor fit virtus et gratia Salvatoris, si tamen adsint cogitationes sollicitæ, quæ super eorum salute velut devotæ Christo sorores invigilent. Nam ad hoc intimandum resuscitavit Lazarum quatuor dies jam in monumento habentem, et sorore attestante jam fœtentem. Quia pessima noxios actus solet fama comitari. Notandum autem, quod quanto gravior animæ mors ingruerit, tanto acrior necesse est ut resurgere mereatur, pœnitentis fervor insistat. Quod occulte volens ostendere Dominus, jacentem in conclavi mortuam, modesta lenique voce resuscitat, dicens: Puella, surge. Quam et ob facilitatem resuscitandi, jam mortuam fuisse negaverat. Delatum autem foras juvenem, pluribus ut reviviscere debeat dictis corroborat, cum ait: Juvenis, tibi dico, surge. Quatriduanus vero mortuus, ut longa præ mentis sepulcri claustra deponere posset, fremuit spiritu Jesus, turbavit seipsum, lacrymas fudit, rursum fremuit, ac magna voce clamavit, Lazare, veni foras. Et sic tandem qui erat desperatus, discusso tenebrarum pondere, vitæ lucique redditur. Sed et hoc notandum, quod publica noxa publico eget remedio, levia autem peccata leviori et secreta queunt pœnitentia deleri. Puella in domo jacens, paucis arbitris exsurgit, eisdemque ne miraculum vulgarent indicitur.

Et stupuerunt, inquit, parentes ejus, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.] Juvenis extra portam, turba multa comitante atque intuente, suscitatur. Lazarus de monumento vocatus in tantum

populis innotuit, ut ad eorum, qui videre, testimonium, plurimæ Domino turbæ cum palmis occurrerent, et multi propter illum abirent ex Judæis, et crederent in Jesum. Quartum vero mortuum Dominus, nuntiante discipulo, agnoscit: sed quia qui pro ejus ereptione Dominum precarentur vivi defuerant, Dimitte (inquit) ut mortui sepeliant mortuos suos. Id est, mali malos noxiis laudibus gravent, et quia non adest justus qui corripiat in misericordia, oleum peccatoris impinget caput eorum.

IN CAP. IX.

CAP. XXXIV. *Convocatis autem Jesus duodecim apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia dæmonia, &c.*] Concessa primum potestate signorum, misit prædicare regnum Dei, ut promissorum magnitudini attestaretur etiam magnitudo factorum, fideque verbis daret virtus ostensa, et nova facerent qui nova prædicarent. Unde nunc quoque cum fidelium numerositas excrevit, intra sanctam ecclesiam multi sunt qui vitam virtutum tenent, et signa virtutum non habent. Quia frustra miraculum foris ostenditur, si deest quod intus operetur. Nam juxta magistri gentium vocem, linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus.

Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, &c.] Solet quæri, quomodo Matthæus et Lucas commemoraverint dixisse Dominum discipulis ut nec virgam ferrent, cum dicat Marcus, et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum. Quod ita solvitur, ut intelligamus sub alia significatione dictam virgam quæ secundum Marcum ferenda est, et sub alia illam quæ secundum Matthæum et Lucam non est ferenda.

Sicut sub alia significatione intelligitur tentatio de qua dictum est, Deus neminem tentat, et sub alia de qua dictum est, Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum. Illa seductionis est, hæc probationis. Utrumque ergo accipiendum est a Domino apostolis dictum, et ut nec virgam ferrent, et ut non nisi virgam ferrent. Cum enim secundum Matthæum diceret eis, Nolite possidere aurum neque argentum, et cætera; continuo subjecit, Dignus est enim operarius cibo suo. Unde satis ostendit, cur eos hæc possidere ac ferre noluerit. Non quo necessaria non sint sustentationi hujus vitæ, sed quia sic eos mittebat, ut eis hæc deberi monstraret ab illis quibus evangelium credentibus adnuntiarent. Claret autem hæc non ita præcepisse Dominum, tanquam evangelistæ vivere aliunde non debeant, quam eis præbentibus quibus adnuntiant evangelium. Alioquin, contra hoc præceptum fecit apostolus, qui victum de manuum suarum laboribus transigebat, ne cuiquam gravis esset, sed potestatem dedisse, in qua scirent sibi ista deberi. Cum autem a Domino aliquid imperatur, nisi fiat, inobedientiæ culpa est. Cum autem potestas datur, licet cuique non uti, et tanquam de suo jure cedere. Hoc ergo ordinans Dominus quod eum ordinasse dicit apostolus, iis qui evangelium adnuntiant de evangelio vivere, illa apostolis loquebatur, ut securi non possiderent, neque portarent huic vitæ necessaria, nec magna, nec minima. Ideo posuit, Nec virgam, ostendens a fidelibus suis omnia deberi ministris suis, nulla superflua requirentibus. Ac per hoc addendo, Dignus est enim operarius cibo suo, prorsus aperuit et illustravit unde hæc omnia loqueretur. Hanc ergo potestatem virgæ nomine significavit, cum dicit ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum. Ut intelligatur

quia per potestatem a Domino acceptam, quæ virgæ nomine significata est, etiam quæ non portantur, non deerunt. Hoc et de duabus tunicis intelligendum est, ne quisquam eorum præter eam quam esset indutus, aliam portandam putaret, sollicitus ne opus esset, cum ex illa potestate posset accipere. Quod vero secundum Marcum non portari vel haberi duas tunicas, sed expressius indui prohibet, dicens, Et ne induerentur duabus tunicis: quid eos monet, nisi non dupliciter sed simpliciter ambulare? Aliter. In duabus tunicis videtur mihi duplex ostendere vestimentum. Non quo in locis Scythiæ et glaciali nive rigentibus una quis tunica debeat esse contentus, sed quo in tunica, vestimentum intelligamus, ne alio vestiti, aliud nobis futurorum timore servemus.

Et in quamcunque domum intraveritis, ibi manete, et inde ne exeatis.] Dat constantiæ generale mandatum, ut hospitalis necessitudinis jura custodiant, alienum a prædicatore regni cœlestis adstruens cursitare per domos, et inviolabilis hospitii jura mutare. Nec otiose secundum Matthæum domus quam ingrediantur apostoli legenda decernitur, ut mutandi hospitii necessitudinisque violandæ causa non suppetat.

Et quicumque non receperint vos, exeuntes de civitate illa, &c.] Pulvis excutitur de pedibus in testimonium laboris sui quod ingressi sint in civitatem, et prædicatio apostolica ad illos usque pervenerit. Sive excutitur pulvis, ut nihil ab eis accipiant, ne ad victum quidem necessarium, qui evangelium spreverint. Allegorice autem qui verbo humiliter intendunt, si quibus ut homines terrenæ levitatis nævis obscurantur, per ea mox quæ recipiunt evangelicæ prædicationis vestigia purgantur. Qui vero perfidia, vel negligentia, vel etiam studio contemnunt, horum vitanda communio, fugienda synagoga censetur,

excutiendus pedum pulvis, ne gestis manibus et pulveri comparandis, mentis castæ vestigium polluatur.

Egressi autem circumibant per castella, evangelizantes, &c.] Quid evangelizarent, vel quomodo curarent apostoli, Marcus exponit plenius: Prædicabant, inquit, ut pœnitentiam agerent, et ungebant oleo multos ægros et sanabant. Dicit et Jacobus: Infirmatur quis in vobis, induat presbyteros ecclesiæ, et orent super ipsum, ungentes eum oleo, in nomine Domini. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Unde patet ab ipsis apostolis hunc sanctæ ecclesiæ morem esse contraditum, ut pontificali benedictione consecrato oleo, perungantur ægroti. Prædicabant autem ut pœnitentiam agerent; et supra, Misit illos, inquit, evangelizare regnum Dei. Quia videlicet utrumque, juxta Joannis Baptistæ, vel ipsius Salvatoris exemplum prædicabant. Pœnitentiam agite, adpropinquabit enim regnum cœlorum. Regni enim cœlorum januis propinquare est, de his quemque quibus ab eo discesserat pœnitere.

CAP. XXXV. *Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, &c.*] Quanta Judæorum invidia, qui contra Dōminum malitiæ furor extiterit, ex omnibus pene locis evangelii docemur. Ecce enim Joannem de quo dictum est, quia signum fecit nullum, a mortuis surgere potuisse, nullo attestante credebant. Jesum autem virum adprobatum a Deo virtutibus et signis, cujus mortem elementa tremuerunt, resurrectionem vero atque ascensionem angeli, apostoli, viri, ac fœminæ certatim prædicabant, non resurrexisse, sed furtim fuisse ablatum credere maluerunt. Nec repugnare putandum est, quod Lucas perhibet Herodem hæsitasse, eo quod diceretur a quibusdam quia Joannes surrexit a mortuis: cum

Matthæus Marcusque referant, ipsum Herodem audita fama Jesu dixisse pueris suis, Hic est Joannes Baptista, ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo: sed intelligendum post hanc hæsitationem eum confirmasse in animo suo, quod ab aliis dicebatur.

Et ait Herodes, Joannem ego decollavi, &c.] Hæc verba sunt hæsitantis Herodis, de quibus supra memoratur. Quia eum quem fama magnum comperit, etiam videre desiderat, si forte an ipse sit Joannes, agnoscere possit. Cujus alii ordinem causamque decollationis, quoniam evangelistæ plenissime describunt, Lucas more suo commemorare potius ob statum temporis intimandum quæ abunde dicta videret, quam replicare curavit. Verum quia decollationis Joannis mentio est, notandum quod idem Joannes et Dominus, suum quisque statum et tempore nativitatis et passionis ordine declarant. Nam Joannes capite minutus, Dominus est in cruce sublimatus. Joannes cum minui inciperent dies, Dominus cum crescere, natus. Ut etiam per hæc appareret, quid sit, Illum oportet crescere, me autem minui, hoc est, illum qui propheta putabatur, Christum oportet agnosci: et me qui Christus æstimabar, quod ejus sim præcursor, intelligi.

Et reversi apostoli narraverunt illi quæcunque fecerunt.] Non solum quæ ipsi fecerunt et docuerunt apostoli, Domino narrant, sed etiam quæ Joannes eis in docendo occupatis, sit passus, vel Christum vel ejusdem Joannis discipuli ei renuntiant, sicut Matthæus insinuat. Unde quod sequitur:

Et assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida.] Non timore mortis egit, ut quidam arbitrantur, sed parcens inimicis suis ne homicidio homicidium jungerent, simul et op-

portunum suæ passionis tempus expectans; nam plusquam anni spatio Joannis et Domini passiones distare qui diligenter evangelia legerit, inveniet. Siquidem miraculum panum Dominus, tribus consentientibus evangelistis, post decollationem Joannis implevit. Quod Joannes miraculum descripturus præmisit esse proximum Pascha diem festum Judæorum, et post hæc ad diem festum eorum scenopægiæ Jesum dicit ascendisse. Ubi docentem in templo quærebant, inquit, eum apprehendere: et nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus: ac deinde proximi paschæ tempore, crucis consummasse tropæum. Quod occiso Joanne tempus expectans secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida: mystice docens, quia derelicta Judæa, quæ prophetiæ sibi non credendo caput abstulerat, in deserto ecclesiæ quæ virum non habebat, verbi esset pabula largiturus. Unde pulchre Bethsaidam, domus fructuum interpretatur. Ipsa est enim de qua Esaias ait: Lætabitur deserta et invia, et exultabit solitudo et florebit quasi lilium; et paulo post, Ipsi videbunt gloriam Domini et decorem Dei nostri. Est autem Bethsaida in Galilæa civitas Andreæ et Petri et Philippi apostolorum, prope stagnum Gennesareth, ut in locorum libris invenimus.

Quod cum cognovissent turbæ, secutæ sunt illum. Et excepit illos, et loquebatur illis de regno Dei, &c.] Tentat Dominus fidem turbarum, et probatam digno præmio recompensat. Petendo enim solitudinem an sequi curent explorat. Illæ sequendo, et non in jumentis vehiculisve diversis, sed, ut alii produnt evangelistæ, proprio labore pedum iter arripiendo deserti, quantam salutis suæ curam gerant, ostendunt. Rursum ipse ut potens piusque Salvator ac

medicus excipiendo fatigatos, docendo inscios, sanando ægrotos, reficiendo jejunos, quantum devotione credentium delectetur insinuat. Juxta vero leges allegoriæ, petentem deserta gentium Christum multæ fidelium catervæ, relictis mœnibus priscae conversationis, neglectoque variorum dogmatum munimine, sequuntur. Et qui prius notus in Judæa Deus, postquam dentes Judæorum arma et sagittæ, et lingua eorum machæra acuta contra illum facta est, Exaltare, inquit, super cœlos, Deus, et super omnem terram gloria tua.

CAP. XXXVI. *Dies autem cœperat declinare, et accedentes duodecim dixerunt illi, Dimitte turbas, &c.*] Die declinata turbas Salvator reficit, quia vel fine seculorum propinquante, vel cum Sol justitiæ pro nobis occubuit, a diutina spiritualis inediæ sumus tabe salvati.

Ait autem ad illos, Vos date illis manducare.] Provocat apostolos ad fractionem panis, ut illis se non habere testantibus magnitudo signi notior fiat, simul insinuans quia per eos quotidie jejuna nostra sunt corda pascenda. Quid enim agit Petrus cum per Epistolas loquitur, nisi ut verbi pabulo corda nostra male jejuna satientur? Quid Paulus, quid Joannes per Epistolas loquentes operantur, nisi ut mentes nostræ cœlestia alimenta percipiant, et inediæ suæ fastidium quo moriebantur vincant?

At illi dixerunt, Non sunt nobis plusquam quinque panes et duo pisces.] Nondum erant apostolis plusquam quinque panes Mosaicæ legis, et duo pisces utriusque testamenti, quæ diutius abdito mysteriorum latentium quasi undis abyssi tegebantur atque alebantur occulta. Bene autem juxta evangelium Joannis, panes qui legem designant, hordeacei fuisse referuntur, qui jumentorum maxime rusticorumque

est cibus servorum : quia incipientibus necdumque perfectis auditoribus asperiora et quasi grossiora sunt committenda præcepta. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Atque ideo Dominus pro suis cuique viribus dona tribuens, semperque ad perfectiora provocans, primo quinque panibus quinque millia, secundo septem panibus quatuor hominum millia reficit. Tertio, discipulis suæ carnis et sanguinis mysterium credit. Ad ultimum magno munere dat electis, ut edant et bibant super mensam suam in regno.

Erant autem fere viri quinque millia.] Quia quinque sunt exterioris hominis sensus, quinque millia viri Dominum secuti designant eos, qui in seculari adhuc habitu positi, exterioribus quæ possident bene uti noverunt. Qui recte quinque panibus aluntur, quia tales, necesse est, legalibus adhuc præceptis institui. Nam qui mundo ad integrum renuntiant et quatuor sunt millia, et septem panibus refecti, hoc est, et evangelica refectioe sublimes, et spiritali sunt gratia docti. Cujus significandæ distantiae causa mystice reor in introitu quidem tabernaculi quinque columnas deauratas, ante oraculum vero, id est, sancta sanctorum, quatuor fieri jussas. Quia videlicet incipientes per legem castigantur ne peccent, perfecti autem per gratiam ut devotius Deo vivant admonentur.

Ait autem ad discipulos suos, Facite illos discumbere, &c.] Diversi convivantium discubitus diversos per orbem conventus ecclesiarum, quæ unam catholicam faciunt, designant. Qui bene non solum quinquageni, sed, attestante Marco, etiam centeni discubuerunt. Nam quia quinquagesimus pœnitentiæ Psalmus est, centenarius autem numerus de læva transit in dexteram, quinquageni ad convivium

Domini discumbunt, qui adhuc in pœnitentia commissorum positi verbi auditum percipiunt. Centeni autem, qui jam præsumpta veniæ spe, de solo vitæ æternæ desiderio suspirant.

Acceptis autem quinque panibus et duobus piscibus respexit in cœlum, &c.] Turbis esurientibus Salvator non nova creat cibaria, sed acceptis his quæ habuerunt discipuli benedicit, quia veniens in carne, non alia quam prædicta sunt prædicat, sed prophetiæ dicta mysteriis gratiæ grvida demonstrat. Respicit in cœlum, ut illuc dirigendam mentis aciem, ibi lucem scientiæ doceat esse quærendam. Frangit, et ante turbas ponenda distribuit discipulis, quia clausa legis et prophetiæ sacramenta eis qui per mundum prædicent patefacit.

Et sublatum est quod superfluit illis fragmentorum cophini duodecim.] Quod turbis superest a discipulis sustollitur, quia sacratiora mysteria, quæ a rudibus capi nequeunt, non negligenter omittenda, sed sunt inquirenda perfectis. Nam per cophinos duodecim, apostoli, et per apostolos omnes sequentium doctorum chori figurantur, foris quidem hominibus despecti, sed intus salutaris cibi reliquiis ad alenda humilium corda cumulati. Constat enim cophinis opera servilia geri solere, sed ipse cophinos panum fragmentis implevit, qui infirma hujus mundi, ut fortia confunderet, elegit.

CAP. XXXVII. *Et factum est cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli.]* Aderant discipuli Domino, et sequebantur illum in via, ut Marcus indicat, sed ipse Patrem solus oravit, quia possunt sancti Domino fidei amorisque societate conjungi: discretum eum a cæteris mortalibus divinæ gloria majestatis intueri, viam quoque quam versatus in carne docuit, passibus humilitatis insequi: sed in-

comprehensibilia paternæ dispositionis arcana solus novit Filius penetrare. Nusquam enim (ni fallor) cum discipulis orasse reperitur, ubique solus obsecrat, quia Dei consilium humana vota non capiunt, nec quisquam potest interiorum particeps esse cum Christo.

Et interrogavit illos, dicens, Quem me dicunt esse turbæ?] Pulchre Dominus fidem discipulorum exploraturus, prius turbarum sententiam interrogat, ne illorum videlicet confessio, non veritatis agnitione probata, sed vulgi videatur opinione firmata, nec comperta credere, sed instar Herodis de auditis hæsitare putentur. Unde et Petro se Christum confitenti, secundum Matthæum, dicit: Quia caro et sanguis non revelavit tibi, hoc est, doctrina humana fidei te veritatem non docuit. Pulchre etiam qui diversam de Domino sententiam ferunt, turbarum nomine notantur, quarum semper dubius instabilis vagusque sensus et sermo est. A quibus ut eos distinguat, protinus infert,

Vos autem quem me esse dicitis?] Non sunt enim discipuli Christi de turba, non sunt de turba qui cum Domino soli gradiuntur, qui eum secretius orantem videre merentur: sed etsi quis de turba Christum crediderit, jam mox desinet esse de turba.

Respondens Simon Petrus dixit, Christum Dei.] Licet cæteri apostoli sciant, Petrus tamen respondit præ cæteris. Complexus est itaque omnia, qui et naturam et nomen expressit, in quo summa virtutum est. Etiamne nos de generatione Dei serimus quæstiones? Cum Paulus judicaverit nihil se scire, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum, Petrus nihil amplius quam Dei Filium putaverit confitendum: nos et quando et quomodo natus sit, et quantus sit, humanæ infirmitatis contemplatione rimamur? Finis

ergo fidei meæ Christus est, finis fidei meæ Dei Filius est. Non licet mihi scire generationis seriem, non licet tamen nescire generationis fidem.

At ille increpans illos præcepit, ne cui dicerent hoc, dicens, &c.] Idcirco se ante passionem et resurrectionem noluit prædicari, ut completo postea sanguinis sacramento opportunius apostolis diceret: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Quia non prodesset eum publice prædicari, et ejus vulgari in populis majestatem, quem post paululum flagellatum visuri sint et crucifixum, multa pati a senioribus et scribis et principibus sacerdotum. Et notandum, quod eum qui multa pati et occidi et resurgere debeat, Filium hominis appellat: quia passo in carne Christo, divinitas impassibilis mansit. Notandum etiam quod ipse se Filium hominis, Petrus autem Christum Dei Filium confitentur, ut ex hoc utroque verus Deus atque homo probetur.

CAP. XXXVIII. *Dicebat autem ad omnes, Si quis vult post me venire, abneget seipsum.]* Pulchre posuit ad omnes, quia superiora quæ ad fidem Dominicæ nativitatis vel passionis pertinent, cum solis seorsum discipulis egit. Tunc autem nosmetipsos abnegamus, cum vitamus quod per vetustatem fuimus, et ad hoc nitimur quo per novitatem vocamur. Dicat ergo Veritas, dicat, Si quis vult post me venire, abneget seipsum. Quia nisi quis a semetipso deficiat, ad eum qui super ipsum est non appropinquat: nec valet apprehendere quod ultra ipsum est, si nescierit mactare quod est. Sed jam qui se a vitiis abnegat, exquirendæ ei virtutes sunt, in quibus crescat. Nam protinus adjungitur,

Et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me.]

Duobus etenim modis crux tollitur, cum aut per abstinentionem afficitur corpus, aut per compassionem proximi affligitur animus. Pensemus qualiter utroque modo Paulus crucem suam tulerit, qui dicebat, Castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar. Ecce in afflictione corporis audivimus crucem carnis, nunc in compassione proximi audiamus crucem mentis. Ait, Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? Sed in utraque crucis bajulatione notandum, quod hanc et quotidie tollere, et ea sumpta Dominum sequi jubemur.

Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam, &c.] Sic dicitur fideli, qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam, et qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet eam; ac si agricolæ dicatur, Frumentum si servas perdis, si seminas renovas. Quis enim nesciat quod frumentum cum in semine mittitur perit ab oculis, in terra deficit? Sed unde putrescit in pulvere, inde viridescit in renovatione. Quia vero sancta ecclesia aliud tempus habet persecutionis atque aliud pacis, Redemptor noster ipsa ejus tempora designavit in præceptis. Nam persecutionis tempore ponenda est anima, pacis autem tempore ea quæ amplius dominari possunt, frangenda sunt desideria terrena. Unde et nunc dicitur,

Quid enim proficit homo si lucretur universum mundum, &c.] Cum persecutio ab adversariis deest, valde vigilantius cor custodiendum est: nam pacis tempore quia licet vivere, libet etiam ambire. Plerumque autem labentiâ cuncta despiciamus, sed tamen adhuc humanæ verecundiæ usu præpedimur, ut recitundinem quam servamus in mente, nondum expri-

mere valeamus in voce. Sed huic quoque vulneri congruum subjungitur medicamentum, cum Dominus dicat,

Nam qui me erubuerit et meos sermones, &c.] Sed ecce nunc apud se homines dicunt, nos jam Dominum et sermones ejus non erubescimus, quia aperta eum voce confitemur. Quibus ego respondeo, quod in hac plebe Christiana sunt nonnulli, qui Christum ideo confitentur, quia cunctos Christianos esse conspiciunt. Non ergo ad probationem fidei vox sufficit professionis, quam defendit a verecundia professio generalitatis. Est tamen ubi se quisque interroget, ut in confessione Christi se veraciter probet. Certe enim persecutionis tempore erubescere poterant fideles substantiis nudari, de dignitatibus dejici, verberibus adfligi: pacis autem tempore quia a nostris persecutionibus desunt, est aliud ubi ostendamus nobis. Veremur sæpe a proximis despici, dedignamur injurias verbi tolerare: si contingat jurgium fortasse cum proximo, erubescimus priores satisfacere. Cor quippe carnale dum hujus vitæ gloriam quærit, humilitatem respuit.

Dico autem vobis vere, sunt aliqui hic stantes qui non gustabunt mortem, &c.] Regnum Dei hoc loco præsens ecclesia vocatur: et quia nonnulli ex discipulis usque adeo in corpore victuri erant, ut ecclesiam Dei constructam conspicerent, et contra mundi hujus gloriam erectam, consolatoria promissione nunc dicitur, Sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei. Sed cum tanta Dominus subeundæ mortis præcepta ederet, quid necessarium fuit ut ad hanc subito promissionem veniret? nisi quia discipulis rudibus etiam de præsentī vita aliquid promittendum fuit, ut possent robustius in futura solidari, quibus videndum

regnum Dei promittit in terra, ut hoc ab eis fidelius in cœlo præsumatur. Quod si regnum Dei in hac sententia futuram in cœlis beatitudinem velimus accipere, et hoc quidam de adstantibus non post multos dies in monte viderunt, scilicet ut manentis gaudii contemplatione, tametsi raptim delibata, modestius instantia seculi transeuntis adversa tolerarent. Decentissimo sane verbo sanctos mortem gustare testatur, a quibus nimirum mors corporis libando gustatur, vita animæ possidendo tenetur.

Factum est autem post hæc verba fere dies octo, &c.] Octava die Dominus promissuram futuræ beatitudinis gloriam discipulis manifestat, ut et ostensa cœlestis vitæ dulcedine, cunctorum qui hæc audire possint corda refoveat, et octonario dierum numero, verum tempore resurrectionis gaudium doceat esse venturum. Nam et ipse octava die, id est, post sextam sabbati qua crucem ascendit, et septimam sabbati qua in sepulchro quievit, a mortuis resurrexit. Et nos post sex hujus seculi ætates in quibus pro Domino pati et laborare gaudemus, et septimam quietis animarum, quæ interim in alia vita geritur, quasi octava ætate resurgemus. Nam quod Matthæus Dominum Marcusque post sex dies transfiguratum dicunt, nec temporis ordine, nec mysterii ratione resultat. Quia et illi medios tantum ponunt dies, unde et absolute post sex dies factum dicunt; hic primum adjungit et ultimum, ideoque temperatius fere dies octo commemorat. Et illi post sex mundi ætates sanctis a labore quiescendum, hic vero tempore octavo designat resurgendum. Unde et pulchre sextus Psalmus pro octava scribitur, cujus initium est, Domine, ne in ira tua arguas me. Quia nimirum per sex ætates quibus operari licet, precibus est instandum, ne in octavo retributionis tem-

pore, a Judice corripiamur irato. Quod et ipse Dominus hoc loco voluit nos ostenso suæ orationis exemplo docere, de quo subditur:

Et ascendit in montem ut oraret.] In montem namque oraturus et sic transfigurandus ascendit, ut ostendat eos qui fructum resurrectionis expectant, qui Regem in decore suo videre desiderant, mente in excelsis habitare, et continuis precibus incumbere debere. Tres solummodo secum discipulos ducit, quia multi sunt vocati, pauci vero electi. Et qui hic fidem qua imbuti sunt sanctæ Trinitatis incorrupta mente servaverint, illic ejus æterna merentur visione lætari.

Et factum est dum oraret, species vultus ejus altera, &c.] Transfiguratus Salvator non substantiam veræ carnis amisit, sed gloriam futuræ vel suæ vel nostræ resurrectionis ostendit. Qui qualis tunc apostolis apparuit, talis post judicium cunctis apparebit electis. Nam in ipso tempore judicandi et bonis simul et malis, in forma servi videbitur, ut videlicet impii quem sprevere, Judæi quem negavere, milites quem crucifixere, Pilatus Herodesque quem judicare, queant agnoscere Judicem. Vestitus autem Domini, sanctorum illius chorus accipitur, quem glorificans apostolus ait, Quotquot ergo in Christo baptizati estis, Christum induistis. Qui videlicet habitus, Domino in terris consistente, despectus, aliorumque similis videbatur, sed illo montem petente novo candore refulget: quia nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, videbimus enim eum sicuti est. Unde bene Marcus hæc vestimenta describens ait, Qualia fullo super terram non potest candida facere. Nam quia ille hoc loco intelligendus est fullo, quem poenitens Psalmista precatur: Amplius

lava me ab injustitia mea, et a delicto meo munda me: non potest suis fidelibus in terra dare claritatem quæ eos conservata manet in cœlis.

Et ecce duo viri loquebantur cum eo.] Erant autem Moyses et Elias, quorum unum mortuum, alterum in cœlis raptum legimus: nisi in majestate cum Domino, futuram omnium sanctorum gloriam significant, qui videlicet tempore judicii vel vivi in carne reperiendi, vel ab olim gustata morte resuscitandi pariter sunt cum illo regnaturi. Teste enim apostolo, Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino in aera, et sic semper cum Domino erimus. Aliter. Moyses, et Elias, id est legislator et prophetarum maximus, apparent et loquuntur cum Domino, ut ostendant ipsum esse quem cuncta legis et prophetiæ scripta promiserunt. Apparent autem non infimis, sed in monte cum illo, quia soli qui mente superna petierint, majestatem Sanctæ Scripturæ quæ in Domino est adimpleta perspicient. Denique et Judæi videre Moysen, sed ad Deum in montana subeuntem sequi non merentur. Ad se quoque reversum non sine velamine vident. Eliam novere, sed solus triumphum ascendentis cum filiis prophetarum contemplatur Eliseus, quia multi passim Scripturæ verba legimus, sed quam celsa in Christi mysteriis splendeat, perpauci intelligimus.

Et dicebant excessum ejus quem completurus erat in Hierusalem.] Et usque hodie lex et prophetæ quoscunque in veræ fidei cacumine repperint, dispensationis Dominicæ mysterium mutuis vocibus docent.

Petrus vero et qui cum illo gravati erant somno, et exigilantes, &c.] Non fortuito casu, sed mysterii ratione gravati erant somno discipuli, scilicet ut resur-

rectionis speciem post corporis quietem viderent. Cujus excitati ad gloriam sancti, eo verius majestatem Domini videbunt, quo etiam suæ carnis in qua mortem vicerant immortalitate gaudebunt. Tunc Moysen et Eliam speculabuntur in gloria, qui melius intelligent quomodo iota unum aut unus apex non præterierit a lege, nec Dominus solvere legem vel prophetas, sed adimplere advenerit.

Et factum est dum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: Præceptor, bonum est nos hic esse, &c.] O quanta felicitas visioni Deitatis inter angelorum choros adesse perpetuo, si tantum transformata Christi humanitas, duorumque societas sanctorum, ad punctum visa delectet, ut eos ne discedant, etiam obsequio Petrus sistere velit: qui etsi pro humana conditione nesciat quid dicat, insiti tamen sibi dat ardoris indicium. Nesciebat enim quid diceret, qui oblitus est regnum sanctis a Domino, non in aliquo terrarum loco, sed in cœlis esse promissum, se suosque coapostolos mortali adhuc carne gravatos, immortalis vitæ statum subire non posse, et illo in sæculo domum manufactam non esse necessariam. Sed et usque nunc imperitiæ notatur, quisque legi, prophetis, et evangelio tria tabernacula facere cupit, cum hæc nequaquam valeant ab invicem separari, unum habentia tabernaculum, hoc est ecclesiam Dei.

Hæc autem illo loquente facta est nubs, et obumbravit eos.] Qui materiale tabernaculum quæsit, nubis accipit umbraculum, ut discat in resurrectione non tegmine domorum, sed Spiritus Sancti gloria sanctos esse protegendos. De qua Psalmista: Filii autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Et in Apocalypsi sua Joannes: Et templum, inquit,

non vidi in ea, Dominus enim omnipotens templum illius est et agnus.

Et timuerunt intrantibus illis in nubem, et vox facta est de nube, &c.] Humana fragilitas conspectum majoris gloriæ ferre non sustinet, ac toto animo et corpore contremiscens ad terram cadit. Quanto quis ampliora quæsierit, tanto magis ad inferiora collabitur, si ignoraverit mensuram suam. Vox sane de cælo Patris loquentis auditur, quæ testimonium perhibeat Filio, et Petrum errore sublato doceat veritatem, immo in Petro cæteros apostolos. Ille est (ait) Filius meus dilectus, huic faciendum est tabernaculum, huic obtemperandum. Hic est Filius, illi servi sunt Moyses et Elias, debent et ipsi vobiscum in penetralibus cordis sui Domino tabernaculum præparare. Et nota, sicut Domino in Jordane baptizato, sic et in monte clarificato, totius Trinitatis mysterium declarari, qui gloriam illius, quam in baptismo confitemur, in resurrectione videbimus. Nec frustra Spiritus Sanctus hic in lucida nube, illic apparet in columba. Quia qui nunc simplici corde fidem quam percipit servat, tunc luce apertæ visionis quod crediderat contemplabitur, ipsaque, qua illustrabitur, in perpetuum gratia protegetur.

Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus.] Ubi cœpit Filius designari, mox servi discesserunt, ne ad illos paterna vox emissa putaretur. Aliter. Cum fieret vox super Filium, inventus est ipse solus: quia cum manifestaverit seipsum electis, erit Deus omnia in omnibus, immo ipse cum suis, unus per omnia Christus, id est, caput cum corpore splendeat. Propter quam unitatem alibi dicebat: Et nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis qui est in cælo.

Et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quæ viderant.] Futuri regni præmeditatio, et gloria triumphantis ostensa fuerat in monte. Tacent ergo discipuli, et imperante Domino nemini dicunt visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat, ne et incredibile sit pro rei magnitudine, et post tantam gloriam apud rudes animos sequens crux scandalum faciat.

CAP. XXXIX. *Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illi turba multa, &c.]* Loca rebus congruunt: in monte Dominus orat, transformatur, discipulis arcana suæ majestatis aperit, in inferiora descendens turbæ occursu excipitur, miserorum fletu pulsatur. Sursum discipulis mysteria regni reserat, deorsum turbis peccata infidelitatis exprobrat. Sursum Patris vocem his qui sequi se poterant pandit, deorsum spiritus malos ab iis qui vexabantur expellit. Qui etiam nunc pro qualitate meritorum aliis ascendere, aliis descendere non desinit. Nam terrenos adhuc et incipientes quasi ima petens confortat, docet, castigat: perfectos autem, quorum conversatio in cœlis est, sublimius extollendo glorificat, liberius de æternis instruit, et sæpe ea quæ a turbis ne audiri quidem valeant, docet.

Et ecce spiritus apprehendit illum, et subito clamat, &c.] Dæmoniacum hunc quæm descendens de monte Dominus sanavit, Matthæus lunaticum, Marcus surdum mutumque describit. Significat autem eos de quibus scriptum est, Stultus ut luna mutatur, qui nunquam in eodem statu permanentes, nunc ad hæc, nunc ad illa vitia mutati, crescunt atque decrescunt, muti non confitendo fidem, surdi nec ipsum aliquatenus fidei audiendo sermonem.

Et rogavi discipulos tuos ut ejicerent illum, et non potuerunt.] Latenter hoc dicto accusat apostolos, cum

impossibilitas curandi interdum non ad imbecillitatem curantium, sed ad eorum qui curandi sunt fidem referatur, dicente Domino, Fiat tibi secundum fidem tuam.

Respondens autem Jesus dixit, O generatio infidelis et perversa, &c.] Non quod tædio superatus sit mansuetus ac mitis, qui non aperuit, sicut agnus coram tondente, os suum, nec in verba furoris erupit: sed quia in similitudinem medici si ægrotum videat contra sua præcepta se gerere, dicat, usquequo accedam ad domum tuam? quousque artis perdam industriam, me aliud jubente et te aliud perpetrante? In tantum autem non est iratus homini sed vitio, et per unum hominem Judæos arguit infidelitatis, ut statim intulerit:

Adduc huc filium tuum. Et cum accederet, elisit illum dæmonium, et dissipavit.] Appropinquante enim Jesu puerum elidit dæmon et dissipat, quia sæpe conversi ad Deum post peccata, majoribus novisque antiqui hostis pulsamur insidiis, agentis videlicet, ut vel odium virtutis incutiat, vel expulsionis suæ vindicet injuriam. Unde est (ut de specie transeamus ad genus) quod ecclesiæ primordiis tot gravissima intulit certamina, quod suo regno doluit subito illata dispendia.

Et increpavit Jesus spiritum immundum et sanavit puerum, &c.] Non puerum qui vim patiebatur, sed dæmonium qui inferebat, increpat: quia qui peccantem emendare desiderat, vitium utique arguendo et odiendo depellere, sed hominem debet amando refovere, donec sanatum spiritualibus ecclesiæ possit reddere patribus.

CAP. XL. *Omnibusque mirantibus in omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos, Ponite vos in cordibus vestris, &c.*] Inter magnalia divinæ potentiae

crebrius inculcat et replicat humanæ passionis abjecta, ne repente veniens terreat, sed præmeditata mente feratur. Sane quod ait, Ponite vos : expressius, et vi intentiore legendum : Vos, qui meo discipulatu familiarius adhæretis, quibus incerta et occulta sapientiæ meæ manifestius aperui, cæteris divina tantum facta mirantibus, sanguinis quoque pretiosi, quo mundus est redimendus, eventum mente recondite.

At illi ignorabant verbum istud.] Hæc ignoratio discipulorum, non tam de tarditate quam de amore pronascitur, qui carnales adhuc, et mysterii crucis ignari, quem Deum verum cognoverunt, moriturum credere nequiverunt. Et quia per figuras eum sæpe loquentem audire solebant, etiam quæ de sui traditione loquebatur, figurate aliud significare putabant.

Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset.] Quia viderant Petrum, Jacobum, et Joannem seorsum ductos in montem, secretumque eis ibi ali-quod esse creditum, sed et Petro superius claves regni cœlorum promissas, ecclesiamque super eum ædificandam, rati sunt vel ipsos tres cæteris vel omnibus apostolis Petrum esse prælatum. Sunt qui putant hanc cogitationem discipulis ex eo motam, quod Dominus, juxta Matthæum, staterem de ore piscis sumptum, his qui tributa exigebant, pro se et Petro, quasi cæteris eminentiore, dederit, utpote qui ipsi Domino sit in tributi redditione comparatus. Sed diligens lector, hanc inter eos quæstionem, et ante didrachma redditum, inveniet fuisse versatam. Denique Matthæus hoc in Capharnaum memorat esse gestum. Dicit autem Marcus: Et venerunt Capharnaum : qui cum domi essent, interrogabat eos, Quid in via tractabatis? at illi tacebant. Siquidem inter se in via disputaverunt, quis esset illorum major. Verum sive hac, sive illa, sive utraque fuerint

occasione commoniti, videns Jesus cogitationes eorum, et causas errorum intelligens, vult desiderium gloriæ humilitatis contentione sanare.

Apprehendens, inquit, puerum, statuit eum secus se, et ait illis, Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit.] Vel simpliciter pauperes Christi ab iis qui velint esse majores, pro ejus docet honore suscipiendos, vel certe malitia parvulos ipsos esse suadet, ut instar innocentiae pueris simplicitatem sine arrogantia, caritatem sine invidia, devotionem sine iracundia conservent. Unde bene cum diceret, Quicumque susceperit puerum istum, addidit, In nomine meo. Ut videlicet formam virtutis, quam natura duce puer observat, ipsi pro nomine Christi, juvante rationis industria, sequantur. Sed quia se in puero suscipi docebat, videlicet quia et ipse puer natus est nobis, ne putaretur hoc esse solum quod videbatur, adjunxit atque ait:

Et quicumque me recipit, recipit eum qui me misit.] Talem se utique ac tantum credi volens, qualis et quantus est Pater. Usque adeo enim nihil distat (inquit) inter eum et me; et qui me recipit, recipiat eum qui misit me.

Respondens autem Joannes dixit, Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo ejicientem dæmonia, &c.] Joannes præcipua devotione Dominum amans, ideoque redamari dignus, excludendum beneficio putavit eum qui non utatur obsequio. Sed docetur, neminem a bono quod ex parte habet arcendum, sed ad hoc potius quod nondum habet esse provocandum.

Et ait ad illum Jesus, Nolite prohibere, &c.] Hac doctus sententia dicit apostolus: Sed sive occasione sive veritate Christus adnuntietur, et in hoc gaudeo, sed et gaudebo. Sed licet ille gaudeat etiam de iis qui Christum adnuntiant non sincere, et tales ali-

quando in nomine Christi signa facientes, ob aliorum salutem censeantur non esse prohibendi, non tamen ipsis per talia signa secunda sua conscientia redditur. Quin potius in illa die cum dixerint, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in tuo nomine dæmonia eiecimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus? responsum accipient, Quia nunquam novi vos, discedite a me qui operamini iniquitatem. Itaque in hæreticis et malis catholicis non sacramenta communia, in quibus nobiscum sunt, et adversum nos non sunt, sed divisionem paci veritatiq; contrariam, qua adversum nos sunt, et Dominum non sequuntur nobiscum, detestari et prohibere debemus.

CAP. XLI. *Factum est autem cum complerentur dies assumptionis ejus, &c.*] Diem assumptionis, tempus passionis dicit, quo imminente pedetentim Hierosolymis advehitur. Cessent ergo pagani quasi hominem irridere crucifixum, quem et tempus suæ crucifixionis constat quasi Deum prævidisse, et quasi sponte crucifigendum, locum quo crucifigendus erat firmata facie, id est, obstinata atque imperterrita mente petisse.

Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntis Hierusalem.] Quia Hierusalem ire conspiciunt Samaritæ, Dominum non recipiunt. Non enim co-tutuntur Judæi Samaritanis, ut evangelista Joannes ostendit.

Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus et Joannes, dixerunt, Domine, vis dicimus ut ignis descendat de cælo, &c.?] Magni et sancti viri, qui jam optime scirent mortem istam quæ animam dissolvit a corpore non esse formidandam, secundum eorum tamen animum qui illam timerent nonnulla peccata morte puniverunt, quo et viventibus utilis metus incuteretur, et illis qui morte puniebantur, non ipsa mors

noceret, sed peccatum, quod augeri posse si viverent, non temere illi judicabant, quibus tale iudicium donaverat Deus. Inde est quod Elias multos morte affecit, et propria manu, et igne divinitus impetrato. In cujus exemplum, cum voluissent apostoli petere de cælo ignem ad consumendum eos, qui sibi hospitium non præberent, reprehendit in eis Dominus non exemplum prophetæ sancti, sed ignorantiam vindicandi quæ adhuc erat in rudibus, animadvertens eos non amore correptionem, sed odio desiderare vindictam. Itaque posteaquam eos docuit quid esset diligere proximum tanquam seipsum, infuso etiam Spiritu Sancto, non defuerunt tales vindictæ, quamvis multo rarius quam in Veteri Testamento. Ibi enim ex majore parte servientes timore premebantur, hic autem maxime dilectione liberi nutriebantur. Nam et verbis apostoli Petri Ananias et uxor ejus exanimis ceciderunt, nec resuscitati sunt, sed sepulti, et Paulus dicit de quodam peccatore, Quem tradidi Satanæ in interitum carnis, ut anima salva sit.

Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.] Et vos ergo, inquit, cujus spiritu signati estis, ejus et acta sectamini, nunc pie consulentes, sed in furore juste judicantes.

Factum est autem ambulantiis illis in via, dixit quidam ad illum, Sequar te quocunque ieris, &c.] Miranda simul et tremenda justî dispensatio secreta judicii. Samaritæ Dominum recipere petuntur, nolentesque feriri prohibentur. Iste sequi se spondet et removetur, alter primo patrem sepelire desiderat, et ad evangelizandum cogitur. Alius Dominum secuturus hoc ipsum domi renuntiare cupit, nec permittitur. Quidam Christum non sequens, in Christi nomine virtutes operatur, et non prohiberi jubetur. Sed in his singulis illud nobis apostoli dicendum, O

altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! Et cum Samuele : Homo videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor.

Et ait illis Jesus, Vulpes foveas habent, &c.] Ex Domini verbis ostenditur, hunc qui obsequium promittit ob hoc repudiatum, quod signorum videns magnitudinem sequi voluerit Salvatorem, ut lucra ex operum miraculis quæreretur, hoc idem desiderans quod et Simon Magus a Petro emere voluerat. Talis ergo fides juste sententia Domini condemnatur, et dicitur ei, Quid me propter divitias et seculi lucra cupis sequi, cum tantæ sim paupertatis, ut ne hospitium quidem habeam, et non meo utar tecto ? Aliiter, intelligitur miraculis Domini commotus propter inanem jactantiam eum sequi voluisse, quam significant aves. Finxisse autem discipuli obsequium, quæ fictio vulpium nomine significata est. Reclinatione vero capitis, humilitatem suam significavit, quæ in illo simulatore ac superbo non habebat locum.

Ait autem ad alterum, Sequere me, &c.] Non discipulatum respuit, sed expleta primum paterni funeris pietate, liberior hunc adsequi desiderat, dignus per omnia in quo Filius hominis caput reclinet, hoc est, in cujus humili pectore divinitas familiari quadam mansione quiescat.

Dixitque ei Jesus, Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, &c.] Notandum in hac sententia, quia aliquando in actionibus nostris minora bona prætermittenda sunt pro utilitate majorum. Nam quis ignoret esse boni operis meritum, mortuum sepelire ? et tamen ei qui ad sepeliendum patrem se dimitti poposcerat, dictum est, Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade, annuntia regnum Dei. Postponendum namque erat obsequium hujus ministerii officio

prædicationis. Quia illo carne mortuos in terram conderet, isto autem anima mortuos ad vitam suscitaret. Quomodo autem mortui mortuos sepelire queunt, nisi geminam intelligas mortem? unam naturæ, alteram culpæ: unam qua anima a carne, alteram qua Deus separatur ab anima: sive mortuos, non credentes dicit. Mortuos suos autem, qui nihilo-minus sine fide de corpore exirent.

Et ait alter, Sequar te, Domine, sed primum per-mitte mihi renuntiare iis qui domi sunt.] Si secuturus Dominum discipulus quia vel hoc domi renuntiare velit arguitur, quid fiet illis, qui nulla utilitatis, nulla fidei ædificandæ gratia, sæpius suorum quos in mundo reliquere domus revisere non timent?

Et ait ad illum Jesus, Nemo mittens manum suam in aratrum et aspiciens retro, aptus est regno Dei.] Manum cuilibet in aratrum mittere est, quasi quodam compunctionis instrumento ligno et ferro Dominicæ passionis duritiem sui cordis atterere, atque ad proferendos operum bonorum fructus aperire. Quam si quis excolere incipiens cum uxore Loth ad ea quæ reliquerat vitia respicere delectatur, futuri jam regni munere privatur.

IN CAP. X.

CAP. XLII. *Post hæc autem designavit Dominus et alios septuaginta duos.]* Sicut duodecim apostolos formam episcoporum exhibere simul et præmonstrare nemo est qui dubitet, sic et hos septuaginta duos figuram presbyterorum, id est, secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendum est. Tametsi primis ecclesiæ temporibus, ut apostolica scriptura testis est, utrique presbyteri, utrique vocabantur episcopi.

Quorum unum sapientiæ maturitatem, alterum industriam curæ pastoralis significat. Bene autem septuaginta duo mittuntur. Sive quia totidem mundi gentibus evangelium prædicandum erat, ut quomodo duodecim tribus Israel, ita et hi propter exteras gentes destinarentur imbuendas. Seu quod ipso prædicantium numero totus orbis per evangelium summæ et individuæ Trinitatis illustrandus intimabatur. Sicut solem hunc constat triduanum suæ lucis ambitum mundo per septuaginta duas horas adflare solitum. Nam et Dominus ipse se diem, suos vero apostolos horas appellat: dicens, Nonne duodecim horæ sunt diei? si quis ambulaverit in die, non offendit. Et in Psalmis præcipitur bene: Nuntiate diem de die salutare ejus: hoc est lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Sed et multis sanctæ Scripturæ locis per tres dies mysterium Trinitatis ostenditur, præcipue quia Dominus tertia die resurrexit a mortuis. Sed et in veteri testamento populus ad montem Sinai perveniens die tertia legem accepit. Idem fluvium Jordanem, quo baptismi gratia commendata est, tertia quam adierat die transivit.

Et misit illos binos ante faciem suam, &c.] Quia duo sunt præcepta caritatis, Dei videlicet amor et proximi, et minus quam inter duos haberi caritas non potest, (nemo enim proprie ad seipsum habere caritatem dicitur, sed dilectione se in alterum tendit, ut esse caritas possit,) binos ad prædicandum discipulos Dominus mittit, quatenus hoc nobis tacitus innuat, quia qui caritatem erga alterum non habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet. Bene autem dicitur, quod misit eos ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus. Prædicatores enim suos Dominus sequitur, quia prædicatio prævenit, et tunc ad mentis nostræ habi-

taculum Dominus venit. Verba exhortationis præcurrunt, atque per hæc veritas in mente suscipitur.

Et dicebat illis, Messis quidem multa, operarii autem pauci, &c.] Messis multa populorum significat multitudinem; operarii pauci, penuriam magistrorum. Isti sunt operarii de quibus Psalmista loquitur: Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent. Euntes ibant et flebant portantes semina sua. Venientes autem venient in exultatione portantes manipulos suos. Et ut apertius loquar, messis multa omnis turba credentium est; operarii pauci, apostoli, et imitatores eorum, qui mittuntur ad messem.

Ite, ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.] Lupos Scribas et Pharisæos vocat, qui sunt clerici Judæorum.

Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, &c.] Tanta prædicatori debet in Deo esse fiducia, ut præsentis vitæ sumptus, quamvis non prævideat, tamen sibi hos non deesse certissime sciat. Ne, dum mens ejus occupatur ad temporalia, minus aliis prævideat æterna. Cui etiam per viam neminem salutare conceditur, ut sub quanta festinatione iter prædicationis pergere debeat, ostendatur. Quæ si quis verba etiam per allegoriam velit intelligi, in sacco pecunia clausa est. Pecunia vero clausa, est sapientia occulta. Qui igitur sapientiæ verbum habet, sed hoc erogare proximo negligit, quasi pecuniam in sacco ligatam tenet. Et scriptum est: Sapientia abscondita, et thesaurus absconditus, quæ utilitas in utrisque. Quid vero per peram, nisi opera seculi? Et quid hoc loco per calceamenta, nisi mortuorum operum exempla signantur? Qui igitur officium prædicationis suscipit, dignum non est ut onus secularium negotiorum portet, ne, dum hoc ejus colla deprimit, ad prædicanda cœlestia non adsurgat.

Nec debet stultorum operum exempla conspiciere, ne sua opera, quasi ex mortuis pellibus, credat munire. Omnis vero qui salutatur in via, ex occasione salutatur itineris, non ex studio obtinendæ ejusdem salutis. Qui igitur non amore æternæ patriæ, sed præmiorum ambitu, salutem audientibus prædicat, quasi in itinere salutatur: quia ex occasione, et non ex intentione, salutem audientibus exoptat.

In quamcunque domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui, &c.] Pax quæ ab ore prædicatoris offertur, aut requiescit in domo, si in ea fuerit filius pacis, aut ad eundem prædicatorem revertitur: quia aut erit quisque prædestinatus ad vitam, et cœleste verbum sequitur quod audit, aut si nullus audire voluerit, ipse prædicator sine fructu non erit, quia ad eum pax revertitur, quoniam ei a Domino pro labore sui operis recompensatur. Ecce autem qui peram et sacculum portari prohibuit, sumptus et alimenta ex eadem prædicatione concedit. Nam sequitur:

In eadem autem domo manete, edentes et bibentes, &c.] Si pax nostra recipitur, dignum est ut in eadem domo maneamus, edentes et bibentes quæ apud illos sunt: ut ab eis terrena stipendia consequamur, quibus præmia patriæ cœlestis offerimus. Unde etiam Paulus pro minimo hæc ipsa suscipiens, dicit: Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus? Et notandum quod subditur:

Dignus est enim operarius mercede sua.] Quia jam de mercede sunt operis, ipsa alimenta sustentationis ut hic merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis visione perficitur. Qua in re considerandum est, quod uni nostro operi duæ mercedes debentur, una in via, altera in patria: una

quæ nos in labore sustentat, alia quæ nos in resurrectione remunerat.

Et in quamcunque civitatem intraveritis, et susceperint vos, manducate, &c.] Descripto diversæ domus hospitio, quod etiam in civitatibus agere debeant, docet, piis videlicet in omnibus communicare, ab impiorum vero per omnia societate secerni.

In quamcunque civitatem intraveritis, et non receperint vos, exeuntes in plateas ejus, &c.] Aut ad contestationem laboris terreni, quem pro illis inaniter suscepissent, aut ut ostenderent usque adeo se ab ipsis nihil terrenum quærere, ut etiam pulverem de terra eorum non sibi paterentur adhærere. Aliter. Pedes discipulorum ipsum opus incessumque prædicationis significant. Pulvis vero quo asperguntur, terrenæ levitas est cogitationis, a qua ipsi etiam summi doctores immunes esse nequeunt, cum pro auditoribus sollicitis salubribus curis incessanter intendunt, et quasi per itinera mundi uno vix calcaneo terræ pulverem legunt. Qui ergo receperint verbum, ipsi afflictiones curasque doctorum, quas pro se tolerabant, in argumentum sibi vertunt humilitatis. Qui vero spreverint doctrinam, docentium sibi labores et pericula tædiumque sollicitudinum ad testimonium damnationis inflectunt. Et ipse est pulvis, qui in evangelii contemptores extergi, et a quo per bonos auditores evangelistarum jubentur pedes ablui, immo per ipsum Salvatorem narrantur abluti.

Dico autem vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit quam illi civitati.] Sodomitæ quidem inter tot carnis animæque flagitia, quibus insatiabiliter ardebant, inhospitales quoque Jezechiele attestante fuerunt, sed nulli apud eos tales hospites, quales apud

Judæos prophetæ, quales apostoli reperti sunt. Et Loth quidem aspectu et auditu justus erat, non aliquid tamen docuisse, nulla ibi fecisse signa perhibetur. Atque ideo cui multum datum est, multum quæretur ab eo, potentesque potenter tormenta patientur.

Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida.] Corozaim, Bethsaida, et Capharnaum, Tiberias quoque quam Joannes nominat, civitates sunt Galilææ, sitæ in litore laci Genesareth, qui Jordane fluente efficitur, et ab evangelistis etiam mare Galilææ, vel mare Tiberiadis appellatur. Plangit ergo Dominus civitates, quæ post tanta miracula atque virtutes non pœniterint. Pejoresque gentilibus, qui naturale solummodo jus dissipabant, post descriptæ legis contemptum, Filium quoque Dei conculcare, gratiamque ingratissimè spernere non timuerunt.

Quia si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes, &c.] Impletum videmus hodie dictum Salvatoris, quia scilicet Corozaim et Bethsaida præsentis Domini credere noluerunt, Tyrus autem ac Sidon, et quondam David ac Salomoni amicæ fuere, et post evangelizantibus Christi credidere discipulis. Tantæque fidem devotione susceperunt, ut Paulum apostolum Tyro abeuntem cuncti cives cum uxoribus et filiis usque foras civitatem prosequerentur, pulcherrimoque spectaculo tanta hominum multitudo paucissimos hospites, sed Christi pro fide clarissimos, ad naves usque valefactura deduceret. Sed quare non olim his qui credere potuerunt, verum Judæis qui credere noluerunt, sit evangelizatum; ipsius est scire, cujus universæ viæ, misericordia et veritas. Sanè quod Dominus ait, In cilicio et cinere sedentes pœniterent. In cilicio, quod de pilis caprarum contextitur, asperam peccati pungentis

memoriam, qua in die iudicii sinistra pars est induenda, significat. In cinere autem, mortis considerationem, per quam tota humani generis massa in pulverem est redigenda, demonstrat. Porro in sessione, humiliationem propriæ conscientiae designat. De qua Psalmista: Surgite postquam sederitis: quod est dicere, Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.

Et tu Capharnaum usque in cælum exaltata, usque ad infernum demergeris.] Duplex in hac sententia sensus est. Vel ideo ad infernum demergeris, quia contra prædicationem meam superbissime restitisti. Vel ideo, quia exaltata es usque ad cælum meo hospitio, ex meis signis atque virtutibus tantum habens privilegium, majoribus plecteris suppliciis, quam his quoque credere noluisti. Et ne quis putaret hanc increpationem illis tantummodo civitatibus vel personis, quæ Dominum in carne videntes spernebant, et non omnibus, qui hodieque evangelii verba despiciunt, convenire, consequenter adjunxit, dicens:

Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit.] Ut in audiendo quisque vel spernendo evangelii prædicatore, non viles quasque personas, sed Dominum Salvatorem, imo ipsum Patrem spernere se, vel audire disceret. Nam sequitur:

Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit.] Quia proculdubio in discipulo magister auditur, et in Filio Pater honoratur. Potest et ita intelligi, Qui vos spernit, me spernit. Qui non facit misericordiam uni de fratribus meis minimis, nec mihi facit, quia et ipse pro his formam servi et pauperis habitum suscepi. Qui autem me spernit, nolens credere Deum, et Filium Dei conculcans, spernit eum qui me misit, quia ego et Pater unum sumus.

Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio,

dicentes, Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.] Bene quidem confessi sunt, deferentes honorem nomini Christi, sed quia infirma adhuc fide gaudebant in virtutibus, vide quid audiunt.

Et ait illis, Videbam Satanam, sicut fulgur de cælo cadentem.] Non modo video, sed prius videbant quando corruit. Quod autem ait: Sicut fulgur, vel præcipitem de supernis ad ima lapsum significat, vel quia dejectus, adhuc transfigurat se in angelum lucis. Quia ergo discipulos de signorum operatione vidit elatos, exemplo eos terret, atque ad humanitatem revocat ejus, qui primus superbiendo cecidit, ut qui hunc ob superbiam de cælo recordarentur ejectum, multo magis se de terra editos, si superbierint, humiliandos agnoscant.

Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, &c.] Hoc est, omne genus immundorum spirituum de obsessis corporibus ejiciendi. Quamvis et ad litteram rectissime possit accipi. Siquidem et Paulus a vipera invasus, nil adversi patitur. Et Joannes, ut historia tradit, hausto veneno non læditur. Hoc sane inter serpentes, qui dente, et scorpiones, qui cauda nocent, distare arbitror, quod serpentes aperte sævientes, scorpiones clanculo insidiantes, vel homines vel dæmones significant. Serpentes, qui inchoandis virtutibus venena prævæ persuasionis objiciunt. Scorpiones, qui consummatas virtutes ad finem vitiare contendunt.

Verumtamen in hoc nolite gaudere, &c.] De subjectione spirituum, cum caro sint, gaudere prohibetur, quia spiritus ejicere, sicut et virtutes alias facere, interdum non est ejus meriti qui operatur, sed invocatio nominis Christi hoc agit, ad condem-

nationem eorum qui invocant, vel ob utilitatem eorum qui vident et audiunt, conceditur, ut licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cujus invocationem fiant tanta miracula. Nam et in Actibus Apostolorum filii Scevæ videbantur ejicere dæmones, et Judas apostolus cum animo proditoris multa signa inter cæteros apostolos fecisse narratur.

Gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in cælis.] Si Satanæ (inquit) per superbiam cœli sedem cum sociis amisit, non oportet vos de illorum humiliatione, sed de vestra sublimatione gaudere, quatenus unde illi ruere sublevati, vos humiles ascendatis. Non autem pueriliter sapiendum, quasi Deus ad remedium oblivionis bonos in cœlis, malos scribat in terris, dicente Hieremia, Universi qui derelinquunt te, confundantur: recedentes, in terra scribantur. Sed salubriter intelligendum, quod sive cœlestia seu terrestria quis opera gesserit, per hæc quasi literis adnotatus apud Dei memoriam sit æternaliter adfixus.

CAP. XLIII. *In ipsa hora exultavit Spiritu Sancto, et dixit, Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ.*] Confessio non semper pœnitentiam, sed et gratiarum actionem significat, ut in Psalmis sæpissime legimus. Audiant qui Salvatorem non natum, sed creatum calumniantur, quod Patrem suum vocet cœli et terræ Dominum. Si enim et ipse creatura est, et creatura conditorem sui Patrem appellare potest, stultum fuit non et suum et cœli ac terræ Dominum vel Patrem similiter appellare.

Quod abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, &c.] Gratias agit, exultat in Patre, quod apostolis adventus sui aperuerit sacramenta, quæ ignoraverint Scribæ et Pharisei, qui sibi sapientes videntur

et in conspectu suo prudentes justificata sapientia a filiis suis. Ubi pulchre sapientibus et prudentibus non insipientes et hebetes, sed parvulos, id est, humiles opposuit, ut probaret se tumorem damnassee, non acumen. Quia hæc est clavis de qua alibi dicit: Tulistis clavem scientiæ, hoc est, humilitatem fidei Christi, qua ad divinitatis ejus agnitionem pervenire poteratis, spernentes abjicere maluistis.

Etiam, Pater, quia sic placuit ante te.] His Domini verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorum vero repulsione præsumamus. Cum enim intulisset utrumque, non mox rationem reddidit, sed si Deo placitum dixit. Hoc videlicet ostendens, quia injustum esse non potest quod placuit justo. Unde et in vinea mercedem laborantibus reddens, cum quosdam operarios inæquales in opere æquaret in præmio, et plus in mercede quæreret qui labori amplius insudasset, ait: Nonne ex denario convenisti mecum? Volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi. Aut non licet mihi quod volo facere? In cunctis ergo quæ exterius disponuntur, aperta causa rationis est occultæ justitiæ voluntatis.

Omnia mihi tradita sunt a Patre meo.] Cum omnia legis, omnipotentem agnoscis, non decolorem, non degenerem Patris. Cum tradita legis, Filium confiteris, cui per naturam omnia unius substantiæ jure sunt propria, non dono collata per gratiam. Omnia autem quæ sibi tradita dicit, non mundi elementa quæ ipse creavit intelligenda sunt, sed hi quibus parvulis spiritu sacramenta Filii Pater revelavit, et de quorum salute idem Filius cum hæc loqueretur Spiritu Sancto exultavit. De quibus omnibus alias dicit: Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet.

Et nemo scit qui sit Filius nisi Pater, et qui sit Pater nisi Filius, &c.] Non ita intelligendum est, quasi Filius a nullo possit sciri nisi a Patre solo, Pater autem non solum a Filio, sed ab eis etiam quibus revelaverit Filius, sed ad utrumque referendum est quod ait, Et cui voluerit Filius revelare, ut et Patrem intelligamus et ipsum Filium per Filium revelari.

Et conversus ad discipulos suos dixit, Beati oculi qui vident quæ videtis, &c.] Non oculi Scribarum et Pharisæorum, qui corpus tantum Domini videre, sed illi beati oculi, qui ejus possunt cognoscere sacramenta: de quibus dicitur, Et revelasti ea parvulis. Beati oculi parvulorum, quibus et se et Patrem Filius revelare dignatur.

Dico enim vobis, quod multi prophetæ et reges voluerunt videre, &c.] Abraham exultavit ut videret diem Christi, et vidit, et gavisus est. Esaias quoque, et Micha, multi alii prophetæ viderunt gloriam Domini, qui et propterea videntes sunt appellati. Sed hi omnes a longe aspicientes et salvantes per speculum et in ænigmate viderunt, apostoli autem impræsentiarum habentes Dominum convесcentesque ei, et quæcunque voluissent interrogando discentes, nequaquam per angelos aut varias visionum species opus habebant doceri. Quos vero Lucas multos prophetas et reges dicit, Matthæus apertius prophetas et justos appellat. Ipsi sunt enim reges magni, quia temptationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse noverunt.

CAP. XLIV. *Et ecce quidam legisperitus surrexit, tentans eum, &c.]* Legisperitus qui de vita æterna Dominum tentans interrogat, occasionem, ut reor, tentandi de ipsis Domini sermonibus sumpsit, ubi ait, Gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in cœlis. Sed ipsa sua tentatione declarat quam

vera sit illa Domini confessio, qua Patri loquitur : Quod abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.

At ille dixit ad eum, In lege quid scriptum est ? &c.] Dum legisperito respondet, perfectum nobis Salvator iter vitæ cœlestis ostendit. Cui primo de dilectione Dei et proximi legis scripta proponenti dicit :

Recte respondisti : hoc fac, et vives.] Deinde post inductam parabolam respondenti, illum fuisse proximum vulnerato qui fecit misericordiam in illum, adjicit, Vade et tu fac similiter : id est, tali misericordiæ studio proximum tuum necesse habentem diligere et sustentare memento. Apertissime declarans solam esse dilectionem, et ipsam non verbo tenus ostentatam, sed operis executione probatam, quæ perpetuam ducat ad vitam.

Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum, Et quis est meus proximus ?] Quanta inanis gloriæ dementia ? Legisperitus ob vulgi favorem captandum, quo sapienter respondisse jactaretur, primum se legis fatetur ignorare mandatum, vere juxta Salvatoris sententiam, sapiens et prudens in lege, sed quia non humiliari cum parvulis Christi, sed seipsum justificare desiderat, beatos oculos columbarum innocentiae lacte lotarum, quibus Christi arcana videre posset, accipere recusans. Cui profecto Dominus ita responsum temperavit suum, ut omnem qui misericordiam faceret, cuilibet proximum doceret, et tamen hæc eadem parabola, specialiter ipsum Dei Filium, qui nobis per humanitatem proximus fieri dignatus est, designaret. Neque enim ita proximum, quem sicut nos diligere jubemur, super Christo interpretari debemus, ut moralia mutuae fraternitatis instituta sub allegoriæ regulis extenuare et auferre conemur.

Suspiciens autem Jesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hiericho.] Homo iste, Adam intelligitur in genere humano. Hierusalem, civitas pacis illa cœlestis, a cujus beatitudine lapsus, in hanc mortalem miseramque vitam devenit. Quam bene Hiericho, quæ luna interpretatur, significat, variis videlicet defectuum laboribus erroribusque semper incertam.

Et incidit in latrones.] Latrones, diabolum et angelos ejus intellige, in quos quia descendebat, incidit. Nam nisi prius intus intumesceret, foris tentatus tam facile non caderet. Vera est enim satis sententia quæ dicit, Ante ruinam enim exaltatur cor.

Qui etiam despoliaverunt eum.] Gloria videlicet immortalitatis, et innocentiae veste privarunt. Hæc est enim prima stola, quam juxta aliam parabolam luxuriosus Filius per pœnitentiam rediens ornatur, et qua protoplasti amissa cognoverunt esse se nudos, tunicasque pelliceas naturæ mortalis induti sunt.

Et plagis impositis, abierunt, semivivo relicto.] Plagæ, peccata sunt, quibus naturæ humanæ integritatem violando, seminarium quoddam (ut ita dicam) augendæ mortis, fessis indidere visceribus. Abierunt autem, non ab insidiis aliquatenus cessando, sed earundem insidiarum fraudes occultando. Semivivum reliquerunt, quia beatitudinem vitæ immortalitatis exuere, sed non sensum rationis abolere valuerunt. Ex qua enim parte sapere et cognoscere Deum potest, vivus est homo. Ex qua vero peccatis contabescit et miseria deficit, mortuus idem, letiferoque est vulnere fœdatus.

Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via, &c.] Sacerdos et Levita qui viso saucio transierunt, sacerdotium et ministerium veteris testamenti

est, ubi per legis decreta mundi languentis vulnera monstrari tantum, non autem curari poterant, quia impossibile erat (ut apostolus ait) sanguine vitulorum et agnorum et hircorum auferri peccata.

Samaritanus autem quidam iter transiens, venit secus eum, &c.] Samaritanus, qui interpretatur custos, Dominum significat, cui rectissime propheta, ne hos latrones possit incurrere, supplicat. Custodi me, inquit, a laqueo quem statuerunt mihi, et ab scandalis operantibus iniquitatem. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendens de cœlo, vitæ præsentis iter arripuit, et venit secus eum qui vulneribus tabescebat inflictis, id est, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, compassionis nostræ susceptione finitimus, et misericordiæ factus est consolatione vicinus.

Et appropians alligavit vulnera ejus, &c.] Peccata quæ in hominibus invenit, redarguendo cohibuit, spem veniæ pœnitentibus, terrorem pœnæ peccantibus incutiens. Alligat enim vulnera dum præcipit, Pœnitentiam agite: infundit oleum dum addit, Adpropinquavit enim regnum cœlorum. Infundit et vinum dum dicit, Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur.

Et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit.] Jumentum ejus est caro, in qua ad nos venire dignatus est. In quo saucium imposuit, quia peccata nostra ipse portavit in corpore suo super lignum: et juxta aliam parabolam, inventam quæ erraverat ovem, humeris suis impositam, reportavit ad gregem. Itaque imponi jumento, est in ipsam incarnationem Christi credere, ejusque mysteriis initiari, simul et ab hostis incursione tutari. Stabulum autem est ecclesia præsens,

ubi reficiuntur viatores, de peregrinatione hac in æternam patriam redeunt. Et bene jumento impositum duxit in stabulum, quia nemo nisi baptizatus, nisi corpori Christi adunatus, ecclesiam intrabit.

Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, &c.] Altera dies, est post Domini resurrectionem. Nam et ante quidem per evangelii sui gratiam illuminaverat his qui in tenebris et in umbra mortis sedebant, sed potior resurrectione celebrata perpetuæ lucis splendor effulsit. Duo denarii sunt duo testamenta, in quibus æterni regis nomen et imago continetur. Finis enim legis Christus. Qui altera die prolati dantur stabulario, quia tunc aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas. Altera die stabularius denarios quorum pretio vulneratum curaret accepit, quia Spiritus Sanctus adveniens docuit apostolos omnem veritatem, quo genti erudiendis instare atque evangelium prædicare sufficerent.

Et quocunque supererogaveris, ego cum rediero reddam tibi.] Supererogat stabularius quod in duobus denariis non accepit, cum dicit apostolus: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Itemque, Et Dominus ordinavit his qui evangelium adnuntiant, de evangelio vivere. Sed non usi sumus hac potestate, ne quem vestrum gravaremus. Cui rediens quod promiserat debitor reddet, quia veniens in judicio Dominus dicit: Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam. Intra in gaudium Domini tui.

Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, &c.?] Juxta litteram, manifesta est Domini sententia, nullum nobis amplius quam qui misereatur esse proximum, si Hierosolymitæ civi non sacerdos, non Levita ex eadem gente, immo in eadem urbe nati et

nutriti, sed exteræ gentis accola, quia magis misertus est, factus est proximus. Sacratione autem intellectu, quoniam nemo magis proximus quam qui vulnera nostra curavit, diligamus eum quasi Dominum Deum nostrum, diligamus quasi proximum. Nihil enim tam proximum, quam caput membris. Diligamus etiam eum qui imitator est Christi. Hoc est enim quod sequitur :

Et ait illi Jesus, Vade et tu fac similiter.] Id est, ut vere te proximum sicut teipsum diligere manifestes, quicquid vales in ejus, vel spirituali necessitate sublevanda devotus operare.

CAP. XLV. *Factum est dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum, et mulier quædam, Martha nomine, &c.*] Hæc lectio superiori pulcherrima ratione connectitur. Quia videlicet illa dilectionem Dei et proximi, verbis et parabolis, hæc autem ipsis rebus, et veritate designat. Duæ istæ quippe Domino dilectæ sorores, duas vitas spirituales, quibus in præsentī sancta exercetur ecclesia, demonstrant. Martha quidem actualement, qua proximo in caritate sociamur: Maria vero contemplativam, qua in Dei amore suspiramus. Activa enim vita est panem esurienti tribuere, verbo sapientiæ nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum revocare, infirmantis curam gerere, quæ singulis quibusque expediant dispensare, et commissis nobis qualiter subsistere valeant, prævidere. Contemplativa vero vita est, caritatem quidem Dei et proximi tota mente retinere, sed ab exteriori actione quiescere, soli desiderio Conditoris inhærere, ut nil jam agere libeat, sed calcatis curis omnibus, ad videndam faciem sui Creatoris animus inardescat, ita ut jam noverit carnis corruptibilis pondus cum mœrore portare, totisque desideriis appetere illis hymnidicis angelorum choris.

interesse, admisceri cœlestibus civibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere.

Quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius; Martha autem, &c.] Hæc utrique vitæ congruere, nemo qui dubitet. Et contemplativæ quidem uniformis perfectio est, exutam mentem a cunctis habere terrenis, eamque, quantum humana imbecillitas sinit, unire cum Christo. Activæ vero quam frequens sit ministerium, gentium magister edocet, qui creberrimis epistolarum dictis, suos pro Christo terra marique labores, sua pericula commemorat. In quibus etiam visiones et revelationes Domini commendans non minus se in speculativa virtute, quod perpauca est imitabile, consummatum fuisse significat. Unde dicit, Sive enim mente excedimus Deo, sive sobrii sumus, vobis.

Quæ stetit et ait, Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare, &c.] Ex illorum persona loquitur, qui adhuc divinæ contemplationis ignari, solum quod didicere fraternæ dilectionis opus Deo placitum ducunt, ideoque cunctos qui Christo devoti esse velint, huic mancipatos autumant. Et bene Martha stetisse, Maria secus pedes Domini sedisse describitur, quia vita activa laborioso desudat in certamine, contemplativa vero, pacatis vitiorum tumultibus, optata jam in Christo mentis quiete perfruitur.

Et respondens dixit illi Dominus, Martha, Martha, sollicita es, et turbaris circa plurima, &c.] Et beatus David solum hoc necessarium homini esse definiens, Deo jugiter inhærere desiderat, dicens: Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Et alibi: Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, ut videam voluntatem Domini, et

visitem templum sanctum ejus. Una ergo et sola est theologia, id est, contemplatio Dei, cui merito omnia justificationum merita, universa virtutum studia postponuntur.

Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.] Ecce pars Marthæ non reprehenditur, sed Mariæ laudatur. Neque enim bonam partem elegerit Mariam dicit, sed optimam, ut etiam pars Marthæ indicaretur bona. Quare autem pars Mariæ sit optima, subinfertur cum dicitur, Quæ non auferetur ab ea. Activa etenim vita cum corpore deficit. Quis enim in æterna patria panem esurienti porrigat, ubi nemo esurit? quis potum tribuat sitienti, ubi nemo sitit? Quis mortuum sepeliat, ubi nemo moritur? Cum præsentis ergo seculo, vita aufertur activa. Contemplativa autem hic incipitur, ut in cœlesti patria perficiatur. Quia amoris ignis qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat viderit, in amore amplius ignescit. Contemplativa ergo vita minime aufertur, quia subtracta præsentis seculi luce perficitur.

IN CAPUT XI.

CAP. XLVI. *Et factum est cum esset in loco quodam orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad eum, Domine, doce nos orare, &c.*] Post historiam sororum quæ duas ecclesiæ vitas signaverunt, non frustra Dominus et ipse orasse, et discipulos orare docuisse describitur. Quia et oratio quam docuit, utriusque in se vitæ continet mysterium, et ipsarum perfectio vitarum nostris non viribus est obtinenda, sed precibus. Et quia crebro Lucas Salvatorem descripserat orantem, quid orando egerit, qui utique non pro se,

sed pro nobis supplicabat, insinuat, cum finita oratione discipulos refert qualiter orare debeant sciscitari.

Et ait illis, Cum oratis dicite, Pater, sanctificetur nomen tuum, &c.] Apud evangelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio. Quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen, propter æterna, consequenda sunt necessaria. Nam quod dicimus, Sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra: quod non absurde quidam intellexerunt in spiritu et corpore, omnino sine fine retinenda sunt, et hic inchoantur, quantumque proficimus, augentur in nobis: perfecta vero (quod in alia vita sperandum est) semper possidebuntur. Quod vero dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo: quis non videat ad præsentis vitæ indigentiam pertinere? In illa itaque vita æterna, ubi nos semper speramus futuros, et nominis Dei sanctificatio, et regnum ejus, in nostro spiritu et corpore perfecte atque immortaliter permanebunt. Panis vero quotidianus ideo dictus est, quia hic est necessarius quantus animæ carni tribuendus est, sive spiritualiter, sive corporaliter, sive utroque intelligatur modo. Hic est etiam quam poscimus remissio, ubi est omnis commissio peccatorum. Hic tentationes, quæ nos ad peccandum vel alliciunt vel impellunt. Hic denique malum, unde cupimus liberari. Illic autem nihil istorum est. Evangelista vero Lucas in oratione Dominica petitiones non septem, sed quinque complexus est. Nec ab isto utique discrepavit: sed quomodo ista septem sint intelligenda, ipsa sua bre-

vitae commonuit. Nomen quippe Dei sanctificatur in spiritu, Dei autem regnum in carnis resurrectione venturum est. Ostendens ergo Lucas tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodo repetitionem, magis eam prætermittendo fecit intelligi. Deinde tres illas adjungit, de pane quotidiano, de remissione peccatorum, de tentatione vitanda. At vero quod ille in ultimo posuit, Sed libera nos a malo: iste non posuit, ut intelligeremus ad illud superius quod de tentatione dictum est pertinere. Ideo quippe ait, sed libera: non ait, et libera: tanquam unam petitionem esse demonstrans, noli hoc, sed hoc, ut sciat unusquisque in eo se liberari a malo, quod non infertur in tentationem.

CAP. XLVII. *Et ait ad illos, Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum, &c.*] Rogatus a discipulis Salvator non modo formam orationis, sed et instantiam frequentiamque tradit orandi. Amicus ergo ad quem media nocte venit, ipse Deus intelligitur. Cui in media tribulatione supplicare, et tres panes, id est intelligentiam Trinitatis, qua præsentis vitæ consolentur labores, efflagitare debemus. Amicus qui venit de via, ipse noster est animus, qui toties a nobis recedit, quoties ad appetenda terrena et temporalia foris vagatur. Redit vero, coelestique alimonia refici desiderat, cum in se reversus superna cœperit ac spiritualia meditari. De quo pulchre qui petierat adjungit, non se habere quod ponat ante illum. Quoniam animæ post seculi tenebras Deum suspiranti, nil præter eum cogitare, nil loqui, nil libet intueri, solum quod recognovit summæ Trinitatis gaudium contemplari, atque ad hoc plenius intuentum pervenire satagit.

Et ille deintus dicat, Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, &c.] Ostium amici, divini est

intelligentia sermonis, quod sibi apostolus orat aperiri ad loquendum mysterium Christi. Clausumque est tempore famis verbi, cum intelligentia non datur. Et illi qui evangelicam sapientiam tanquam panem erogantes, per orbem terræ prædicaverunt, pueri patrisfamilias jam sunt in secreta quiete cum Domino. Et tamen orando efficitur, ut accipiat desiderans intellectum ab ipso Deo, etiamsi homo desit per quem sapientia prædicetur.

Et ille si perseveraverit pulsans, dico vobis etsi non dabit illi surgens, &c.] Comparatio est a minore. Si enim amicus homo surgit de lecto, et dat non amicitia sed tedio compulsus, quanto magis dat Deus qui sine tædio largissime donat quod petitur? Sed ad hoc se peti vult, ut capaces donorum ejus fiant, qui petunt. Ne itaque de via veniens amicus inedia dispareat, hoc est ne animus nuper ab erroris sui vanitate resipiscens, desiderii spiritualis diutius inopia tabescat, petamus epulas verbi quibus alatur, quæramus amicum qui det, pulsemus ostium quo servantur absconsæ. Magnam enim spem dedit, et dat ille qui promittendo non decipit.

Omnis enim (inquit) qui petit accipit, &c.] Ergo juxta præmissam postulantis amici parabolam perseverantia opus est ut accipiamus quod petimus, et inveniamus quod quærimus, et quod pulsamus aperiat. Nam si petenti datur, et quærens invenit, et pulsanti aperitur, ergo cui non datur, et qui non invenit, et cui non aperitur, apparet quod non bene petierit, quæsierit, pulsaverit.

Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi ?] Panis intelligitur caritas propter majorem appetitum, et tam necessarium, ut sine illa cætera nihil sint, sicut sine pane mensa inops. Cui contraria est cordis duritia, quam lapidi comparavit.

Aut si piscem, numquid pro pisce serpentem dabit illi ?] Piscis est fides invisibilium, vel propter aquam baptismi, vel quia de invisibilibus locis capitur. Quod etiam fides hujus mundi fluctibus circumlata non frangitur, recte pisci comparatur. Cui contrarium posuit serpentem propter venena fallaciæ, quæ etiam primo homini male suadendo præseminavit.

Aut si petierit ovum, numquid porriget illi scorpionem ?] In ovo indicatur spes : ovum enim nondum est fœtus perfectus, sed fovendo speratur. Cui contrarium posuit scorpionem, cujus aculeus venenatus retro timendus est, sicut spei contrarium est retro respicere, cum spes futurorum in ea quæ ante sunt extendat.

Si ergo vos cum sitis mali nostis bona data dare filiis vestris, &c.] Quomodo mali dant bona? sed malos appellavit, dilectores adhuc seculi hujus et peccatores. Bona vero quæ dant secundum eorum sensum, bona dicenda sunt, quia hæc pro nobis habent, quanquam et in rerum natura ista bona sint, sed temporalia, et ad istam vitam infimam pertinentia, et quisquis ea malus dat, non de suo dat. Domini est enim terra et plenitudo ejus, qui fecit cælum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt. Quantum ergo sperandum est daturum Deum nobis bona petentibus, nec nos posse decipi ut accipiamus aliud pro alio, cum ab ipso petimus, quando nos etiam, cum simus mali, novimus id dare quod petimur? Non enim decipimus filios nostros, et qualiacunque bona damus, non de nostro, sed de ipsius damus. Aliter. Apostoli qui electionis merito bonitatem generis humani multis excesserant modis, supernæ bonitatis intuitu mali esse dicuntur. Quia nihil est per semetipsum stabile, nihil immutabile, nihil bo-

num, nisi Deitas sola. Omnes vero creaturæ ut beatitudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant, non hoc per suam naturam sed per Creatoris sui participationem et gratiam consequuntur. Quod vero dicitur, Quanto magis Pater vester de cœlo dabit Spiritum bonum petentibus se? pro quo Matthæus posuit, Dabit bona petentibus se: ostendit Spiritum Sanctum plenitudinem esse bonorum Dei, et ea quæ divinitus administrantur, non alia absque ea subsistere. Quia omnes utilitates, quæ ex donorum Dei gratia suscipiuntur, ex isto fonte emanant.

LIBER QUARTUS.

PROŒMIUM.

LXULTANS in Spiritu Sancto Dominus, (ut supra lectum est,) Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quod abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Quæ sententia secreti conscia iudicii semper effectum suæ virtutis iterare non desistit. Nam et generaliter in dejectione Judæorum, gentium vero electione, et in singulis quibusque juxta alternam mentium qualitatem specialiter non cessat exhiberi. Denique ut proxima parumper attingam, legisperitus volens seipsum justificare, Dominum tentaturus adiit, sed confusus abscessit: at Maria pedibus ejus humiliter adclinis, optimam partem philosophiæ cœlestis elegit. Item parvuli Christi, qui non de sua justitia, sed de Redemptoris sui gratia præsumere didicerant,

quibus orationum modis eandem gratiam advocare debeant inquirunt, audiuntque confestim et quibus verbis orare, et qua instantia perseverare, et pro quibus maxime rebus supplicare oporteat, fide scilicet, spe, et caritate, quodque perfecte petentes earundem largitionem a Patre Spiritum bonum percipiant. Contra sapientes et prudentes, quia Spiritum gratiæ non modo non petere, quærere, pulsare, sed et blasphemare satagunt, irremissibiles et hic et in futuro suæ pervicaciæ pœnas luunt. Et usque ad finem evangelii, qui legerit, immo usque ad finem seculi, qui prudenter inspexerit, intelliget, quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

PRÆFATIO IN IV. LIBRUM.

INVOCATIO.

QUAPROPTER ipse quartum Expositionis Evangelicæ librum incipiens a lectione in qua superbiæ spiritus in digito Dei ejicitur, tuam, Christe, clementiam suppliciter imploro, ut Spiritus tuus bonus deducat me in viam rectam, et eum qui ab aquilone est, longe faciat a me: quatenus ejectis a me maliginis scruter mandata Dei mei, revelatisque mentis oculis ad consideranda tuæ sacrosanctæ legis mirabilia devotus lector ingrediar.

CAP. XLVIII. *Et erat Jesus ejiciens dæmonium, et illud erat mutum, &c.*] Dæmoniacus iste apud Matthæum non solum mutus, sed et cæcus fuisse narratur, curatusque dicitur a Domino, ita ut loqueretur et videret. Tria ergo signa simul in uno homine perpetrata sunt. Cæcus videt, mutus loquitur, possessus dæmone liberatur. Quod et tunc quidem carnaliter factum est, sed et quotidie completur in

conversatione credentium, ut, expulso primum dæmone, fidei lumen aspiciant, deinde ad laudes Dei tacentia prius ora laxentur.

Quidam autem ex eis dixerunt, In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.] Non hæc aliqui de turba, sed Pharisei calumniabantur et Scribæ, sicut alii evangelistæ testantur. Turbis quippe quæ minus eruditæ videbantur, Domini semper facta mirantibus, illi contra, vel negare hæc, vel quæ negare nequiverant, sinistra interpretatione pervertere laborabant, quasi non hæc divinitatis, sed immundi spiritus opera fuissent, id est Beelzebub, qui deus erat Accaron. Nam Beel quidem, ipse est Baal. Zebub autem, musca vocatur. Nec juxta quædam mendosa exemplaria l litera vel d in fine est nominis legenda, sed b. Beelzebub ergo Baal muscarum, id est, vir muscarum, sive habens muscas interpretatur, ob sordes videlicet immolatitii cruoris, ex cujus spurcissimo ritu vel nomine principem dæmoniorum cognominabant.

Et alii tentantes, signum de cælo quærebant ab eo.] Vel in morem Eliæ ignem de sublimi venire cupiebant, vel in similitudinem Samuelis tempore æstivo mugire tonitrua, coruscare fulgura, imbres ruere, quasi non possint et illa calumniari, et dicere ex occultis et variis aeris passionibus accidisse. At tu, qui calumniaris ea quæ oculis vides, manu tenes, utilitate sentis, quid feceris de iis quæ de cælo venerint? Utique respondebis, et magos in Ægypto multa signa fecisse de cælo.

Ipse autem, ut vidit cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum in seipso divisum desolabitur, &c.] Non ad dicta, sed ad cogitata respondit, ut vel sic compellerentur credere potentia ejus, qui cordis videbat occulta. Si autem omne regnum in seipso divisum

desolatur, ergo Patris et Filii et Spiritus Sancti regnum non est divisum, quod sine ulla contradictione non aliquo impulsu desolandum, sed æterna est stabilitate mansurum. Si vero sanctæ et individuæ Trinitatis individuum, immo quia individuum manet regnum, desistant Arriani minorem Patre Filium, minorem Filio Sanctum dicere Spiritum. Quia quorum unum est regnum, horum est et una majestas.

Si autem et Satanas in seipso divisus est, &c.] Hoc dicens, ex ipsorum confessione volebat intelligi quod in eum non credendo in regno diaboli esse elegissent, quod utique adversum se divisum stare non posset. Eligant ergo Pharisei quod voluerint. Si Satanas Satanan non potest ejicere, nihil contra Dominum quod dicerent invenire potuerunt. Si autem potest, multo magis sibi prospiciant et recedant de regno ejus, quod adversum se divisum stare non potest. In quo autem Dominus Christus ejiciat dæmones, ne dæmoniorum principem existiment, attendant quod sequitur:

Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia, &c.] Ideo ipsi judices vestri erunt. Dixit hoc utique de discipulis suis, illius populi filiis, qui certe discipuli Domini Jesu Christi bene sibi conscii fuerant, nihil se malarum artium a bono magistro didicisse, ut in principe dæmoniorum ejicerent dæmones. Ideo (inquit) ipsi judices erunt vestri, ipsi (inquit) ignobilia et contemptibilia hujus mundi, in quibus non artificiosa malignitas, sed sancta simplicitas meæ virtutis apparet, ipsi testes mei, judices erunt vestri. Aliter. Filios Judæorum, exorcistas gentis illius ex more significat, qui ad invocationem ejiciebant dæmones. Et coarctat eos interrogatione prudenti, ut confiteantur Spiritus Sancti esse opus. Quod si

expulsio (inquit) dæmonum in filiis vestris Deo, non dæmonibus, deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat causam? Ergo ipsi vestri iudices erunt, non potestate, sed comparatione, dum illi expulsionem dæmonum Deo assignant, vos Beelzebub principi dæmoniorum.

Porro si in digito Dei ejicio dæmonia, &c.] Iste est digitus quem confitentur et magi, qui contra Moysen et Aaron signa faciebant, dicentes, Digitus Dei est iste. Quo et tabulæ lapideæ scriptæ sunt in monte Sina. Igitur manus et brachium Dei Filius est, et digitus ejus Spiritus Sanctus. Patris et Filii et Spiritus Sancti una substantia est. Non te scandalizet membrorum inæqualitas, cum ædificet unitas corporis. Aliter. Digitus Dei vocatur Spiritus Sanctus, propter partitionem donorum quæ in eo dantur unicuique propria, sive hominum sive angelorum. In nullis enim membris nostris magis apparet partitio, quam in digitis. Quod autem dixit, Pervenit in vos regnum Dei. Regnum Dei nunc dicit quo damnantur impii, et a fidelibus de peccatis suis poenitentiam nunc agentibus secernuntur.

Cum fortis armatus custodit atrium suum, &c.] Fortem, diabolum: atrium vero illius, mundum qui in maligno positus est appellat, in quo usque ad Salvatoris adventum male pacato potiebatur imperio, quia in cordibus infidelium sine ulla contradictione quiescebat. Unde et alibi princeps mundi vocatur, dicente Domino, Venit enim princeps mundi, et in me nihil inveniet. Et iterum, Nunc princeps mundi ejicietur foras, de qua et hic ejectione subjungitur:

Si autem fortior illo superveniens vicerit eum, &c.] De seipso quippe loquitur, quod non concordi fallax operatione quemadmodum calumniabantur, sed fortiori potentia victor homines a dæmonio liberaret.

Arma in quibus male fortis ille confidebat, astutiæ dolique sunt nequitiae spiritualis. Spolia vero ejus, ipsi homines sunt ab eo decepti. Quæ victor Christus distribuit, quod est insigne triumphantis, quia captivam ducens captivitatem, dedit dona hominibus, quosdam quidem apostolos, alios evangelistas, hos prophetas, illos pastores ordinans et doctores.

Qui non est mecum, adversum me est, &c.] Non putet quisquam de hæreticis dictum et schismaticis, quanquam et ita ex superfluo possit intelligi, sed ex consequentibus textuque sermonis, ad diabolum refertur, et quod non possint opera Salvatoris, Beelzebub operibus comparari. Ille cupit animas hominum tenere captivas, Dominus liberare. Ille prædicat idola, hic unius Dei notitiam. Ille trahit ad vitia, hic ad virtutem revocat. Quomodo ergo possunt habere concordiam inter se, quorum opera divisa sunt?

Cum immundus spiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquosa.] Quamvis simpliciter intelligi possit, Dominum hæc ad distinctionem suorum et Satanæ operum adjunxisse, quod scilicet ipse semper polluta mundare, Satanæ vero mundata gravioribus festinet attaminare sordibus: tamen et de hæretico quolibet, vel schismatico, vel etiam malo catholico, potest non inconvenienter accipi. De quo tempore baptismatis spiritus immundus qui in eo prius habitaverat, ad confessionem catholicæ fidei, abrenuntiationemque mundanæ conversationis ejiciatur, locaque inaquosa peragret, id est, corda fidelium quæ a mollitie fluxæ cogitationis expurgata sint, callidus insidiator exploret, si quos ibi forte suæ nequitiae gressus figere possit. Sed bene dicitur:

Querens requiem et non inveniens.] Quia castas

mentes effugiens, in solo diabolus corde pravorum gratam sibi potest invenire quietem. Unde de illo Dominus: Sub umbra (inquit) dormit in secreto calami, et locis humentibus. In umbra videlicet, tenebrosas conscientias: in calamo qui foris nitidus, intus est vacuus, simulatrices: in locis humentibus, lascivas mollesque mentes insinuans.

Dicit, Revertar in domum meam unde exivi.] Timendus est iste versiculus, non exponendus. Ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat.

Et cum venerit, invenit scopis mundatam.] Hoc est gratia baptismatis a peccatorum labe castigatam, sed nulla boni operis industria cumulatam. Unde bene Matthæus hanc domum vacantem, scopis mundatam, atque ornatam dicit inventam. Mundatam videlicet a vitiis pristinis per baptismum, vacantem a bonis actibus per negligentiam, ornatam simulatis virtutibus per hypocrisin.

Et tunc vadit, et adsumit septem alios spiritus nequiores se, &c.] Per septem malos spiritus, universa vitia designat. Quemcunque enim post baptismum, sive pravitas hæretica, seu mundana cupiditas arripuerit, mox omnium prosternet in ima vitiorum. Unde recte nequiores tunc eum spiritus dicuntur ingressi. Quia non solum habebit illa septem vitia, quæ septem spiritualibus sunt contraria virtutibus, sed et per hypocrisin, ipsas se virtutes habere simulabit.

Et sunt novissima hominis illius pejora prioribus.] Melius quippe erat ei viam veritatis non cognoscere, quam post agnitionem retrorsum converti. Quod in Juda traditore, vel Simone mago, cæterisque talibus, specialiter legimus impletum. Quo autem generaliter hæc parabola tendat, ipse secundum

Matthæum Salvator exposuit, ubi ea terminata mox subdidit dicens, Sic erit et generationi huic pessimæ. Id est, quod de uno quolibet specialiter geri solere narravi, hoc in tota generaliter hujus populi gente geri non desinit. Immundus quippe spiritus exivit a Judæis, quando acceperunt legem. Et ambulavit per loca arida, quærens sibi requiem. Expulsus videlicet a Judæis, ambulavit per gentium solitudines. Quæ cum postea Domino credidissent, ille non invento loco in nationibus dixit, Revertar ad domum meam pristinam unde exivi. Habebo Judæos, quos ante dimiseram. Et veniens, invenit vacantem scopis mundatam. Vacabat enim templum Judæorum, et Christum hospitem non habebat, dicentem: Dimittetur vobis domus vestra deserta. Quia igitur Dei et angelorum præsidia non habebant, et ornati erant superfluis observationibus Pharisæorum, revertitur ad eos diabolus, et septenario sibi numero dæmonum addito habitat pristinam domum, et fiunt posteriora illius populi pejora prioribus. Multo enim nunc majore dæmonum numero possidentur blasphemantes in synagogis suis Christum Jesum, quam in Ægypto possessi fuerant ante legis notitiam. Quia aliud est, venturum non credere, aliud eum non suscepisse qui venerit. Septenarium autem numerum adjunctum diabolo, vel propter sabbatum intellige, vel propter numerum Spiritus Sancti. Ut quomodo in Esaia, super virgam de radice Jesse, et florem qui de radice descendit, septem spiritus virtutum descendisse narrantur, ita et e contrario vitiorum numerus, in diabolo consecratus sit.

CAP. XLIX. *Factum est autem cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi, Beatus venter qui te portavit, &c.*] Magnæ devo-

tionis et fidei hæc mulier ostenditur, quæ Scribis et Pharisæis Dominum tentantibus simul et blasphemantibus, tanta ejus incarnationem præ omnibus sinceritate cognoscit, tanta fiducia confitetur, ut et præsentium procerum calumniam, et futurorum confundat hæreticorum perfidiam. Nam sicut tunc Judæi Sancti Spiritus opera blasphemando, verum consubstantialemque Patri Dei Filium negabant, sic hæretici postea negando Mariam semper virginem Sancti Spiritus operante virtute nascituro ex humanis membris unigenito Deo carnis suæ materiam ministrasse, verum consubstantialemque matri Filium hominis fateri non debere dixerunt. Sed si caro Verbi Dei secundum carnem nascentis a carne virginis matris pronuntiatur extranea, sine causa venter qui eam portasset, ubera quæ lactassent beatificantur. Quæ enim consequentia ejus lacte credatur nutritus, cujus semine negatur esse conceptus? cum ex unius ejusdemque fontis origine, secundum physicos uterque liquor emanare probetur. Nisi forte putanda est virgo sementivam suæ carnis materiam nutriendo in carne Dei Filio suggerere potuisse, incarnando autem quasi majori et inusitato miraculo minime potuisse. Sed huic opinioni obstat apostolus, dicens: Quia misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege. Neque enim audiendi sunt qui legendum putant natum ex muliere, factum sub lege, sed factum ex muliere. Quia conceptus ex utero virginali, carnem non de nihilo, non aliunde, sed materna traxit ex carne. Alioquin nec vere Filius hominis diceretur, qui originem non haberet ex homine. Et nos igitur his contra Eutychen dictis extollamus vocem cum ecclesia catholica, cujus hæc mulier typum gessit, extollamus et mentem de medio turbare, dicamusque Salvatori: Beatus venter qui

te portavit, et ubera quæ suxisti. Vere enim beata parens, quæ (sicut quidam ait)

Enixa [est] puerpera regem,
 Qui cœlum terramque tenet per secula, cujus
 Numen et æterno complectens omnia gyro,
 Imperium sine fine manet, quæ, ventre beato
 Gaudia matris habens cum virginitatis honore,
 Nec primam similem visa est, nec habere sequentem.

At ille dixit, Quinimmo beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt.] Pulchre Salvator attestationi mulieris annuit, non eam tantummodo quæ verbum Dei corporaliter generare meruerat, sed et omnes qui idem verbum spiritualiter auditu fidei concipere, et boni operis custodia vel in suo vel in proximorum corde parere, et quasi alere studuerint, asseverans esse beatos. Quia et eadem Dei genitrix, et inde quidem beata, quia Verbi incarnandi ministra est facta temporalis, sed inde multo beatior quia ejusdem semper amandi custos manebat æterna. Qua sententia sapientes Judæorum clam percutit, qui verbum Dei non audire et custodire sed negare et blasphemare quærebant.

Turbis autem concurrentibus cœpit dicere, Generatio hæc generatio nequam est, &c.] Duplici fuerat quæstione pulsatus. Quidam enim calumniabantur eum in Beelzebub ejecisse dæmonia, quibus hactenus est responsum. Et alii tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo, quibus abhinc respondere incipit, non eis signum de cœlo, quod indigni erant videre, verum de profundo inferni tribuens, quale Jonas propheta naufragus, cetoque sorbente voratus, sed de abyssu ac mortis fauce liberatus, et accepit et dedit, signum videlicet incarnationis non divinitatis, passionis non

glorificationis. Discipulis autem suis signum de cœlo dedit, quibus æternæ beatitudinis gloriam et prius figuraliter in monte transformatus, et post veraciter in cœlum sublevatus ostendit.

Nam sicut Jonas fuit signum Ninivitis, &c.] Ostendit Judæos in modum Ninivitarum peccatis gravibus involutos, et subversioni, si non pœnituerint, esse proximos. Verum sicut Ninivitis et denuntiatur supplicium, et remedium demonstratur, ita etiam Judæi non debent desperare indulgentiam si velint agere pœnitentiam. Sed vide quid sequitur :

Regina austri surget in judicio cum viris generationis hujus, &c.] Condemnabit utique non potestate judicii, sed comparatione facti melioris. Si autem regina austri, quæ electa esse non dubitatur, surget in judicio cum reprobis, ostenditur una cunctorum, bonorum scilicet malorumque, resurrectio mortalium, et hæc non juxta fabulas Judæorum mille annis ante judicium, sed in ipso esse futura judicio.

Quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, &c.] Hic in hoc loco non pronomen, sed adverbium loci significat, id est impræsentiarum inter vos conversatur, qui incomparabiliter est Salomone præstantior. Refert autem Scriptura quomodo regina Saba per tantas difficultates gente sua et imperio derelictis venerit in Judæam sapientiam audire Salomonis, et ei multa munera deferens ab eo plura perceperit. Quæ ideo Judæos in judicio condemnabit, quoniam ipsa ab ultimis terræ finibus eum quæsivit, quæ percepto dono sapientiæ cognoverat esse famosum. Illi vero secum habentes eum qui non aliunde sapiens, sed ipse Dei sapientia et virtus est, non modo non audire sed blasphemare atque insidiis agitare malebant.

Viri Ninivite surgent in judicio cum generatione

hac, &c.] Jonas paucis diebus prædicavit, ego tanto tempore. Ille Assyriis genti incredulæ, ego Judæis populo Dei. Ille peregrinis, ego civibus. Ille voce locutus simplici nilque signorum faciens acceptus est, ego tanta signa faciens Beelzebub calumniam sustineo. Plus ergo est Jona hic, hoc est in medio vestrum prædicans. Et propterea eodem modo quo regina austri, viri quoque Ninivitæ generationem condemnabunt Judæorum, hoc est infidelitatis argument. Aliter. In Ninivitis et regina austri, fides ecclesiæ præfertur Israeli, quæ non minus per pœnitentiam peractæ insipientiæ, quam per sapientiæ descendæ industriam Domino conciliatur. Ex duabus quippe partibus unitas ecclesiæ congregatur, eorum videlicet qui peccare nesciunt, et eorum qui peccare desistunt. Pœnitentia enim delictum abolet, sapientia cavet.

CAP. L. *Nemo lucernam accendit et in abscondito ponit, neque sub modio.*] De seipso Dominus hæc loquitur, ostendens etsi supra dixerit nullum generationi nequam nisi signum Jonæ dandum, nequaquam tamen lucis suæ claritatem fidelibus occultandam. Ipse quippe lucernam accendit, qui testam humanæ naturæ flamma suæ divinitatis implevit. Quam profecto lucernam nec credentibus abscondere, nec modio supponere, hoc est sub mensura legis includere, vel intra unius Judææ gentis terminos voluit cohibere.

Sed supra candelabrum, inquit, ut qui ingrediuntur, lumen videant.] Candelabrum ecclesiam dicit, cui lucernam superposuit, quia nostris in frontibus fidem suæ incarnationis adfixit, ut qui ecclesiam fideliter ingredi voluerint, lumen veritatis palam queant intruere. Qua sententia Judæorum quoque proceres condemnat, qui signa quærentes exterius, apertam lucis januam noluerit intrare credendo. Denique

præcipit ne opera tantummodo, sed et cogitationes et ipsas etiam cordis intentiones mundare et castigare meminerint. Nam sequitur,

Lucerna corporis tui est oculus tuus.] Corpus quippe dicit, opera quæ palam cunctis apparent, oculum vero ipsam mentis intentionem operatur, et de cujus merito eadem opera, lucis an tenebrarum sint opera, discernuntur, sicut ipse consequenter exposuit, dicens :

Si oculus tuus fuerit simplex, &c.] Si, inquit, pura rectaque intentione quæ potes agere bona studueris, lucis profecto sunt opera quæ facis, etiam si coram hominibus imperfectionis aliquid habere videantur. Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Si autem perversa est intentio quæ præcedit, pravum est omne opus quod sequitur, quamvis rectum esse videatur.

Vide ergo, ne lumen quod in te est, tenebræ sint.] Hoc est, ne ipsa cordis intentio, quæ lumen est animæ, vitiorum caligine fuscetur, sedula discretione perpende. Juxta quod alibi præcipitur, Omni custodia serva tuum cor, quoniam ex ipso vita procedit.

Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, &c.] Totum corpus nostrum omnia nostra opera dicit, quia et apostolus membra nostra nuncupat quædam opera, quæ improbat, et mortificanda præcipit dicens, Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, et cætera talia. Si igitur ipse bonum bona intentione patraveris, non habens in tua conscientia aliquam partem tenebrosæ cogitationis, etiamsi contigerit aliquem proximorum tua bona actione noceri, verbi gratia, aut de pecunia quam a te indigens et petens acceperat, facere vel pati aliquid mali, aut de verbo exhor-

tationis quo errantem corrigere volebas forte perniciosius errare, tu tamen pro tuo simplici et lucido corde et hic et in futuro, lucis gratia donaberis. Hæc contra hypocrisin Phariseorum subdole signa quærentium specialiter dicta, nos juxta sensum moralem generaliter instituant.

CAP. LI. *Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Phariseus ut pranderet apud se, &c*] Consulte Lucas non ait, Et cum hæc loqueretur: sed, Cum loqueretur. Ut ostendat eum, non statim finitis quæ proposuerat verbis, sed aliquot interpositis, apud Pharisæum prandere rogatum. Quæ autem sint illa, Matthæus explicat, qui hoc Domini terminato sermone, quem tamen partim brevius Luca, partim prolixius commemorat, continuo subjunxit, Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus et fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Adhuc, inquit, eo loquente, ut intelligeres, hæc loquente quæ superius indicabat. Sed et Marcus, post illud quod de blasphemia Spiritus Sancti quid Dominus dixerit retulerat, Et veniunt, inquit, mater ejus et fratres. Lucas autem non hujus rei gestæ ordinem tenuit, sed præoccupavit hoc, et recordatum ante narravit. Denique hoc sic interposuit ut solutum appareat a nexu et superiorum et posteriorum. Itaque postquam nuntiatis sibi foris matre et fratribus ait, Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus et soror mea et mater est, datur intelligi rogatus Pharisæi intrasse convivium.

Phariseus autem cœpit intra se reputans dicere, Quare non baptizatus esset ante prandium?] Causam Pharisææ cogitationis evangelista Marcus aperuit dicens: Pharisæi enim et omnes Judæi nisi crebro lavent manus non manducant, tenentes traditionem seniorum, et a foro nisi baptizentur non comedunt.

Et ait Dominus ad illum, Nunc vos Pharisei quod deforis est calicis et catini mundatis, &c.] Et Marcus quidem refert eos baptismata calicum et urceorum lectorumque et æramentorum observare solitos, sed magis sub nomine vasorum ipsi mendacii et simulationis arguuntur, quod aliud ostendent hominibus foris, aliud domi agant, formam pietatis habentes extrinsecus, sed intus vitiorum sorde deformes. Vult enim Dominus explicare latius quæ supra breviter de mundando cordis oculo protulerat.

Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, &c.? Qui, inquit, utramque hominis naturam fecit, utramque mundari desiderat. Hoc contra Manichæos, qui animam tantum a Deo, carnem vero putant a diabolo creatam. Hoc contra illos qui corporalia peccata, fornicationem videlicet, immunditiam, libidinem, furtum, rapinam, et cætera talia, quasi gravissima detestantur; spiritualia vero, quæ non minus damnat apostolus, hoc est, amaritudinem, iram, indignationem, clamorem, blasphemiam, superbiam, et avaritiam, quæ est idolorum servitus, ut levia contemnunt.

Verumtamen quod superest date eleemosynam, &c.] Quod necessario victui et vestimento superest, date pauperibus. Juxta quod et Joannes præcipit, Qui habet duas tunicas det non habenti. Neque enim ita facienda jubetur eleemosyna, ut teipsum consumas inopia, sed ut tui cura corporis expleta inopem quantum vales sustentens. Vel ita intelligendum, quod superest, quod tam multo scelere præoccupatis solum remedium restat, date eleemosynam. Qui sermo ad omnia quæ utili miseratione fiunt, valet. Non solum enim qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, et cætera hujusmodi, verum etiam qui dat veniam peccanti.

eleemosynam dat. Et qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, et tamen peccatum ejus quo ab illo læsus aut offensus est dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo quod corripit et aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. Multa itaque genera sunt eleemosynarum, quæ cum facimus adjuvamus ut dimittantur nobis nostra peccata, sed ea nihil est majus qua ex corde dimittimus quod in nos quisque peccavit. An vero quod ait, Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis; ita intellecturi sumus, ut Pharisæis non habentibus fidem Christi, etiamsi non in eum crediderint nec renati fuerint ex aqua et Spiritu Sancto, munda sint omnia, tantum si eleemosynas dederint, sicut quidam eas dandas putant, cum sint immundi omnes quos non mundat fides Christi, de qua scriptum est, Mundans fide cor eorum? Et tamen verum est quod audierant, Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. Qui enim vult ordinate dare eleemosynam, a seipso debet incipere, et eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum est, Miserere animæ tuæ, placens Deo. Propter hoc renascimur, ut Deo placeamus, cui merito displicet quod nascendo contraximus. Hæc est prima eleemosyna quam nobis dedimus, quoniam nos ipsos miseros per miserantis Dei misericordiam requisivimus. Propter quem dilectionis ordinem dictum est, Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Cum ergo increpasset eos quod forinsecus se lavarent, intus autem rapina et iniquitate pleni essent, admonens quandam eleemosynam, quam sibi homo debet primitus dare, et interiora mundari, Verumtamen, inquit, quod superest date

eleemosynam, ecce omnia munda sunt. Deinde ut ostenderet quid admonuisset, et quid ipsi facere non curarent, ne illum putarent eorum eleemosynas ignorare.

Sed vae vobis, inquit, Pharisei.] Tanquam diceret, Ego quidem commonui vos eleemosynam dandam, per quam vobis munda sint omnia: sed vae vobis,

Quia decimatis mentam et rutam et omne olus.] Has enim novi eleemosynas vestras, ne de illis me nunc vos admonuisse arbitremini.

Et præteritis iudicium et caritatem Dei.] Qua eleemosyna possetis ab omni inquinamento interiore mundari, ut vobis munda essent et corpora quæ lavatis, hoc est enim omnia, et interiora scilicet et exteriora, sicut alibi legitur, Mundate quæ intus sunt, et quæ foris sunt munda erunt. Sed ne istas eleemosynas, quæ fiunt de fructibus terræ, respuisse videretur, ait:

Hæc autem inquit oportuit facere.] Id est, iudicium et caritatem Dei, ut et nos veraciter de nostra miseria judicantes, et Dei caritatem, quam donavit ipse, diligentes, pie recteque vivamus, justum iudicium ejus confitentes, quo dicit apostolus, Iudicium quidem ex uno in condemnationem; et magnæ caritati ejus gratias agentes. De qua idem ipse dicit gratiæ prædicator, Commendat autem suam caritatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.

Hæc autem oportuit facere, et illa non omittere.] Id est, eleemosynas fructuum terrenorum. Non ergo se fallant qui per eleemosynas quaslibet largissimas fructuum suorum, vel cujusque pecuniæ, impunitatem se emere existimant, in facinorum immanitate ac flagitiorum nequitia permanendo.

Vae vobis Phariseis qui diligitis primas cathedras in

synagogis, &c.] Væ nobis miseris, ad quos Phariseorum vitia transierunt, qui breve et incertum vitæ nostræ curriculum quo peccata humiliter plangere debueramus, pro prioratu invicem superbe certando, peccatis amplius onerare non metuimus.

Væ vobis qui estis ut monumenta quæ non parent, &c.] Et hæc superstitionem Phariseorum sententia redarguit, qui foris speciem rectæ doctrinæ prætendant, intus vero quid fœditatis gerant occultent, instar monumentorum, quæ cum superficiem terræ communis ostendent, intus vermescentium sunt cadaverum plena fœtore. De quibus Psalmista cum diceret, Sepulcrum patens est guttur eorum: mox quid dixisset, aperuit adjungens, Linguis suis dolose agebant.

Respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi, Magister, hæc dicens etiam nobis contumeliam facis.] Quam misera conscientia, quæ audito Dei verbo sibi contumeliam fieri putat, et commemorata pœna perfidorum se semper intelligit esse damnandum! Unde mihi meisque similibus unicum superest suffugium, Domino cum propheta supplicare, Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas. Tunc non confundar, dum respiciam in omnia mandata tua.

At ille ait, Et vobis legisperitis væ, quia oneratis homines oneribus, &c.] Non possunt onera legis portari eo modo quo isti legisperiti hæc imponebant hominibus. Unde recte audiunt, quod sarcinas ejus uno digito non tangerent, hoc est, ne minimis quidem eam perficerent, quam se contra mortem patrum sine fide et gratia Jesu Christi et servare et servandam tradere præsumebant, atque ideo jugum Christi suave et sarcinam ejus levem, ubi requies est animarum, procul abjicere et exterminare tentabant, cum scriptum sit, Justus autem ex fide vivit. Et aposto-

lus Petrus his qui credentes ex gentibus circumcidi docebant, protestetur et dicat, Et nunc quid tentatis Deum imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos potuimus portare? sed per gratiam Domini nostri Jesu credimus salvari quemadmodum et illi.

Vae vobis qui aedificatis monumenta prophetarum, &c.] Non monumenta prophetarum ornare, sed interfectores prophetarum imitari, sceleris est. Judæi ergo prophetarum monumenta aedificando, patrum suorum facta qui hos occiderunt arguebant; sed paterna facinora æmulando, dum Christum apostolosque illius insequuntur, in seipsos sententiam retorquebant, eadem videlicet ipsi, quæ in parentibus damabant, agentes.

Profecto testificamini, quod consentitis operibus patrum vestrorum, &c.] Simulabant quidem se, ob favorem vulgi captandum, patrum suorum horrere perfidiam, memorias prophetarum qui ab eis occisi sunt magnifice ornando; sed ipso opere testificantur quantum paternæ nequitiae consentiant, Dominum qui ab eisdem prophetis est prænuntiatus, injuriis agendo. Ubi se pariter et filios homicidarum et ad suæ damnationis augmentum scientes peccare declarant. Unde recte subjungitur,

Propterea et sapientia Dei dixit, Mittam ad illos prophetas et apostolos, &c.] Sapientiam Dei, seipsum dicit, ipse est enim Dei virtus et Dei sapientia, sicut apostolus docet. Denique in Matthæo ita habes, Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas. Si autem eadem sapientia Dei prophetas quæ apostolos misit, cessent hæretici Christo ex virgine principium dare, omittant alium legis et prophetarum, alium novi testamenti Deum prædicare, quamvis sæpe etiam apostolica scriptura prophetas

non eos solum qui futuram Christi incarnationem, sed et eos qui ventura cœlestis regni gaudia prædicent, appellat. Prophetæ (inquit) duo aut tres dicant, et cæteri dijudicent. Sed nequaquam hos crediderim apostolis in catalogi ordine præferendos.

Ut inquiratur sanguis omnium prophetarum, &c.] Quæritur quomodo sanguis omnium prophetarum atque justorum ab una Judæorum generatione requiratur, cum et multi sanctorum, sive ante incarnationem seu post mortem resurrectionemque Salvatoris, ab aliis sint nationibus interempti, et ipse Dominus Judæis licet acclamantibus, a Romano tamen præside Romanisque sit militibus crucifixus. Sed moris est Scripturarum, duas sæpe generationes hominum, bonorum scilicet malorumque, computare, hoc est eorum qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt, et eorum quibus dicitur, Vos ex patre Diabolo estis. Et alibi, Serpentes generatio viperarum.

A sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ, &c.] Quare a sanguine Abel qui primus martyrium passus est, mirum non est, sed quare usque ad sanguinem Zachariæ, quærendum est, cum et multi post eum usque ad nativitatem Christi, et ipso mox nato innocentes in Bethleem pueri, sint ab hac generatione perempti, nisi forte quia Abel pastor ovium, Zacharias sacerdos fuit, et hic in campo, ille in atrio templi necatus est, utriusque gradus martyres, et laici scilicet et altaris officio mancipati, sub eorum voluit intimare vocabulo.

Væ vobis legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, &c.] Clavis scientiæ, humilitas Christi est, quam legisperiti nec ipsi in lege et prophetis intelligere, nec ab aliis intelligi volebant. Intrare est enim, non

esse contentum superficie literæ, sed usque ad intelligentiæ sacratoris arcana penetrare. Aliter. Omnis doctor qui auditores quos verbo ædificat exemplo scandalizat, nec ipse regnum Dei intrat, nec eos qui poterant intrare, permittit.

Cum hæc ad illos diceret, cæperunt Pharisei et legisperiti graviter insistere, et os ejus opprimere, &c.] Quam vera perfidiæ, simulationis, et impietatis suæ crimina audierint, ipsi testantur, qui tanto intonante turbine non ipsi resipiscere, sed doctorem veritatis insidiis moliuntur aggredi.

IN CAP. XII.

CAP. LII. Attendite a fermento Phariseorum quod est hypocrisis.] Ad hoc fermentum pertinent omnia quæ recumbens apud Pharisæum superius disputaverat. De quo et apostolus præcipit: Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis. Nam sicut modicum fermentum totam farinae cui injicitur massam corrumpit, universamque mox conspersionem suo sapore commaculat, sic nimirum simulatio cujus semel animum imbuerit, tota virtutum sinceritate et veritate fraudabit.

Nihil autem opertum est quod non reveletur, &c.] Et quomodo in præsentī seculo, multorum diu latet hypocrisis? Ergo de futuro tempore intelligendum, quando judicabit Deus occulta hominum. Nam sicut unus amicorum beati Job verissime dixit, Laus impiorum brevis est, et gaudium hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit usque ad cælum superbia ejus, et caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur. In fine, inquit, per-

detur, qui in principio florere videbatur. Est ergo sensus: Attendite ne æmulemini simulatores, quia veniet profecto tempus, in quo et vestra virtus omnibus, et eorum reveletur hypocrisis. Verum quod sequitur,

Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur, &c.] Non solum in futuro, quando cuncta cordium abscondita proferentur ad lucem, sed et in præsentì tempore potest congruenter accipi. Quoniam quæ inter tenebras quondam pressurarum carcerumque umbras vel locuti vel passi sunt apostoli, nunc clarificata per orbem ecclesia, lectis eorum actibus publice prædicantur. Sane quod ait, Prædicabitur in tectis; juxta morem provinciæ Palæstinæ loquitur, ubi solent in tectis residere. Non enim tecta nostro more culminibus sublimata, sed plano schemate faciunt æqualia. Unde lex præcepit, ut qui novam domum ædificaret, murum tecti poneret in gyro, ne funderetur ibi sanguis innoxius, labente aliquo et in præceps ruente. Et in templi constructione legimus, Texit quoque domum laquearibus cedrinis, et ædificavit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis. Ergo prædicabitur in tectis, cunctis audientibus palam dicetur.

Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus, &c.] Si persecutores, sanctorum occisis corporibus, non habent amplius quid contra illos agant, ergo supervacua furiunt insania, qui mortua martyrum membra feris avibusque discerpenda projiciunt, vel in auras extenuari, vel in undas solvi, vel per flammam in cinerem faciunt redigi, cum nequaquam omnipotentiae Dei, quin ea resuscitando vivificet, obsistere possint.

Timete eum qui postquam occiderit, habet potesta-

tem mittere in gehennam.] Quia duo sunt genera persecutorum, unum palam sævientium, alterum fecte fraudulenterque blandientium; contra utrumque nos munire atque instituere volens Salvator, et supra ab hypocrisi Phariseorum attendere, et hic a carnificum cæde præcipit non timere, quia videlicet post mortem nec horum crudelitas, nec illorum valeat simulatio durare. Domino potius qui semper videat placendum, Dominum qui semper punire vel liberare queat, esse timendum.

Nonne quinque passeress veneunt dispondio, &c. ?] Si minutissima, inquit, animalia, et quæ quolibet per aera feruntur volatilia, Deus oblivisci non potest, vos qui ad imaginem facti estis Creatoris, non debetis terri ab iis qui occidunt corpus, quia qui irrationalia gubernat, rationalia curare non desinit. Dispondius quo quinque passeress veneunt, id est, venduntur, genus est ponderis levissimi ex duobus assibus compositi. Quærit fortasse aliquis, quomodo dicat apostolus, Numquid de bobus cura est Deo? cum utique bos passere pretiosior existat. Sed aliud cura, aliud vero est scientia. Denique numerus capillorum, de quo consequenter ait,

Sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt.] Non in actu computationis, sed in facultate cognitionis accipitur. Non enim sollicitam Deus curæ numerantis intendit excubiam, sed cui cognita sunt omnia, quasi numerata sunt omnia. Bene tamen numerata dicuntur, quia quæ volumus servare, numeramus. Ubi immensam Dei erga homines ostendit providentiam, et ineffabilem signat effectum, quod nil nostrum Deum lateat, et parva etiam otiosaque dicta ejus scientiam non fugiant. Derident intelligentiam ecclesiasticam in hoc loco, qui carnis resurrectionem negant, quasi nos ipsam

terrenam materiem quæ discedente anima fit cadaver, ita resurrectione reparandam dicamus, ut ea quæ dilabuntur, et in alias atque alias aliarum rerum species formasque vertuntur, quamvis ad corpus redeant unde dilapsa sunt, ad easdem quoque corporis partes, ubi fuerunt, redire necesse sit. Alioquin si capillis capitis redit quod tam crebra tonsura detraxit, si unguibus quod toties dempsit exsectio, immoderata et indecens cogitantibus, et ideo resurrectionem carnis non credentibus, occurrit informositas. Sed quemadmodum si statua cujuslibet solubilis metalli aut igne liquesceret, aut contereretur in pulverem, aut confunderetur in massam, et eam vellet artifex rursus ex illius materiæ quantitate reparare, nihil interesset ad ejus integritatem, quæ particula materiæ cui membro statuæ redderetur, dum tamen totum ex quo constituta fuerit resumeret: ita Deus, mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto quo caro nostra constiterat, eam mirabili et ineffabili celeritate restituet, nec aliquid attinebit ad ejus redintegrationem utrum capilli ad capillos redeant, et ungues ad ungues, an quicquid eorum perierat mutetur in carnem, et in partes alias corporis revocetur, curante Artificis providentia ne quid indecens fiat.

Nolite ergo timere, multis passeribus plaris estis.] Non plures estis, legendum, quod ad comparisonem numeri pertinet, sed plaris estis, hoc est majoris apud Deum meriti, dignitatis, et æstimationis, quam innumera passerum vel corpora vel genera computamini.

Dico autem vobis, omnis quicumque confessus fuerit in me coram hominibus, &c.] Respicit ad superiora, ubi dictum est, operta quælibet et abscondita esse revelanda, concludens hanc revelationem non in

vili quolibet conciliabulo, sed in conspectu supernæ civitatis æternique regis ac judicis agendam. Et ne ex eo quod ait, eos qui se negaverint esse denegandos, una cunctorum, hoc est eorum qui studio et eorum qui infirmitate vel ignorantia negant, conditio putaretur, continuo subjecit :

Et omnis qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi, &c.] Qui scandalizatur carne mea, me hominem tantum arbitrans, quod filius et fratres habeam Jacobum, et Joseph, et Judam, et homo vorator ac vini potator sim, talis opinio atque blasphemia, quanquam culpa non careat erroris, tamen habet veniam propter corporis utilitatem. Qui autem manifeste intelligens opera Dei, cum de virtute negare non possit, eadem stimulatus invidia calumniatur, et Christum Deique verbum et opera Spiritus Sancti dicit esse Beelzebub, isti non dimittetur neque in præsentī seculo neque in futuro. Non quod negemus et ei si pœnitentiam agere possit, posse dimitti ab eo qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, sed quod ipsi judici et largitori veniæ credentes, qui et se pœnitentiam semper accepturum, et hanc blasphemiam nusquam dicit esse remittendam, credimus hunc blasphemum exigentibus meritis sicut nunquam ad remissionem, ita nec ad ipsos dignæ pœnitentiæ fructus esse perventurum. Juxta quod Joannes Evangelista de quibusdam blasphemiarum suarum merito excæcatis verissime scripsit: Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaïas, excæcavit oculos eorum, et induravit eorum cor, ut non videant oculis et intelligant corde, et convertantur, et sanem illos. Quidam sane volunt illum dicere verbum, vel blasphemare in Spiritum Sanctum, qui unitati ecclesiæ, ubi in Sancto Spiritu fit remissio peccatorum, corde

impœnitenti resistit, dicentes unum esse suffugium ne sit irremissibilis blasphemia, cor impœnitens caveatur. Quorum multis sententia nequaquam firma videtur, quia videlicet quisquis unitati ecclesiæ corde impœnitenti resistit, sive ille Judæus, seu gentilis, sive etiam hæreticus sit, potest utique remissionem habere peccatorum in Spiritu Sancto, si ad unitatem ecclesiæ corde pœnitenti refugerit. Sed dicunt quamdiu corde impœnitenti quis Spiritui gratiæ resistit, tamdiu non habet remissionem. At illi obijciunt hanc conditionem in cunctis constare criminibus. Quomodo enim quamdiu quis fornicationem, idololatriam, adulterium, masculorum concubitum, furtum, cæteraque flagitia gesserit, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei: his vero criminibus abdicatis, potest ablui, sanctificari, justificari in nomine Domini nostri Jesu Christi et in Spiritu Dei nostri: Ita, inquiunt, etiam impœnitens quamdiu cor impœnitens habuerit, non potest habere veniam. Mox vero ut pœnituerit, consequetur et veniam. Nulloque discrimine impœnitentia cæteris obligatior aut irremissibilior invenitur esse peccatis, quæ in similitudinem scelerum cæterorum usque ad pœnitentiam manens, mox acta pœnitentia delebitur. Sola autem blasphemia in Spiritum Sanctum, qua quisque in similitudinem diaboli et angelorum ejus contra conscientiam suam, majestatem Deitatis oppugnare non trepidat, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti. Sicut Evangelista Marcus evidenter exponit, qui posito hoc Domini testimonio subjunxit, atque ait, Quoniam dicebant, spiritum immundum habet. Nam neque hi qui Spiritum Sanctum non esse, neque qui hunc esse quidem, sed Deum non esse, neque qui hunc Deum quidem esse, sed Patre Filioque minorem credunt et con-

fitentur, quia non invidentia diabolica, sed humana ignorantia ducti faciunt, hoc irremissibilis blasphemiae crimine tenentur. Quapropter principes Judæorum, et quique similis invidiæ peste corrupti, majestatem blasphemant, sine fine peribunt. Lege beati Augustini librum primum de Sermone Domini in monte.

Cum autem inducent vos in synagogas, &c.] Supra enim dixerat, Mittam ad illos prophetas et apostolos, et ex illis occident et persequentur.

Nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis, &c.] Cum ergo propter Christum ducimur ad iudices, voluntatem tantum nostram pro Christo debemus offerre: cæterum ipse Christus, qui in nobis habitat, loquitur pro se, et Spiritus Sancti in respondendo gratia ministrabitur.

CAP. LIII. *Ait autem quidam ei de turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem, &c.]* Merito refutatur hic frater, qui magistro supernæ pacis unitatisque gaudia commendanti, terrenæ divisionis vult ingerere molestiam, merito hominis vocabulo notatur. Cum enim sit inter vos, inquit, zelus et contentio, nonne carnales estis, nonne homines estis, et secundum hominem ambulatis? Negatque se Dominus hominum esse divisorem ad quos et secum et cum angelis pacificandos venerat. Non enim est Deus dissensionis, sed pacis. Et multitudinis credentium erat cor et anima una, nec quisquam eorum quæ possidebant aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Solus autem fraternitatis divisor et auctor dissensionis est ille, de quo supra dicitur: Et qui non colligit mecum, dispergit. Et de membris illius: Omne regnum in seipsum divisum desolatur, et domus supra domum cadit.

Dixitque ad illos, Videte et cavete ab omni avaritia,

&c.] Sicut supra Dominus adversum blasphemos et hypocritas multa dixerat, sic et hic ex occasione hujus stulti petitoris, adversus avaritiæ pestem, qua plerique mortalium satis superque laborant, et turbas et discipulos præceptis pariter et exemplis munire satagit. Et notandum, quod non ait, Cavete ab avaritia, sed adjunxit, ab omni: quia nonnulla simpliciter hominibus geri videntur, sed internus arbiter qua intentione fiant, quia cernit, judicat. Quis enim cum fratre hæreditatem dividi, adultos in agro proprio fructus in horrea recondi pro crimine deputaret? Sed ipse est testis et judex, scriptum est.

Dixit autem similitudinem ad illos, dicens, Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit, &c.] Non in eo reprehenditur iste dives quod terram coluerit, natosve ex ea fructus in horrea collegerit, sed quod omnem vitæ suæ fiduciam in ipsa abundantia rerum posuerit, fructusque quos uberiores solito terra protulit, suos fructus et sua bona computans, non pauperibus erogare, juxta imperium Domini dicentis, Quod superest date eleemosynam, sed factis receptaculis majoribus, suæ in futurum luxuriæ reservare studuerit.

Anima, inquiens, habes multa posita in annos plurimos, &c.] Cui simile quid in Ecclesiastico legitur: Est qui locupletatur parce agendo, et est pars mercedis in illius in eo quod dicit, Inveni requiem mihi, et nunc manducabo de bonis meis solus, et nescit quod tempus prætereat, et relinquat omnia aliis.

Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te, &c.] Qui multa tibi deliciarum tempora stultus in vita promittebas, proxima hac nocte morte præreptus, aliis congregata relinques. Hæc Deo ad hominem dicere est, pravæ ejus machinationes subita animadversione compescere. Aliter.

In nocte ablata est anima, quæ in obscuritate est cordis, ac misera. In nocte ablata est, quæ considerationis lucem habere noluit, ut quod poterat pati, prævideret. Unde bene discipulis futura cogitantibus Paulus Apostolus dicit: Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquam fur comprehendat. Omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei. Non simus noctis, neque tenebrarum. Dies enim exitus tanquam fur in nocte comprehendit, quando stultorum animas futura non præmeditantes ejicit.

Sic est qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives.] Si is qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives, stultus est et in nocte rapiendus, ergo qui vult esse in Deum dives, non sibi thesaurizet, sed pauperibus possessa distribuat. Sic enim sapiens, et filius lucis esse merebitur. Unde bene Psalmista cum de avaro quolibet divite præmisisset, Sed et frustra conturbatur, thesaurizat et ignorat cui congregabit ea; mox, ubi cordis sui thesaurum locasset, aperuit, dicens, Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus, et substantia mea apud te est?

Dixitque ad discipulos suos, Ideo dico vobis, nolite solliciti esse animæ quid manducetis, &c.] Quod ait, Ideo dico; ad superiora respicit, hoc est, ideo temporalium sollicitudinem veto, ne cum divitibus seculi, vobis thesaurizare convincamini. Ergo quod omnibus natura tribuit, et jumentis, ac bestiis, hominibus quoque commune est, hujus cura penitus liberamur, sed præcipitur nobis ne solliciti simus quid comedamus. Et quia in sudore vultus præparamus nobis panem, labor exercendus est, sollicitudo tollenda.

Anima plus est quam esca, et corpus quam vestimentum.] Admonet, ut meminerimus multo amplius

nobis Deum dedisse, quod nos fecit et composuit ex anima et corpore, quam est alimentum atque tegumentum, ut intelligas eum qui dedit animam, multo facilius escam esse daturum. Similiter eum qui corpus dedit, multo facilius daturum esse vestimentum. Quo loco quæri solet utrum ad animam cibus iste perveniat, cum anima incorporea sit, iste autem cibus corporeus. Sed animam hoc loco pro ista vita positam noverimus, cujus retinaculum est alimentum istud corporeum. Secundum hanc significationem dictum est etiam illud, Qui amat animam suam, perdet illam. Quod nisi de hac vita acceperimus, quam oportet pro regno Dei perdere, quod potuisse martyres claruit, contrarium hoc præceptum erit illi sententiæ, qua dictum est, Quid prodest homini si universum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum faciat?

Considerate corvos, quia non seminant, neque metunt, &c.] Quod si volatilia absque cura et ærumnis, Dei aluntur providentia, quæ hodie sunt et cras non erunt, quorum anima mortalis est, et cum esse cessaverint semper non erunt, quanto magis homines, quibus æternitas promittitur, Dei reguntur imperio?

Quanto magis vos pluris estis illis ?] Id est, carius vos valetis: quia utique rationale animal sicuti est homo, sublimius ordinatum est in rerum natura, quam irrationalia, sicuti sunt aves.

Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam, &c.] Id est, cujus potestate atque dominatu factum est ut ad hanc staturam corpus vestrum perduceretur, ejus providentia etiam vestiri potest. Non autem vestra cura factum esse, ut ad hanc staturam veniret corpus vestrum, ex hoc intelligi potest, quod si curetis et velitis adjicere unum cubitum huic staturæ, non potestis. Illi ergo etiam

tegenderi corporis curam relinquit, cujus videtis cura factum esse, ut tantæ staturæ corpus habeatis. Si ergo (inquit) neque quod minimum est potestis, minimum enim est hoc, sed Deo corpora operari. Dandum autem erat etiam documentum propter vestitum, sicut datum est propter alimentum. Itaque sequitur, et dicit :

Considerate lilia quomodo crescunt, &c.] Sed ista documenta, non sicut allegorica discutienda sunt, ut quæramus quid significant corvi aut lilia : posita sunt enim, ut de rebus minoribus majora persuaderentur.

Dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua, &c.] Et re vera, quod sericum, quæ regum purpura, quæ pictura textricum, potest floribus comparari? Quid ita rubet ut rosa? quid ita candet ut lilium? Violæ vero purpuram nullo superari murice, oculorum magis quam sermonum indicium est.

Si autem fœnum quod hodie in agro est, &c.] Cras in Scripturis, futurum tempus intelligitur, dicente Jacob : Et exaudiet me cras justitia mea. Et in Samuelis phantasmate, Pythonissa loquitur ad Saul : Cras eris mecum.

Et vos, nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis.] Notandum quod non ait, Nolite quærere vel solliciti esse de cibo, aut potu, aut indumento : sed expressius, Quid, inquit, manducetis, aut quid bibatis. Et supra, Neque corpori quid vestiamini. Ubi mihi videntur argui, qui spreto victu, vel vestitu communi, lautiora sibi vel austeriora præ iis cum quibus vitam ducunt, alimenta, vel indumenta, requirunt.

Et nolite in sublime tolli.] Prohibita sollicitudine de alimentis, consequenter, ne extollantur, admonuit. Primo enim hæc, ad necessitatem implendam,

homo quærit. Cum autem hæc abundaverint, incipit et superbire de talibus. Tale est hoc, ac si se vulneratus quis jactet, quia habet multa emplastra in domo, cum hoc illi bonum esset ut vulnera non haberet, et ne uno quidem indigeret emplastro.

Hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit, &c.] Hic manifestissime ostendit, non hæc esse appetenda, tanquam talia bona nostra, ut propter ipsa debeamus bene facere, si quid facimus, sed tamen esse necessaria. Quid enim intersit inter bonum quod appetendum est, et necessarium quod sumendum est, hac sententia declaravit cum ait: Verumtamen quærite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis. Regnum ergo Dei, bonum nostrum est, et hoc appetendum, et ibi finis constituendus, propter quod omnia faciamus quæcunque facimus. Sed quia in hac vita militamus, ut ad illud regnum pervenire possimus, quæ vita sine his necessariis agi non potest, adjicientur hæc vobis, (inquit,) sed vos regnum Dei quærite. Qui enim non ait dabuntur, sed adjicientur, profecto indicat aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur. Quia nobis in intentione æternitas, in usu vero temporalitas esse debet, et illud datur, et hoc nimirum ex abundanti superadditur.

CAP. LIV. *Nolite timere, pusillus grex, &c.*] Pusillum gregem electorum, vel ob comparisonem majoris numeri reproborum, vel potius ob humilitatis devotionem nominat. Quia videlicet ecclesiam suam quantalibet numerositate jam dilatatam, tamen usque ad finem mundi humilitate vult crescere, et ad promissum regnum humilitate pervenire. Ideoque ejus labores blande consolatus, quam regnum Dei tantum quærere præcipit, eidem regnum a Patre dandum complacita benignitate promittit.

Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam.] Nolite (inquit) timere, ne propter regnum Dei militantibus hujus vitæ necessaria desint, quin etiam possessa propter eleemosynam vendite. Quod tunc digne fit, quando qui semel pro Domino suis omnibus spretis, nihilominus post hæc labore manuum unde et victum transigere et eleemosynam dare queat, operatur. Unde gloriatur apostolus, dicens, Argentum, aut aurum, aut vestem nullius concupivi, ipsi scitis: quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos.

Facite vobis sacculos, qui non veterascunt.] Eleemosynas videlicet operando, quarum merces in æternum maneat. Ubi non hoc præceptum esse putandum est, ut nil pecuniæ reservetur a sanctis, vel suis scilicet, vel pauperum usibus suggerendæ: cum et ipse Dominus, cui ministrabant angeli, tamen ad informandam ecclesiam suam loculos habuisse legatur, et a fidelibus oblata conservans, et suorum necessitatibus aliisque indigentibus tribuens: sed ne Deo propter ista serviatur, et ob inopiæ timorem justitia deseratur.

Thesaurum non deficientem in cælis, quo fur non adpropiat, &c.] Sive simpliciter accipiendum quod pecunia servata deficiat, vel videlicet a fure thesauris erepta, vel in thesauris ipsa sui fragilitate fœdata, data autem pro Christo perennem misericordiæ fructum conferat in cælis: seu certe ita intelligendum, quod thesaurus boni operis si commodi terrestris occasione condatur, facile corruptus intereat, at si cælesti solum intentione congeratur, non exterius hominum favore, non intus inanis gloriæ valeat labe miraculi. Fur enim de foris rapit, tinea scindit in-

terius. Fur abstulit divitias eorum de quibus Dominus ait, Receperunt mercedem suam. Tinea corrumpit vestes eorum, quas Psalmista redarguens ait, Quoniam Deus dissipat ossa hominum sibi placentium. Ossa enim virtutum robur appellat.

Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit.] Hoc non solum de pecunia, sed et de cunctis passionibus sentiendum est. Gulosi deus, venter est. Ibi ergo habet cor ubi et thesaurum. Luxuriosi thesauri epulæ sunt, lascivi ludicra, amatoris libido, hinc servit unusquisque a quo vincitur.

Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes, &c.] Quia multos ostenderat vel in totum seculo subditos, vel secularis intuitu commodi Domino servientes, pulchre breviterque suos docet, et lumbos præcingere propter continentiam ab amore rerum secularium, et lucernas ardentes habere, ut hoc ipsum vero fine et recta intentione faciant. Aliter, lumbos præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Lucernas autem ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. Redemptori etenim nostro unum sine altero placere nequaquam potest, si aut is qui bona agit adhuc luxuriæ inquinamenta non deserit, aut is qui castitate præeminet, necdum se per bona opera exercet. Sed et si utrumque agitur, restat ut quisquis ille est, spe ad supernam patriam tendat, nequaquam se a vitiis pro mundi hujus honestate contineat, sed totam spem in Redemptoris sui adventu constituat. Unde et protinus subdit:

Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis.] Ad nuptias quippe Dominus abiit, quia resurgens a mortuis, ascendens in cælum, supernam sibi angelorum mul-

titudinem novus homo copulavit. Qui tunc revertitur, cum nobis jam per judicium manifestatur. Bene autem de servis expectantibus subditur,

Ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiunt ei.] Venit quippe cum ad judicium properat; pulsat vero cum jam per ægritudinis molestias esse mortem vicinam designat. Cui confestim aperimus, si hunc cum amore suscipimus. Aperire etenim Judici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat: et videre eum, quem contempsisse se meminit, Judicem formidat. Qui autem de sua spe et operatione securus est, pulsanti confestim aperit, quia lætus Judicem sustinet, cum tempus propinquæ mortis agnoverit, de gloria retributionis hilarescit. Unde et protinus subditur,

Beati servi illi quos cum venerit Dominus invenerit vigilantes.] Vigilat, qui ad aspectum veri luminis, mentis oculos apertos tenet. Vigilat, qui servat operando quod credidit. Vigilat, qui a se torporis et negligentiae tenebras repellit. Hinc etenim Paulus dicit: Evigilate justi, et nolite peccare. Hinc rursus ait: Hora est jam nos de somno surgere. Sed veniens Dominus quid vigilantibus servis exhibeat, audiamus.

Amen dico vobis, quod præcinget se, et faciet illos discumbere, &c.] Præcingit se, id est, retributionem præparat: facit illos discumbere, id est, in æterna quiete refoveri. Discumbere quippe nostrum, in regno quiescere est. Unde rursum Dominus dicit, Venient et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob. Transiens autem Dominus ministrat, quia lucis suæ illustratione nos satiat. Transit vero, dictum est de judicio, ad regnum redit. Vel certe Dominus nobis post judicium transit, quia ab humanitatis forma in divinitatis suæ contemplatione

nos elevat. Et transire ejus, est in claritatis suæ speculationem nos ducere, cum eum quem in humanitate in judicio cernimus, etiam in divinitate post judicium videmus.

Et si venerit in secunda vigilia, &c.] Prima vigilia primævum tempus est, id est pueritia. Secunda, adolescentia vel juvenus: quæ auctoritate sacri eloquii unum sunt, dicentis, Lætare, juvenis, in adolescentia tua. Tertia autem, senectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, custodiat vel secundam, ut qui converti a pravitatibus suis in pueritia neglexit ad vias vitæ, saltem in tempore juventutis evigilet. Et qui vigilare in secunda vigilia noluit, tertiæ vigiliæ remedia non amittat, ut qui et in juventute ad vias vitæ non evigilat, saltem in senectute respiscat. Ad excutiendam vero mentis nostræ desidiam, etiam exteriora damna per similitudinem deducuntur, ut per hæc animus ad sui custodiam suscitetur. Nam dicitur:

Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, &c.] Ex qua præmissa similitudine, etiam exhortatio subinfertur, cum dicitur:

Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis venit.] Nesciente etenim patrefamilias, fur domum perfodit: quia dum a sui custodia spiritus dormit, improvisa mors veniens, carnis nostræ habitaculum irrumpit, et eum quem dominum domus invenerit dormientem, necat, quia cum ventura damna spiritus minime prævidet, hunc mors ad supplicium nescientem rapit. Furi autem resisteret si vigilaret, quia adventum judicis qui occulte animam rapit præcavens, ei pœnitendo occurreret, ne impœnitens periret. Horam vero ultimam Dominus noster idcirco nobis voluit esse incognitam, ut semper possit esse suspecta, ut dum illam præ-

videre non possumus, ad illam sine intermissione præparemur.

Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an et ad omnes?] Duo quidem Dominus præmissa parabola monuerat, et se videlicet subito venturum, et illos eum paratos expectare debere: sed de quo horum, an de utroque, Petrus interrogaverit, quosve sibi sociisque suis comparaverit, cum ait, Ad nos dicis, an et ad omnes? non facile patet. Et quidem in eos quod ait, Nos et omnes: non alios, quam vel apostolos, apostolorumque similes, et cæteros fideles, vel eos qui viritim morientes quotidie sui Judicis adventum volentes nolentesque suscipiunt, et eos qui veniente universali judicio vivi sunt in carne reperiendi, significare putandus est. Sed mirum si beatus Petrus dubitavit, vel omnibus qui velint sobrie, et juste, et pie vivendum, expectantibus beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei, qui vult omnes homines salvos fieri, vel inopinatum et singulorum, et omnium, magnorum et pusillorum, et fidelium et infidelium, futurum esse judicium. Unde restat intelligi, his jam bene cognitis, ea magis quæ nescire forte poterat, quæsitu digna duxisse, videlicet si sublimia illa vitæ cœlestis instituta, quibus possessa vendere, sacculos qui non veterascerent facere, thesaurum cœlo condere, lumbis præcinctis lucernisque ardentibus vigilare, et Dominum expectare præceperat, ad apostolos solum similesque illorum, an et ad omnes qui salvandi sint, pertineant. Qui sensus esse quærentis, ex ipsa (ni fallor) Domini responsione declaratur.

Dixit autem Dominus: Quis putas est fidelis dispensator et prudens, &c.?] Respondens ad interrogata Salvator primo docet judicium cunctis adfuturum,

singulosque juxta meritum operis ac sensus sui capacitatem, præmia vel tormenta nacturos. Deinde, quod maxime quæsierat, gratiam virtutum quam mundo attulerit, a singulis quantum possit ostendit esse sectandam. Ignem (inquit) veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? Sane quod ait, quis putas est, difficultatem non impossibilitatem perficiendæ virtutis insinuat: quomodo Psalmista, Quis sapiens et custodiet hæc? non neminem sed rarum significat. Nam alibi idem verbum non pro difficili, sed pro impossibili posuit. Deus quis similis erit tibi? id est, nullus. Tu enim solus altissimus, super omnem terram.

Ut det illis in tempore tritici mensuram.] Per mensuram tritici, exprimitur modus verbi. Alta etenim quæque debent multis audientibus contegi, vix paucis aperiri, ne cum angusto cordi incapabile aliquid tribuitur, extra fundatur. Hinc Moyses a secreta Dei exiens, coruscantem faciem coram populo velat, quia nimirum turbis claritatis intimæ arcana non indicat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo doctorum, ut et a sua singulis congruat, et tamen a communis ædificationis arte nunquam recedat.

Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus invenerit ita facientem, &c.] Quanta inter bonos auditores, et bonos doctores, meritorum distantia, tanta est et præmiorum. Hos enim adveniens cum vigilantes invenerit, faciet discumbere, et transiens ministrabit eis. Illos autem cum verbi annonam familiæ sibi creditæ fideliter prudenterque dispensantes invenerit, supra omnia quæ possidet constituet, id est, supra omnia cœlestia regni gaudia: non utique ut horum soli Dominum teneant, sed ut

eorum abundantius cæteris sanctis æterna possessione fruantur. Qui enim docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et Apostolus ait, Qui bene præsent presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina.

Quod si dixerit servus ille in corde suo, Moram facit Dominus meus venire, &c.] Sicut in uno fidei dispensatore, totus bonorum rectorum quomodo vel vivat vel remuneretur ordo docetur: sic et in hoc nequissimo servo cunctorum præsulum malorum damnandum pariter opus et damnatio narratur æterna, qui neglecto Domini timore non modo ipsi luxuriæ vacant, sed et subditos injuriis stimulant. Quamvis et typice possit intelligi pueros et ancillas percutere, corda infirmorum nec adhuc fide, spe, et caritate, solidatorum, ostenso pravæ operationis aut locutionis exemplo vitare. Edere autem, bibere, et inebriari, cunctis facinoribus et seculi illecebris quæ mentem dementent, et errare faciant, occupari. Nota sane inter vitia servi mali adscriptum, quod tardum Domini sui reditum putaverit, non autem inter boni virtutes adnumeratum quod hunc citum speraverit: sed tantum quod ad jussionem Domini quandocunque venturi conservis, in tempore, tritici mensuram dederit: hoc est, vel sermonis Domini, vel exempli sui regulam monstraverit. Quin etiam quosdam bonos servos legimus ab apostolo castigatos, quod trementes atque anxii crederent instare diem Domini, quem ipse inopinatum promiserit esse venturum. Unde optimum esse probatur, quam magnopere si liceat cupiamus scire quando veniat Desideratus cunctis gentibus, æquanimiter

tamen non scire quæ scire non liceat, tantum in exemplum boni servi, sive prope seu procul sit, paratos expectare et diligere adventum ejus.

Veniet Dominus servi illius in die qua non sperat, &c.] Dividet eum non gladio desecando, sed a fidelium consortio segregando, et eis qui nunquam vel ad fidem pertinuerant sociando: quia qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior, ut Apostolus ait.

Ille autem servus qui cognovit voluntatem domini sui, &c.] Multi hanc sententiam male intelligentes, nolunt scire quid faciant, et quasi minus se vapulatos existimant si nesciant quid operari debuerant. Sed aliud est nescisse, aliud est scire noluisse. Nescit namque, qui adprehendere vult et non valet: qui autem, ut nesciat, aurem a voce veritatis avertit, iste non nesciens, sed contemptor addicitur.

Qui autem non cognovit et fecit digna plagis, &c.] Quare postquam dixit, Cui multum datum est: adjecit, Et cui commendaverunt multum: subaudis, divina judicia. Nisi forte per hoc utrumque fidelium ordinem, et rectorum videlicet et subditorum, voluit intimare, quia multum sæpe datur etiam quibusque privatis, quibus et cognitio Dominicæ voluntatis et exsequendi quæ cognoscunt facultas impenditur. Multum autem commendatur ei, cui cum sua salute Dominici quoque gregis pascendi cura committitur. Itaque potentes potenter tormenta patiuntur, et fortioribus fortior instat cruciatio, hoc est majori gratia donatos, si deliquerint major vindicta sequetur. Mitissima autem omnium pœna erit eorum, qui præter peccatum quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: et in cæteris, quæ addiderunt, tanto quis-

que ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuerit iniquitatem.

CAP. LV. *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi accendatur?*] Hæc ad interrogationem beati Petri, sciscitantis an arctioris vitæ status sit ab omnibus expetendus, specialiter sententia respondet. Ignem quippe dicit Spiritus Sancti fervorem, qui secreta cordis illuminans continuis motibus ad superna provocat, vitia concupiscentiæ carnalis quasi spinas tribulosque comburit, aurea Dominicæ domus vasa probando meliorat, et ligna, fœnum, stipulamque consumit, qui mox in terram missus illas centum viginti, quas in arce Sion reperit lucernas, intima sui luminis aspersione fœtavit. De quibus supra cum diceret, Sint lumbi vestri præcincti, addidit, Et lucernæ ardentes. Quæris ergo (inquit) utrum omnes moneam lumbis accinctis et lucernis ardentibus Domini adventum præstolari: sed qui ob hoc solum de sinu Patris exivi, et veni in mundum ut homines a terrenis cupiditatibus in cœlestia desideria succendam, quid putas volo aliud quam ut hujus incendii jubar cunctas mundi plagas illustret, hujus flamma devotionis usque ad finem seculi fidelium semper augescat in corde, neque ullo infidelium vel fluctuum extingatur incursu vel flatuum?

Baptisma autem habeo baptizari.] Sanguinis (inquit) proprii tinctione prius habeo perfundi, et sic corda credentium spiritus igne quo terrena omnia simul et animam suam despicere imo odire queant, inflammare. Non enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus, hoc est victoria passionis. De qua alibi: Potestis, inquit, bibere calicem quem ego bibo, aut baptismum quo ego baptizor, baptizari?

Et quomodo coarctor usque dum perficiatur ?] Quidam codices habent, *Et quomodo angor.* Tanta itaque Domini dignatio est, ut infundendæ nobis devotionis, et consummandæ perfectionis in nobis, et maturandæ pro nobis studium passionis sibi inesse testetur, qui cum in se nihil habuerit quod doleret, nostris tamenangebatur sive coarctabatur ærumnis, et sub tempore passionis mœstitiam prætendebat, quam non ex metu mortis suæ, sed ex mora nostræ redemptionis assumpserat: juxta quod ait, *Et quomodo angor usquedum perficiatur!* Utique qui usque ad perfectionem angitur, de perfectione securus est.

Putatis quia pacem veni dare in terram ? &c.] Quomodo post baptisma suæ passionis, post ignis spiritualis adventum, terra sit arsurâ declarat. Si quidem ad fidem Christi totus orbis contra se divisus est, unaquæque domus et infideles habuit et credentes, et propterea bellum missum est bonum, ut rumperetur pax mala. Quod et Esaias sub typo Ægypti prophetice præcinit, dicens: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingreditur Ægyptum, et movebuntur simulacra Ægypti a facie ejus, et cor Ægypti tabescet in medio ejus, et concurrere faciam Ægyptios, adversus Ægyptios, his videlicet contra fidem, illis pro fide dimicantibus.*

Erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, &c.] In duo et in tres, contra duo et contra tres significat. Et notandum quomodo quinque divisos dicat, cum videatur sex personarum subjecisse vocabula, Patris scilicet et Filii, matris et filia, socrus et nurus. Intelligendumque eandem socrus, quam matris nomine designatam, quia quæ mater est filii, ipsa et socrus est uxoris ejus, ideoque illa ipsa et in filiam suam et in nurum dicitur esse divisa. Quas si qui divisiones

etiam allegorice quærat interpretari, tres in duo et duo in tres dividuntur, quia boni malis, et mali bonis sentiunt atque agunt adversa. Tria namque ad eos qui fidem summæ Trinitatis servant, pertinere, nemo qui dubitet. Duo quoque illis congruere qui a fidei unitate dissentiunt, et multis Scripturarum locis, et ibi maxime probatur, quod et immunda in arca animalia sub hoc numero retinentur, et sola in Genesi secundi diei opera visa a Deo quia bona sit, non dicitur.

Pater in filium, et filius in patrem suum.] Pater hic diabolus est, cujus aliquando filii non illo creante, sed nobis imitantibus eramus, dicente Domino: Vos ex patre Diabolo estis. Sed postquam vocem momentis audivimus, Obliviscere populum tuum, et Dominum patris tui: venit ignis ille, id est gratia spiritualis separavit nos ab invicem, ostendit alterum patrem, cui diceremus, Pater noster qui es in cœlis.

Mater in filiam, et filia in matrem.] Mater synagoga, filia est ecclesia primitiva, quæ et eam de qua genus duxit synagogam fidei persecutorem sustinuit, et ipsa eidem synagogæ fidei veritate contradixit.

Socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam.] Socrus synagoga, nurus est ecclesia de gentibus, quia sponsus Ecclesiæ Christus filius est synagogæ, dicente apostolo: Quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem. Socrus igitur, id est mater sponsi, et in nurum sicut prædiximus suam, et in filiam divisa est, quia synagoga carnalis sive de circumcisione seu de præputio credentes persecui non cessat. Sed et ipsæ in socrum matremque sunt divisæ, nolentes circumcisionem recipere carnalem, ut Actus Apostolorum docent.

Dicebat autem et ad turbas: Cum videritis nubem

orientem ab occasu, &c.] Nubem orientem ab occasu, carnem suam a morte resurgentem significat. Ex illo enim omnibus terris imber evangelicæ prædicationis infusus est. Austrum flantem ante æstus, tribulationes leniores ante iudicium.

Hypocritæ, faciem terræ et cæli nostis probare. Hoc autem tempus quomodo non probatis ?] Quid nube et austro mystice designetur, præoccupando perstrinximus. Sed et ad literam manifestus est sensus, quia qui ex elementorum immutatione statum aurarum, quia voluerunt, facillime prænoscere potuerunt, possent etiam, si vellent, hoc tempus, hoc est vel primi vel secundi Dominici adventus (nam de utroque nonnulla præmiserat) ex dictis intelligere prophetarum, qui hoc utrumque manifestissimis vel indiciis rerum vel annorum præsignavere curriculum. Et ne quid de turba sibi forte de imperitia blandirentur, et se idiotas ac propheticæ lectionis ignaros temporum cursum probare non posse causarentur, vigilanter adjungit:

Quid autem et a vobis ipsis non judicatis quod justum est ?] Ostendens eos utpote rationalem creaturam, et si literas nesciant, naturali tamen ingenio posse dignoscere, vel eum qui opera in se, quæ nemo alius, fecisset, supra hominem intelligendum, et ideo Deum esse credendum, vel post tot seculi hujus injustitias, justum Creatoris iudicium esse venturum. Nemo igitur ex eo quod supra dictum est, servum nescientem Domini voluntatem vapulare paucis, inter peccandum de remedio nesciendi præsumat. Qui ut alia taceam, ex eo ipso quod homo est, nec mala quæ caveat, nec bona potest ignorare quæ appetat.

Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem in via, &c.] Et hæc sicut et superiora seculi calcan-

das illecebras, adventumque tremendi Judicis continua docent expectatione præstolandum. Adversarius quippe noster in via, est sermo Dei, contrarius nostris carnalibus desideriis in præsentī vita. A quo ipse liberatur, qui præceptis ejus humiliter subditur. Alioquin adversarius judici, et judex tradet exactori, quia ex sermone Domini contempto reus peccator tenebitur in examine judicis. Quem judex exactori tradet, quia hunc maligno spiritui ad ultionem trahere permittet, ut compulsam animam ipse ad pœnam de corpore exigat, quæ ei ad culpam sponte consensit. Exactor mittet in carcerem, quia per malignum spiritum in inferno retruditur, quousque dies judicii veniat, ex quo jam in inferni ignibus simul et ipse crucietur.

Dico tibi, non exhibis inde donec etiam novissimum minutum reddas.] Id est, donec etiam minima peccata persolvas. Quæ quia semper solvere pœnas patiēdo, sed nunquam persolvere veniam consequendo poteris, (neque enim ibi veniæ locus erit,) nunquam exhibis inde, ubi perpetuas operum pœnas lues.

IN CAP. XIII.

CAP. LVI. *Aderant autem quidam ipso in tempore nuntiantes illi de Galilæis, &c.*] Hi Galilæi, qui ab impio præside sunt inter sua sacrificia necati, suorum quidem scelerum pœnas impia scelerataque morte solvunt. Quibus tamen non ipsa mors, nam et bonos quoque sic potuisse mori, beatorum martyrum gloria declarat, sed vita improba, pro qua in secundam mortem mitterentur, obfuit: verum ad correctionem viventium, ut pestilente flagellato stultus sapientior fieret: vel certe ad exemplum corrigi

nolentium, ideoque pessime periturorum, tali sunt morte multati. Denique sequitur:

Et respondens dixit illis: Putatis quod ii Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerunt, &c. ?] Revera enim, qui non pœnitentiam habuerunt, similiter perierunt, quia quadragesimo Dominicæ passionis anno, venientes Romani, quos designabat Pilatus, utpote ad eorum gentem regnumque pertinens, et incipientes a Galilæa, unde et Dominica prædicatio cœperat, adeo radicitus impiam gentem deleverunt, ut non solum atria templi qua sacrificia deferri consueverant, sed et interiora domus qua Galilæorum accessus non erat, humano sanguine fœdarent. Quia vero typice Pilatus qui interpretatur os malleatoris, diabolum significat semper cedere paratum, sanguis peccatum, sacrificia bonas actiones exprimunt, Pilatus sanguinem Galilæorum cum sacrificiis eorum miscet, quando diabolus eleemosynam, preces, jejunium, cæteraque bona gesta fidelium, vel mortifera carnis et sanguinis delectatione, vel odii meditatione, vel invidiæ furore, vel humanæ laudis ambitione, vel alia qualibet nefaria peste commaculat, ut quamvis oblata Domino videantur, nihil tamen offerentibus prodesse callidus insidiator efficiat: quod nobiscum agi quotidie utinam nesciremus.

Sicut et illi decem et octo supra quos cecidit turris in Siloe, &c.] Et isti Hierosolymitæ quemadmodum et illi Galilæi non soli fuere peccatores, sed in terrorem sunt reliquorum puniti. Qui ruina turris oppressi prænuntiant omnes qui pœnitere noluerunt Judæos cum ipsis suis mœnibus esse perituros. Non frustra decem et octo, qui numerus apud Græcos ex ι et κ, hoc est iisdem quibus nomen Jesu incipit litteris exprimitur. Indicant enim eos hinc maxime meruisse damnari, quia nomen Salvatoris auditum sper-

nere potius quam suscipere maluerunt. Mystice autem turris Siloe, illa est cui Psalmista decantat, Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis a facie inimici. Nam et ipsum Siloe nomen, quod interpretatur missus, et ubi cæcus a nativitate lumen accepit, eum nimirum significat qui ait, Ego lux in mundum veni. Et iterum, Et qui misit me, mecum est. De cujus casu sub metaphora lapidis alibi dicitur, Omnis qui ceciderit supra illum lapidem, conquassabitur. Supra quem autem ceciderit, comminuet illum. Aliter. Unusquisque nostrum turrem debet ædificare virtutum prius sumptibus computatis, ne cum perficere nequiverit a prætereuntibus rideatur. Hæc turris bene constructa persistit. Sin autem erecta in superbiam, firma non habuerit fundamenta, cadet super eum a quo ædificata est.

Dicebat autem hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua.] Potest quidem hæc arbor fici generis humani designare naturam; quæ bene plantata, hoc est ad Auctoris sui similitudinem creata est. Sed Deo quærente per triennium fructum dare negavit, quia ante legem, sub lege, sub gratia obedire despexit. Verum si ad superiora respexeris, animadvertentes eam, etsi generaliter omnium, specialiter tamen synagogæ typum portare. Nam cum præmissa illa terribili tremendaque sententia, Si non pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis: mox de infœcunda atque eradicanda arbore parabolam subjungit, apertissime docet eos quibus loquebatur, instar infructuosæ fici, si non pœnituerint esse succidendos. Vineam ergo Domini Sabaoth, domus Israel est, ut Esaïæ cantico docemur. Synagoga autem in eadem domo condita, fici est arbor in vinea. Sed qui vineam suam permisit a viatoribus deripi, hic etiam ficum jussit excidi.

Et venit quærens fructum in illa, et non invenit.] Ipse qui synagogam per Moysen instituit, Dominus in carne natus apparuit, et crebrius in synagoga docens fructum fidei quæsivit, sed in Phariseorum mente non invenit.

Dixit autem ad cultorem vineæ, Ecce anni tres sunt, &c.] Per cultorem vineæ, apostolorum doctorumque ordo exprimitur, quorum precibus ac monitis assidua plebi Dei cura suggeritur. His etenim Dominus sæpissime de infructuosa Judæorum gente querebatur, quod per tres annos suæ visitationis, hoc est in legalibus edictis, in prophetis contestationibus, et in ipsa coruscantis evangelii gratia negligens extiterit.

Succide ergo illam, ut quid etiam terram occupat ?] Non ab apostolis, sed a Romanis gens Judæa succisa, et a terra repromissionis ejecta est. Sed succide (inquit) illam, succisionis ei venturæ cladem pœnitentiam suadendo propone. Quæ justo judicio terram cum regno perdidit, pro cujus amore cœli cives persequi, ipsumque cœli et terræ regem occidere non metuit, dicens per suos pontifices et Phariseos, Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nostrum et locum, et gentem. Potest etiam per terram sterili ficu occupatam Judaicæ plebis turba figurari, quæ noxia præpositorum umbra, ne veritatis lumen recipere posset pressa, et ne supernæ dilectionis sole calefieret, exemplo est eorum pravitatis impedita. Juxta quod eisdem alibi Salvator: Væ (inquit) vobis, Scribæ et Pharisei, hypocritæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.

At ille respondens dixit illi, Domine, dimitte illam et hoc anno, &c.] Vox apostolorum est, qui post pas-

sionem Domini pro Judæis summopere precabantur, ne ab impœnitentibus Dominicæ crucis ultio peteretur. Usquedum fodiam (inquit) circa illam, id est radicem infructuosæ mentis ligone bis acutæ invectionis humilem, et præsentium videlicet pressurarum, et horrorem perpetuæ damnationis incutiens. Omnis quippe fossa in imo est. Et ninirum increpatio, dum mentem sibi demonstrat, humiliat.

Et mittam stercora.] Id est, malorum quæ fecit abominationem ad animum reducam, et compunctionis gratiam quasi de putredine stercoreis exsuscitem.

Et si quidem fecerit fructum. Sin autem, in futurum succides eam.] Cum diceret, Et si quidem fecerit fructum, non subjunxit aliquid, sed suspendit sententiam. Cum vero adderet, Sin autem; continuo judicium venturæ damnationis adnexuit, dicens, In futurum succides eam: quia videlicet multo procliviorum ad negandum quam ad confitendum Deum synagogam videbat. Unde et alibi rebus eandem figuram quam hic verbis agens, infœcundam ficum æternæ sterilitatis maledictione damnavit, ostendens videlicet eam etsi fodiant apostoli corripiendo, etsi stercus advehant peccata impropere, nulla tamen pœnitentiæ fruge cumulandam, sed districtæ bipennis severitate tollendam.

Ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo.] Dicta de ficu parabola, Dominus in synagoga docuisse narratur, ut videlicet intimetur non alio parabolam tendere, sed hoc esse fructum in ficulnea quærere et non invenire, verbum synagogæ commodare, nec recipi. Quam tamen ne totam funditus ob culpam sterilitatis expiandam putares, sed reliquias per electionem gratiæ scires esse salvandas, mox ibidem ecclesiæ primitivæ sanatio sub incurvæ mulieris specie subsequitur. Quæ bene decem et

octo annis fuit curvata, qui numerus ternario sexties ducto perficitur, quia videlicet eam quæ in testimonio legis, in vaticinio prophetiæ, et in revelatione gratiæ per infirma opera langueret, ostendit. Senarius enim numerus, in quo mundi est creatura perfecta, operum perfectionem significat. Tria vero sunt (ut dixi) tempora Dominicæ visitationis, in quibus Judæa quia terrena magis quam cœlestia noverat operari, quasi decem et octo annis a suæ mentis erat rectitudine curvata.

Et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.] Quia terrena sapiens, infirma requirens, cœlestia cogitare nondum faciebat, audiens per prophetam: Si volueritis et audieritis me, bona terræ manducabitis. Cui contra membris ecclesiæ dicit Apostolus, Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Quam cum vidisset Jesus, vocavit ad se, et ait illi, Mulier, dimissa es ab infirmitate tua, &c.] Vidit prædestinando per gratiam, vocavit illustrando per doctrinam, imposuit manus spiritualibus donis adjuvando, erexit ad glorificandum Deum, in operibus bonis usque in finem firmam provehendo. Quos (inquit apostolus) prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et magnificavit.

Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Jesus, &c.] Sabbato curavit Jesus, ostendens jam esse tempus ut secundum prophetiam Cantici Canticorum aspiraret dies, et removerentur umbræ. Sed nesciebat archisynagogus vel hoc vel illud multo excellentius sacramentum, quod sabbato curando Dominus intimabat, quia scilicet post sex seculi hujus ætates, perpetua vitæ immortalis erat gaudia daturus. In cujus figuram Moyses sabbato

non a bona, sed a servili, hoc est noxia præcepit actione feriandum, illud utique tempus præfigurans, quo secularia nostra opera non autem religiosa, hoc est Deum laudandi acta cessarent. Fallitur ergo et fallit archisynagogus, quia lex in sabbato non hominem curare, sed onera ferre, hoc est peccatis gravari prohibuit.

Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum, &c.?] Infidelitatis quidem arguit principes synagogæ, et merito hypocritarum, id est simulatorum nomine notat, quos cum magistri plebium videri appeterent, hominis sanationem pecoris curæ postponere non puderet: sed altiori sensu bovis et asini vocabulo, Judæum Græcumque significat. De quorum vocatione scriptum est, Bos cognovit possessorem suum, et asinus præsepe domini sui. Qui uterque peccati vinculis absolutus, sitim æstumque mundi hujus dominici, fontis haustu deposuit.

Hanc autem filiam Abrahæ quam alligavit Satanas, &c.] Filia Abrahæ est anima quæque fidelis, filia Abrahæ ecclesia de utroque populo ad fidei unitatem collecta, quæ, tempore legis et Dominicæ resurrectionis impleto, per gratiam Spiritus Sancti septiformem vincula longæ captivitatis erupit. Nam et hoc modo fortasse mysterium sabbati, decemque et octo annorum potest non inconvenienter intelligi. Idem est ergo mystice bovem vel asinum solutos a præsepio potum agi, quod est filiam Abrahæ a vinculo noxiæ inclinationis erigi, ecclesiam videlicet ex Judæis gentibusque congregatam laqueis peccatorum per aquam baptismatis absolvi, atque ad cœlestia speranda sublimari. Notandum sane quod infandissima hæresis, ex eo quod Dominus ait, Mulierem alligatam a Satana, conatur astruere corporum hu-

manorum vitia, non ad Deum auctorem, sed potius ad diabolum pertinere, quasi diabolus cum habeat semper cupiditatem nocendi, nocere cuiquam possit, nisi ab Omnipotente acceperit potestatem. Nam quid aliud non solum in libro beati Job, quem memorata hæresis cum cæteris Veteris Testamenti libris, et cum ipso Deo qui dedit, quasi maligno mundo principe væsanus exsufflat, sed etiam in evangelio declaratur, ubi dæmonia nec in porcos irent, nisi hoc illis ipse concederet, sicut et supra docuimus.

Et cum hæc diceret, erubescerant omnes adversarii ejus, &c.] Qui de dictis Salvatoris erubescunt, ficulneæ sterili se jure comparandos ostendunt. Qui gaudent de miraculis ejus, ad filiam Abrahæ Deum de sua erectione glorificantem, hoc est, ad ecclesiam fidei pietate se pertinere declarant.

CAP. LVII. *Dicebat ergo, Cui simile est regnum Dei, &c.?* Regnum Dei prædicatio evangelii est, et notitia Scripturarum quæ ducit ad vitam. Et de qua dicitur ad Judæos: Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus. Simile est ergo hujusmodi regnum grano sinapis, ob fervorem utique fidei, vel quod dicatur venena expellere. Unde et alibi legimus fidem perfectam grano sinapis comparatam quia videlicet omnia dogmata pravitatis sua simplicitate et humilitate devincat.

Quod acceptum homo misit in hortum suum.] Homo Christus, hortus est ecclesia semper ejus et disciplinis excolenda et donanda muneribus. Qui bene dicitur, idem quod severit granum accepisse, quia videlicet dona quæ nobis cum putre tribuit ex divinitate, nobiscum accepit ex humanitate. Unde dicitur, accepit dona in hominibus. Et alibi Petrus ait, Et promissione Spiritus Sancti accepta a Patre effudit hunc quem vos videtis et auditis.

Et crevit, et factum est in arborem.] Crevit evangelii prædicatio cunctum disseminata per orbem, crescit et in mente cujusque credentis, quia nemo repente fit perfectus, sed ascensus (inquit) in corde ejus disposuit in convalle lacrymarum: et infra, Ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion. Gradatim quippe de convalle lacrymarum ascenditur, ut in monte cœlestium gaudiorum Deus deorum videatur. Crescendo autem sinapis granum, non herbarum quæ velociter arescunt, sed arboris instar exsurgit, longa scilicet annositate et opima fertilitate gaudentis. Et nota quod dum in vinea veteri ficus infœcunda redarguitur, nova mox in horto evangelii sinapis arbor procreatur.

Et volucres cœli requieverunt in ramis ejus.] Rami hujus arboris dogmatum sunt diversitates, in quibus animæ castæ, quæ virtutum pennis ad superna tendere sciunt, nidificare et requiescere gaudent. Quis dabit (inquit) mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam? Potest in grano sinapis ipsa Dominicæ incarnationis humilitas intelligi, quod acceptum homo misit in hortum suum, quia corpus crucifixi Salvatoris accipiens Joseph in horto sepelivit. Crevit autem et factum est in arborem, quia resurrexit et ascendit in cœlum. Expandit ramos in quibus volucres cœli requiescerent, quia prædicatores dispersit in mundum, in quorum dictis atque consolationibus ab hujus vitæ fatigatione fideles quique respirarent.

Et iterum dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei, et cui simile est? Fermento, &c.] Satum genus est mensuræ juxta morem provinciæ Palæstinæ unum et dimidium modum capiens. Fermentum ergo dilectionem dicit, quæ fervefacit, et excitat mentem.

Mulier vero illam filiam Abrahæ cui supra manus imposuit, et confestim erecta glorificabat Deum, hoc est, ecclesiam significat, cujus farina nos sumus, quotquot timoris et spei exercitio quasi mola superiore et inferiore conterimur, ut juxta apostolum unus panis unum corpus multi simus in Christo. Abscondit ergo mulier fermentum dilectionis in farinæ sata tria, quia præcipit ecclesia ut diligamus Dominum ex toto corde, tota anima, tota virtute. Cui sub typo Sarrae per Abraham dicitur: Accelera tria sata similæ, commisce et fac subcineritios panes. Possunt in farinæ satis tribus, etiam tres Dominici seminis fructus, tricesimus scilicet, sexagesimus, et centesimus intelligi, id est, conjugatorum, continentium, virginum. Et pulcre dicit eatenus absconditum in farina fermentum donec fermentaretur totum, quia caritas in nostra mente recondita eo usque crescere debet, donec totam mentem in sui perfectionem commutet, ut nihil videlicet præter ipsam Conditoris sui dilectionem diligere, agere, recolere anima possit. Quod hic quidem inchoari, sed ibi habet perfici, ubi cum sit Deus omnia in omnibus, omnes uno eodemque suæ dilectionis igne calefecit.

Ait autem illi quidam, Domine, si pauci sunt qui salvantur? &c.] Per angustam portam aula salutis intratur, quia per labores, necesse est, et jejunia seculi fallentis illecebra vincatur. Et bene dixit, Contendite intrare: quia nisi mentis contentio ferveat, unda mundi non vincitur, per quam anima semper ad ima revocatur.

Quia multi dico vobis quærunt intrare, et non poterunt.] Quærunt intrare salutis amore provocati, et non poterunt itineris asperitate deterriti. Quærunt hoc ambitione præmiorum, a quo mox laborum

timore refugiunt. Non quia jugum Domini asperum aut onus est grave, sed quia nolunt discere ab eo quoniam mitis est, et humilis corde, ut inveniant requiem animabus suis: eoque fit angusta porta qua intratur ad vitam.

Cum autem intraverit paterfamilias, et clauserit ostium, &c.] Paterfamilias videlicet Christus, qui ubique totus est, ex divinitate, intus quidem est, eis quos in cœlesti patria præsens sua visione lætificat, sed quasi foris est, adhuc eis quos in hac peregrinatione certantes occultus consolator adjuvat: juxta quod ipse promisit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Intrabit autem et claudet ostium, quando totum corpus suum quod est ecclesia, resurrectionis gloria clarificatum ad suæ contemplationis gaudium perducens, reprobis locum pœnitentiæ tollet, quem nunc cunctis pie pulsantibus aperit. Nam foris stantes ostium pulsare est, a beatorum sorte secretos misericordiam quam neglexerant a Deo frustra flagitare.

Et respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis.] Quomodo nescit unde sint, cum Psalmus dicat, Dominus novit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt: et alibi scriptum sit: Ipse novit decipientem et eum qui decipitur? nisi quia scire Dei aliquando cognoscere dicitur, aliquando approbare. Quoniam novit Dominus etiam justorum, qui autem ignorat ignorabitur. Et scit ergo reprobos quos cognoscendo judicat, neque enim judicasset quos minime cognosceret, et tamen quodammodo nescit eos unde sint, apud quos fidei et dilectionis suæ characterem non approbat.

Tunc incipietis dicere, Manducavimus coram te, &c.] Vel simpliciter intelligendum quod fidei mysteria spernentes Judæi eo se Domino notos arbi-

trentur, si solum victimas ad templum deferant, coram Domino epulentur, prophetarum lectioni auscultent, nescientes illud Apostoli, Non est regnum Dei esca et potus, sed justitia et pax, et gaudium in Spiritu Sancto : et alibi, Quorum deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, id est, in circumcissione carnali. Vel mystice sentiendum, manducare eos et bibere coram Domino qui verbi pabulum digna aviditate suscipiunt. Unde et ipsi qui hæc dicunt, velut exponendo subjungunt, Et in plateis nostris docuisti. Scriptura enim sacra aliquando nobis cibus est, aliquando potus. In locis obscurioribus cibus est, quia quasi exponendo frangitur, et mandendo glutitur. Potus vero est in locis apertioribus, quia ita sorbetur sicut invenitur. Et occulta ergo mandata sacri eloquii, et aperta se intellexisse testantur, qui reprobanti se Judici quia manducaverint coram illo et biberint, conqueruntur. Sed timendum est valde quod additur :

Et dicet vobis : Nescio vos unde sitis, Discedite a me, omnes operarii iniquitatis.] Non (inquit) legalium festivitatum epulatio juvat quem fidei pietas non commendat, non scientia Scripturarum Deo notum facit quem operum iniquitas obtutibus ejus ostendit indignum.

Ibi erit fletus et stridor dentium.] Fletus de ardore, stridor dentium solet excitari de frigore. Ubi duplex ostenditur gehenna : id est, nimii frigoris, et intolerabilis esse fervoris. Cui beati Job sententia consentit dicentis, Ad calorem nimium transibunt ab aquis nivium. Vel certe stridor dentium prodit indignantis affectum, eo quod sero unumquemque pœniteat, sero ingemiscat, sero irascatur sibi, qui tam pervicaci improbitate deliquerit.

Et ecce sunt novissimi qui erunt primi, &c.] Principalis quidem hujusce sententiæ sensus ex superioribus patet, quia populi gentium diu sine fide viventes, essent ad fidem vocandi, et Judæi caput fidei et justitiæ per tot secula tenentes futuri essent in caudam: potest autem et ita intelligi, quia nonnulli ad seculum despecti, magnam in futuro sint gloriam habituri, et alii apud homines gloriosi a districto sint Judice damnandi. Potest et ita, quia multi sero ad Dei servitium venientes, magnis vitæ meritis excellant, alii vero a prima ætate spirituali studio ferventes, ad extremum otio torpente lassescant.

CAP. LVIII. *In ipsa die accesserunt quidam Phariseorum dicentes illi, Exi, et vade hinc quia Herodes vult te occidere, &c.]* Propter dolos et insidias Herodem vulpem appellat, quod plenum fraudis est animal, et in fovea semper latere desiderans, odore etiam tetro putens, et nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currens. Quæ cuncta hæreticis, quorum Herodes typum tenet, congruunt, qui Christum occidere, id est, humilitatem fidei Christianæ credentibus eripere moliuntur.

Ecce ejicio dæmonia et sanitates perficio hodie et cras, et tertia consummor.] Mystice hæc a Domino et figurate dicta intelliguntur: neque enim eo die passus est, qui est ab hoc die tertius, cum continuo dicat:

Verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti ambulare, &c.] Ergo quod ait, Ejicio dæmonia et sanitates perficio hodie et cras, et tertia consummor, referat ad corpus ejus quod est ecclesia. Expelluntur enim dæmonia, cum relictis paternis superstitionibus credunt in eum gentes: et perficiuntur sanitates, cum secundum ejus præcepta vivitur

posteaquam fuerit diabolo et huic seculo renuntiatum usque in finem resurrectionis. Qua tanquam tertia consummabitur, hoc est, ad plenitudinem angelicam, per corporis etiam immortalitatem perficietur ecclesia.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, &c.] Hierusalem non saxa et ædificia civitatis, sed habitatores vocat, quam patris plangit affectu, sicut et in alio loco legimus, quod videns eam flevit. In eo autem quod dicit, Quoties volui congregare filios tuos, omnes retro prophetas a se missos esse testatur. Avis quoque similitudinem congregantis sub pinnis nidum suum, in cantico Deuteronomii legimus: Sicut aquila protegere nidum suum et super pullos suos desiderabit, expandens alas suas, suscepit eos, et tulit super pinnas suas. Et pulcre qui Herodem de sua nece tractantem vulpem vocarat, seipsum avi comparat. Fraudulenta enim vulpes semper insidias avibus tendere non cessat.

Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.] Ipsam civitatem quam nidum suum vocaverat, nunc domum Judæorum appellat. Quæ non immerito Domini auxilio nudata, suæ ditioni relinquitur, quia non solum avis illius omnipotentis quam Matthæus gallinam nuncupat, alis protegi despexit, sed et eandem autem se protegere volentem vulpibus devorandam, id est, Herodi et Pilato crucifigendum tradidit Christum. Nec mora, vulpium earundem hoc, est regnum terræ, et ipsa rapinæ donatur. Occiso enim Domino venerunt Romani, et quasi nidum vacuum diripientes tulerunt eorum locum, gentem, et regnum.

Dico autem vobis, quia non videbitis me, &c.] Hæc quidem turbæ dixerunt, Domino veniente ad Hierusalem; sed quia Lucas non dicit quo hinc absces-

serit Dominus, ut non veniret nisi eo tempore quo jam illud diceretur, (perseverat quippe in itinere suo donec veniat Hierusalem,) cogit profecto hoc mystice intelligi, hoc est, de illo ejus adventu quo in claritate venturus est, maxime cum Matthæus hæc Dominum post decantatas ei a turba laudes dixisse testatur. Aliter quod dicit, hoc est, nisi pœnitentiam egeritis et confessi fueritis ipsum esse me, de quo prophetæ cecinerunt, Filium omnipotentis Patris, meam faciem non videbitis. Habent Judæi datum sibi tempus pœnitentiæ, confiteantur benedictum qui venit in nomine Domini, et Christi ora conspicient.

IN CAPUT XIV.

CAP. LIX. *Et factum est cum intraret in domum cujusdam principis Phariseorum sabbato manducare panem, &c.*] Hydropis morbus, ab aquoso humore vocabulum trahit. Græce enim ὕδωρ aqua vocatur. Est autem humor subcutaneus de vitio vesicæ natus, cum inflatione turgente et anhelitu fœtido. Propriumque est hydropici, quanto magis abundat humore inordinato, tanto amplius sitire. Et ideo recte comparatur ei, quem fluxus carnalium voluptatum exuberans adgravat. Comparatur diviti avaro qui quanto est copiosior divitiis, quibus non bene utitur, tanto ardentius talia concupiscit.

Et respondens Jesus, dixit ad legisperitos et Phariseos, Licet sabbato curare? At illi tacuerunt.] Quod dicitur respondisse Jesus, ad hoc respicit quod præmissum est: Et ipsi observabant eum. Dominus enim novit cogitationes hominum. Sed merito interrogati tacent, qui contra se dictum, quicquid dixerint vident. Nam si licet sabbato curare, quare Salvato-

rem an curet observant? si non licet, quare ipsi sabbato pecora curant?

Ipse vero apprehensum sanavit, ac dimisit.] Provida dispensatione Dominus ante legisperitos et Pharisæos hydropicum curat, et mox contra avaritiam disputat, ut videlicet per hujus ægritudinem corporis, in illis exprimeretur ægritudo cordis. Denique post multa disputationis ejus hortamenta subjunctum est, Audiebant autem omnia hæc Pharisæi qui erant avari, et deridebant illum. Hydropicus quippe, quo amplius biberit, amplius sitit. Et omnis avarus sitim multiplicat; qui cum ea quæ appetit adeptus fuerit, ad appetenda alia, amplius anhelat.

Et respondens ad illos, dixit, Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadit, &c.?] Sic observatores sui Pharisæos convincit, ut eosdem etiam avaritiæ condemnet. Si vos, inquit, in sabbato asinum aut bovem, aut aliquid quodlibet animal in puteum decidens eripere festinatis, non animali, sed vestræ avaritiæ consulentes, quanto magis ego hominem, qui multo melior est pecore, debeo liberare? Congruenterque hydropicum animali quod cecidit in puteum comparavit: humore enim laborabat. Sicut illam mulierem, quam decem et octo annis alligatam dixerat, et ab eadem alligatione solvebat, comparavit jumento quod solvitur, ut ad aquam ducatur. Et bene utroque loco bovem posuit et asinum, quia sive sapientes quosque et hebetes, sive, ut supra dictum est, utrumque populum eos significare sentiamus, eum videlicet cujus cervicem jugum legis attrivit, atque eum quem quilibet seductor reperit, quasi brutum animal et nulla ratione renitens, quo voluit errore subtrahit, omnes Salvator adveniens Satanæ vinculis adstrictos, omnes in imo concupiscentiæ puteo demersos invenit. Non est enim distinctio: omnes enim pec-

caverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Jesu.

Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, &c.] Aperta quidem ad litteram est hæc admonitio Salvatoris, docens humilitatem, non solum apud Deum, sed etiam apud homines esse laudabilem, sed quoniam hanc Evangelista non frustra parabolam vocat, breviter intuentium quid etiam mystice signet. Nuptias appellari Christi et ecclesiæ conjunctionem, multis locis apparet. E quibus unum est: Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejuna? Aliud. Simile factum est regnum cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio suo, et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias. Has ergo nuptias quisquis invitatus adierit, id est ecclesiæ se membris fidei gratia conjunxerit, non discumbat in primo loco, hoc est non se de meritis gloriando, quasi cæteris sublimior extollat. Et quidem studeat, juxta alterius loci parabolam, veste nuptiali vestitus hoc est virtutum fulgore coruscus apparere, sed ipsarum habitum virtutum loco devotæ humilitatis adornet.

Ne forte honoratior te sit invitatus ab eo, &c.] Honoratiori post invitato locum dat ille, qui de longe suæ conversationis confidentia securior factus, cita illorum qui se in Christo secuti sunt, agilitate præitur. Et cum rubore novissimum locum tenet, quando de aliis meliora cognoscens, quicquid de sua operatione celsum sentiebat, humiliat, dicens cum propheta, Egens sum ego, et in laboribus a juventute mea, exaltatus autem humiliatus sum et confusus.

Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco.] Quanto magnus es, inquit, humiliate in omni-

bus. Et Psalmista gloriatur. Humiliatus sum usquequaque, Domine; vivifica me secundum verbum tuum: manifeste significans ita se a Domino posse vivificari, si de suis ipse virtutibus humilia sentiret.

Ut cum venerit qui te invitavit dicat tibi, Amice, ascende superius.] Veniens Dominus quem humilem invenerit amici nomine beatificans, superius ascendere præcipiet. Quicumque enim humiliaverit se sicut parvulus, hic est major in regno cœlorum.

Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.] Pulchre dicitur, Tunc erit tibi gloria, ne nunc quærere incipias quod tibi servatur in fine: quia sicut Salomon ait, Hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit. Potest autem et in hac vita intelligi qui in novissimo loco recumbens invenitur Domino veniente sublimatus, quia quotidie Dominus suas nuptias intrat, quotidie mores, sedes, habitus convivantium dijudicat, et superbos despiciens humilibus sæpe tanta sui Spiritus munera præstat, ut eos merito simul discumbentium, hoc est in fide quiescentium cœtus unanima admiratione glorificet, stupensque, in Auctoris sui laudationem prosiliat dicens, Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum.

Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, &c.] Et ex hac conclusione manifeste claret, præcedentem Domini sermonem typice intelligendum. Neque enim mox omnis qui se coram hominibus exaltat, humiliabitur, aut qui se in conspectu hominum humiliat, exaltabitur ab eis, sed e contrario nonnunquam qui se vel in apice dignitatis, vel in alia qualibet adquirenda gloria sublevat, usque in finem exaltari non cessat. Similiter et humilis quilibet ac verecundus in sua qua contentus est, usque ad vitæ terminum

mediocritate perseverat. Et ideo quia juxta Veritatis sententiam, omnis qui se incaute de meritis adlevat, humiliabitur a Domino, et qui provide se de beneficiis humiliat, exaltabitur ab eo, in eundem proculdubio sensum præmissus sermo Redemptoris, quo primos in nuptiis accubitus quæri vetat, congruit.

Dicebat autem et ei qui se invitaverat : Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, &c.] Fratres, amicos, et divites, alterutrum convivia celebrare, non quasi scelus interdicit, sed sicut cætera necessitatis humanæ commercia, ubi et peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia, ad promerenda vitæ cœlestis præmia nil valere ostendit. Denique subjungit :

Ne forte et ipsi te reinvitent, et fiat tibi retributio.] Non ait, et fiat tibi peccatum, sed et fiat, inquit, tibi retributio. Cui simile est quod alibi dicit : Et si benefeceritis iis qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia ? Neque hic dicit, peccatum est vobis, sed Quæ vobis est gratia. Si quidem et peccatores hoc faciunt. Quamvis sunt quædam mutua fratrum, amicorum, cognatorum, vicinorumque divitum convivia, quæ non solum in præsentī retributionem, sed et damnationem percipiunt in futuro. Denique ab apostolo inter opera tenebrarum adnumerantur. Sicut in die (inquit) honeste ambulemus, non in comessationibus et ebrietatibus. Comessationes quippe sunt, luxuriosa convivia, quæ aut collatione omnium celebrantur, aut vicibus solent a contubernaliis exhiberi, ut neminem pudeat inhoneste aliquid dicere aut facere : quia ad hoc convenitur, ut fœda illic gerantur, copia vini, et incitetur libidinis diversa voluptas.

Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, &c.] Resurrectionem justorum dicit, qui etsi omnes re-

surgant, eorum tamen non immerito quasi propria cognominatur, qui in hac se beatos non dubitant esse venturos. Ergo qui pauperes ad convivium vocat, in futuro præmium percipiet. Qui amicos, fratres, et divites vocat, recipit mercedem suam. Sed etsi hoc propter Deum facit in exemplum filiorum beati Job, sicut cætera fraternæ dilectionis officia, ipse qui jussit remunerat. Qui gulosos ac luxuriosos propter lasciviam invitat, pœna in futuro plectetur æterna.

Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus dixit ei, Beatus qui manducabit panem in regno Dei.] Panis qui manducatur in regno Dei, non juxta Cerinthum, corporalis intelligendus est cibus, sed ille utique qui ait, Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Id est, si quis meæ incarnationis sacramento perfecte incorporatus meæ divinæ majestatis visione frui meruerit, hic perpetua vitæ immortalis beatitudine gaudebit. Sed quia nonnulli hunc panem fide tenus, quasi adorando percipiunt, dulcedinem vero ejus attingere veraciter gustando fastidiunt, subjecta parabola Dominus talium torporem cœlestibus epulis dignum non esse redarguit. Sequitur enim,

CAP. LX. *At ipse dixit ei, Homo quidam fecit cœnam magnam, et vocavit multos.]* Quis iste est homo, nisi ille de quo per prophetam dicitur, Et homo est, et quis cognoscit eum? Qui fecit cœnam magnam, quia satietatem nobis internæ dulcedinis præparavit. Qui vocat multos, sed pauci veniunt, quia nonnunquam ipsi qui ei per fidem subjecti sunt, æterno ejus convivio male vivendo contradicunt.

Et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis, &c.] Quid hora cœnæ, nisi finis est mundi? in quo nimirum nos sumus, sicut jamdudum Paulus testatur, dicens, Nos sumus in quos fines seculorum de-

venerunt. Si ergo jam hora cœnæ est, cum vocamur, tanto minus debemus excusare convivio Dei, quanto propinquasse jam cernimus finem seculi. Idcirco autem hoc convivium Dei, non prandium, sed cœna nominatur, quia post prandium cœna restat; post cœnam vero, convivium nullum restat. Et quia æternum Dei convivium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit ut hoc non prandium, sed cœna vocaretur. Sed quis per hunc servum qui a patrefamilias ad invitandum mittitur, nisi prædicatorum ordo signatur? Ad repellendum autem fastidium nostrum, jam parata sunt omnia, quia ad abstergendum mentis nostræ teporem, in cœna Dei ille nobis singularis agnus occisus est qui tulit peccata mundi.

Et cæperunt simul omnes excusare.] Offert Deus quod rogari debuit, non rogatus dare vult quod vix sperari poterat. Quia dignaretur largiri postulatus, contemnitur vero paratus, delicias refectionis æternæ denuntiat, et tamen simul omnes excusant. Sed dicunt aliqui, excusare nolumus. Ad illud enim supernæ refectionis convivium et vocari et pervenire gratulamur. Qui verum profecto dicunt si non plus terrena quam cœlestia diligunt, si non amplius rebus corporalibus quam spiritualibus occupantur. Unde hic quoque ipsa excusantium causa subjungitur, cum protinus subinfertur:

Primus dixit ei, Villam emi, &c.] Quid per villam nisi terrena substantia designatur? Exit ergo videre villam, qui sola exteriora cogitat propter substantiam.

Et alter dixit, Juga boum emi quinque, &c.] Quid in quinque jugis boum, nisi quinque corporis sensus accipimus? Qui recte quoque juga vocati sunt, quia utroque sexu geminantur. Qui videlicet corporales sensus, quia comprehendere nesciunt interna, sed

sola exteriora cognoscunt, et deserentes intima ea quæ extra sunt tangunt, recte per eos curiositas designatur. Grave namque curiositatis est vitium, quæ dum cujuslibet mentem ad investigandam vitam proximi exterius ducit, semper ei sua intima abscondit. Propter hoc namque et de eisdem quinque jugis boum dicitur, Eo probare illa, quia videlicet aliquando pertinere probatio ad curiositatem solet. Sed notandum, quod et is qui propter villam et is qui propter probanda juga boum a cœna sui invitatoris excusat, verba humilitatis permiscet, dicens :

Rogo te, habe me excusatum.] Dum enim dicit rogo, et tamen venire contemnit, humilitas sonat in voce, superbia in actione. Et ecce hoc dijudicat pravus quisque cum audit, nec tamen ea quæ dijudicat agere desistit. Nam dum cuilibet perverse agenti dicimus, convertere, Deum sequere, mundum relinque, ubi hunc nisi ad Dominicam cœnam vocamus? Sed cum respondet, ora pro me quia peccator sum, hoc facere non possum, quid aliud agit nisi rogat et excusat? Dicens namque, peccator sum, humilitatem insinuat; subjungens autem, converti non possum, superbiam demonstrat.

Et alius dixit, Uxorem duxi, &c.] Quid per uxorem, nisi voluptas carnis accipitur? Nam quamvis bonum sit conjugium, atque ad propagandam sobolem providentia divina constitutum, nonnulli tamen non per hoc fœcunditatem prolis, sed desideria expetunt voluptatis. Et ideo per rem justam significari potest non incongrue res injusta. Ad cœnam nos ergo æterni convivii summus paterfamilias invitat, sed dum hunc terrena cura occupat, illum alieni actus sagax cogitatio devastat, alterius etiam mentem voluptas carnalis inquinat, fastidiosus quisque ad æternæ vitæ epulas non festinat.

Et reversus servus nuntiavit hæc domino suo, &c.] Ecce qui terrenæ substantiæ plus justo incumbat, venire ad Dominicam cœnam recusat: qui labori curiositatis insudat, præparata vitæ alimenta fastidit: qui carnalibus desideriis inhæret, spiritualis convivii epulas respuit. Quia ergo venire superbi renuunt, pauperes eliguntur. Cur hoc? quia juxta Pauli vocem, Infirma mundi eligit Deus, ut confundat fortia. Pauperes autem et debiles dicuntur, qui judicio suo apud semetipsos infirmi sunt. Nam pauperes et quasi fortes sunt, qui et positi in paupertate superbiunt. Cæci vero sunt, qui nullum ingenii lumen habent. Claudii quoque, qui rectos gressus in operatione non habent. Sed dum morum vitia in membrorum debilitate signantur, profecto liquet, quia sicut illi peccatores fuerunt qui vocati venire noluerunt, ita hi quoque peccatores sunt qui invitantur et veniunt, sed peccatores superbi respuuntur, et peccatores humiles eliguntur. Hos itaque eligit quos despicit mundus, quia plerumque ipsa despectio hominem revocat ad semetipsum. Pauperes, et debiles, cæci, et claudi vocantur quod veniunt, quia infirmi quique, atque in hoc mundo despecti, plerumque tanto celerius vocem Dei audiunt, quanto et in hoc mundo non habent ubi delectentur. Sed ductis ad cœnam pauperibus quid puer subjungat audiamus:

Domine, factum est ut imperasti, et adhuc locus est.] Multi tales ad Dominicam cœnam ex Judæa collecti sunt, sed multitudo quæ ex Israelitico populo credidit, locum superni convivii non implevit. Intravit jam frequentia Judæorum, sed adhuc locus vacat in regno, ubi suscipi debeat numerositas gentium. Unde et eidem servo dicitur:

Exi in vias et sepes, et compelle intrare, &c.] Cum

de vicis et plateis ad cœnam Dominus invitat, illum videlicet populum designat, qui tenere legem sub urbana conversatione noverat. Cum vero convivas suos colligi ex viis et sepibus præcipit, nimirum agrestem populum colligere, id est, gentilem quærit. Notandum vero quod in hac invitatione tertia, non dicitur *Invita*, sed *Compelle intrare*. Nam sunt nonnulli qui bona facienda intelligunt, sed hæc facere desistunt. His, ut superius diximus, plerumque contingit, ut eos in carnalibus desideriis suis, mundi hujus adversitas feriat. Sæpe namque aut longa ægitudine tabescunt, aut afflicti injuriis concidunt: aut percussi gravioribus damnis affliguntur, seque ipsos in suis desideriis reprehendentes, ad Dominum corda convertunt. Qui ergo hujus mundi adversitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, atque a præsentis vitæ desideriis corriguntur, quid isti nisi compelluntur ut intrent? Sed valde est tremenda sententia quæ protinus subinfertur: ait enim,

Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.] Ecce per se vocat, per angelos vocat, per patres vocat, per prophetas vocat, per apostolos vocat, per pastores vocat, plerumque per miracula vocat, plerumque per flagella vocat, aliquando per mundi hujus prospera vocat, aliquando per adversa, nemo contemnat; ne, dum vocatus excusat, cum voluerit intrare non valeat.

CAP. LXI. *Ibant autem turbæ multæ cum eo, et conversus dixit ad illos, Si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem, &c.*] Percontari libet, quomodo parentes et carnaliter propinquos præcipimur odisse, qui jubemur et inimicos diligere. Et certe de uxore Veritas dicit, Quod Deus conjunxit, homo non separet. Et Paulus ait: Viri, diligite uxores

vestras, sicut et Christus ecclesiam. Ecce discipulus uxorem diligendam præcipit, cum magister dicat, Qui uxorem non odit, non potest meus esse discipulus. Numquid aliud judex nuntiat, aliud præco clamat? an simul et odisse possumus et diligere? Sed si vim præcepti perpendimus, utrumque agere per discretionem valemus, ut eos qui nobis carnis cognatione conjuncti sunt, et quo proximos novimus, diligamus, et quo adversarios in via Dei patimur, odiendo et fugiendo nesciamus. Ut autem Dominus demonstraret, hoc erga proximos odium non de inaffectione procedere, sed de caritate, addidit protinus, dicens: Adhuc autem et animam suam. Tunc etenim bene animam nostram odimus, cum ejus carnalibus desideriis non acquiescimus, cum ejus appetitum frangimus, ejus voluptatibus reluctamur. Quæ ergo contempta ad melius ducitur, quasi per odium amatur. Sic nimirum exhibere proximis nostris odii discretionem debemus, ut in eis et diligamus quod sunt, et habeamus odio quod in Dei nobis itinere obsistunt. Hoc ipsum vero animæ odium qualiter exhiberi debeat subdendo Veritas manifestat, dicens:

Et qui non bajulat crucem suam et venit post me, &c.] Crux quippe a cruciatu dicitur. Et duobus modis crucem Domini bajulamus, cum aut per abstinentiam carnem afficimus, aut per compassionem proximi necessitatem illius nostram putamus. Qui enim dolorem exhibet in aliena necessitate, crucem portat in mente. Sciendum vero est, quod sunt nonnulli qui carnis abstinentiam non pro Deo, sed pro inani gloria exhibent; et sunt plerique qui compassionem proximo non spiritualiter, sed carnaliter impendunt, ut ei non ad virtutem, sed quasi miserando ad culpas faveant. Ili itaque crucem quidem viden-

tur ferre, sed Dominum non sequuntur. Unde et recte hæc eadem Veritas dicit, Qui non bajulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus. Bajulare etenim crucem et post Dominum ire, est vel carnis abstinentionem vel compassionem proximo pro studio æternæ intentionis exhibere. Nam quisquis hæc pro temporali intentione exhibet, crucem quidem bajulat, sed ire post Dominum recusat. Quia vero sublimia præcepta data sunt, protinus comparatio ædificandæ sublimitatis adjungitur, cum dicitur :

Quis enim ex vobis volens turrem ædificare, &c. ?] In omnibus enim rebus finis aspiciendus est. Omne quod agimus prævenire per studium considerationis debemus. Ecce enim juxta Veritatis vocem qui turrem ædificat sumptus parat. Si igitur humilitatis turrem construere cupimus, prius nos præparare ad adversa hujus seculi debemus. Hoc enim inter terrenum et cœleste ædificium distat, quod terrenum ædificium expensas colligendo construitur, cœleste autem ædificium expensas dispergendo. Ad illud sumptus facimus, si non habita colligamus : ad istud sumptus facimus, si et habita relinquamus. Considerandum vero quod dicitur :

Ne posteaquam posuerit fundamentum et non poterit perficere, &c.] Quia juxta Pauli vocem, Spectaculum facti sumus mundo, angelis, et hominibus. Et in omne quod agimus considerare occultos adversarios nostros debemus, qui semper nostris operibus intendunt, semper ex nostro defectu gratulantur. Quos propheta intuens ait : Deus meus, in te confido, non erubescam, neque irrideant me inimici mei. In bonis enim operibus intenti nisi contra malignos spiritus sollicitè vigilemus, ipsos irrisores patimur quos ad malum persuasores habemus. Sed quia de

construendo ædificio comparatio data est, nunc ex minori ad majus similitudo subditur, ut ex rebus minimis majora pensentur. Nam sequitur:

Aut qui rex iturus committere bellum adversum alium regem, &c.] Rex contra regem ex æquo venit ad prælium, et tamen si se perpendit non posse sufficere, legationem mittit, et ea quæ pacis sunt, postulat. Quibus ergo nos lacrymis sperare veniam debemus, qui in illo tremendo examine cum Rege nostro ex æquo ad judicium non venimus, quos nimirum conditio, infirmitas, et causa inferiores exhibet? Sed fortasse jam mali operis culpas abscedimus, jam prava quæque exterius declinavimus, numquid ad reddendam rationem cogitationis nostræ sufficimus? Cum duplo ergo exercitu contra simplicum venit, qui nos vix in solo opere præparatos, simul de opere et cogitatione discutit. Et ideo dùm adhuc longe est, legationem mittamus, rogemus ea quæ pacis sunt. Longe enim esse dicitur, quia adhuc præsens per judicium non videtur. Mittamus legationem lacrymas nostras, mittamus misericordiæ opera, mactemus in ara ejus hostias placationis. Hæc est nostra legatio, quæ regem venientem placat.

Sic ergo omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.] Manifestissime Dominus hac conclusione docet quid sit ædificare turrem, vel cum rege fortiore facere pacem, suum videlicet esse discipulum. Præparare autem sumptus ad perficiendam turrem, et mittere legationem ad impetrandam pacem, non esse aliud quam renuntiare omnibus quæ possidemus. Inter quæ omnia et amor proximorum, de quo prædictum fuerat, et ipsa anima nostra, quam quidam pro temporali hac vita dictam putant, intelligatur, ne-

cesse est, quam sic possidere ad tempus oportet, ut non nos impediat ab æterna, si quis eam fuerit auferre minatus. Distat sane inter renuntiare omnibus et relinquere omnia; paucorum enim perfectorumque est relinquere omnia, curas mundi postponere, solis desideriis æternis inhiare. Cunctorum autem fidelium est, renuntiare omnibus quæ possident, hoc est, sic tenere quæ mundi sunt, ut tamen per ea non teneantur in mundo, habere rem temporalem in usu, æternam in desiderio, sic terrena gerere, ut tamen tota mente ad cœlestia tendant.

Bonum est sal: si autem, &c.] Ad superiora respicit, ubi turrem virtutum non solum inchoandam sed etiam præceperat esse consummandam. Bonum quippe est, Dei verbum audire, frequentius sale sapientiæ spiritualis cordis arcana condire, immo ipsum cum apostolis sal terræ fieri, id est, eorum quoque qui adhuc terrena sapiunt imbuendis mentibus sufficere. At si quis semel condimento veritatis illuminatus ad apostasiam redierit, quo alio doctore corrigitur, qui eam quam ipse gustavit sapientiæ dulcedinem, vel adversis seculi perterritus vel illecebris allectus abjecit? Juxta hoc quod quidam sapiens ait: Quis medebitur incantatori a serpente percusso? Qua sententia Judæ Scariothis socios ipsumque designari non immerito credatur, qui phylargyria victus et gradum apostolatus prodere et Dominum tradere non dubitavit.

Neque in terram neque in sterquilinum utile est, &c.] Sicut sal infatuatum cum ad condiendos cibos carnesque siccandas valere desierit, nullo jam usui aptum erit, (neque enim in terram utile est, cujus injectu germinare prohibetur, neque in sterquilinum agriculturæ profuturum, quod vivacibus licet glebis immixtum non foetare semina frugum, sed extinguere solet,) sic omnis qui post agnitionem veritatis

retro redit, neque ipse fructum boni operis ferre, neque alios excolere valet, sed foras mittendus, hoc est, ab ecclesiæ est unitate secernendus, ut juxta præmissam parabolam, irridentes eum inimici dicant, quia hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare. Et ideo multum utilis exhortatio subinfertur, cum dicitur :

Qui habet aures audiendi, audiat.] Id est, qui habet aures intelligentiæ, quibus Dei verbum percipere possit, non contemnat, sed audiat, obediendo videlicet et faciendo quæ didicit. Non enim auditor obliviosus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Amen.

IN CAP. XV.

CAP. LXII. *Erant autem appropinquantes ei publicani et peccatores, &c.*] Quia non solum justus peccare per inertiam, sed et peccator resipiscere per solertiam potest, postquam sal infatuatum foras mitti debere narratum est, mox pœnitentium cohors intus admissa describitur, qui ad audiendum Dei verbum appropinquantes non solum ad colloquendum, sed etiam ad convalescendum recepti sunt. Quod videntes Pharisei dedignati sunt, quia vera justitia compassionem habet, et falsa justitia dedignationem, quamvis et justii soleant recte peccatoribus indignari. Sed aliud est, quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ. Sed qui ægri erant ita ut ægros se esse nescirent, quatenus quod erant agnoscerent, cœlestis eos medicus blandis fomentis curat, benignum paradigma objicit, et in eorum corde vulneris tumorem premit. Ait namque,

Quis ex vobis homo qui habet centum oves, &c.?] Ecce mira dispensatione pietatis similitudinem Veritas dedit, quam et in se ipse homo recognosceret,

et tamen hæc specialiter ad ipsum auctorem hominum pertineret. Quia enim centenarius numerus est perfectus, ipse centum oves habuit cum angelorum substantiam et hominum creavit. Sed una ovis tunc periit, quando peccando homo pascua vitæ dereliquit. Dimisit autem nonaginta novem oves in deserto, quia illos summos angelorum choros reliquit in cœlo. Cur autem cœlum desertum vocatur, nisi quod desertum dicitur derelictum? Tunc autem cœlum homo deseruit, cum peccavit. In deserto autem nonaginta novem oves remanserant, quando in terra Dominus unam quærebat, quia rationabilis creaturæ numerus angelorum, videlicet et hominum, quæ ad videndum Deum condita fuerat, pereunte homine erat imminutus, et ut perfecta summa ovium integraretur in cœlo, homo perditus quærebatur in terra.

Et cum invenerit illam, imponit in humeros suos gaudens.] Ovem in humeris suis imposuit, quia humanam naturam suscipiens, peccata nostra ipse portavit.

Et veniens domum convocat amicos et vicinos, &c.] Inventa ove ad domum rediit, quia Pastor noster, reparato homine, ad regnum cœleste rediit. Ibi amicos et vicinos invenit, illos videlicet angelorum choros. Qui amici ejus sunt, quia voluntatem ejus continue in sua stabilitate custodiunt. Vicini quoque ejus sunt, quia claritate visionis illius sua assiduitate perfruuntur. Et notandum, quod non dicat congratulamini ovi inventæ, sed mihi, quia videlicet ejus est gaudium vita nostra, et cum nos ad cœlum reducimur, solennitatem lætitiæ illius implemus.

Dico vobis quod ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore, &c.] Plus de conversis peccatoribus quam de stantibus justis gaudium erit in cœlo, quia ple-

rumque hi qui nullis se oppressos peccatorum moli-
bus sciunt, stant quidem in via justitiæ, nulla illicita
perpetrant, sed tamen ad cœlestem patriam anxie
non anhelant, tantoque sibi in rebus licitis usum
præbent quanto se perpetrasse illicita nulla memi-
nerunt, et plerumque pigri remanent ad exercenda
bona præcipua, quia valde securi sunt, quod nulla
commiserint mala graviora. At contra nonnunquam
hi qui se aliqua illicita egisse meminerunt, ex ipso
suo dolore compuncti inardescunt ad amorem Dei,
seseque in magnis virtutibus exercent. Majus ergo
de peccatore converso, quam de stante justo gau-
dium fit in cœlo, quia et dux in prælio plus eum
militem diligit, qui post fugam reversus hostem
fortiter premit, quam illum qui nunquam terga
præbuit et nunquam aliquid fortiter fecit. Sed
inter hæc, sciendum est, quia sunt plerique justī,
in quorum vita tantum est gaudium, ut eis quælibet
peccatorum pœnitentia præponi nullatenus possit.
Nam multi et nullorum sibi malorum sunt consciī,
et tamen in tanti ardoris afflictione se exercent, ac
si peccatis omnibus angustentur, cuncta etiam licita
respuunt, ad despectum mundi sublimiter accingun-
tur, lamentis gaudent, in cunctis semetipsos humi-
liant: et sicut nonnulli peccata operum, sic ipsi
peccata cogitationum deplorant. Hinc ergo colligen-
dum est quantum Deo gaudium faciat quando humi-
liter plangit justus, si facit in cœlo gaudium, quando
hoc quod male gessit per pœnitentiam damnat
injustus.

Aut quæ mulier habens drachmas decem, &c.? Qui
signatur per pastorem, ipse et per mulierem. Ipse
enim Deus, ipse et Dei sapientia. Et quia imago
exprimitur in drachma, mulier drachmam perdidit,
quando homo qui conditus ad imaginem Dei fuerat,

peccando a similitudine sui Conditoris recessit. Sed accendit mulier lucernam, quia sapientia Dei apparuit in humanitate. Lucerna quippe lumen in testa est. Lumen vero in testa, est Divinitas in carne. Accensa autem lucerna evertit domum, quia mox ut ejus Divinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit. Domus namque evertitur, cum consideratione reatus sui humana conscientia perturbatur, eversa vero domo invenitur drachma, quia dum perturbatur conscientia hominis, reparatur in homine similitudo Conditoris.

Et cum invenerit, convocat amicas et vicinas, &c.] Quæ amicæ vel vicinæ nisi illæ potestates sunt ccelestes jam superius dictæ? quæ tanto supernæ sapientiæ juxta sunt, quanto ei per gratiam continuæ visionis appropinquant. Sed intuendum cur ista mulier decem drachmas habuisse perhibetur. Angelorum quippe et hominum naturam ad cognoscendum se Dominus condidit, quam dum consistere ad æternitatem voluit, eam proculdubio ad suam similitudinem creavit. Decem vero drachmas habuit mulier, quia novem sunt ordines angelorum, sed ut compleretur electorum numerus, homo decimus creatus est, qui a Conditore suo nec post culpam periit, quia hunc æterna Sapientia per carnem miraculis coruscans ex lumine testæ reparavit.

Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.] Pœnitentiam agere est, et perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata quis luxuriæ defleat, et tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelet? aut quid prodest si iræ culpas jam lugeat, et tamen adhuc invidiæ facibus tabescat?

Sed minus est valde, quod dicimus, ut qui peccata deplorat, ploranda minime committat. Nam cogitandum summopere est, ut qui se illicita meminit commisisse, a quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus per hoc Conditori suo satisfaciat, ut qui commisit prohibita, sibimetipsi abscindere debeat etiam commissa.

CAP. LXIII. *Ait autem, Homo quidam habuit duos filios, et dixit adolescentior ex illis patri, &c.*] Murmurantibus de peccatorum susceptione Scribis et Pharisæis, tres ex ordine parabolas Salvator posuit; duabus primis de quibus disputatum est, quantum ipse cum angelis de pœnitentium salute gaudeat insinuans; tertia vero quæ sequitur, non suum tantummodo suorumque gaudium demonstrans, sed et invidentium murmur reprehendens. Homo itaque qui duos filios habuisse dicitur, Deus Pater intelligitur, duorum videlicet genitor populorum, et quasi duarum generis humani stirpium auctor atque creator. Major enim filius, eos qui in unius Dei permansere cultura: minor, eos qui usque ad colenda idola Deum deseruere, significat. Pars substantiæ quæ minorem filium contingit, ipse sensus in homine rationalis est. Vivere enim, intelligere, meminisse, ingenio alacri excellere, divini substantia muneris est. Quam minor filius expetiit a patre, cum homo sua potestate delectatus, per liberum sese arbitrium regere, atque a dominio quæsiverit exuere Conditoris. Divisitque illis substantiam, fidelibus scilicet suæ gratiæ protectionem quam desiderabant impertiendo, infidelibus vero naturalis solum ingenii quo contenti erant beneficium concedendo.

Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longin-

quam, &c.] Longe profectus est, non locum mutando, sed animum. Quanto etenim quisque plus in pravo opere delinquit, tanto a Dei gratia longius recedit. Quod non post multos dies dixit factum, ut, congregatis omnibus, peregre proficisceretur in regionem longinquam: quia non multo post institutionem humani generis, placuit animæ per liberum arbitrium ferre secum quandam velut potentiam naturæ suæ, et deserere eum a quo condita est præsidens viribus suis. Quas vires tanto consumit citius, quanto eum deserit a quo datæ sunt. Itaque hanc vitam prodigam vocat, amantem fundere atque spatiari pompis exterioribus, intus inanescens, cum ea quisque sequitur quæ ab illa procedunt, et reliquit eum qui sibi est interior.

Et postquam omnia dissipasset, &c.] Omnia quæ dissipavit, ornamenta naturæ quæ consumpsit, significat. Fames in regione longinqua, indigentia verbi veritatis est, in oblivione Creatoris. De qua dictum est in prophetis: Quia mittit Dominus famem in terra, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei.

Et ipse cœpit egere, et abiit, &c.] Merito egere cœpit, qui thesauros sapientiæ Dei, divitiarum cœlestiumque altitudinem dereliquit. Unus autem civium regionis illius cui egens adhæsit, ille est utique, qui concupiscentiis terrenis merito suæ perversitatis præpositus, princeps hujus mundi a Domino vocatur. Et de quo apostolus: Deus (inquit) hujus seculi excæcavit mentes infidelium.

Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.] In villam mitti, est, substantiæ mundialis cupiditate subjugari. De qua in alia parabola quidam spirituales epulas, ad quas invitabatur, fastidiens dixit: Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam.

Porcos vero pascere est, ea quibus immundi spiritus gaudeant operari.

Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant.] Siliquæ quibus porcos pascebat, sunt doctrinæ seculares, sterili suavitate resonantes, de quibus laudes idolorum fabularumque ad deos gentium vario sermone atque carminibus percrepant, quibus dæmonia delectantur. Unde cum iste saturari cupiebat, aliquid solidum et rectum quod ad beatam vitam pertineret, invenire volebat in talibus, et non poterat. Hoc est enim quod ait :

Et nemo illi dabat. In se autem reversus.] Jam scilicet ab eis quæ forinsecus frustra illiciunt et seducunt, in conscientiæ interiora reducem faciens intentionem suam.

Dixit, Quanti mercenarii Patris mei abundant panibus, &c.] Unde hoc scire poterat, in quo tanta erat oblivio Dei, sicut in omnibus idololatriis fuit, nisi quia ista recogitatio jam resipiscentis sit cum evangelium prædicaretur? Mercenarii ergo patris abundant panibus, quia qui futuræ mercedis intuitu digna operari satagunt, quotidianis supernæ gratiæ reficiuntur alimoniis. At vero fame pereunt, qui extra patris ædes positi, ventrem cupiunt implere de siliquis. Id est qui sine fine viventes, vitam beatam inanis philosophiæ studiis inquirunt. Sicut enim panis, qui cor hominis confirmat, verbo Dei quo mentem reficiat assimilatur : ita siliqua, quæ et ipsa intus inanis, foris mollis est, et corpus non reficit sed implet, ut sit magis oneri quam usui, seculari sapientiæ non immerito comparatur, cujus sermo facundiæ plausu sonorus, sed virtute utilitatis est vacuus.

Surgam et ibo ad patrem meum, et dicam illi, &c.] Quam misericordem piūque noverat patrem, qui nec offensus a filio, patris dedignetur audire voca-

bulum. Surgam ergo (inquit) quia me jacere cognovi. Et ibo, quia longe recessi. Ad patrem meum, quia sub principe porcorum miserabili egestate tabesco. Peccavi autem in cœlum, coram spiritibus angelicis sanctisque animabus, in quibus sedes est Dei, significat. Coram te vero, in ipso conscientie interioris conclavi, qua Dei solius oculi penetrare valebant.

Et jam non sum dignus vocari filius tuus, &c.] Ad filii quidem affectum, qui omnia quæ patris sunt, sua esse non ambigit, aspirare nequaquam præsumit, sed mercenarii statum jam pro mercede serviturus desiderat. Verum ne hunc quidem, nisi paterna dignatione se mereri posse testatur. Ubi sunt ergo Pelagianistæ, qui sua se virtute salvari posse confidunt, contra apertissimam Veritatis sententiam, quæ ait, Sine me nihil potestis facere?

Et surgens venit ad patrem suum.] Venire ad patrem est, in ecclesia constitui per fidem, ubi jam possit esse peccatorum legitima et fructuosa confessio.

Cum autem adhuc longe esset.] Et antequam intelligeret Deum, sed tamen cum jam pie quæreret.

Vidit illum pater ipsius.] Impios enim et superbos convenienter non videre dicitur, tanquam ante oculos non habere. Ante oculos enim haberi, non nisi qui diliguntur dici solent.

Et misericordia motus est, et occurrens, cecidit super collum ejus.] Non enim Pater unigenitum Filium deseruit, in quo usque ad nostram longinquam etiam peregrinationem cucurrit, atque descendit. Quia Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Et ipse Dominus ait: Pater in me manens, ipse facit opera sua. Quid est autem cadere super collum ejus, nisi inclinare et humiliare in amplexum ejus brachium suum? Et brachium Domini cui revela-

tum est, quod est utique Dominus noster Jesus Christus.

Et osculatus est eum.] Consolari verbo gratiæ Dei ad spem indulgentiæ peccatorum, hoc est post longa itinera remeantem, a patre mereri osculum caritatis.

Dixitque ei filius, Pater, peccavi in cælum et coram te, &c.] Incipit jam peccata constitutus in ecclesia confiteri, nec dicit omnia quæ dicturum se esse promiserat, sed usque ad illud, Non sum dignus vocari filius tuus. Hoc enim vult fieri per gratiam, quod se indignum esse per merita fatetur. Non addidit quod in illa meditatione dixerat, Fac me sicut unum de mercenariis tuis. Cum enim panem non haberet, vel mercenarius esse cupiebat. Quod post osculum patris, generosissime jam dedignatur. Intelligit namque inter filium, mercenarium, et servum, non minimam esse distantiam. Servum videlicet esse eum, qui adhuc metu gehennæ, sive præsentium legum, a vitiis temperat; mercenarium, qui spe atque desiderio regni cælorum; filium, affectu boni ipsius atque amore virtutum. In quarum virtutum trium consummatione, beatus apostolus omnem salutis summam concludens, Nunc (inquit) manet fides, spes, caritas, tria hæc: major autem his caritas. Fides namque est, quæ futuri iudicii ac suppliciorum metu, vitiorum facit contagia declinare. Spes, quæ mentem nostram de præsentibus avocans universas corporis voluptates, cælestium præmiorum expectatione, contemnit. Caritas, quæ nos ad mortem Christi et spiritualium virtutum fructum, mentis ardore succendens, quicquid illis contrarium est, toto facit odio detestari. Unde prodigus iste, postquam in semetipsum reversus diræ famis supplicia formidabat, velut jam servus effectus, etiam mercenarii statum, de mercede jam cogitans, concupiscit. Sed

eum pater occurrens, non contentus minora concedere, utroque gradu sine dilatione transcurso, pristinæ filiorum restituit dignitati, nec jam de mercede conductoris, sed de hæreditate fecit cogitare parentis.

Dixit autem pater ad servos suos, Cito proferte stolam primam, &c.] Stola prima est, vestis innocentiae, quam homo bene conditus accepit, sed male persuasus amisit, quando post culpam prævaricationis cognovit esse se nudum, gloriaque immortalitatis perdita, pelliceum, hoc est mortale sumpsit indumentum. Servi qui eam proferunt, reconciliationis prædicatores sunt. Proferunt enim stolam primam, quando mortales terrenosque homines ita sublimandos asseverant, ut non solum cives angelorum, sed et hæredes Dei et cohæredes sint Christi futuri.

Et date annulum in manu ejus, &c.] Annulus est vel sinceræ fidei signaculum, qua cuncta promissa in credentium cordibus certa impressione signantur, vel nuptiarum pignus illarum, quibus ecclesia sponsatur. Et bene annulus in manu datur, ut per opera fides clarescat, et per fidem opera firmentur. Calceamenta autem in pedes, officium evangelizandi denuntiant, ut cursus mentis ad cœlestia tendens, a terrenarum contagio rerum inviolata servetur et munda, priorumque munitus exemplis, super serpentes et scorpiones securus incedat. Manus igitur et pedes, id est opus ornatur et cursus: opus ut recte vivamus; cursus, ut ad æterna gaudia properemus. Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.

Et adducite vitulum saginatum, et occidite.] Vitulus saginatus, ipse item Dominus est, sed secundum carnem. Et bene saginatus, quia caro ejus adeo spiritali est opima virtute, ut pro totius mundi sa-

lute sufficiat in odorem suavitatis, nidorem videlicet immolationis ad Deum mittere, et pro omnibus exorare. Adducere autem vitulum et occidere, est prædicare Christum, et mortem ejus insinuare. Tunc etenim cuique nostrum quasi recens occiditur, cum credit occisum. Tunc caro ejus comeditur, cum ejus passionis sacramentum et ore ad emundationem percipitur, et corde ad imitationem cogitatur.

Et manducemus et epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, &c.] Non solum filius qui revixit et inventus est, verum pater et servi illius, sacrosancti vituli, qui propter filium occisus erat, carne refecti epulantur. Quia Patris cibus salus est nostra, et Patris gaudium nostrorum est remissio peccatorum; nec tantum Patris, sed et Filii et Spiritus Sancti; quia sicut una in divinitate voluntas et operatio: ita et una est delectatio sanctæ et individuæ Trinitatis. Unde beatus Abraham tres angelos hospitio recipiens, vitulum tenerrimum et optimum occidisse, eisque cum lacte, pane, et butyro epulandum legitur obtulisse. Quia qui beatam Trinitatem rectæ devotionis officiis reficere, id est lætificari desiderat, mortem quoque debet unigeniti Filii Dei in carne, quæ est una in eadem Trinitate Persona, piæ confessionis sinceritate celebrare. Et notandum, quod ante stola prima, ante annulus, ante calceamenta præstantur, et sic deinde vitulus immolatur, quia nisi spem quisque primæ immortalitatis induerit, nisi annulo fidei opera præmunierit, nisi ipsam fidem pie confitendo prædicaverit, non potest sacramentis interesse cœlestibus.

Et cœperunt epulari.] Istæ epulæ atque festivitas nunc celebrantur, per orbem terrarum ecclesia dilatata atque diffusa. Vitulus enim ille in corpore et sanguine Dominico, et offertur Patri, et pascit totam domum.

Erat autem filius ejus senior in agro.] Filius senior, populus Israel est, qui licet in longinqua non abierit, non tamen domi, sed in agro dicitur esse moratus, quia populus idem neque usque ad colenda idola Creatorem deseruit, neque legis, quam acceperat, interiora penetravit, sed literæ solum custodia contentus, exteriora magis et terrena operari simul et sperare solebat, audiens per prophetam, Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis.

Et cum veniret et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum.] Appropinquat filius domui, cum populus ille in quibuscunque Israelitis considerationibus (nam multi tales inventi sunt in eis, et sæpe inveniuntur) labore servilis operis improbato, ex eisdem Scripturis, ecclesiæ libertatem considerat. Audit symphoniam et chorum, scilicet Spiritu plenos vocibus consonis evangelium prædicare, quibus dictum est, Obsecro vos, fratres, ut id ipsum dicatis omnes, et concorditer conversantium, animam et cor unum in laudes Dei.

Et vocavit unum de servis, et interrogavit quæ hæc essent. Isque dixit illi.] Vocat unum de servis, cum sumit ad legendum aliquem prophetarum, et in eo quærens, quodammodo interrogat unde ista in ecclesia celebrentur, in quibus se esse non videt. Respondeat ei servus patris, propheta :

Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, &c.] In extremis enim terræ fuit frater tuus, sed inde major exultatio cantantium Domino canticum novum, quia laus ejus ab extremis terræ. Et propter eum, qui absens erat, occisus est ille cui dictum est, Et holocaustum tuum pingue fiat.

Indignatus est autem, et nolebat introire, &c.] Indignatur etiam nunc, et adhuc non vult introire. Cum ergo plenitudo gentium intraverit, egredietur oppor-

tuno tempore Pater ejus, ut etiam omnis Israel salvus fiat, ex cujus parte cæcitas facta est, velut absentia in agrum, donec plenitudo filii minoris longe in idololatria gentium constituti, redux ad manducandum vitulum intraret. Erit enim quandoque aperta vocatio Judæorum in salute evangelii. Quam manifestationem vocationis, tanquam egressum patris appellat ad rogandum majorem filium.

At ille respondens, dixit patri suo, Ecce tot annis servio tibi, &c.] Quæritur, quomodo ille populus nunquam mandatum Dei præterisse dicatur. Sed facile illud occurrit, neque de omni mandato dictum esse, sed de uno maxime necessario, quo nullum alium Deum colere jussus est. Neque iste filius in omnibus Israelitis, sed in his intelligatur habere personam, qui nunquam ab uno Deo ad simulacra conversi sunt. Quamvis enim tanquam in agro positus iste filius terrena desideraret, ab uno tamen Deo ista desiderabat bona. Quod etiam patris ipsius testimonio comprobatur, cum dicit: Tu mecum es semper. Non enim quasi mentientem redarguit, sed secum perseverantiam ejus approbans, ad perfructionem potioris atque jucundioris exultationis invitat.

Et nunquam dedisti mihi hædum, &c.] Peccator profecto hædi nomine significari solet, sed absit ut Antichristum intelligam. Multum enim absurdum est, eum cui dicitur, Tu mecum es semper, hoc a Patre optasse, ut Antichristo crederet. Neque omnino in eis Judæorum, qui Antichristo credituri sunt, istum filium fas est intelligi. Quomodo autem epularetur ex illo hædo, si ipse est Antichristus, qui non ei crederet? Aut si hoc est epulari ex hædi occisione, quod est de Antichristi perditione lætari, quomodo dicit Filius, quem recipit Pater, hoc sibi non fuisse concessum, cum omnes filii Dei de illius

adversarii damnatione lætaturi sint? Nimirum ergo ipsum Dominum sibi negatum ad epulandum conqueritur, dum eum peccatorem putat: cum enim hœdus est illi genti, id est, cum eum sabbati violatorem et profanatorem legis existimat, jucundari epulis ejus non meruit. Ut quod ait, non unquam dedisti mihi hœdum ut cum amicis meis epularer, tale sit ac si diceret, eum qui mihi hœdus videbatur, nunquam mihi dedisti ad epulandum, eo ipso mihi illum ipsum non concedens, quo mihi hœdus videbatur. Quod autem dicit, Cum amicis meis; aut ex persona principum, cum plebe intelligitur, aut persona populi Hierosolymitani, cum cæteris populis Judæ.

Sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam, &c.] Meretrices sunt gentilium superstitiones, cum quibus substantiam dissipare est, relicto uno connubio verbi Dei, cum turba dæmonum cupiditate turpissima fornicari.

At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt, &c.] Quod dicit, Et omnia mea, tua sunt; non putandum est ita dictum quasi non sint et fratris, ut tanquam in terrena hæreditate patiaris angustias. Quomodo possint esse omnia majoris, si habet ibi etiam junior partem suam? Sic enim a perfectis et perpurgatis ac jam immortalibus filiis habentur omnia, ut sint et omnium singula, et omnia singulorum. Ut enim cupiditas nihil sine angustia, ita nihil cum angustia caritas tenet. Cum ergo beatitatem illam obtinuerimus, nostra erunt ad vivendum superiora, nostra erunt ad convivendum æqualia, nostra erunt ad dominandum inferiora. Si quem autem movet quomodo Patri supplicans Veritas dicat, Et mea omnia tua sunt, et tua mea: cui similimum videtur sonare quod huic filio dicitur, Et

omnia mea tua sunt : sciat unigeniti Filii esse omnia quæ Patris sunt, per hoc quod etiam ipse Deus est, et de Patre natus, Patri est æqualis. Nam et illud quod de Spiritu Sancto loquens ait, Omnia quæ habet Pater, mea sunt : propterea dixit, quia de meo accipiet, et adnuntiabit vobis : de his dixit, quæ ad ipsam Patris pertinent divinitatem, in quibus illi est æqualis omnia quæ habet Pater habendo. Neque enim Spiritus Sanctus de creatura quæ Patri est subjecta et Filio, erat accepturus quod ait, De meo accipiet, sed utique de Patre, de quo procedit Spiritus, de quo natus est Filius. Sive itaque duos filios hos ad utrumque populum, sive, ut quibusdam placet, ad duos quoslibet homines, pœnitentem videlicet et justum, vel qui sibi justus videatur, referre voluerit, congaudeat major frater, quia frater junior mortuus erat et revixit, perierat et inventus est.

LIBER QUINTUS.

LEGE FELIX.

PROCEMIUM.

POSTQUAM murmurantes de peccatorum vel potius pœnitentium receptione, eos qui sibi justi videbantur tribus continuis parabolis, de quibus supra disputatum est, Salvator redarguit, docens salutem resipiscientium Deo quidem et angelis gratissimam, sed invidis hominibus esse gravissimam : quartam mox quintamque de eleemosyna danda et parsimonia sequenda subjungens, pia justaque discretione manifestat eos qui bona terrena disperserint dederintque

pauperibus, ab illis in æterna tabernacula recipiendos. Illos autem qui in his soli luxuriari desiderant, in inferno sepeliendos, et nec stillam aquæ permodicam, quæ perennes tormentorum ardores vel ad momentum refrigerare queant, esse nacturos. Quia videlicet et ordo prædicandi aptissimus est, ut post pœnitentiam eleemosyna, id est, opus misericordiæ suggeratur. Ille enim juste a Deo pœnitens ut sui misereatur impetrat, qui proximi indigentis quantum valet ipse misereri non tardat. At qui avertit aurem suam ne audiat pauperem, oratio ejus erit execrabilis. Unde et Joannes Baptista cum turbis suaderet, ne merito suæ sterilitatis in ignem mitterentur, dignos pœnitentiæ fructus esse faciendos, mox consilium salutis suæ quærentibus adjunxit, atque ait: Qui habet duas tunicas, det non habenti, et qui habet escas similiter faciat. Et iidem Pharisei ac Scribæ, non minus avaritiæ quam superbiæ peste languentes, sicut pœnitentibus veniam, sic et egentibus pecuniam dare negabant. Verum ille qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, nunc ad eos, nunc eis audientibus ad discipulos suos verba faciendo consuetæ pietatis dona benignus impendere non cessat. Sed veniamus ad textum.

IN CAP. XVI.

CAP. LXIV. *Dicebat autem et ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, &c.*] In villico hoc quem Dominus ejiciebat de villicatu, et laudavit eum quod in futurum sibi prospexerit, non omnia debemus ad imitandum sumere. Non enim aut Domino nostro facienda est in aliquo fraus, ut de ipsa fraude eleemosynas faciamus, aut eos a quibus recipi volumus

in tabernacula æterna, tanquam debitores Dei et Domini nostri fas est intelligi, cum justi et sancti significantur hoc loco, qui eos introducant in tabernacula æterna, qui necessitatibus suis terrena bona communicaverint. De quibus etiam dicit, quod si quis alicui eorum calicem aquæ frigidæ dederit tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam. Sed etiam e contrario dicuntur istæ similitudines, ut intelligamus si laudari potuit ille a Domino cui fraudem faciebat, quanto amplius placeant Domino Deo, qui secundum ejus præceptum illa opera faciunt. Sicut etiam de judice iniquitatis qui interpellabatur a vidua, comparisonem duxit ad judicem Deum, cui nulla ex parte judex iniquus conferendus est. Villici sane vocabulo discimus eos qui pecunias habent, non jam dominos suæ, sed alienæ potius rei dispensatores esse putandos. Qui si juxta hujus servi exemplum sedulo finiendæ villicationis ac rationis reddendæ tempus præviderint, facile terrenorum omnium delectatione simul et dilectione nudati, plus sibi de amicis conquirendis in futuro, quam divitiis in præsentia colligendis prospicere curabunt. Qui multa secum anxius pertractando, quid faciam? inquit. Fodere non valeo, mendicare erubesco. Ablata quippe villicatione fodere non valemus, quia finita hac vita, in qua tantum licet operari, nequaquam ultra bonæ conversationis fructum, ligone devotæ compunctionis licet inquirere. Mendicare, confusionis est. Illo scilicet pessimo genere mendicandi, quo virgines illæ fatuæ mendicasse referuntur, quæ ingruente tempore nuptiarum oleo virtutum deficiente, sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur. Et de quo Salomon ait: Propter frigus piger arare noluit; mendicabit ergo æstate, et non dabitur ei.

Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo, Quantum debes domino meo? &c.] Cadus Græca amphora est, continens urnas tres. Corus vero modios triginta complectitur. Quod autem de centum cadis olei quinquaginta scribi fecit a debitore, et de centum coris tritici octoginta, ad nihil aliud valere arbitror, nisi ut ea quæ similiter in sacerdotes atque in levitas Judæus quisque operatur, in Christi ecclesia abundet justitia ejus super Scribarum et Pharisæorum, ut cum illi decimas darent, isti dimidias dent, sicut non de fructibus, sed de ipsis bonis suis fecit Zacchæus. Aut certe duplicet decimas, ut duas decimas dando, superet impendia Judæorum. Nisi forte quis simpliciter accipiendum putet, quod omnis qui indigentiam cujuslibet pauperis sanctorum, vel ex dimidia, vel certe ex quinta parte, quantum viginti vel quinquaginta ad centum sunt, adleviaverit, certa suæ misericordiæ sit mercede donandus.

Et laudavit dominus villicum iniquitatis, &c.] Audiant sapientes hujus seculi, ut stultam sapientiam deserere, et sapientem Dei stultitiam discere queant, quanti eorum sapientiam divina æquitas aestimaverit, quos non vere prudentes, sed in generatione sua prudentes, esse commemorat: juxta hoc quod alibi dicitur, Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes. Necnon et amatores æternæ vitæ filios lucis appellando, non aliud eos qui sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt, quam filios arguit esse tenebrarum. Filii autem lucis et filii hujus seculi vocantur, quomodo filii regni et filii perditionis. Cujus enim quisque agit opera, ejus cognominatur et filius.

Et ego vobis dico, Facite vobis amicos de mammona

iniquitatis, &c.] Mammonam iniquitatis ob hoc appellat istam pecuniam quam possidemus ad tempus, quia mammona divitiæ interpretantur. Nec sunt istæ divitiæ nisi iniquis, qui in eis constituunt spem atque copiam beatitudinis suæ. A justis vero cum hæc possidentur, est quidem ista pecunia, sed non sunt illis divitiæ, nisi cœlestes et spirituales. Quibus indigentiam suam spiritualiter supplentes, exclusa egestate miseris, beatitudinis copia ditabuntur. Si autem hi qui præbent eleemosynam, de iniquo mammona faciunt sibi amicos a quibus in æterna tabernacula recipiantur, quanto magis hi qui spirituales largiuntur epulas, qui dant conservis cibaria in tempore suo, certissima debent spe summæ retributionis erigi?

Qui fidelis est in minimo, et in majore fidelis est, &c.] Sunt qui viscera pietatis, et opera misericordiæ quæ proximis debentur ignorantes, merito se tamen castitatis, vigiliarum, longæ orationis, plenæ fidei, jejuniorum, cæterarumque virtutum quæ Dei dilectio gignere solet, veraciter fideles existimant, sed ipso judice attestante, qui fidelis est in minimo, id est, in pecunia cum paupere participanda, et in majore fidelis est, illo videlicet actu, quo specialiter adhærere Creatori, et unus cum eo spiritus effici desiderat. At qui temporalia quæ possidet recte dispensare dissimulat, æternorum sibi gloriam de qua tumet, evacuat. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Et sicut idem dicit, Qui habuerit substantiam mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?

Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, &c.] De iniquo mammona, quod divitias malorum signifi-

cet, supra explanatum est. Quarum mentionem Salvator faciens alibi dicit, quia fallacia divitiarum suffocat verbum. Veras autem divitias, vel ipsa æternæ vitæ gaudia, de quibus scriptum est, Quæ divitiæ hæreditatis ejus in sanctis, vel virtutum spiritualium, quibus ad vitam pervenitur, copiam significat. De quibus dicit Esaias, Divitiæ salutis, sapientia et scientia. Timor Domini, ipse thesaurus ejus.

Et si in alieno fideles non fuistis, &c.] Alienæ sunt a nobis hujus seculi facultates, id est, extra naturam sitæ. Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possimus. Nostra autem possessio, regnum cælorum. Nostra vita, Christus est. Nostræ opes sunt spiritualium operum fructus. De quibus Salomon ait: Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ ejus. Arguit ergo Phariseos fraudis et avaritiæ, qui quoniam in facultatibus suis fideles non fuerunt, communia Conditoris bona privatim habere malentes, nec Christum accipere meruerunt, quem publicanus ille, cujus paulo ante memini, Zaccheus, ut acquirere posset, dimidiam partem bonorum suorum obtulit.

CAP. LXV. *Nemo servus potest duobus dominis servire.*] Quia non valet simul transitoria et æterna diligere. Si enim æternitatem diligimus, cuncta temporalia in usu, non in affectu possidemus.

Aut enim unum odiet, et alterum diliget, &c.] Hæc verba diligenter consideranda sunt. Nam qui sint duo domini, consequenter exponit, dicens:

Non potestis Deo servire et mammonæ.] Audiat hoc avarus, audiat qui censetur vocabulo Christiano, non posse simul mammonæ, hoc est, divitiis Christoque servire. Et tamen non dixit, qui habet divitias, sed qui servit divitiis. Qui enim divitiarum servus est,

divitias custodit ut servus. Qui autem servitutis excussit jugum, distribuit eas ut dominus. Sed qui servit mammonæ, illi utique servit, qui rebus istis terrenis merito suæ perversitatis præpositus, princeps hujus seculi a Domino dicitur. Ergo aut unum odiet, et alterum diliget, ut fieri debet. Odiet scilicet diabolum, diliget Deum. Aut uni adhærebit, et alterum contemnet. Adhærebit scilicet diabolo, cum quasi ejus præmia temporalia sectatur. Contemnet autem Deum, non dixit odiet: sed sicut solent minas ejus postponere cupiditatibus suis, qui de bonitate ejus ad impunitatem sibi blandiuntur. Quibus per Salomonem dicitur: Fili, ne adjicias peccatum super peccatum, et dicas, Miseratio Dei magna est.

Audiebant autem omnia hæc Pharisei, &c.] Monebat quidem Dominus Scribas et Phariseos, qui non superbe sapere, non de sua justitia præsumere, sed et peccatores publicanosque recipere pœnitentes, et sua quæ forte inciderent eleemosynis peccata redimere: sed illi præceptorem misericordiæ, humilitatis, et parsimoniæ, duas maxime deridebant ob causas: quia scilicet vel minus utilia, neque unquam facienda quasi noxius imperaret, vel certe utilia, sed a se jam facta superfluous ingereret.

Et ait illis: Vos estis qui justificatis vos coram hominibus, &c.] Justificant se coram hominibus, qui peccatores quidem quasi infirmos desperatosque contemnunt: se autem ipsos quasi perfectos in omnibus cunctæque fragilitatis expertes eleemosynarum remedio opus habere non credunt. Sed hæc noxiî tumoris altitudo quam sit juste damnanda, videt ille qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.

Lex et prophetæ usque ad Joannem, &c.] Disputan-

tem contra philargyriam Salvatorem Pharisei deridebant, quasi contraria legi prophetisque præciperet, ubi multi et ditissimi fuisse, et tamen Deo placuisse legerentur: sed et ipse Moyses populum quem regebat si legem sequeretur, omnibus quæ terra gignit bonis abundaturum: si autem negligeret, peste, fame, inopia, cunctisque malis prædiceret esse feriendum. Quibus ille occurrens, ostendit inter legem et evangelium, sicut promissionum, ita et præceptorum non minimam debere esse distantiam, et majora quidem propter regnum cælorum, minora vero propter regnum terrarum imperari ab eodem uno Deo qui cælum fecit et terram. Ibi namque dictum est, Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis. Hic vero beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Ideoque recte cum diceret regnum Dei evangelizari, addidit, Et omnis in illud vim facit. Magna enim vis, et violentia grandis est, nos terra genitos cælorum sedem quærere, possidere velle per virtutem quod non potuimus tenere per naturam, nec solum terrena contemnere, sed et linguas deridentium nos talia contemnentes. Hoc enim subdidit, cum de spernendis divitiis locutus a Phariseis esset derisus.

Facilius est autem cælum et terram præterire, quam de lege unum apicem cadere.] Ne putarent in eo quod dixit, Lex et prophetæ usque ad Joannem, legis vel prophetarum ab eo destructionem prædicari, manifeste protestatur, facilius maxima mundi elementa quam minima legis dicta transire. Et revera, præterit enim figura hujus mundi. Et alibi: Cælos autem novos, et terram novam, et promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitat. De longe autem ne unius quidem literæ summitas, hoc

est, nec minima quæque et quæ levia vel superstiosa videntur, a sacramentis spiritualibus vacant, quin omnia recapitulentur in evangelio. Et tamen lex et prophetæ usque ad Joannem, quia non potuit ultra venturum prophetari quod Joannis præconio jam venisse clarebat.

Omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, mæchatur, &c.] Quod de lege in perpetuum non violanda prædixerat, uno exempli gratia de illa sumpto testimonio confirmat, ut ex hoc uno discerent, etiam in cæteris eum non ad solvenda, sed ad implenda legis decreta venisse: cujus expositionem testimonii, siqui plenius videre desiderat, non nostra, sed majorum monumenta scrutetur. Beatissimi etenim patres, Augustinus in libro de Sermone Domini in monte, primo; Hieronymus et Ambrosius in commentariis evangelistarum Matthæi et Lucæ; sed et alii quam plurimi in suis quisque opusculis de illo satis superque dixerunt.

CAP. LXVI. *Homo quidam erat dives, et induebatur purpura et bysso, &c.*] Purpuram regii habitus esse colorem, marinis e conchyliis tinctam, nemo fere qui dubitet. Nam conchyliis ferro circumcisa lacrymas purpurei coloris, quibus lana tingatur, emittunt. Byssum vero, genus est quoddam lini, nimium candidi et mollissimi, quod Græci *πάπαιον* vocant. Admonuerat ergo Dominus supra, facere amicos de mammona iniquitatis, qui cum ab hac vita defecerimus, recipiant nos in æterna tabernacula: quod audientes Pharisæi deridebant. Verum ille quæ præposuerat exemplis adstruens, ostendit ideo divitem purpuratum irremediabiliter apud inferos tortum, quia pauperem Lazarum, a quo in vitæ tabernacula recipi posset, amicum sibi facere neglexerat. Nonnulli autem putant, præcepta veteris

testamenti districtiora esse quam novi, sed hi nimirum improvida consideratione falluntur. In illo enim non tenacia, sed rapina multatur, ibi res injuste sublata restitutione quadrupli punitur: hic autem dives iste non abstulisse aliena reprehenditur, sed propria non dedisse: nec dicitur quod ut quempiam oppressit, sed quia in acceptis rebus se extulit. Hinc ergo, hinc summopere colligendum est, quæ pœna multandus sit, qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur, qui propria non largitur. Et sunt nonnulli qui cultum subtilium pretiosarumque vestium, non putant esse peccatum: quod si videlicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives qui torquetur apud inferos, bysso et purpura indutus fuisset. Nemo quippe vestimenta præcipua, nisi ad inanem gloriam quærit, videlicet ut honorabilior cæteris esse videatur: quam culpam possumus melius etiam ex diverso colligere, quia si abjectio vilis indumenti virtus non esset, evangelista vigilanter de Joanne non diceret, *Erat indutus pilis camelorum.* Sed notandum nobis magnopere est, in ore Veritatis de superbo divite, et de humili paupere, quantus sit ordo narrationis. Ecce enim dicitur: *Homo quidam erat dives; et protinus subjungitur,*

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus.] Certe in populo plus solent nomina divitum, quam pauperum sciri. Quid est ergo quod Dominus de paupere et divite verbum faciens, nomen pauperis dicit, et nomen divitis non dicit: nisi quod Deus humiles novit atque approbat, et superbos ignorat? Unde et quibusdam de miraculorum virtute superbientibus, in fine dicturus est: *Nescio vos unde sitis: discedite a me, omnes operarii iniquitatis.* At contra Moysi dicitur, *Novi te ex nomine tuo.* Ait ergo

de divite, Homo quidam: ait de paupere, Egenus nomine Lazarus: ac si aperte dicat, Pauperem humilem scio, superbum divitem nescio. Illum cognitum per approbationem habeo, hunc per iudicium reprobationis ignoro.

Qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus, &c.] Plenus ulceribus mendicus Lazarus ante januas divitis jacet. Qua de re una, Dominus duo judicia explevit. Habuisset enim fortasse aliquam excusationem dives, si Lazarus pauper et ulcerosus ante ejus januam non jacuisset, si remotus fuisset, si ejus inopia non esset oculis importuna. Rursus, si longe esset dives ab oculis ulcerosi pauperis, minorem tollerasset tentationem pauper in animo. Sed dum egenum et ulceratum ante januam divitis et deliciis affluentis posuit, in una eademque re, et ex visione pauperis non miserenti diviti cumulum damnationis intulit, et rursum ex visione divitis, tentatum quotidie pauperem probavit. Cui certe poterat ad pœnam sufficere paupertas, etiam si sanus fuisset. Rursum suffecisset ægritudo, etiam si subsidium adesset. Sed ut probaretur amplius pauper, simul hunc et paupertas et ægritudo tabefecit, atque insuper videbat procedentem divitem obsequentibus cuneis fulciri, et se in infirmitate et inopia a nullo visitari. Nam quia nemo ei ad visitandum aderat, testantur canes, qui licenter vulnera lingebant. Ex una ergo re, omnipotens Deus duo judicia exhibuit, dum Lazarum pauperem ante januam divitis jacere permisit, ut et dives impius damnationis sibi augeter ultionem, et tentatus pauper cresceret ad remunerationem.

Factum est autem ut moreretur mendicus, &c.] Sinus Abraham, requies est beatorum pauperum, quorum est regnum cœlorum, quo post hanc vitam recipiunt.

tur. Sepultura inferni, pœnarum profunditas, quæ superbos et immisericordes post hanc vitam vorat.

Elevans autem oculos suos cum esset in tormentis videbat Abraham a longe, &c.] O quanta est subtilitas judiciorum Dei! o quam districte agitur bonorum actuum malorumque retributio! Certe superius dictum est, quia in hac vita Lazarus cadentes micas de mensa divitis quærebat, et nemo illi dabat: nunc de supplicio divitis dicitur, quia de extremo digiti Lazari destillari aquam in os suum concupiscit. Qui ergo mensæ suæ vel minima dare voluit, in inferno positus, usque ad minima quærenda pervenit. Sed notandum valde est, quid sit quod dives in igne positus, linguam suam refrigerari petit. Mos quippe est sacri eloquii, ut aliquando aliud dicat, sed ex eodem dicto aliud innuat. Superius autem hunc superbum divitem Dominus non loquacitati vacantem dixerat, sed superflue convivantem. Neque hunc de loquacitate narravit, sed cum elatione et tenacia, de edacitate peccasse. Sed quia abundare in conviviis loquacitas solet, is qui hic male convivatus dicitur, apud inferos gravius in lingua ardere perhibetur. Sed cum gravi valde pavore pensandum est hoc quod sequitur:

Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, &c.] Ecce enim dum dicitur, Recepisti bona in vita tua, indicatur et dives iste boni aliquid habuisse, ex quo in hac vita bona reciperet. Rursumque dum de Lazaro dicitur, quia recepit mala, profecto monstratur et Lazarum habuisse malum aliquod, quod purgaretur. Sed mala Lazari purgavit ignis inopiæ, et bona divitis remuneravit felicitas transeuntis vitæ.

Et in his omnibus inter vos et nos chaos magnum firmatum est, &c.] Qua in re valde quærendum est

quomodo dicatur, Hi qui volunt ad vos transire non possint. Quod enim hi qui in inferno sunt, ad beatorum sortem transire cupiunt, dubium non est. Qui vero jam in beatitudinis sortem suscepti sunt, quo pacto dicitur quia transire ad eos qui in inferno cruciantur, volunt? Sed sicut transire reprobi ad electos cupiunt, id est a suppliciorum suorum afflictione migrare, ita ad afflictos atque in tormentis positos transire justorum est, mente ire per misericordiam, eosque velle liberare. Sed qui volunt de beatorum sede ad afflictos atque in tormentis positos transire non possunt, quia justorum animæ quamvis in suæ naturæ bonitate misericordiam habeant, jam tunc Auctoris sui justitiæ conjunctæ, tanta rectitudine constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione moveantur. Sed postquam ardenti diviti de se spes tollitur, ejus animus ad propinquos quos reliquerat recurrit, quia reproborum mentem pœna sua quandoque inutiliter erudit ad caritatem, ut jam tunc etiam suos spiritualiter diligant qui hic dum peccata diligenter, nec se amabant. Unde nunc sequitur:

Et ait, Rogo te ergo, pater, ut mittas eum in domum patris mei, &c.] Qua in re notandum est ardenti diviti quanta ad supplicium cumulantur. Ad pœnam namque suam, ei et cognitio servatur et memoria. Cognoscit enim Lazarum, quem dispexit, fratrum quoque suorum meminit, quos reliquit. Perfecta quippe ei ultio de paupere non esset, si hunc in retributione non cognosceret. Et perfecta pœna in igne non esset, si non hoc quod ipse patitur etiam suis timeret. Ut ergo peccatores amplius in supplicio puniantur, et eorum vident gloriam quos contempserunt, et de illorum etiam pœna torquentur quos inutiliter amaverunt. Credendum vero est quod ante retributionem extremi judicii, injusti in

reque quosdam justos conspiciunt, ut eos videntes in gaudio, non solum de suo supplicio, sed etiam de illorum bono crucientur. Justi vero in tormentis semper intuentur injustos, ut hinc eorum gaudium crescat, quia malum conspiciunt quod misericorditer evaserunt, tantoque majores ereptori sui gratias referant, quanto evidentius vident in aliis quid ipsi perpeti, si essent neglecti, potuerunt. Quia qui Creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur quod videre non possint.

Et ait illi Abraham, Habent Moysen et prophetas ; audiant illos.] Sed qui verba Dei despexerat, hæc audire non posse suos sequaces, æstimabat. Unde et respondit dives :

Non, pater Abraham ; sed si quis ex mortuis, &c.] Cui mox veraci sententia dicitur :

Si Moysen et prophetas non audiunt, &c.] Quia nimirum qui verba legis despiciunt, Redemptoris præcepta qui ex mortuis surrexit, quanto subtiliora sunt, tanto hæc difficilior implebunt. Et nimirum constat, quia cujus implere dicta renuunt, ei proculdubio credere recusant. Quem vero juxta allegoriam, dives iste qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide, nisi Judaicum populum significat ? qui cultum vitæ exterius habuit, qui acceptæ legis deliciis ad nitorem usus est, non ad utilitatem. Quem autem Lazarus ulceribus plenus, nisi gentilem populum figuraliter exprimit ? qui dum conversus ad Deum, peccata sua confiteri non erubuit, huic vulnus in cute fuit. In cutis quippe vulnere, virus a visceribus trahitur, et foras erumpit. Quid est ergo peccatorum confessio, nisi quædam vulnerum ruptio ? quia peccati virus salubriter aperitur in confessione, quod pestifere latebat in mente. Sed Lazarus vulneratus cupiebat saturari de micis quæ

cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat, quia gentilem quemque ad cognitionem legis admittere superbus ille populus despiciebat, qui dum doctrinam legis non ad caritatem habuit, sed ad elationem, quasi de acceptis opibus timuit, et quia ei verba defluebant de scientia, quasi micæ cadebant de mensa. At contra jacentis pauperis vulnera lingebant canes. Nonnunquam solent in sacro eloquio per canes prædicatores intelligi. Canum et enim lingua, vulnus dum lingit curat, quia et doctores sancti dum in confessione peccati nostri nos instruunt, quasi vulnus mentis per linguam tangunt. Et quia nos loquendo a peccatis eripiunt, quasi tangendo vulnera ad salutem reducunt. Unde et bene Lazarus adjutus interpretatur, quia ipsi hunc ad ereptionem juvant, qui ejus vulnera per linguæ correptionem curant. Contigit vero ut uterque moreretur: dives qui induebatur purpura et bysso, sepultus in inferno; in sinu vero Abrahæ, Lazarus ab angelis ductus est. Quid Abrahæ sinus, nisi secretam requiem significat patris? de qua Veritas, Multi (inquit) venient ab oriente et occidente, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cælorum. Filii autem regni hujus ejicientur in tenebras exteriores. Qui enim purpura indutus dicitur, recte filius regni vocatur. Qui de longinquo ad videndum Lazarum oculos levat, quia dum per damnationis suæ supplicia infideles in imo sunt, fideles quosque ante diem extremi judicii, super se in requie attendunt, quorum post gaudia contemplari nullatenus possunt. Longe vero est quod conspiciunt, quia illuc per meritum non attingunt. In lingua autem amplius ardere ostenditur, cum dicit: Mitte Lazarum, ut intinguat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Infidelis populus verba

legis in ore tenuit, quæ opere servare contempsit. Ibi ergo amplius ardebit, ubi se ostendit scire quod facere noluit. Ab extremo digiti se tangi desiderat, quia æternis suppliciis datus optat operatione justorum vel ultima participari. Cui respondetur, quod in hac vita bona receperit, quia omne suum gaudium, felicitatem transitoriam putavit. Habere hic etenim possunt et justī bona, nec tamen hæc in recompensatione recipere, quia dum meliora, id est æterna appetunt, eorum iudicio quælibet bona adfuerint, cum sanctis desideriis æstuant, bona minime videntur. Inter hæc vero notandum est quod ei dicitur, Memento, fili. Ecce enim Abraham filium vocat, quem tamen a tormento non liberat, quoniam hujus infidelis populi præcedentes patres fideles, quia multos a sua fide deviasse considerant, eos nulla compassione a tormentis eripiunt, quos tamen per carnem filios recognoscunt. In tormentis autem dives positus, quinque fratres habere se perhibet, quia superbus idem Judaicus populus, qui ex magna jam parte damnatus est, sequaces suos, quos super terram reliquit, quinque sensibus corporis deditos novit. Quinario ergo numero fratres quos reliquerat exprimit, quia eos ad spiritualem intelligentiam non adsurgere, in inferno positus gemit. Petit ut ad eos Lazarus mittatur, cui quod Moysen et prophetas habeant, dicitur. Sed ait, quod non credunt, nisi quis ex mortuis resurrexerit. Cui protinus respondetur: Si Moysen et prophetas non audiunt, neque si quis a mortuis resurrexerit credent ei. Certe de Moyse Veritas dicit, Si crederetis Moysi, crederetis utique et mihi: de me enim ille scripsit. Impletur ergo quod per Abrahæ responsionem dicitur. Ex mortuis enim Dominus resurrexit, sed Judaicus populus quia Moysi credere noluit, ei etiam qui resurrexit ex

mortuis, credere contempsit: cumque Moysi verba spiritualiter intelligere renuit, ad eum de quo Moyses locutus fuerat, non pervenit.

IN CAPUT XVII.

CAP. LXVII. *Et ad discipulos suos ait, Impossibile est ut non veniant scandala, &c.*] Dicit et apostolus: Oportet autem et hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Impossibile est ergo in hoc mundo erroribus ærumnisque plenissimo, scandala sæpissime non venire: sed væ illi, qui quod impossibile est non venire, suo vitio facit ut per se veniat. Ubi quamvis generali sententia vel aliquis falsus frater, vel ipse Judas qui proditioni animum præparabat, intelligi queat: tamen juxta consequentiam sermonis hic locus ad superiora respicit, ubi Dominus de eleemosyna danda locutus a Phariseis irridetur. Qui enim recta loquentem vituperat, scandalum profecto, id est offendiculum et ruinam, auditoribus præbet infirmis, maxime si et Pharisæis legis videatur habere scientiam. Quem increpans apostolus ait: Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est.

Utilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum ejus, &c.] Secundum morem provinciæ loquitur, quo majorum criminum ista apud veteres Judæos pœna fuerit, ut in profundum ligato saxo demergerentur. Et revera utilius est, innoxium pœna quamvis atrocissima, temporariam tamen vitam finire corpoream, quam fratri nocentem, mortem animæ mereri perpetuam. Recte autem qui scandalizari potest, pusillus appellatur. Qui enim magnus est, quodcunque viderit, quodcunque passus fuerit,

non declinat a fide. Qui autem pusillus est, animo et parvus, occasiones quærit quomodo scandalizetur. Propterea denique oportet nos maxime iis consulere qui parvi sunt in fide, ne occasione nostri offendantur et recedant a fide, ac decendant a salute. Notandum sane, quod in nostro bono opere aliquando cavendum est scandalum proximi, aliquando vero pro nihilo contemnendum. In quantum enim sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur scandalum nasci, quam veritas relinquatur.

Attendite vobis, Si peccaverit frater tuus, increpa illum, &c.] Tale quid et in Deuteronomio legimus: Ne oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. Quo igitur ordine scandala declinare et vae perpetuum vitare possimus, insinuat. Si nos videlicet ipsos, ne quem lædamus, attendimus. Si peccantem, zelo justitiæ, corripiamus. Si ex corde pœnitenti, misericordiæ pietatisque viscera pandimus. Ubi caute intuendum est, quia non passim peccanti dimittere, sed pœnitentiam agenti dimittere jubemur, et primo quidem peccantem misericorditer increpare, ut sit cui postmodum habeamus juste dimittere. Qui ergo fratrem videns peccare tacuerit, non minus Domini præcepti transgressor est, quam is qui eidem pœnitenti veniam dare noluerit. Quia qui dixit, si pœnituerit dimitte: præmisit, si peccaverit increpa. Itaque venia fratri post increpationem largienda est, sed illi utique qui se pœnitendo ab errore convertit, ne vel difficilis venia, vel remissa sit indulgentia.

Et si septies in die peccaverit in te, &c.] Septenario numero non veniæ dandæ terminus ponitur, sed vel omnia peccata dimittenda, vel semper pœnitenti

dimittendum præcipitur. Solet enim sæpe per septem, cujuscunque rei aut temporis universitas indicari. Unde quod in Psalmo canitur, Septies in die laudem dixi tibi, nil est aliud quam semper laus ejus in ore meo. Nam et alibi Petro interroganti quoties peccanti in se fratri dimittat, an usque septies, respondit Dominus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies, id est, quadringentis nonaginta vicibus. Ut toties peccanti fratri dimitteret in die, quoties ille peccare non posset. Peccanti igitur in te fratri si pœnitentiam egerit, dimittendi habes potestatem, immo necessitatem, ut et tibi pœnitenti ac veniam flagitanti Pater qui est in cœlis ignoscat. At si increpatus converti et pœnitentiam agere neglexerit, quid super hoc Veritatis sententia decernat intueri. Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum, et cætera usque quo ait: Si autem et ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Et merito, quia sub nomine fidelis, egit opera infidelium. Aliter sane veniam fratri petenti, aliter inimico persequenti dare præcipimur. Huic videlicet, ut accepta remissione peccati, quo nos insontes nocuit, socia nobis caritate communicet: illi vero, ut cum nobis malum vult, et si potest facit, nos semper bonum velimus, faciamusque quod possimus: neque enim David eundem veniæ modum persecutoribus suis pœnitentiæ remedio privatis, quamvis misericorditer eos lugens, præstare potuit, quem fratribus, salubri compunctione castigatis, Joseph benevole cognoscendus exhibuit.

CAP. LXVIII. *Et dixerunt apostoli Domino, Adauge nobis fidem.*] Dixerat supra Dominus: Qui fidelis est in minimo, et in majore fidelis est. Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis

dabit vobis? Et ideo apostoli qui in alieno ac minimo, hoc est, in terrenorum contemptu jam fuere fideles, in suo sibi ac majore fidem postulant augeri. Nemo enim repente fit summus, sed in bona conversatione a minimis quisque inchoat, ut ad magna perveniat. Alia namque sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Quam magnopere quærentes aiunt Domino, Adauge nobis fidem.

Dixit autem Dominus, Si haberetis fidem sicut granum sinapis, &c.] Fidem perfectam grano sinapis comparat, quæ sit videlicet et ad faciem humilis, et in pectore fervens, vilis quidem passim contuentibus, nullarumque virium apparens, sed pressuris attrita quid perfectionis intus gerat ostendens. Sed et hoc notandum, quia granum sinapis ad purgationem capitis saluberrime prodest. Nam si optime tritum, et cribellatum tepidæ pingui mulsæ admisceas, et hoc jejunos contra solem calidum vel in balneo gargarizes, omnem humorem noxium etiam si crassior fuerit de capite purgat, et imminentium quoque imbecillitatum facit pericula vitari. Sic profecto fides tentationum pistillo probata, ab omni levium cogitationum superficie cribro discretionis castigata, et perfectæ dilectionis melle dulcorata, omnes de corde, quod est interioris nostri hominis caput, vitiorum sentinas non solum ad præsens exhaurit, sed et in futurum ne recolligi valeant præcavet. Arbor autem morus eradicanda et in mare transplantanda, vel simpliciter posita potest intelligi, quia videlicet consummatæ fidei indicium sit verbo elementis imperare, ut quod de uno specialiter dictum est, hoc generaliter de omnibus sentiendum credatur. Denique alibi Dominus arefacta verbo ficulnea discipulis mirantibus ait: Si habueritis fidem et non hæsitaveritis, non solum de ficulnea

facietis, sed et si monti huic dixeritis, Tolle et jacta te in mare, fiet. Vel certe per morum, cujus colore sanguineo fructus et virgulta rubent, unde et a Latinis rubus appellatur, evangelium crucis exprimitur, quæ per fidem apostolorum de gente Judæorum, in qua velut in stirpe generis tenebatur, verbis prædicationis eradicata, et in mare gentium translata est atque plantata. Cui sententiæ subjunctæ quoque parabolæ quæ de verbi ministris agit, sensus astipulatur. Juvat et illud, quod folia mori serpenti superjecta necem inferunt, quia verbum crucis ut cuncta salutaria confert, cuncta noxia tollit.

Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem ?] Hæc parabola docet ut fides quo virtutibus foris excellentior, eo in ipsa conscientia fiat intus humilior. Servus quippe arans aut pascens, quilibet ecclesiæ doctor intelligitur. De quo Dominus ait: Nemo mittens manum suam in aratrum, et aspiciens retro, aptus est regno Dei. Et alteri sese amare testanti tertio respondit, Pasce oves meas.

Qui regresso de agro dicet illi statim, Transi, recumbe, &c.] Servus de agro regreditur cum intermisso ad tempus opere prædicandi ad conscientiam doctor recurrit, atque a publico locutionis ad curiam cordis rediens, sua secum secretus acta vel dicta retractat. Cui non statim Dominus, Transi, recumbe, dicit, id est, transi de hac vita mortali, et in æternæ vitæ beata sede refovere. Hæc enim postea diciturus, interim post pastum atque agriculturam domi sui jubet parare quod cœnet, hoc est laborem apertæ locutionis, humilitatem quoque propriæ considerationis exhibere. Talis namque conscientiæ templum Dominus dignatur ingredi, tali cœna libentissime pasci desiderat. Ecce enim ego, inquit, ad januam et pulso; si quis surrexerit et aperuerit mihi,

intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum.

Et præcinge te et ministra mihi donec manducem et bibam.] Præcingi est, mentem humiliatam ab omnibus fluitantium cogitationum finibus, quibus operum gressus impediri solet, constringere. Nam qui vestimenta præcingit, hoc agit utique, ne incedens involvatur ad lapsum. Ministrare vero Deo est, minimum se per omnia et absque gratiæ ejus auxilio nihil virium habentem profiteri. Minister enim a minori statu, id est, subjectione, sicut et magister a majori vocabulum sumpsit. Ministrat ergo Conditori, qui ejus naturam considerans, ejus judicia pertimescens, de suis se virtutibus humiliat.

Et post hæc tu manducabis, et bibes.] Postquam (inquit) ipse tuæ prædicationis opere delectatus, tuæque compunctionis epulis fuero refectus, tunc demum tu transies et recumbes, æternisque meæ sapientiæ dapibus in æternum reficieris.

Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ sibi imperaverat? &c.] Si homo (inquit) ab homine servo non uniforme sed multiplex ministerium exigit, nec tamen ei gratiam habet, quanto magis vos, qui sine me nihil potestis facere, non temporum longitudine laborum merita pensare debetis, sed amore et famulatu spontaneo novis semper studiis augere priora? Itaque dicite, servi inutiles sumus. Servi quidem, quia pretio empti estis. Inutiles vero, quia Dominus bonorum vestrorum non indiget. Si autem inutilis est qui fecit omnia, quid de illo dicendum est, qui explere quæ præcepta sunt vel infirmitate non potuit, vel quod pejus est, superbia despexit? Aliter. Servi inutiles sumus, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad super-

venturam gloriam quæ revelabitur in nobis, et alibi : Qui coronat me in miseratione et misericordia. Non ait in meritis et operibus tuis, quia cujus misericordia prævenimur ut humiliter Deo serviamus, ejus munere coronamur, ut sublimiter cum illo regnemus.

Quod debuimus facere, fecimus.] Revera debuimus, quia qui non venit ministrari, sed ministrare, debitores sibi nos fecit, ne nostris videlicet operibus confidentes, sed de ejus semper examine paventes, cum propheta dicamus, Quid retribuamus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Qui ut fidem se grano sinapis similandam, humilem scilicet et ferventem habuisse monstraret, præmisit dicens: Credidi propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis. Ut quam suis se viribus minime credidisset ostenderet, in ecstasi locutus adjunxit: Omnis homo mendax, ut inutilem se servum etiam calice pretiosæ mortis accepto significaret, exclamavit, O Domine, ego servus tuus, ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ, disrupisti vincula mea. Non ait ipse disrupi, ipse mihi salvando sufficio, sed tu disrupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Hæc est igitur in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus quæ præcepta sunt impletis imperfectos esse se noverint, et quamdiu peregrinantur, a Domino semper inesse sibi mala quæ defleant, semper meminerint deesse bona ad quæ gratia ejus juvante proficiant.

CAP. LXIX. *Et factum est, &c. occurrerunt ei decem viri leprosi.*] Leprosi, non absurde intelligi possunt, qui scientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim vel abscondunt imperitiam suam, sed pro summa peritia proferunt in lucem, et jactantiam sermonis ostentant. Nulla porro falsa

doctrina est, quæ non aliqua vera intermisceat. Vera ergo falsis inordinate permixta, in una disputatione vel narratione hominis, tanquam in unius corporis colore apparentia, significant lepram veris falsisque colorum locis humana corpora variantem, atque maculantem. Hi autem tam vitandi sunt ecclesiæ, ut, si fieri potest, longius remoti, magno clamore Christum interpellent. Unde et apte subjungitur:

Qui steterunt a longe, et levaverunt vocem, dicentes, Jesu præceptor, miserere nostri.] Et bene ut salventur Jesum præceptorem nominant. Quia enim in ejus verbis se errasse significant, hunc salvandi humiliter præceptorem vocant, cumque ad cognitionem præceptoris redeunt, mox ad formam salutis recurrunt. Nam sequitur:

Quos ut vidit, dixit, Ite, ostendite vos sacerdotibus, &c.] Nullum Dominus eorum quibus hæc corporalia beneficia præstitit, invenitur misisse ad sacerdotes nisi leprosos, quia videlicet sacerdotium Judæorum figura erat futuri sacerdotii regalis, quod est in ecclesia, quo consecrantur omnes pertinentes ad corpus Christi summi et veri principis sacerdotum. Et quisquis vel hæretica pravitate, vel superstitione gentili, vel Judaica perfidia, vel etiam schismate fraterno, quasi vario colore per Domini gratiam caruerit, necesse est ad ecclesiam veniat, coloremque fidei verum quem acceperit ostendat. Cætera vero vitia, tanquam valetudinis et quasi membrorum animæ atque sensuum, per seipsum interius in conscientia et intellectu Dominus sanat et corrigit. Denique et Paulus, voce Domini audita: Quid me persequeris? et, Ego sum Jesus quem tu persequeris: ad Ananiam tamen missus est, ut illo sacerdotio quid in ecclesia constitutum est, sacramentum doctrinæ fidei perciperet, et verus approbaretur color:

non quia non potest per seipsum Dominus omnia facere, (nam quis alius hæc facit etiam in ecclesia?) sed ut ipsa societas congregatorum fidelium approbando in invicem atque communicando vere fidei doctrinam, in omnibus quæ dicuntur verbis vel signantur sacramentis, tanquam unam speciem veri coloris obducatur. Cornelius etiam, cum et eleemosynæ ejus acceptæ et preces ejus auditæ illi ab angelo nuntientur, propter doctrinæ tamen sacramentorumque unitatem ad Petrum jubetur mittere, tanquam illi et suis diceretur, ite ostendite vos sacerdotibus: nam et cum irent, mundati sunt. Jam enim ad eos venerat Petrus, sed tamen ipsi, nondum accepto baptismatis sacramento, nondum spiritualiter ad sacerdotes pervenerant, et tamen infusione Spiritus Sancti, et admiratione linguarum, eorum mundatio declarata est.

Unus autem ex illis, &c.] Unus iste qui magnificans Deum regressus est, unius ecclesiæ devotam Christo humilitatem significat. Qui bene cadens ante pedes Domini gratias egit. Ille enim vere Deo gratias agit, qui repressis præsumptionis suæ cogitationibus, quam in semetipso infirmus sit, humiliter videt, qui nihil sibi virtutis tribuit; qui bona quæ agit, esse de misericordia Conditoris agnoscit. Unde et recte subjungitur:

Et hic erat Samaritanus.] Samaritanus quippe interpretatur custos. Quo nomine ille populus aptissime significatur, qui gratias agendo ei a quo accepit, tribuit omne quod accepit, quodam modo cantans illud de Psalmo, Fortitudinem meam ad te custodiam, quia tu, Deus, susceptor meus es, Deus meus, misericordia ejus præveniet me. Cadit autem in faciem, quia ex malis quæ se perpetrasse meminit, erubescit. Ibi enim cadit homo, ubi confunditur.

Unde et Paulus quasi quibusdam in facie jacentibus dicebat: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? At contra de ascensore equi, id est, de eo qui in hujus mundi gloria elatus est, dicitur: Ut cadet ascensor ejus retro. Rursumque de persecutoribus Domini scriptum est: Abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. Quid est hoc quod electi in faciem et reprobī retrorsum cadunt, nisi quod omnis qui post se cadit, ibi proculdubio cadit ubi non videt: qui vero ante se ceciderit, ibi cecidit ubi videt? Iniqui ergo quia in invisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur, quia ibi corruunt ubi quid eos tunc sequatur, modo videre non possunt. Justi vero quia istis visibilibus semetipsos sponte dejiciunt, ut in invisibilibus erigantur, quasi in faciem cadunt, quia timore compuncti videntes humiliantur.

Respondens autem Jesus dixit, Nonne decem muniti sunt? &c.] Unum si addatur ad novem, quædam effigies unitatis impletur. Quo fit tanta completio ut ultra non progrediatur numerus, nisi rursus ad unum redeatur, ut hæc per infinitatem numeri regula custodiatur. Novem itaque indigent uno, ut quædam unitatis forma coagulentur, et decem sint. Unum autem non eis indiget, ut custodiat unitatem. Quamobrem ut unus ille qui gratias egit, unicæ ecclesiæ significatione approbatus atque laudatus est, ita illi novem qui gratias non egerunt, reprobi effecti, a consortio unitatis exclusi sunt. Ideoque tales in novenario numero tanquam imperfecti remanebunt. Et merito eos Salvator quasi ignotos, ubi sunt inquirīt: scire enim Dei, eligere; nescire, reprobare est.

Non est inventus qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.] Secundum corpus quidem facile

est videre, posse hominem non habere lepram, et tamen animi esse non boni: secundum significationem autem hujus miraculi, conturbat considerationem, quomodo mundus dici possit ingratus. Sed jam facile est etiam illud videre, fieri posse ut quisque in ecclesiæ societate doctrinam integram veramque assequatur, et omnia secundum Catholicæ regulam disserat, distinguat a Creatore creaturam, eoque manifestetur varietate mendaciorum tanquam lepra caruisse, et tamen ingratus sit Deo et Domino mundatori suo, quia elatus superbia, gratiarum agendarum pia humilitate non sternitur, similisque efficitur eis, de quibus dicit Apostolus: Qui cum cognovissent Deum, non ut Deum magnificaverunt, aut gratias egerunt. Quod enim dicit eos Deum cognovisse, ostendit quidem a lepra fuisse mundatos, sed tamen statim accusat ingratos.

Et ait illi, Surge, vade, quia fides tua te salvum fecit.] Qui devotus ante Dominum cecidit, surgere et ire præcipitur, quia qui infirmitatem suam subtiliter cognoscens humiliter jacet, per divini verbi consolationem surgere ad fortia opera, et crescentibus quotidie meritis ad perfectiora passim proficere jubetur. Si autem fides salvum fecit eum, quem ad agendas Salvatori et emundatori suo gratias inclinavit, ergo perfidia perdidit eos qui de acceptis beneficiis Deo gloriam dare neglexerunt. Quapropter et hæc lectio superiori ea ratione conjungitur, quod ibi fidem per humilitatem augeri debere parabola data decernitur, hic autem manifestius ipsis rebus ostenditur, non fidei tantum agnitam rationem, sed executam fidei operationem esse, quæ salvum faciat credentem, detque gloriam Patri qui est in cœlis.

CAP. LXX. *Interrogatus autem a Phariseis quando venit regnum Dei, &c.*] Interrogant de tempore regni

Dei, quia, sicut infra Lucas aperuit, existimabant quod veniente Hierosolymam Domino confestim regnum Dei manifestaretur, ita ut et ipsi apostoli, hac opinione ducti, post resurrectionem ejus interrogantes eum aierent: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? et alibi Cleopas: Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel. Non venit autem regnum Dei cum observatione.

Neque dicent, Ecce hic.] Quia quando veniat, neque ab angelis neque ab hominibus potest observari, sicut tempus dominicæ incarnationis certissimis et prophetarum vaticiniis præfixum, et angelorum est manifestatum præconiis, adeo ut conceptus, natus, et baptizatus, prædicans, et jam moriens et resurgens, atque ad cœlos rediens, comitantibus indesinenter vel angelorum vel hominum vel certe miraculorum sit declaratus indiciis.

Ecce enim regnum Dei intra vos est.] Regnum Dei seipsum dicit, intra illos positum, hoc est in cordibus eorum ubi credidere regnantem. Unde scriptum est, Prope est verbum in ore tuo et in corde tuo: hoc est autem verbum fidei quod prædicamus.

Et ait ad discipulos, Venient dies quando desideretis videre unum diem Filii hominis, et non videbitis.] Hoc est regnum Dei quod venturum speramus, diem videlicet Christi videre. Et bene unum diem, quia in illa beatitudinis gloria de qua propheta suspirans aiebat, Quia melior est dies una in atriis tuis super millia, tenebrarum interruptio nulla est, nulla saltem memoria miseræ vel doloris, quæ prima abierunt, lucem perpetuæ pacis obnubilat. Hujus ergo diei bonum est desiderare præsentiam, nec tamen magnitudine desiderii nobis omnia fingere quasi instet dies Domini. Unde et apte Dominus ventura prænuntiando subjunxit:

Et dicent vobis, Ecce hic, ecce illic, nolite ire, neque festinemini.] Quamvis hæc sententia non solum ad tempus, sed etiam ad personam possit intelligi. Et ad tempus quidem, quia exitere nonnulli qui curricula computantes ætatum, certum se consummationis seculi annum, diem, et horam dicerent invenisse, contra auctoritatem Domini dicentis, Non est vestrum nosse tempora vel momenta. Ad personam vero, quia multi contra ecclesiam venere, multi venturi sunt hæretici qui se Christos asseverent, quorum primus Simon Magus, extremus autem ille major cæteris est Antichristus. Si qui ergo dixerint, Ecce hic, ecce illic, id est in hac vel illa persona vel hora venire vel venturum esse regnum Dei, non sunt sequendi, qui altiora se quærere, et infanda dicere non timent.

Nam sicut fulgur coruscans de sub cælo, &c.] Hoc est quod Psalmus ait: Deus manifestus veniet, Deus noster, et non silebit: quia videlicet secundus Salvatoris adventus non in humilitate ut prius, sed in gloria sit et majestate futurus. Et pulchre ait, Coruscans de sub cælo: quia discrimen sub cælo, hoc est in aeris medio geretur, teste apostolo, qui ait, Simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino in aera. Si autem Dominus in judicio sicut fulgur apparebit; nullus tunc in sua mente latere permittitur, quia ipso Judicis fulgore penetratur. Non ejus ergo venturi tempus aut locus potest a mortalibus observari, qui fulguris instar omnibus coruscus videlicet et repentinus adveniet. Potest autem hæc Domini responsio et de illo ejus adventu quo quotidie venit in ecclesia, non incongruenter accipi: regnum quippe Dei intra nos est, quia qui quandoque Judex venturus est omnium, nunc etiam præsens in corde fidelium regnat. In tantum vero

sæpe turbaverunt ecclesiam hæretici, dicendo in suo singuli dogmate manere fidem Christi, ut fideles quique temporum illorum desiderent Dominum vel uno die si fieri posset redire ad terras, et per semetipsum quomodo se habeat fidei veritas intimare. Et non videbitis, inquit, quia non opus est hoc corporali visione Dominum redhibere, quod semel disperso per universum mundum evangelii sui fulgore spiritualiter exhibuit, et contra omnes apocryphorum venias, indivisibili caritatis suæ luce firmavit.

Primum autem oportet illum multa pati et reprobari a generatione hac.] Loquens multa Dominus de adventus sui gloria, terrorem quoque passionis paucis inserere curavit, ut cum morientem cernerent quem glorificandum audierant, dolorem passionis spe promissæ clarificationis mitigarent, simulque se ipsi pararent, si gloriam regni diligerent, mortis non horrere periculum. Generationem autem non tantum Judæorum, verum omnium reproborum appellat, a quibus etiam nunc Filius hominis in corpore suo, hoc est in ecclesia multa patitur, et reprobatur. Nam quamvis caput hujus corporis quod videlicet nos sumus, jam sese super omnia liberum exerit, reproborum tamen vulnera adhuc per suum quod deorsum retinet corpus, sentit.

Et sicut factum est in diebus Noe, &c.] Subitum adventus sui diem plurimis adfirmat exemplis. Nam quem fulguri cito omnia transvolanti comparaverat, eundem diebus Noe vel Loth, quando repentinus mortalibus supervenit interitus, æquiparat.

Edebant et bibebant, uxores ducebant, &c.] Non hic, juxta vāsānum Marcionis, et Manichæi, et Tatiani principis Encratitarum dogma, conjugia vel alimenta damnantur, cum in his successionis, in illis naturæ sint posita subsidia; sed juxta quod apostolus ait,

Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, immoderatus potius licitorum usus arguitur. Neque enim quia his se totos dedendo Dei judicia contemnebant, aqua vel igne perierunt.

Usque in diem qua intravit Noe in arcam, &c.] Noe arcam ædificat, cum Dominus ecclesiam de viris fidelibus, quasi lignis levigatis adunando construit. Quam perfecte consummatam ingreditur, cum hanc in die judicii præsentia suæ visionis æternus habitator illustrat. Sed cum arca ædificatur, iniqui luxuriantur: cum vero intratur, intereunt: quia qui sanctis hic certantibus insultant, eis illic coronatis æterna damnatione plectentur.

Similiter sicut factum est in diebus Loth, edebant et bibebant, &c.] Prætermisso Dominus illo maximo et infando Sodomorum scelere, sola ea quæ levia vel nulla putari poterant delicta commemorat, ut intelligas illicita quali pœna feriantur, si licita, et ea sine quibus hæc vita non ducitur, immoderatus acta, igne et sulphure puniuntur. Merito ergo beatus Augustinus visis noxiæ consuetudinis illecebris, ac justo dolore commotus, exclamat: Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata inhorrescimus, usitata vero pro quibus abluendis Filii Dei sanguis effusus est, quamvis tam magna sint ut omnino claudi contra se faciant regnum Dei, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur. Atque utinam, o Domine, non omnia quæ non potuerimus prohibere, faciamus.

Qua die autem exit Loth a Sodomis, pluit ignem et sulphur, &c.] Hactenus Loth in Sodomis, id est, electorum populus inter reprobos ut advena moratur, et ipse aspectu et auditu justus, et juxta interpretationem nominis Loth, eorum flagitia quantum valet declinans. Exeunte autem Loth, Sodoma peribit.

Quia in consummatione seculi, exhibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum et mittent eos in caminum ignis. Ubi notandum, quod ignis et sulphur quæ de cœlo pluisse commemorat, non ipsam perennis supplicii flammam, sed subitaneum diei illius significant adventum. Neque enim ignis ille perpetuus superveniens impios puniet, sed ipsi potius a conspectu Judicis ejeti, in ignem mittentur æternum : quamvis et eidem igni sulphur non dubitemus inesse, testante Joanne, qui, utrumque ignem et subitæ scilicet correptionis et sempiternæ concremationis describens, ait : Et descendit ignis a Deo de cœlo, et devoravit eos ; et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia et pseudo-prophetæ cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.

Secundum hæc erit qua die Filius hominis revelabitur.] Pulchre revelabitur, quia qui interim non apparens omnia videt, tunc apparens omnia judicabit. Apparebit autem judicaturus eo maxime tempore, quo cunctos judiciorum ejus oblitos, huic seculo conspexerit esse mancipatos. Quia licet mundi terminus olim præfinito sit venturus in tempore, frigente tamen circa finem caritate multorum, tanta crebescet humani generis iniquitas, ut merito debeat cum ipso quem inhabitat orbe deleri. Nam et nunc quidem innumeros adeo comessationi et ebrietati, emptioni et venditioni, cæterisque mundi rebus inhærere videmus, ut palam districti Judicis iram eos provocare non lateat, sed tamen quod sine gravi mœrore sapiens quisque saltem cogitare non valet, pejora jamjamque superventura formidamus. Quod enim de una quondam peccatrice gente delenda dictum est, Necdum completa sunt peccata Amorrhæorum, de tota pro-

culdubio pravorum massa damnanda constat esse sentiendum.

In illa hora qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa.] Hactenus de eo quod regnum Dei, id est Christus non cum observatione, sed insperatus adveniat, nunc a qualibus idem adventus expectari debeat, ostenditur. In tecto ergo est, qui excedens carnalia, tanquam in aura libera spiritualiter vivit. Vasa ejus in domo, concupiscentiæ sunt carnales, quas nimis amaverat, sed superna petens in hoc mundo reliquerat, quas imminente judicio necesse est nullatenus repetat. Illam enim horam, non eam qua Judex venit, sed qua venturus est dicit, non qua ignis Sodomam descendit, sed qua Loth exire cogitur, vel potius ipse dissimulans ab angelis apprehensus extrahitur. Neque enim veniente et apparente jam Judice quisquam in hunc mundum ut aliquid inde rapiat poterit descendere velle. Sed hæc hora hodieque agitur, cum venturum Judicem sollicitis præstolamur excubiis, quando veniat incerti. De qua Joannes ait, Filioli, novissima hora est.

Et qui in agro, similiter non redeat retro.] Qui operatur in ecclesia, et sicut Paulus et Apollo plantat et rigat, non respiciat spem secularem cui renuntiavit.

Memores estote uxoris Loth.] Uxor Loth significat eos qui in tribulatione retro respiciunt et se ab spe divinæ promissionis avertunt. Et ideo statua salis facta est, ut admonendo homines ne hoc faciant, tanquam condiant cor eorum ne sint fatui.

Quicumque quæsierit animam suam salvam facere, perdet illam.] Duobus modis hæc sententia recte potest intelligi, sed ad unum omnino finem uterque intellectus refertur, ut videlicet adversa pro Christo

pati, immo ipsam mortem non timeamus obire. Qui enim minante mortem persecutore, si non negaverit Christum, magis eligit ad tempus salvare animam suam negando, æternæ hanc proculdubio perditioni præparat. Item qui salutem animæ suæ quærit æternam, temporaliter eam inter persecutorum manus perdere, hoc est in mortem dare non dubitat. Utrique autem sensui congruit apte quod sequitur:

Et quicumque perdiderit illam, vivificabit eam.] Id est, qui hic perdiderit, illic vivificabit, qui propter Christum morti tradiderit, tota die æstimans eam ut ovem occisionis, exurgente tunc et adjuvante Christo, liberam eam inveniet propter nomen Christi.

Dico vobis, illa nocte erunt duo in lecto uno.] Dixerat supra Dominus, eum qui in agro sit, retro redire non debere, quod ne de iis tantum qui aperte de agro redituri, hoc est palam Dominum negaturi sunt, dictum esse putares; pergit ostendere nonnullos, qui cum faciem in anteriora tenere videantur, animo tamen ac mente retro respiciant. In illa ergo nocte dixit, in illa tribulatione tam tenebrosa ut in errorem inducantur si fieri potest etiam electi, duo erunt in lecto, illi videlicet qui otium et quietem eligunt, neque negotiis secularibus neque negotiis ecclesiasticis occupati, quæ illorum quies lecti nomine significata est.

Unus assumetur, et alter relinquetur.] Non quasi de duobus hominibus dictum est, sed de duobus generibus affectionum. Qui enim propter Deum continentię studuerit, ut sine sollicitudine vivens cogitet quæ Dei sunt, assumetur a Deo: qui vero vel humanæ laudis amore, vel alia qualibet vitiorum corruptione statum monasticæ vitæ quo imbutus est læserit: hic ubi relinquendus sit, Hieremiæ Lamentationes insinuant, qui otiosæ cujuslibet et peccatricis

animæ sub Judææ specie lapsum describens, ait :
Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus.

Duæ erunt molentes in unum.] Molentes appellat eos, qui in plebibus constituti reguntur a doctioribus, agentes ea quæ sunt hujus seculi, quos et fœminarum nomine significavit, quia consiliis ut dixi peritorum regi eis expedit. Et molentes dixit, propter temporalium negotiorum orbem atque circuitum. Quas tamen in unum molentes dixit, in quantum de ipsis rebus et negotiis suis præbent usibus ecclesiæ. Unaquæque enim hujus mundi actio mola est, quæ dum multas curas congerit, humanas mentes quasi per gyrum vertit, atque ex se velut farinas projicit, quia inquieto cordi semper minutissimas cogitationes gignit.

Una assumetur, et altera relinquetur.] Assumetur ea pars quæ connubia propter amorem tantum generis exercuerit, terrenamque substantiam ob acquirenda cœlestia dispensaverit, relinquetur autem quæ conjugis ob illecebras carnis servierit, terrena vero siqua ecclesiæ vel pauperibus obtulerit, ideo fecerit, ut quasi redempto Domino his amplius abundet.

Duo in agro, unus assumetur, et alter relinquetur.] Sicut supra in lecto uno, et molentes in unum posuit, sic et hic in agro uno reor intelligendum. Significat autem eos qui operantur ecclesiæ ministerio, tanquam in agro Dei, cui suus agricola dicebat, Dei agricultura estis. Assumetur autem ille, qui non adulterans verbum Dei, sed sicut ex Deo coram Deo in Christo locutus fuerit. Qui vero Christum adnuntiaverit non caste, sed ex occasione, relinquetur ab eo. Nec puto alia genera esse hominum quibus constat ecclesia, quam ista tria habentia binas differentias propter assumptionem et relictionem, quamvis in singulis multæ studiorum voluntatumque diversitates

ad concordiam tamen unitatemque concurrentes possint inveniri. Unde et Jezechiel propheta tres liberatos vidit, Noe, Daniel, et Job; in quibus videlicet tribus, prædicatores, continentes, atque conjugati signati sunt. Nam Noe arcam in undis rexit, atque ideo figuram rectorum tenuit. Daniel et in aula regia abstinentiæ deditus fuit, et idcirco vitam continentium signavit. Job vero in conjugio positus et curam domus propriæ exercens placuit, per quem digne bonorum conjugum ordo figuratur.

Respondentes dicunt illi, Ubi, Domine? &c.] Duo Salvator interrogatus, ubi scilicet boni assumendi, et ubi sint mali relinquendi, unum dixit, aliud subintelligendum reliquit. Sanctos enim secum futuros asseverando, reprobos nimirum a sua visione secernendos, et ideo non alibi quam cum diabolo damnandos insinuat. Ubicumque ergo fuerit Dominus corpore, illo congregabuntur electi, qui ejus passionem humilitatemque imitando, tanquam de ejus carne saturantur, quorum per resurrectionem renovabitur ut aquilæ juvenus. Concinit etiam studiis eorum qui gloriam supernæ majestatis tota mente contemplari sitiunt, quod aquila cæteras aves volatu transgrediens, in ipsum solis radium oculos gaudet infigere. Congruit et illud, quod ætiten lapidem veniens resistentem suis nidis solet adferre, ne forte serpens accedere vel pullos aut ova sua tangere præsumat. Quia videlicet omnis sapiens, ut actus cogitatusque suos ab antiqui serpentis valeat irruptione defendere, illum necesse est lapidem qui præcisus de monte sine manibus diaboli regnum stravit, hoc est fidem dilectionemque Christi, suo semper in pectore servet.

IN CAP. XVIII.

CAP. LXXI. *Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare et non deficere.*] Dicit et apostolus, Semper gaudete, sine intermissione orate. Quis autem potest ita semper orare, et sine defectu vel intermissione precibus insistere, ut nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergo dicendum est, eum semper orare et non deficere, qui canonicis horis quotidie juxta ritum ecclesiasticæ traditionis psalmodiis precibusque consuetis Dominum laudare et rogare non desistit, et hoc esse quod Psalmista dicebat, Benedicam Dominum in omni tempore; semper laus ejus in ore meo. Aut certe omnia quæ justus secundum Deum gerit et dicit, ad orationem esse reputanda. Quia enim justus sine intermissione, quæ justa sunt, agit; per hoc sine intermissione justus orabit, nec unquam ab oratione cessabit, nisi justus esse desistat.

Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, &c.] Parabolas Dominus aut secundum similitudinem aliquam ponit, sicut de homine qui habebat duos filios, majorem in agro sibi propinquum, minorem autem in longinquo luxuriantem: aut ex ipsa dissimilitudine aliquid probat, veluti est illud: Quod si fœnum agri, quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei? Itaque illud superius genus, his verbis adjungi potest: Sicut illud, ita et illud. Hoc autem posterius, his verbis: Si illud, quanto magis illud? Aut si illud, quanto minus illud? Sed alicubi obscure, alicubi aperte ista ponuntur. Hic ergo iniquus judex non ex similitudine sed ex dissimilitudine adhibitus est. Non enim ullo modo ille injustus judex

personam Dei allegorice sustinet, sed tamen quantum Deus, qui bonus et justus est, curet deprecantes se, hinc conjici Dominus voluit, quod nec injustus homo eos qui illum assiduus precibus tundunt, vel propter tædium devitandum potest contemnere. Nam hoc est quod ait, Ne veniens sugillet me. Ipsa vero vidua potest habere similitudinem ecclesiæ, quod desolata videtur donec veniat Dominus, qui tamen in secreto etiam nunc curam ejus gerit.

Ait autem Dominus, Audite quid judex iniquitatis dicit, &c.] Si quem movet, cur electi Dei se vindicari deprecentur, quod etiam in Apocalypsi Joannis de martyribus dicitur, cum apertissime moneamur, ut pro nostris inimicis et persecutoribus oremus, intelligendum est, eam vindictam esse justorum, ut omnes mali pereant. Pereunt autem duobus modis, aut conversatione ad justitiam, aut amissa per supplicium potestate, qua nunc adversus bonos, quamdiu hoc ipsum bonis expedit, vel temporaliter aliquid valent. Quem finem justi cum venire desiderant, quamvis pro inimicis suis orent, tamen non absurde vindictam desiderare dicuntur.

Verumtamen Filius hominis veniens, putas inveniet fidem in terra?] Quamvis Omnipotens Conditor semper electos suos ad se clamantes sit vindicare paratus, in die tamen judicii quod trementi est corde retinendum, cum idem Conditor in forma Filii hominis apparuerit, tanta erit raritas electorum, ut non tam ob clamorem fidelium injuste damnatorum, quam ob eorum torporem juste damnatorum, totius jam mundi sit acceleranda ruina. Quod autem Dominus quasi dubitative dicit, Putas inveniet fidem? non dubitat, sed arguit. Verbo quippe dubitationis increpatur infidelitas, non opinatur divinitas. Nam et nos aliquando de rebus quas certas habemus, in-

crepative verbum dubitationis ponimus, cum corde non dubitemus. Velut si indigneris servo tuo et dicas: Contemnis me, considera forsitan, dominus tuus sum. Et apostolus ad quosdam contemptores suos: Puto autem (inquit) et ego Spiritum Dei habeo. Qui dicit puto, dubitare videtur. Sed ille increpabat, non dubitabat. Ita ergo et Dominus scit quidem omnia per quem facta sunt omnia, et tamen dubitando increpat infidelium corda.

CAP. LXXII. *Dixit autem et ad quosdam qui in se confidebant tanquam justi, &c.*] Quia parabolam Dominus qua semper orare et non deficere docebat, ita conclusit ut diceret, veniente Iudice, difficile fidem in terra reperiendam, ne quis sibi forte de supervacua fide cognitione vel etiam confessione blandiretur, mox altera juncta parabola diligentius ostendit a Deo, fidei non verba examinanda, sed opera: inter quæ nimirum opera, maxime regnat humilitas. Unde et supra, cum fidem grano sinapis minuto quidem, sed ex contritione flagranti compararet, quasi exponens subjunxit: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus. Cui contra superbi, cum nequaquam omnia, sed modicum quid eorum quæ præcepta sunt, faciant, non solum mox de sua justitia præsumunt, sed et infirmos quosque despiciunt, atque ideo quasi fide vacui cum oraverint, non exaudiuntur.

Duo homines ascenderunt in templum ut orarent, &c.] Publicanus humiliter orans ad illa præfatæ viduæ, hoc est ecclesiæ, membra pertinet, de quibus supra dicitur: Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se? Phariseus autem merita jactans, ad ea de quibus terribilis in conclusione sententia subditur: Verumtamen Filius hominis veniens, putas inveniet fidem in terra?

Pharisæus stans, hæc apud se orabat, &c.] Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut a semetipsis habere se aestimant, aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant, aut certe cum jactant se habere quod non habent, aut, despectis cæteris, singulariter videri appetunt habere quod habent. Qua Pharisæus istæ jactantiæ peste laborasse deprehenditur, qui idcirco de templo absque justificatione descendit, quia bonorum operum merita sibi quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit.

Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo.] Jezechiel propheta de ostensis sibi cæli animalibus scribit: Et totum corpus plenum oculis, in circuitu ipsorum quatuor. Corpora quippe animalium idcirco plena oculis describuntur, quia sanctorum actio ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter providens, mala solerter cavens. Sed nos sæpe dum aliis rebus intendimus, fit ut alia negligamus. Et ubi negligimus, ibi proculdubio oculum non habemus. Nam ecce Pharisæus ad exhibenda abstinentiam, ad impendendam misericordiam, ad referendas Deo gratias oculum habuerat, sed ad humilitatis custodiam non habebat. Et quid prodest quod contra hostium insidias pæne tota civitas caute custoditur, si unum foramen apertum relinquitur, unde ab hostibus intretur?

Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad cælum levare, &c.] Quantum veniæ fiduciam digne pœnitentibus præbet, quod publicanus qui reatum suæ nequitiae perfecte cognovit, flevit, confessus est, et si injustus ad templum venit, justificatus a templo rediit. Typice autem Pharisæus Judæorum est populus, qui ex justificationibus legis extollit merita sua. Publicanus vero gentilis est, qui longe a Deo

positus confitetur peccata sua. Quorum unus superbiendo recessit humiliatus, alter lamentando appropinquare meruit exaltatus.

Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, &c.] Et de utroque populo præfato, et de omni superbo vel humili recte potest intelligi, sicut et illud quod alibi legimus: Ante ruinam exaltatur cor, et ante gloriam humiliatur. Quapropter et de verbis elati Pharisei quibus humiliari meruit, possumus ex diverso formam humilitatis qua sublimemur, adsumere: ut sicut ille consideratis et pejorum vitiis et suis virtutibus est elatus ad ruinam, ita nos non nostra solum pigritia, sed et meliorum virtutibus inspectis, humiliemur ad gloriam, quatenus unusquisque nostrum hæc apud se supplex ac summissus obsecret: Deus omnipotens, miserere supplici tuo, quia non sum sicut innumeri servi tui, contemptu seculi sublimes, justitiæ merito gloriosi, castitatis laude angelici, vel etiam multi illorum qui post flagitia publica pœnitendo tibi meruerunt esse devoti: qui etiam si quid boni tua gratia largiente fecero, quo fine hoc faciam, quave a te distictione pensetur, ignoro.

CAP. LXXIII. *Afferebant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret, &c.]* Et hæc humilitatis magisterio lectio plena micat, quæ videlicet innocentes ac simplices ad Domini gratiam pertingere posse demonstrat: increpabant autem offerentes discipuli, non quia nollent infantibus Salvatoris et manu et voce benedici, sed quod necdum habentes plenissimam fidem, putarent eum in similitudinem hominum offerentium importunitate lassari.

Jesus autem convocans illos dixit: Sinite pueros venire ad me, &c.] Significanter dixit talium, non istorum, ut ostenderet non ætatem regnare, sed mores, et his qui similem haberent innocentiam et

simplicitatem, præmium repromitti. Apostolo quoque in eandem sententiam congruente: Fratres, nolite pueri fieri sensibus, sed malitia parvuli estote. Sensu autem, ut perfecti sitis.

Amen dico vobis, quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, &c.] Sicut puer non perseverat in iracundia, non læsus meminit, non videns pulchram mulierem delectatur, non aliud cogitat, aliud loquitur: sic et vos, nisi talem habueritis innocentiam et animi puritatem, regnum cœlorum non poteritis intrare. Aliter. Regnum Dei, id est doctrinam evangelii, sicut puer accipere jubemur, quia puer in discendo neque contradicit doctoribus, neque rationes et verba componit adversum eos resistens, sed fideliter suscipit quod docetur, et cum metu obtemperat, et quiescit.

CAP. LXXIV. *Et interrogavit eum quidam princeps, dicens, Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?*] Audierat credo iste princeps a Domino, tantum eos qui puerorum velint esse similes regnum Dei intraturos; atque ideo tractatus certioris sollicitus poscit sibi non parabolatim sed palam, quibus operum meritis vitam æternam consequatur, exponi.

Dixit autem ei Jesus, Quid me dicis bonum? &c.] Quia magistrum vocaverat bonum, et non Deum, vel Dei Filium confessus erat, discit quamvis sanctum hominem, comparatione Dei non esse bonum. De quo dicitur: Confitemini Domino quoniam bonus. Solus autem Deus bonus, non Pater solus intelligendus est, sed et Filius qui dicit: Ego sum pastor bonus: sed et Spiritus Sanctus, quia Pater de cœlo dabit Spiritum bonum petentibus se: id est, ipsa una et individua Trinitas, Pater, Filius, et Spiritus Sanctus, solus et unus Deus bonus est. Non igitur

Dominus se bonum negat, sed esse Deum significat. Non se magistrum bonum non esse, sed magistrum absque Deo nullum bonum esse testatur.

Mandata nosti, Non occides, non mæchaberis, &c.] Hæc est puerilis innocentiae castitas, quæ nobis imitanda proponitur, si regnum Dei volumus ingredi. Notandum sane, quia justitia legis suo tempore custodita, non solum bona terræ, sed et vitam confert æternam.

Qui ait, Hæc omnia custodivi a juventute mea, &c.] Non est putandus hic princeps cum legis se mandata custodisse dicebat, esse mentitus, sed simpliciter ut vixerit, esse confessus. Quia si mendacii noxia reus teneretur, nequaquam Marcus evangelista de illo scribens adjiceret: Jesus autem intuitus eum, dilexit eum: et dixit illi, Unum tibi deest: vade, et quæcunque habes vende, et cætera. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata quamvis minora custodiunt, sed nihilominus quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant ostendit.

Omnia quæcunque habes vende, et da pauperibus, &c.] Quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere, sicut Ananias fecit et Sapphira, sed totum vendere: et cum vendiderit, dare omne pauperibus, et sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas divitias Salvatorem sequatur, id est, relictis malis faciat bona. Facilius enim sacculus contemnitur, quam voluntas. Multi divitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator ejus est, et per vestigia illius graditur. Qui enim dicit se in Christo credere, debet quomodo ille ambulavit et ipse ambulare.

His ille auditis contristatus est, quia dives erat valde.] Hæc est sæculi tristitia, quæ mortem opera-

tur. Hæ divitiæ fallaces, quæ spinarum instar sementem suffocavere Dominicam.

Videns autem illum Jesus tristem factum, dixit, Quam difficile qui pecunias habent, &c.] Claret quidem quia qui hic multiplicandis divitiis incumbunt, alterius vitæ gaudia quærere contemnunt: sed inter pecunias habere, et pecunias amare, nonnulla distantia est. Multi enim habentes, non amant: multi non habentes, amant. Item alii et habent et amant, alii nec habere nec amare se divitias seculi gaudent, quorum tutior status est, cum apostolo dicentium, Nobis mundus crucifixus est, et nos mundo. Unde et Salomon non ait, Qui habet, sed qui amat divitias, fructus non capiet ex eis. Et ipse Dominus secundum Marcum, obstupescantibus in verbis hujusce sententiæ discipulis, exponendo subjunxit: Filioli, quam difficile est confidentes in pecuniis regnum Dei introire. Et notandum quod non ait impossibile, sed difficile: hoc est, maximi laboris esse, pecunias habentes, vel in pecuniis confidentes exutis philargyriæ retinaculis, aulam regni cœlestis intrare.

Facilius est enim camelum per foramen acus transire, &c.] Si facilius est, camelum ingentibus membris enormem angustum foramen acus penetrare, quam divitem intrare in regnum Dei, nullus ergo dives intrabit in regnum Dei. Et quomodo vel in Evangelio Matthæus, Zacchæus, et Joseph, vel in veteri testamento, quam plurimi divites Dei intraverunt in regnum? nisi forte quia divitias, vel pro nihilo habere, vel ex toto relinquere Domino inspirante didicerunt. Numquid enim David in regni divitiis confidebat, qui et de semetipso canit, Quoniam unicus et pauper sum ego. Et alios hortatur, Divitiæ si affluent, nolite cor apponere. Credo non

ausus dicere, nolite suscipere. Numquid Abraham Domino substantiam prætulisse credibile est, pro quo unicum ferire non dubitavit hæredem? Altiori autem sensu, facilius est, Christum pati pro dilectoribus seculi, quam dilectores seculi ad Christum posse converti. Cameli enim nomine se intelligi voluit, quia sponte humiliatus, infirmitatis nostræ onera sustulit. In quo enim manifestius intelligitur, quam in ipso, quod scriptum est: Quanto magnus es, humilia te in omnibus? Per acum autem, punctiones significat. Per punctiones, dolores in passione susceptos. Foramen ergo acus dicit, angustias passionis. Qua scissa, nostræ quasi vestimenta naturæ quodammodo resarcire, id est, recuperare dignatus est, quatenus post lapsum melius reformati, gaudeamus ad testimonium apostoli dicentis: Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Et dixerunt qui audiebant, Et quis potest salvus fieri?] Quo pertinet ista responsio, cum incomparabiliter major sit turba pauperum quæ divitibus perditis potuerit salvari, nisi quia intellexerunt omnes qui divitias amant, etiam si adipisci nequeant, in divitum numero deputari?

Ait illis, Quæ impossibilia sunt apud homines, &c.] Non ita accipiendum est, quod cupidi et superbi qui nomine illius divitis significati sunt, in regnum cælorum sint intraturi cum suis cupiditatibus et superbia, sed possibile est Deo ut per verbum (sicut etiam factum esse, et quotidie fieri videmus) a cupiditate temporalium ad caritatem æternorum, et a perniciosa superbia ad humilitatem saluberrimam convertantur.

Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te.] Grandis fiducia. Petrus piscator

erat, dives non fuerat, cibos manu et arte quærebat, et tamen loquitur confidenter, Dimisimus omnia. Et quia non sufficit tantum dimittere, jungit quod perfectum est, Et secuti sumus te. Fecimus quod jussisti, quid igitur nobis dabis præmii?

Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, &c.] Quidam ex occasione hujusce sententiæ, Judaicam mille annorum fabulam post resurrectionem justorum ædificant, quando omnia quæ propter Deum dimisimus, multiplici nobis sint fœnore reddenda, insuper et vita æterna donanda. Nec vident inepti, quod etsi in cæteris digna sit repromissio, in uxoribus tamen juxta alios evangelistas centenis appareat turpitudine. Præsertim cum Dominus et in resurrectione nubendum non esse testetur, et juxta evangelistam Marcum ea quæ dimissa fuerint in hoc tempore, cum persecutionibus accipienda confirmet: quas utique persecutiones, illi chiliastæ sicut et cætera contraria, mille annis suis incommodis abesse dogmatizant. Sensus igitur iste est: Qui propter regnum Dei acquirendum omnes affectus contempserit, omnes seculi delicias luxusque calcaverit, multo plura in præsentī recipiet, quia a fratribus atque consortibus propositi sui qui ei spirituali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet caritatem. Hanc siquidem quam inter parentes, ac filios, atque germanos, conjuges vel propinquos, sive societas copulæ seu consanguinitatis necessitudo conjungit, satis brevem esse constat ac fragilem. Denique interdum etiam honesta causa interveniente divellitur. Soli perpetuæ conjunctionis retinent unitatem, atque indiscrete possident universa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Lege Actus Apostolorum, quia multitudinis

credentium erat cor et anima una, et erant illis omnia communia, nullusque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerunt. De quibus et Paulus ait: Tanquam nihil habentes, et omnia possidentes. Recipietur sane etiam de continentia conjugali multo major suavitas illa quæ eis invicem per commixtionem sexuum præbebatur. Uxorem ante in lasciva passione desiderii possideam, hanc eandem in honore sanctificationis et vera Christi dilectione possideo. Una est mulier, sed centuplum crevit meritum castitatis. Nam quod secundum Marcum dicitur, accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et sorores, et matres, et filios, et agros cum persecutionibus, potest altius accipi. Centenarius quippe numerus de sinistra translatus ad dexteram, licet eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram, nimium tamen quantitatis magnitudine supercrescit, Quia videlicet universi, qui propter regnum Dei temporalia spernunt, etiam in hac vita persecutionibus plenissima ejusdem regni gaudia fide certa degustant, atque in expectatione patriæ cœlestis, omnium pariter electorum sincerissima dilectione fruuntur.

CAP. LXXV. *Tradetur enim gentibus, et inludetur, et flagellabitur, et conspuetur, &c.*] Prævidens Salvator ex passione sua discipulorum animos perturbandos, eis longe ante et ejusdem passionis pœnam, et resurrectionis suæ gloriam prædicit, ut eum morientem, sicut prædictum esset, cernerent, etiam resurrecturum non dubitarent. Prævidens etiam quosdam hæreticos in ecclesia futuros qui Christum dicerent legi prophetisque docuisse contraria, aliumque veteris testamenti atque alium novi Deum esse credendum, ostendit prophetarum præsagia non alio magis quam ad suæ dispensationis quam pro nobis

temporarie suscepit intendisse mysterium, adeo ut consummatio sit prophetiæ, suæ passionis et posterioris gloriæ celebrata perfectio. Necnon et paganorum dementiam, qua ejus crucem derident, aperitissime confutat, quando proximæ suæ passionis et tempus quasi futurorum præscius ostendit, et locum quasi mortis intrepidus adiit.

Et ipsi nihil horum intellexerunt: et erat verbum istud absconditum ab eis, &c.] Legimus in Evangelio secundum Joannem dicente Domino, Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum, respondisse turbam atque dixisse: Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in æternum: et quomodo tu dicis, oportet exaltari Filium hominis? Quid est ergo quod discipuli toties sibi replicatum Dominicæ passionis arcanum intelligere nequeunt, et Judæi ad unum verbum, et tam obscure positum, ut hoc expositione dignum evangelista ducat, Hoc autem dicebat, (inquit,) significans qua morte esset moriturus, mox quia crucis exaltatio significetur intelligunt, nisi quia discipuli cujus vitam maxime videre desiderabant, ejus mortem audire non poterant? Quem non solum hominem innocentem, sed et Deum verum sciebant, hunc nullatenus mori vel posse putabant. Et quia per parabolas eum sæpe loquentem audire consueverant, quoties aliquid de sua passione dicebat, hoc non ita ut sonabat intelligendum, sed amore dictante ad aliud quid allegorice referendum esse credebant. Judæi vero quia in ejus necem conspiraverant, quicquid de sua passione vel cruce loquebatur, intelligebant: hoc enim loquebatur, quod ipsi summopere et fieri optabant, et perficere ire satagebant. Sicque miro et inusitato modo, idem subeundæ crucis sacramentum, quod fidelibus amor abscondit, infidelibus invidia pandit.

CAP. LXXVI. *Factum est autem, cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat secus viam mendicans, &c.*] Cæcus iste per allegoriam genus humanum significat, quod in parente primo a paradisi gaudiis expulsum claritatem supernæ lucis ignorans, damnationis suæ tenebras patitur; sed cum Hiericho appropinquare Jesus dicitur, cæcus illuminatur. Hiericho quippe interpretatur Luna. Luna autem in sacro eloquio pro defectu ponitur carnis, quia dum menstruis momentis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat. Dum igitur Conditor noster appropinquat Hiericho, cæcus ad lumen redit, quia dum Divinitas defectum nostræ carnis suscipit, humanum genus lumen quod amiserat recipit. Qui videlicet cæcus recte et juxta viam sedere et mendicans esse describitur. Ipsa enim Veritas dixit, Ego sum via. Ergo qui æternæ lucis claritatem nescit, cæcus est: sed si jam in Redemptorem credit, juxta viam sedet. Si autem jam credit, sed ut æternam lucem recipiat, rogare dissimulat, atque a precibus cessat, cæcus quidem juxta viam sedet, sed minime mendicat. Si vero et credit et exorat, et juxta viam sedet cæcus et mendicat.

Et clamavit dicens, Jesu, Fili David, miserere mei, &c.] Quid isti designant qui Jesum venientem præcedunt, nisi desideriorum carnalium turbas tumultusque vitiorum, qui priusquam Jesus ad cor nostrum veniat, tentationibus suis cogitationem nostram dissipant, et voces cordis in oratione perturbant? Sæpe namque dum converti ad Deum post perpetrata vitia volumus, dum contra hæc eadem exorare vitia quæ perpetravimus conamur, occurrunt cordi phantasmata peccatorum quæ fecimus, mentis nostræ aciem reverberant, confundunt animum, et vocem nostræ deprecationis premunt. Sed quem

turba increpat ut taceat, magis ac magis clamat, quia quanto graviore tumultu cogitationum carnalium premimur, tanto orationi insistere ardentius debemus.

Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se.] Ecce stat qui ante transibat: quia cum adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Jesum aliquatenus transeuntem sentimus: cum vero orationi vehementer insistimus, stat Jesus et lucem restituit, quia Deus in corde figitur, et lux amissa reparatur.

Et cum appropinquasset interrogavit illum, dicens, Quid tibi vis faciam? &c.] Numquid qui lumen reddere poterat, quid vellet cæcus ignorabat? Sed peti vult hoc quod et nos petere et se concedere prænoscit. Importune namque ad orationem nos admonet, et tamen dicit: Scit namque Pater vester quid opus sit vobis antequam petatis eum. Ad hoc ergo requirit ut petatur: ad hoc requirit, ut cor ad orationem excitet. Unde et cæcus protinus adjungit, Domine, ut videam. Ecce cæcus a Domino non aurum, sed lucem quærit, parvipendit extra lucem aliquid quærere. Quia etsi habere cæcus quodlibet potest, sine luce non potest videre quod habet. Imitemur ergo eum, quem et corpore audivimus et mente salvatum, non falsas divitias, non terrena dona, non fugitivos honores a Domino, sed lucem quæramus; illam lucem videlicet, quam videre cum solis angelis possumus, quam nec initium inchoat, nec finis angustat. Ad quam profecto lucem via fides est. Unde recte et illuminando cæco protinus subjungitur:

Et Jesus dixit illi, Respice, fides tua te salvum fecit, &c.] Videt et sequitur, qui bonum quod intelligit operatur. Videt autem, sed non sequitur, qui bonum quidem intelligit, sed bona operari contemnit. Jesum enim sequitur, qui imitatur. Hinc namque

dicat: Si quis mihi ministrat, me sequatur. Consideremus ergo qua graditur, ut sequi mereamur. Sicque fit ut non solum nostra vita in Deum proficiat, sed hæc ipsa nostra conversio ad laudem Dei et alios accendat, unde illic subditur:

Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo.] Dedit enim plebs laudem Deo, non solum pro impetrato munere lucis, sed et pro merito fidei impetrantis. Dedit laudem Deo, quia et Jesum vidit misericorditer ac potenter lucem restituisse roganti, et obstinatae fidei clamorem quæ juste quæsierit, mox consequi posse cognovit. Unde notandum, quia Dominus in carne apparens, omnia quæ verbis docuit, exemplis firmavit. Qui enim nobis præcepit: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est; et ipse in universis quæ cœpit facere et docere, non suam ab hominibus, sed Patris gloriam quærebat.

IN CAP. XIX.

CAP. LXXVII. *Et ingressus perambulabat Hiericho, et ecce vir nomine Zacchæus, &c.*] Quæ impossibilia sunt apud homines,abilia sunt apud Deum. Ecce enim camelus, deposita gibbi sarcina, perforamen acus transit, hoc est dives et publicanus relicto onere divitiarum, contempto sensu fraudium, angustam portam arctamque viam quæ ad vitam ducit ascendit. Qui mira devotione fidei ad videndum Salvatorem, quod natura minus habuerat, ascensu supplet arboris; atque ideo juste quamvis ipse rogare non audeat, benedictionem Dominicæ susceptionis quam desiderabat accepit. Mystice autem Zacchæus, qui interpretatur justificatus, credentem ex gentibus

populum significat; qui quanto curis secularibus occupatior, tanto flagitiis deprimentibus erat factus humilior. Sed ablutus est, sed sanctificatus, sed justificatus in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri, qui intrantem Hiericho Salvatorem videre quærebat, sed præ turba non poterat; quia gratiæ fidei, quam mundo Salvator attulit, participare cupiebat, sed inolita vitiorum consuetudo, ne ad votum perveniret, obsistebat. Eadem namque turba noxiæ consuetudinis quæ supra cæcum clamantem ne lumen peteret increpabat, etiam suspicientem publicanum, ne Jesum videat, tardat. Sed sicut cæcus turbarum voces magis ac magis clamando devicit, ita pusillus necesse est turbæ nocentis obstaculum altiora petendo transcendat, terrena relinquat, arborem crucis ascendat. Sycomorus namque, quæ est arbor foliis moro similis, sed altitudine præstans, unde et a Latinis celsa nuncupatur, ficus fatua dicitur. Et eadem Dominica crux quæ credentes alit ut ficus, ab incredulis irridetur ut fatua. Nos enim prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Ipsi vero vocatis Judæis atque gentibus Christum Dei virtutem et Dei sapientiam. Quam videlicet arborem pusillus statura Zacchæus, quo exaltari possit, ascendit, dum quilibet humilis et propriæ conscius infirmitatis, confidens in Domino, proclamat: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Ascensa autem sycomoro transeuntem prope Dominum cernit, quia per hanc laudabilem fatuitatem, et si necdum ut est solide, jam tamen raptim et quasi in transitu luci sapientiæ cœlestis intendit.

Et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum.] Perambulans Hiericho Salvator, venit ad locum ubi præcurrens Zacchæus sycomorum conscen-

derat, quia missis per mundum sui verbi præconibus, in quibus ipse nimirum et loquebatur et ibat, venit ad populum nationum, qui passionis ejus fide jam sublimis existens etiam divinitatis ejus ardebat agnita facie beari. Suspiciens vidit illum, quia per gratiam fidei a terrenis cupiditatibus elevatum turbisque infidelibus præeminentem elegit. Videre enim Dei, eligere vel amare est. Unde est illud, Oculi Domini super justos. Nam et nos quæ amamus videre, ab his quæ execramur intuitum festinamus avertere. Vidit ergo Jesus videntem se, quia elegit eligentem se et amavit amantem. Hunc sane ordinem proficiendi, hoc est per fidem Dominicæ incarnationis ad cognitionem divinitatis perveniendi, quasi sycomorum Jesu faciem speculandi doctor egregius ostendit; cum ait, Non enim judicavi scire me aliquid inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum. Itemque aliis exprobrans: Facti estis (inquit) quibus lacte opus sit, non solido cibo. Lac infirma temporariæ dispensationis, solidum cibum ardua perpetuæ majestatis appellans.

Et dicit ad eum, Zacchæe, festinans descende, quia hodie in domo tua, &c.] Manebat aliquando Dominus in domo principis Pharisæorum, hoc est, in Judæorum synagoga docebat: sed quia non baptizatum ante prandium sabbato curantem, publicanos et peccatores recipientem, contra avaritiam disputantem, et cætera digna Deo gerentem, lingua venenata carpebant, pertæsus eorum facinora discessit, et aufugit, dicens: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Hodie autem in domo pusilli Zacchæi oportet illum manere, hoc est novæ lucis gratia coruscante in humili credentium nationum corde quiescere. Quod autem descendere de sycomoro Zacchæus, et sic in domo sua Christo mansionem præparare jubetur,

hoc est, quod apostolus ait: Quia et si cognovimus secundum carnem Christum, sed jam nunc non novimus. Et si enim mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.

Et cum viderent omnes murmurabant, dicentes, &c.] Manifestum est, Judæos semper gentium odisse salutem; scriptum est enim, Sequenti vero sabbato pæne universa civitas convenit audire verbum Domini. Videntes autem turbas Judæi, repleti sunt zelo. Et contradicebant iis quæ a Paulo dicebantur. Et alibi, fideles etiam fratres adversus apostolorum principem disceptabant, dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, et manducasti cum illis?

Stans autem Zacchæus dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, &c.] Aliis calumniantibus hominem peccatorem, ipse Zacchæus stans, id est, in ea quam cœperat fidei veritate persistens, non solum se ex peccatore conversum, sed etiam inter perfectos probat esse conversatum. Dicente enim Domino: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus; quisquis ante conversionem innocenter vixit, omnia conversus potest dare pauperibus. Atqui aliqua fraude sustulit, primo hæc juxta legem reddere, deinde quod sibi remanserit debet dare pauperibus. Ac sic et ipse, quia sibi nil retinet, omnia sua dispergit, dat pauperibus, justitia ejus manet in seculum seculi. Et hæc est sapiens illa stultitia, quam de sycomoro publicanus, quasi fructum vitæ legerat, rapta videlicet reddere, propria relinquere, visibilia contemnere, pro invisibilibus etiam mori desiderare, seipsum abnegare, et ejus qui necdum videatur Domini vestigia sequi concupiscere.

Ait Jesus ad eum, Quia hodie salus domui huic facta est, &c.] Filius Abrahæ dicitur Zacchæus, non quia de

ejus stirpe generatus, sed quia ejus est fidem imitatus. Ut sicut Abraham terram, cognationem, domumque paternam, ob spem futuræ hæreditatis, Domino jubente, deseruit; ita et ille quo thesaurum in cœlis acquireret, bona sua pauperibus partienda relinqueret. Et pulchre dicit, Et ipse; ut non solum eos qui justi perseverant, sed et eos qui ab injustitia resipiscunt, ad filios promissionis pertinere declaret. Aliter. Salus quæ olim Judæorum domum implebat, hodie populo nationum illuxit, eo quod et ipse populus filius sit Abrahæ credendo in eum. De quo dicit apostolus: Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis. Et sicut alibi dicit, Ipse Abraham sit pater circumcisionis, non his tantum qui sunt ex circumcisione, sed et his qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.

Venit enim Filius hominis quærere et salvare quod perierat.] Hoc est quod alibi dicit: Non veni vocare justos, sed peccatores. Pius sane magister, qui murmurantibus turbis sua mysteria non dedignetur exponere, adeo scilicet peccatorum pœnitentiam non esse respuendam, ut ipse Dei Filius ob hanc maxime quærendam sit destinatus ad terras: qui ut pietatis suæ nobis dispensationem inculcet, sæpissime se Filium hominis appellat, commendans sollicite nobis quod factus est benigne pro nobis.

CAP. LXXVIII. *Hæc illis audientibus adjiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Hierusalem, &c.*] Moris est Domino, præmissum sermonem parabolis adfirmare subjectis. Suscepta igitur et commendata pœnitentia publicani divitis, adjiciens parabolam docet sibi pœnitentiam magis peccatorum quam justitiam placere superbiorum, latiusque se in gentibus de ignorantia legis humilibus, quam in Judæis de justitia quæ ex lege est elatis, esse regnaturum. Et

quia discipuli supra audita Domini passione vel resurrectione Hierosolymis implenda, non intelligebant quæ dicebantur, existimantes continuo regnum Dei esse venturum, hanc eorum ignorantiam illuminans ostendit se primo sui regni fidem toto orbe dispersurum, ac sic in fine mundi judicem omnium seculorum regemque venturum.

Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam, &c.] Homo nobis ille est, cui cæcus supra clamabat: Fili David, miserere mei. Et venienti Hierosolymam concinebant, Osanna Filio David, benedictus qui venit in nomine Domini, rex Israel. Longinqua regio, ecclesia est ex gentibus. De qua eidem homini nobili qui loquitur, Ego autem constitutus sum rex ab eo, dicitur a Patre, Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Quæ videlicet hæreditas ac possessio, bifaria ratione regio longinqua vocatur, vel quia a finibus terræ clamat ad Dominum, vel quia longe est a peccatoribus salus. Et cum Deus ubique sit præsens, longe tamen ab eorum sensu qui idola colunt, Deus verus abest. Sed qui erant longe, facti sunt prope in sanguine Christi.

Vocatis autem decem servis suis, dedit illis decem minas.] Denarius numerus ad legem pertinet, propter decalogum. Vocat itaque paterfamilias decem servos, quia eligit discipulos per literam legis imbutos. Dat illis decem minas, quia legis dicta spiritualiter intelligenda revelat. Post passionem quippe resurrectionemque suam, aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas. Mina namque, quam Græci mnan vocant, centum drachmis appenditur. Et omnis Scripturæ sermo, quia vitæ cœlestis perfectionem suggerit, quasi numeri centenarii pondere fulgescit.

Et ait illis, Negotiamini dum venio.] Verba (inquit) legis ac prophetarum mystica interpretatione discussa populis offerte, atque ab eis fidei confessionem morumque probitatem recipite. Juxta quod Psalmista suis auditoribus præcipit, dicens : Sumite psalmum, et date tympanum. Hoc est, laudem prædicationis in cordis intentione percipite, et devotionem operis in carnis castigatione redhibete. Tympanum quippe, est pellis in ligno extenta. Pellis vero in ligno extenta, caro est nostra ad exemplum Dominicæ crucis afflicta.

Cives autem ejus oderant illum : et miserunt legationem post illum, &c.] Cives, impios Judæos dicit; de quibus alibi protestatur : nunc autem et viderunt, et oderunt, et me et Patrem meum. Qui non solum præsentem usque ad mortem crucis oderant, sed etiam post resurrectionem ejus miserunt persecutionem apostolis, et prædicationem regni cœlestis spreverunt.

Et factum est ut rediret, accepto regno.] Significat tempus, quando in manifestissima et eminentissima claritate venturus est, qui eis humilis apparuit cum diceret, Regnum meum non est de hoc mundo.

Et jussit vocari servos quibus dedit pecuniam ; ut sciret, &c.] Ut sciret, inquit, non quod eum quid lateat, cui verissime dictum est, Domine, tu omnia scis : sed sciret dicit, scire omnes faceret. Tunc enim omnium opera et cogitationes palam omnibus ostenduntur. Quomodo in Deuteronomio : Tentat (inquit) vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum : hoc est, sciri faciat. Nemo sane arbitretur eos solummodo, quibus gratia prædicandi data est, non autem et eos quibus prædicatum est, ad judicium tunc esse vocandos. Ipsi sunt enim pecunia, quam boni servi acquiescere mercando. Quinetiam sciat eos

quoque quibus nunquam est prædicatum, ibidem adesse damnandos, de quibus infra dicemus.

Venit autem primus, dicens, Domine, mina tua decem minas adquisivit.] Primus servus, ordo doctorum est in circumcisionem missorum, qui unam minam negotiaturus accepit, quia unum Dominum, unam fidem, unum baptisma, unum Deum prædicare jussus est. Sed hæc eadem mina decem minas adquisivit, quia populum sub lege constitutum, sibimet docendo sociavit.

Et ait illi, Euge, bone serve : quia in modico fidelis, &c.] In modico servus est fidelis, qui non adulterat verbum Dei, sed sicut ex Deo coram Deo in Christo loquitur. Quicquid enim in præsentī percipimus donorum, in comparatione futurorum perpauca est et modicum, quia ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Civitates autem decem sunt animæ per legis verbum ad gratiam evangelii venientes. Quibus tunc jure glorificandus ille præponitur, qui eis pecuniam verbi digne Deo commodaverit. Unde quidam negotiator egregius, civitates quibus præerat, hoc est animas quas regendas acceperat, alloquens : Quæ est, ait, nostra spes aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum Jesum?

Et alter venit, dicens, Domine, mina tua fecit quinque minas.] Servus iste cœtus est eorum qui præputio evangelizare missi sunt, cui Dominus ad prædicandum eunti, unam minam, hoc est unam eandemque fidem quæ et circumcisioni credita est præstiterat, sed hæc quinque minas fecit, quia gentes corporis sensibus antea mancipatas ad fidei evangelicæ gratiam convertit.

Et huic ait, Et tu esto supra quinque civitates.]

Hoc est, ex earum quas imbuerat animarum fide et conversione, magnus sublimisque fulgeto. De quibus mystice dicit Esaias: In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti, loquentes lingua Chanaan. Quinque enim civitates in terra Ægypti, quinque sunt corporis sensus, quibus in hoc mundo utimur, videlicet visus, auditus, gustus, olfactus, et tactus. Et qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, qui avertit aures suas ne audiat pauperem, qui inebriatur vino in quo est luxuria, qui coronare se gaudet rosis antequam marcescant, cujus sanguine plenæ manus et dextera est repleta muneribus, hujus quinque civitates loquuntur lingua Ægypti, id est universi sensus faciunt opera tenebrarum. Ægyptus enim tenebras sonat. At qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos ne videat malum, qui gustat et videt quam suavis est Dominus, qui castigat corpus suum et servituti subijcit, qui potest dicere cum apostolo, Christi bonus odor sumus Deo, hujus civitates loquuntur lingua mutata, quod interpretatur Chanaan. Et qui eas a tenebris docendo commutaverat, recte quinque civitatibus præfici memoratur, quia non de suis tantum, sed et de auditorum suorum quos ad lucem vocavit profectibus honoratur.

Et alter venit, dicens, Domine, ecce mina tua, quam habui repositam in sudario, &c.] Servus qui negotiari jussus acceptam Domini pecuniam in sudario reposuit, ostendit eos, qui ad prædicandum idonei, prædicationis officium, jubente Domino, per ecclesiam, vel saltem suscipere, vel susceptum digne gerere detrectant. Pecuniam quippe in sudario ligare est, percepta dona sub otio lenti torporis abscondere. Sunt enim homines hac sibi perversitate blandientes, ut dicant, sufficit ut de se unusquisque rationem

reddat. Quid opus est aliis prædicare, ut etiam de ipsis rationem reddere quisque cogatur, cum apud Dominum etiam illi sint inexcusabiles, quibus lex data non est, neque audito evangelio dormierunt, quia per creaturam poterant Creatorem cognoscere? Hoc est enim quasi metere ubi non seminavit, id est etiam eos impietatis reos tenere, quibus verbum legis aut evangelii non ministratum est. Hoc autem veluti periculum iudicii devitantes, pigro languore a verbi ministratione conquiescunt: et hoc est quasi in sudario ligare quod acceperunt.

Dicit ei, De ore tuo te iudico, serve nequam.] Servus nequam vocatur, quia et piger ac deses est ad exercendum negotium, et procax ac superbus ad accusandum Domini iudicium.

Sciebas quod ego austerus homo sum, &c.] Quod putaverat se pro excusatione dixisse, in culpam propriam vertitur. Sic (inquit) durum et crudelem esse me noveras, et aliena sectari, ibique metere ubi non severim, quare non tibi istiusmodi cogitatio incussit timorem ut scires me mea diligentius quæsiturum, et dares pecuniam meam sive argentum ad mensam? Utrumque enim ἀργυρίῳ Græcus sermo significat. Eloquia Domini (inquit) eloquia casta, argentum igne examinatum. Pecunia ergo et argentum prædicatio evangelii est, et sermo divinus, qui dari debuit ad mensam, hoc est promptis paratisque fidelium cordibus intimari. Ad quam videlicet mensam, id est mentem auditorum, non alia quam dominica est deferenda pecunia, ut omnis sermo docentis Scripturæ sensum sequatur. Nam quod hic Dominus non quamlibet pecuniam, sed suam dicit nummulariis esse fœnerandam, exponit apostolus, dicens: Si quis loquitur quasi sermones Dei.

Et ego veniens cum usuris utique exegissem illud.]

Qui verbi pecuniam a doctore percipit, emitque credendo, necesse est eam cum usuris solvat operando, ut quod auditu didicit, exsequatur et actu. In usura quippe pecunia etiam non data recipitur. Vel certe de accepto verbi fœnore usuras solvit, qui ex eo quod audit, etiam alia studet intelligere, quæ necdum ex prædicatoris ore didicit.

Et adstantibus dicit, Auferte ab illo minam, et date, &c.] Recte amittit collatam gratiam, quam prædicando aliis communicare neglexit, ut ei augeatur qui inde laboravit. Juxta quod angelo Ephesi ecclesiæ dicitur, Et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. Et cum regium chrisma quod superbiendo Saul amisit, David obediendo promeruit, Spiritus (inquit) Domini discessit a Saul, et dilectus est in David a die illa et deinceps. Quod vero ablata a nequam servo mina ei qui decem minas habebat dari jussa est, mystice ut reor indicat, intrante plenitudine gentium, omnem Israel salvum futurum, et tunc abundantiam gratiæ spiritualis, quam modo nos repente exercemus, illius populi doctoribus esse conferendam.

Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, &c.] Hæc ad superiora sententia respicit, docens et illum posse amittere munus Dei qui habens non habet, id est, non utitur, et in eo augeri qui habens habet, hoc est bene utitur. Quæ gratiarum mutatio, quoniam in hac vita geri solet, notandum quod illud Domini redeuntis examen etiam nunc ex parte celebratum, sed tunc est universaliter implendum. Quotidie namque accepto a Patre regno reddit, quia peregrinantis in terra ecclesiæ statum conspicit. Quotidie in tanto fidelium servorum numero huic pecuniam negotiaturo commodat, in altero modum consummati operis examinat, hunc fideliter prudenterque

laborantem amplioris gratiæ munere donat, illum desidias molles et marcida luxu otia sectantem, et eo quod dederat privat. Verum universali manifestato judicio, quod dictu quoque terribile est: multi qui ad docendum videbantur idonei, ob negligentiae suæ noxam inter indoctos reputabuntur. At alii simpliciores fratres et elementorum penitus ignari, ob conversationis tamen eximiæ devotionem inter apostolicos doctores præmia summa percipient. Qui enim recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet.

Verumtamen inimicos meos illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, &c.] Impietatem Judæorum vel omnium reproborum ad Christum converti nolentium significat in die judicii puniendam, ut per duos servos fideles, utriusque populi doctores, per decem et quinque minas, idem credentes populi, per servum nequam, mali catholici, per inimicos qui eum super se regnare noluerunt, impietas eorum qui verbum fidei aut nunquam audire aut male interpretando corrumpere maluerunt, per missionem ruris non seminati, eorum etiam quos verbum Dei nec audire contigit discussio signetur. Quibus quinque personis omne genus humanum quod in die judicii futurum est, exprimitur.

Et his dictis, præcedebat, ascendens Hierosolyma.] Finita parabola ascendit Hierosolyma, ut ostendat de ejusdem maxime civitatis eventu parabolam fuisse præmissam, quæ non longo post tempore et ipsum occisura, et ob odium regni ejus hostili sit clade peritura.

CAP. LXXIX. *Et factum est cum appropinquasset ad Bethphage et Bethaniam, &c.*] Bethphage erat viculus sacerdotum in monte Oliveti. Bethania quoque villula sive civitas in latere montis ejusdem,

quasi stadiis quindecim ab Hierusalem, sicut Joannes Evangelista manifestat, ubi Lazarus est, suscitatus a mortuis. Cujus et monumentum ecclesia nunc ibidem constructum demonstrat. Bethphage autem domus buccæ, Bethania domus obedientiæ dicitur. Quas Hierosolyma venturus Salvator præsentiae suæ dignatione sublimavit, quia multos ante passionem suam docendo, donis piæ confessionis et obedientiæ spiritualis implevit. Quæ pulchræ civitates in monte Oliveti positæ referuntur, hoc est in ipso Domino, qui nos unctione spiritualium carismatum, et scientiæ pietatisque luce refovet. Unde cum alibi diceret, Non potest civitas abscondi supra montem posita, continuo subjecit: Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio: quia idem mons Oliveti, id est, summus spiritualium distributor gratiarum, qui civitatem suam ut emineat exaltat, hanc quoque oleo exultationis ut lucere possit inflammat. Et quia idem lumen sub modio poni noluit, misit discipulos in castellum quod contra eos erat, id est, doctores, qui indocta ac barbara totius orbis litora, quasi contra positi castelli mœnia evangelizando penetrarent, destinare curavit. Recte autem duo mittuntur, sive propter scientiam veritatis et munditiam operis, seu propter geminæ dilectionis, Dei videlicet et proximi, sacramentum, toto orbe prædicandum.

In quod introeuntes, invenietis pullum asinæ alligatum, &c.] Introeuntes mundum prædicatores invenerunt populum nationum perfidiæ vinculis irretitum. Funiculis enim peccatorum suorum unusquisque constrictus erat, nec solum nationum, sed et Judæorum. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. Unde bene apud Matthæum asina quoque cum pullo alligata reperitur. Asina quippe

quæ subjugalis fuit, et edomita jugum legis traxerat, synagogam significat : pullus asinæ lascivus et liber, populum nationum demonstrat. Cui nemo unquam hominum sedit, id est, nemo rationabilium doctorum frenum correptionis, quo vel linguam a malo cohibere, vel in arctam vitæ viam ire cogeretur, nemo indumenta salutis, quibus spiritualiter calefieret, utilia suadendo contulerat. Sederet namque illi homo, si qui ratione utens ejus stulta deprimendo corrigeret. Unde non immerito possunt duo discipuli ad exhibenda Domino animalia destinati, juxta parabolæ superioris exemplum, duo prædicatorum ordines, unus in gentes, alter in circumcisionem directus, intelligi. Et notandum quod tres evangelistæ, qui Græco sermone scripsere, pullum tantummodo commemorant : Matthæus vero solus, qui Hebræis Hebræoque suum Evangelium descripsit eloquio, asinam quoque solutam et Domino refert adductam, ut ejusdem etiam gentis Hebrææ, si pœnituerit, non desperandam monstret esse salutem. Solvite (inquit) et adducite. Quæcunque enim solveritis super terram, erunt soluta et in cœlis.

Abierunt autem qui missi erant, et invenerunt, &c.] Marcus scribit, pullum ante januam foris in bivio inventum. Janua autem ipse qui ait: Ego sum janua ovium: per me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur et egredietur, et pascua inveniet. Quibus vitæ pascuis iste pullus, id est, populus gentium carebat, quando adhuc extra hanc januam in bivio ligatus stabat. Et recte in bivio, quia non unam certus vitæ fideique viam tenebat, sed plures dubiosque sectarum calles sequebatur erroneus. De quibus apte subjungitur:

Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos, Quid solvitis pullum?] Multos quippe

habebat dominos, qui non uni dogmati et superstitioni deditus, sed pro libitu immundorum spirituum ad varios diversosque miser raptabatur errores, ad simulacra muta prout ducebatur incedens. Denique vernacula quadam Scripturæ consuetudine commune esse dicitur quod immundum est, sicut et ad Petrum vox de cœlo dicit, Quod Deus mundavit, tu commune ne dixeris. Quia qui sanctus est, solius Dei est, et cum nullo ei communis est. Qui autem peccator est et immundus, multorum est. Multi enim dæmones possident eum, et ideo communis appellatur.

At illi dixerunt, Quia Dominus eum necessarium habet, &c.] Qui solvendo pullo contradixerant, audito Domini nomine quiescunt, quia magistri errorum qui venientibus ad salutem gentium doctoribus obsistebant, eatenus suas tenebras defendere, donec miraculis attestantibus veri possessoris ac Domini virtus emicuit. At postquam fidei Dominicæ potestas apparuit, cedentibus passim adversariorum querelis, liber credentium cœtus qui Deum corde portet adducitur.

Et jactantes vestimenta sua supra pullum imposuerunt Jesum.] Vestimenta apostolorum vel doctrina virtutum, vel edissertio Scripturarum, vel certe ecclesiasticorum dogmatum varietates intelligi possunt, quibus illi corda hominum ante nuda et frigida, quo Christo sessore digna fiant, operiunt.

Eunte autem illo substernebant vestimenta sua in via.] Portante Dominum asino, discipuli vestimenta in via sternunt, quia proprii se corporis exuentes amictu viam simplicioribus Dei famulis suo sanguine parant, ut videlicet inoffenso gressu mentis, Hierosolyma, quo Jesus ducit, incedant. Jesus enim asellum sedens Hierusalem tendit, quando vel unius-

cujusque fidelis animam regens, videlicet jumentum suum ad pacis intimæ visionem ducit, vel etiam cum sanctæ ecclesiæ universaliter præsidet, eamque in supernæ pacis desiderium ascendit. Quia vero juxta alios evangelistas, non discipuli tantum, sed et plurimi de turba sternebant vestimenta sua in via, possunt per eos etiam hi designari qui exempla martyrum secuti corpora sua per abstinentiam edomant, ut Domino iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus præbeant.

Et cum appropinquaret jam ad descensum montis Oliveti, cæperunt omnes turbæ, &c.] Descendente de monte Olivarum Domino, gaudentes laudantesque turbæ simul et ipsæ descendunt, quia humiliato sua sponte misericordiæ auctore, necesse est, eos qui misericordia plurimum indigent, humilitatis ejus vestigia quantum prævalent imitari. Necesse est, inquam, nos intuentes quomodo Jesus de monte Oliveti descendit, id est, cum in forma Dei esset, humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, humiliemur et ipsi sub potenti manu ejus, ut exaltari mereamur in tempore visitationis.

Super omnibus quas viderant virtutibus dicentes, Benedictus qui venit rex in nomine Domini.] Multas quidem virtutes Domini viderant, sed maxime Lazari resuscitationem quæ nuper facta erat stupebant, testimonium perhibente turba quæ erat cum eo quando illum vocavit de monumento et suscitavit a mortuis. Nam et propterea obviam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. Notandum est enim, non nunc primum venientem de Galilæa Salvatorem, id est, ante quinque dies paschæ Hierusalem adesse, sed anno præterito mense septimo illic ad diem festum scenopegiæ venisse, sicut Jo-

annes memorat, et exinde sex mensibus continuis, hoc est, usque ad diem paschæ quo passus est, modo Hierosolymis signa fecisse, et docuisse, modo montem Olivarum ascendisse, modo Judæa expulsum trans Jordanem abisse, modo in civitate deserti quæ dicitur Effrem, mansisse cum discipulis, nunquam tamen id temporis Galilæam fuisse reversum. Super omnibus ergo, quas eum tanto tempore fecisse viderant, virtutibus turbæ Deum laudant, dicentes :

Benedictus qui venit rex in nomine Domini ; pax in cælo, &c.] Benedictus autem qui venit rex in nomine Domini, sic potius accipiendum est, ut in nomine Domini, in nomine Dei Patris intelligatur, quamvis possit intelligi etiam in nomine suo, quia et ipse Dominus est. Unde alibi scriptum est, Pluit Dominus a Domino. Sed verba ejus melius nostrum dirigunt intellectum, qui ait, Ego veni in nomine Patris mei, et non suscepistis me ; alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis. Humilitatis enim magister est Christus, qui humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem. Non itaque amittit divinitatem, quando nos docet humilitatem. Non autem rex Israel Christus ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum hostesque visibiliter debellandos, sed rex Israel, quod mentes regat, quod in æternum consulat, quod in regnum cœlorum credentes, sperantes, amantesque perducatur. Dei ergo Filius æqualis Patri, Verbum per quod facta sunt omnia, quod rex esse voluit Israel, dignatio est non promotio, miserationis indicium est non potestatis augmentum. Qui enim appellatus est in terra Rex Judæorum, in cœlis est Dominus angelorum. Verum quia Christus in carne totius mundi propitiatio et hominum videlicet et angelorum illuxit, pulchre sibi invicem in ejus laude dispensationis cœlestia

simul et terrena concinunt. Quo enim nascente cœlestium virtutum agmina, Deum laudantia, decantant: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus, eo de mundi principe triumphaturo, moxque se cœlis reddituro, mortales vicem laudis reponunt, Pax in cœlo, et gloria in excelsis.

Et quidam Pharisæorum de turbis dixerunt ad illum, Magister, increpa discipulos tuos.] Mira invidorum dementia, quem magistrum appellandum non dubitant, quia vera docentem noverant, hujus ipsi discipulos quasi melius edocti redarguendos autumant, eumque corrigere quos instituit suadent, quem signis approbantibus Deum clarescere vident.

Quibus ipse ait, Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.] Crucifixo Domino stabant omnes noti ejus a longe, Deum confiteri timebant quem fixum ligno videbant; sed his tacentibus lapides et saxa regem qui venit in nomine Domini magno clamore canebant. Emisit enim Spiritum, et ecce terra mota est, et petræ scissæ sunt, et monumenta aperta sunt: quemque homines vel timore vel perfidia confiteri trepidant, hunc durissima etiam elementa Deum mundi ac Dominum aperto ore prædicant. Verum altiori mysterio gentium nationes incredulas aliquando ac duricordes, lapidum nomine demonstrat, quibus ablato corde lapideo dedit cor carneum, hoc est sensibile et humanum quo Deum Creatoremque suum credere, laudare, et cernere possent. Et si ergo turbæ tacuerint hominum, lapides clamabunt, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret.

CAP. LXXX. *Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens, &c.*] Quod flente Domino illa Hierosolymorum subversio describitur quæ a

Vespasiano et Tito Romanis principibus facta est, nullus qui historiam eversionis ejusdem legit ignorat. Sed quærendum prius est quid sit quod dicitur: Videns civitatem flevit super illam, dicens, quia si cognovisses et tu. Flevit etenim pius Redemptor ruinam perfidæ civitatis, quam ipsa civitas non cognoscebat esse venturam. Cui a flente Domino recte dicitur, Quia si cognovisses et tu (subaudis fleveras); quæ modo quia nescis quod imminet exultas. Unde et subditur:

Et quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi.] Cum enim carnis voluptatibus se daret, ventura mala non prospiceret, in die sua quæ ad pacem ei esse poterant habebat. Cur vero bona præsentia ad pacem habuerit, manifestatur, cum subditur:

Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.] Si enim cordis ejus oculis mala quæ imminerent abscondita non essent, læta in præsentibus prosperis non fuisset. Cujus mox etiam pœna quæ de Romanis sicut prædixi principibus imminebat, adjuncta est cum dicitur:

Quia venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo.] Et circumdabunt te et coangustabunt te undique, et ad terram prosternent te, et filios tuos qui in te sunt. Hoc quoque quod additur, Et non relinquent in te lapidem super lapidem. Etiam ipsa jam ejusdem civitatis transmigratio testatur, quia dum nunc in eo loco constructa est ubi extra portam Dominus crucifixus fuerat, prior illa Hierusalem funditus est eversa. Cui ex qua culpa eversionis suæ pœna fuerit illata subjungitur:

Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.] Creator quippe omnium per incarnationis mysterium hanc visitare dignatus est, sed ipsa timoris et amoris illius recordata non est. Unde etiam per prophetam

increpatione cordis humani aves cœli ad testimonium deducuntur dum dicitur, Milvus in cœlo cognovit tempus suum, turtur et hirundo et ciconia custodierunt tempus adventus sui, populus autem meus non cognovit iudicium Domini.

Et ingressus in templum cœpit ejicere vendentes in illo et ementes, &c.] Qui enarravit mala ventura, et protinus templum ingressus est, ut de illo vendentes et ementes ejiceret, profecto innotuit, quia ruina populi maxime ex culpa sacerdotum fuit. Eversionem quippe describens, sed vendentes et ementes in templo feriens, in ipso effectui sui operis ostendit unde radix prodit perditionis.

Vos autem fecistis illam speluncam latronum.] Qui ad accipienda munera in templo residebant, profecto quia quibusdam non dantibus læsiones exquirere dubium non erat. Domus ergo orationis spelunca latronum facta fuerat, quia ad hoc in templo assistere noverant, ut aut non dantes munera studeant corporaliter persequi, aut dantes spiritualiter necare. Quia vero Redemptor noster prædicationis verba nec indignis et ingratis subtrahit, postquam disciplinæ vigorem ejiciendo perversos tenuit, donum mox gratiæ ostendit: nam subditur,

Et erat docens quotidie in templo.] Hæc juxta historiam breviter tractando transcurramus, nunc eadem morali intellectu discutienda repetamus. Videns civitatem flevit super illam, dicens: Quia si cognovisses et tu. Hoc semel egit cum perituram civitatem esse nuntiavit. Hoc quotidie Redemptor noster per electos suos agere nullatenus cessat, cum quosdam ex bona vita ad mores reprobos pervenisse considerat. Plangit enim eos, qui nesciunt cur plangantur, quia, juxta Salomonis verba, lætantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis. Qui si damna-

tionem suam quæ eis imminet agnovissent, semetipsos cum lacrymis delictorum plangerent. Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi. Suam hic diem habet anima perversa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ adsunt, ad pacem sunt, quia dum ex rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluntate resolvitur, dum nulla venturæ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ grave damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, ubi justi lætabuntur. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Perversa anima, rebus præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia, quia prævidere futura refugit, quæ præsentem lætitiā perturbent. Dumque in præsentis vitæ oblectatione se deserit, quid aliud quam clausis oculis ad ignem vadit? Quia venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo. Qui unquam sunt humanæ animæ majores inimici, quam maligni spiritus? qui hanc a corpore exeuntem obsident, quam in carnis amore positam deceptorii delectationibus foveant. Quam vallo circumdant, quia ante mentis ejus oculos reductis iniquitatibus quas perpetravit, hanc ad societatem suæ damnationis trahentes coarctant. Et circumdabunt te, et coangustabunt te undique. Maligni spiritus undique animam coangustant, quando ei non solum operis, verumetiam locutionis, atque insuper cogitationis iniquitates replicant, ut quæ prius se per multa dilatavit in scelere, ad extremum de omnibus angustetur in retributione. Et ad terram consternent te et filios tuos qui in te sunt. Tunc anima per cognitionem reatus sui ad terram consternitur, cum caro quam vitam suam credidit, redire ad pulverem urgetur. Tunc in morte filii

illius cadunt, cum cogitationes illicitæ quæ modo ex illa prodeunt, in extrema vitæ ultione dissipantur, sicut scriptum est: In illa die peribunt omnes cogitationes eorum: quæ scilicet duræ cogitationes intelligi etiam per lapidum significationem valent. Nam sequitur: Et non relinquent in te lapidem super lapidem. Perversa etenim mens cum perversæ cogitationi adhuc perversiorem adjicit, quid aliud quam lapidem super lapidem ponit? Sed in destructa civitate super lapidem lapis non relinquitur, quia cum ad ultionem suam anima deducitur, omnis ab illa cogitationum suarum constructio dissipatur. Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ. Perversam quoque animam omnipotens Deus modis multis visitare consuevit. Nam assidue hanc visitat præcepto, aliquando autem flagello, aliquando vero miraculo, ut et vera quæ nesciebat aûdiat, et tamen adhuc superbiens atque contemnens, aut dolore compuncta redeat, aut beneficiis devicta malum quod fecit, erubescat. Sed quia visitationis suæ tempus minime cognoscit, illis in extremo vitæ inimicis traditur, cum quibus in æterno iudicio, damnationis suæ societate colligatur. Et ingressus in templum cœpit ejicere vendentes in illo et ementes. Sicut templum Dei in civitate est, ita in plebe fidei vita religiosorum. Et sæpe nonnulli religionis habitum sumunt, sed dum sacrorum ordinum locum percipiunt, sanctæ religionis officium in commercium terrenæ negotiationis tribuunt. Vendentes quippe in templo sunt, qui hoc quod quibusdam jure competit, ad præmium largiuntur. Justitiam enim vendere est, hanc pro præmii acceptione servare. Ementes vero in templo sunt, qui dum hæc persolvere proximo quod justum est nolunt, dumque rem jure debitam facere contemnunt, dato patronis præmio, emunt

peccatum. Quibus bene dicitur: Domus mea, domus orationis est: vos autem fecistis eam speluncam latronum. Quia dum nonnunquam perversi homines locum religionis tenent, ibi malitiæ suæ gladiis occidunt, ubi vivificare proximos orationis suæ intercessione debuerunt. Templum quoque et domus Dei, est ipsa mens atque conscientia fidelium, quæ siquando in læsione proximi perversas cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident, et simpliciter gradientes interficiunt, quando in eos qui in nullo rei sunt, læsionis gladios defigunt. Mens enim fidelium non jam domus orationis, sed spelunca latronis est, quando relicta innocentia et simplicitate sanctitatis, illud cogantur agere unde valeat proximis nocere. Sed quia contra perversa hæc omnia verbis Redemptoris nostri per sacras paginas indesinenter instruimur, nunc usque hoc agitur quod factum fuisset perhibetur, cum dicitur:

Et erat docens quotidie in templo.] Cum enim mentem fidelium ad cavenda mala subtiliter erudit, quotidie Veritas in templo docet.

Principes autem sacerdotum, et scribæ, et principes plebis quærebant illum perdere, &c.] Vel quia quotidie docebat in templo, vel quia latrones ejecerat de templo, vel quia veniens ille quasi rex et Dominus a tanta credentium turba laudem hymni cœlestis accepit, invidi principes eum perdere quærebant.

Omnis enim populus suspensus erat audiens illum.] Duobus modis potest intelligi, quia vel timentes populi tumultum non inveniebant quid facerent Jesu quem perdere disposuerunt: vel ideo Jesum perdere quærebant, quia suo magisterio neglecto plures ad eum audiendum confluere cernebant. Libet interea paucis intueri quam pulchre legalis umbra paschæ, nostro vero paschæ in quo immolatus est Christus,

non tantum mysterii, sed et temporis ratione concordet. Decima (inquit) die mensis primi tollat unusquisque agnum per familias domus suæ. Juxta quem ritum tolletis et hœdum, et servabitis eum usque ad quartumdecimum diem ejusdem mensis. Decima enim die mensis primi, id est ante quinque dies paschæ, sicut Joannes Evangelista testatur, egrediens omnis populus in montem Olivarum, tulit inde Dominum. Qui agnus est, quia venit ut peccata tolleret, et peccatum in eo non est. Hœdus, quia peccati insimulatus est. Agnum domi intulerunt, qui gaudentes caneabant. Benedictus qui venit Rex in nomine Domini. Hœdum, qui contra zelantes aiebant: Magister, increpa discipulos tuos. Agnum, populus omnis qui suspensus erat audiens illum. Hœdum, principes qui eum perdere cupiebant. Quinque autem dies ante pascha, id est a decima luna usque ad quartamdecimam, agnum sive hœdum immolaturi servabant. Quia licet etiam tunc ejus sanguinem sitirent, nemo tamen in eum misit manus, quia necdum venerat hora ejus. Agnum servabant, qui libenter ejus dictis auscultabant. Hœdum, qui insidiantes quærebant capere aliquid ex ore ejus ut accusarent eum. At vero quartadecima die completa, id est declinata in vesperam, postquam corporis et sanguinis sui celebranda discipulis sacramenta contradidit, venientibus qui eum comprehensum vincerent, cœpit impleri quod sequitur, Et immolabit eum omnis multitudo filiorum Israel ad vesperam. Stabant enim juxta crucem Jesu non solum impii qui mortem ejus deriderent, sed etiam sancti qui lugerent. Hæc paucis perstrinxisse libuit, quo moneremus lectorem omnia quæ deinceps ad passionem usque Domini sequuntur, ad agni in domo retenti et ad occisionem parati pertinere figuram.

IN CAP. XX.

CAP. LXXXI. *Dicentes ad illum, Dic nobis in qua potestate hæc facis?*] Diversis modis eandem quam supra calumniam struunt, quando dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. Quando enim dicunt, In qua potestate hæc facis? de Dei dubitant potestate, et subintelligi volunt diaboli esse quod faciat. Addentes quoque,

Aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem?] Manifestissime Dei Filium negant, quem putant non suis, sed alienis viribus signa facere.

Respondens autem dixit ad illos, Interrogabo vos et ego unum verbum, &c.] Poterat Dominus aperta responsione tentatorum calumniam confutare, sed prudenter interrogat ut suo vel silentio vel sententia condemnentur.

At illi cogitabant inter se dicentes, Quia si dixerimus, de cælo, &c.] Quem confitemini de cælo habuisse prophetiam mihi testimonium perhibuit, et ab illo audistis in qua ergo ista faciam potestate.

Si autem dixerimus, ex hominibus, &c.] Viderunt ergo quodlibet horum respondissent, in laqueum se casuros, timentes lapidationem, sed magis timentes veritatis confessionem.

Et responderunt se nescire unde esset, &c.] Justissime repulsi utique confusi abscesserunt, et impletum est quod in Psalmo per prophetam dicit Deus Pater: Paravi lucernam Christo meo, id est, ipsum Joannem. Inimicos ejus induam confusione. Notandum autem quia duas ob causas maxime scientia veritatis est occultanda quærentibus, cum videlicet is qui quærit aut minus capax est ad intelligendum quod quærit, aut odio vel contemptu ipsius veritatis

indignus est cui debeat aperiri quod quærit. Quorum propter unum Dominus ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Propter aliud vero discipulus præcipit: Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.

CAP. LXXXII. *Cæpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo plantavit vineam, &c.*] Docente Domino populum et evangelizante, convenerunt principes sacerdotum et scribæ cum senioribus, et interrogaverunt, tentantes in qua potestate signa faceret. Quibus sua arte superatis, Dominus quæ cœperat exsequitur. Siquidem et illis audientibus, plebem magis quod verba sua libentius audiat alloquitur. Parabolam scilicet inferens qua et illos impietatis arguat, et ad gentes regnum Dei doceat transferendum. Homo ergo qui plantavit vineam, ipse est qui juxta aliam parabolam conduxit operarios in vineam suam. Vineam enim Domini Sabbaoth, domus Israel est. Coloni iidem sunt operarii, qui ad excolendam vineam, hora prima, tertia, sexta, et nona dicuntur esse conducti. Ipse autem peregre fuit, non loci mutatione. Nam Deus unde abesse potest, qui loquitur, Cælum et terram ego impleo; et alibi, Ego Deus appropinquans, et non de longinquo dicit Dominus? Sed abire dicitur a vinea, ut vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. Cui simile est, quod locata colonis vinea per Esaiam dicit: Et expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas.

Et in tempore misit ad cultores servum ut de fructu vineæ darent illi, &c.] Bene tempus fructuum posuit, non proventuum. Nullus enim fructus extitit Judæorum, nullus hujus vineæ proventus, tametsi crebro ac sollicitè quæreretur, inventus est. Servus ergo qui primo missus est, ipse legifer Moyses intel-

ligitur; qui quadraginta annos continuos, fructum aliquem legis quam dederat a cultoribus inquirebat, sed cæsum eum dimiserunt inanem. Irritaverunt enim Moysen in castris, et Aaron sanctum Domini. Et vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbaverunt spiritum ejus: qui et ipse servus quid de fructu vineæ sentiat, palam carmine declarat dicens: Ex vinea enim Sodomorum vitis eorum, et propago eorum ex Gomorra. Uva eorum uva fellis, botrus amaritudinis ipsis. Furor draconum vinum eorum, et furor aspidum insanabilis.

Et addidit alterum servum mittere.] Illi autem hunc quoque cædentes et afficientes contumelia, dimiserunt inanem. Servus alter David prophetam regemque significat; qui post Moysen missus est, ut colonos vineæ post edicta legalia, psalmodiæ modulatione, et dulcedinē citharæ, ad exercitium boni operis excitaret. Nam et ipse David quo cor populi ad superna suspenderet, interitus carnalium victimarum, laudes Domini continuas suavi melodia decantari constituit. Sed et hunc affectum contumelia dimiserunt inanem. Dicentes enim, quæ nobis pars in David, aut quæ hæreditas in filio Isai? regnum simul David ignobili stirpe, et religionem impietate mutarunt. Attamen ille pro hac vinea, quæ de Ægypto translata Palestinæ montes sua umbra protexit, ne funditus exterminetur exorat: Domine Deus virtutum, converte nunc, respice de cælo, et vide, et visita vineam istam, et dirige eam quam plantavit dextera tua. Ubi pariter exponit qui sit homo ille qui hanc vineam plantavit, Dominus scilicet Deus virtutum.

Et addidit tertium mittere, qui et illum vulnerantes ejecerunt.] Tertium servum, prophetarum chorum intellige, qui continuis attestationibus populum

convenerint, et quæ huic vineæ ventura imminerent mala, prædixerint. Sed quem prophetarum non sunt persecuti? et occiderunt eos qui prænuntiabant de adventu Justi. Et hi autem multa de hujus vineæ sterilitate dixerunt, sed unius Hieremiæ planc-tum ponere sufficiat: Ego autem (inquit) plantavi te vineam electam, omne semen verum: quomodo ergo conversa es in pravum, vinea aliena? Pro cujus vineæ tuitione, ne videlicet in ea sive pro ea fragilis et infirmæ citoque perituræ suavitatis olus nasce-retur, Naboth Iezraeliten non modo vulneratum, verum etiam legimus extinctum. Cujus etsi nullum propheticum dictum accipimus, tamen propheticum factum, quia multos pro hac vinea futuros martyres proprio sanguine prophetavit. His sane tribus ser-vorum gradibus omnium sub lege doctorum figuram posse comprehendere, Dominus alibi manifeste prodit, dicens: Quoniam necesse est impleri omnia quæ scrip-ta sunt in lege Moysi, et prophetis, et psalmis de me.

Dixit autem dominus vineæ, Quid faciam? mittam filium meum dilectum, &c.] Quod dominus vineæ dubitative et non deliberativo modo loqui dicitur, non de ignorantia venit. Quid enim nesciat dominus vineæ qui hoc loco Deus Pater intelligitur? sed sem-per ambigere dicitur Deus, ut libera voluntas homini reservetur.

Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt inter se dicentes, Hic est hæres, occidamus illum, &c.] Mani-festissime Dominus probat Judæorum principes non per ignorantiam, sed per invidentiam crucifixisse Filium Dei. Intellexerunt enim hunc esse cui dic-tum est: Postula a me, et dabo tibi gentes hæredi-tatem tuam. Et propterea quasi sibi consulentes aiebant: Ecce mundus totus post eum abit, et si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Hære-

ditas ergo Filii, ecclesia est cunctis ei data degentibus, quam non moriens illi Pater reliquit, sed ipse sua morte mirabiliter acquisivit, quia resurgendo possedit. Hanc autem occiso eo mali coloni præripere moliebantur, cum crucifigentes eum Judæi fidem quæ per eum est extinguere, et suam magis quæ ex lege est justitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inserere.

Et ejectum illum extra vineam occiderunt.] Extra vineam hæres vineæ trucidatur, quia Jesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Sive ejectus extra vineam et occisus est, quia prius ab incredulorum corde repulsus, ac deinde cruci addictus est. In cujus figuram, Moyses altare holocausti in quo victimarum sanguis funderetur, non intra tabernaculum, sed ad ostium posuit, mystice docens, quia et Dominicæ crucis altare extra Hierosolymorum portam ponendum, et ipse vera Patris hostia Christus, a domo Judæorum quam sanctificaturus adierat, non intimo corde recipiendus, sed foris esset suo cruore tinguendus. Quod vero secundum Marcum mutato ordine dicitur, Et apprehendentes eum occiderunt, et ejecerunt extra vineam: notat eos pertinaciæ, qui nec crucifixo et resuscitato a mortuis Domino prædicantibus apostolis credere voluerunt, sed quasi cadaver vile projecerunt. Quia quantum in se erat, a suis eum finibus excludentes, gentibus suscipiendum dederunt.

Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Veniet et perdet colonos istos, &c.] Contradixerunt sententiæ Domini, quia contra suam perfidiam esse cognoverunt. Intelligebant enim parabolam non merito sanctitatis ad capienda mysterii verba jam parati, sed malitiæ flammis ad agenda quæ dicebantur accensi, atque ideo quæ in mente habuerant, quamvis

in parabolis dicta, quasi jam olim meditata cognoscere parati. Negantibus ergo Judæis justum fore scientiam divinæ legis quam ipsi spernebant, ad gentes transferri, quid Salvator respondeat intueri:

Ille autem aspiciens eos ait, Quid est ergo hoc quod scriptum est, Lapidem quem reprobaverunt ædificantes hic factus est in caput anguli ?] Quomodo (inquit) implebitur hæc prophetia, quæ lapidem ab ædificantibus reprobatum, in caput anguli dicit esse ponendum, nisi quia Christus a vobis reprobatus et occisus, credituris est gentibus prædicandus? ut quasi lapis angularis duos condens in semetipsum, ex utroque populo unam sibi fidelium civitatem, unum templum ædificet. Eosdem enim synagogæ magistros quos supra colonos dixerat, nunc ædificantes appellat, quia qui subditam sibi plebem ad ferendos vitæ fructus quasi vineam excolere, ipsi hanc Deo inhabitatore dignam quasi domum construere et ornare jubebantur. Unde et apostolus fidelibus scribens ait: Dei agricultura, Dei ædificatio estis. Sed qui vinea Dei fructum negare quasi agricolæ mali, idem quasi mali cæmentarii domui Dei lapidem pretiosum electum, qui vel in fundamentis vel in angulo ponendus erat subtrahere, hoc est fidem Christi auditoribus suis conabantur eripere. Sed illis licet nolentibus, idem lapis caput anguli firmavit, quia de utroque populo, quotquot ipse voluit, sua fide conjunxit.

Omnis qui ceciderit supra illum lapidem conquassabitur, &c.] Aliud est offendere Christum per mala opera, aliud negare per impietatem. Qui peccator est, et tamen illi credit, cadit quidem super lapidem et conquassatur, sed non omnino comminuitur, reservatur enim per sapientiam ad salutem. Supra quem vero ille ceciderit, hoc est cui lapis ipse irruet

rit, et qui Christum penitus negarit, comminuet eum, ut ne testa quidem remaneat in qua hauriatur aquæ pusillum. Sive de iis dicit quod cadunt super eum, qui illum modo contemnunt vel injuriis afficiunt. Ideo nondum penitus intereunt, sed tamen conquassantur, ut non recti ambulent. Supra quos autem cadit, veniet illis desuper in judicio cum pœna perditionis. Ideo dixit comminuet eos, ut sint impii tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ.

CAP. LXXXIII. *Et quærebant principes sacerdotum et scribæ mittere in illum manus, &c.*] Cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem istam. Principes sacerdotum et scribæ quasi mentientem contra se Dominum quærebant interficere, sed hoc idem quærendo docebant vera esse quæ dicebat. Ipse quippe est hæres, cujus injustam necem aiebat esse vindicandam. Illi nequam coloni, qui ab occidendo Dei Filio ad modicum quidem timore humano retardari donec veniret hora ejus, nunquam vero divino amore potuere cohiberi. Morali sane intellectu, cuique fidelium cum mysterium baptismi quod exerceat operando committitur, quasi vinea quam excolat locatur. Mittitur servus unus, alter, et tertius, qui de fructu accipiant, cum lex, psalmodia, prophetia, quarum monitionem bene agendo sequatur, legitur. Sed missus servus contumeliis affectus vel cæsus ejicitur, cum sermo auditus vel contemnitur, vel quod pejus est etiam blasphematur. Missum insuper hæredem quantum in se est occidit, qui et Filium Dei conculeaverit, et Spiritui gratiæ quo sanctificatus est contumeliam fecerit. Perdito malo cultore vinea dabitur alteri, cum dono gratiæ quod superbus sprexit, humilis quisque ditabitur. Sed et hoc quod principes sacerdotum et scribæ manum mittere quærentes in Jesum terrore populi

retinentur, quotidie geritur in ecclesia, cum quilibet solo de nomine frater eam quam non diligit ecclesiasticæ fidei ac pacis unitatem, propter cohabitantium fratrum bonorum multitudinem vel erubescit vel timet impugnare. Qui tamen, sicut de stultissima avium struthione Dominus ait, cum tempus fuerit, in altum alas eriget, quia persequendo ecclesiam, quasi Dominum cruci addicere, et ostentui gaudebit habere.

Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent, &c.] Quærentes Dominum comprehendere principes sacerdotum et scribæ, timuerunt populum, atque ideo quod per se non poterant, præsidis manibus efficere tentabant, ut velut ipsi a morte ejus viderentur immunes. Nuper enim sub Cæsare Augusto Judæa subjecta Romanis, quando in toto orbe est celebrata descriptio, stipendiaria facta fuerat, et erat in populo magna seditio, dicentibus aliis pro securitate et quiete, qua Romani pro omnibus militarent, debere tributa persolvi. Pharisæis vero qui sibi applaudebant justitiam, e contrario nitentibus, non debere populum Dei qui decimas solveret, et primitiva daret, et cætera, quæ in lege scripta sunt, humanis legibus subiacere. Cujus seditionis adeo fomes invaluit, ut post Domini passionem insistentibus sibi Romanis, patriam, gentem, et regnum, nobile illud cum sua religione templum, imo ipsam lucem perdere quam tributa pendere maluerint.

Et interrogaverunt illum, dicentes, Magister, scimus quia recte dicis et doces, &c.] Blanda et fraudulenta interrogatio illum provocat respondentem, ut magis Deum quam Cæsarem timeat, et dicat non debere tributa solvi, ut statim audientes ministri præsidis,

qui juxta alios evangelistas adfuisse leguntur, seditionis contra Romanos principem teneant.

Consideratis autem dolum illorum, dixit ad eos, Quid me tentatis? ostendite mihi denarium, &c.] Sapientia semper sapienter agit, ut suis potissimum tentatores sermonibus confutentur. Ostendite mihi [inquit] denarium. Hoc est genus nummi, quod pro decem nummis imputabatur, et habebat imaginem Cæsaris. Qui autem putant interrogationem Salvatoris ignorantiam esse, et non dispensationem, discant ex præsentī loco, quod utique potuerit scire Jesus, cujus imago esset in nummo. Sed interrogat, ut ad sermonem eorum competenter respondeat.

Respondentes dixerunt, Cæsaris. Et ait illis, Reddite ergo quæ Cæsaris sunt, &c.] Cæsarem non putemus Augustum, sed Tiberium significari privignum ejus, qui in loco successerat vitrici, sub quo et passus est Dominus. Omnes autem reges Romani a primo Caio Cæsare qui imperium arripuerat, Cæsares appellati sunt. Porro quod ait, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, nummum, tributum, et pecuniam; et quæ sunt Dei Deo, decimas, primitias, oblationes, ac victimas sentiamus. Quomodo et ipse reddit tributa pro se et Petro, et Deo reddit quæ Dei sunt, Patris faciens voluntatem. Aliter. Reddite quæ Cæsaris sunt Cæsari, et quæ Dei sunt Deo. Quemadmodum Cæsar a vobis exigit impressionem imaginis suæ, sic et Deus, ut quemadmodum illi redditur nummus, sic Deo anima lumine vultus ejus illustrata atque signata. Unde Psalmista: Signatum est [inquit] in nobis lumen vultus tui, Domine. Hoc quippe lumen est totum hominis, et verum bonum, quod non oculis sed mente con-

spicitur. Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem et similitudinem Dei, quam peccando corrumpit. Bonum ergo ejus est verum atque æternum, si renascendo signetur.

Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe, &c.] Qui credere debuerant ad tantam sapientiam, mirati sunt quod calliditas eorum insidiandi non invenisset locum.

CAP. LXXXIV. *Accesserunt autem quidam Sadducæorum qui negant esse resurrectionem.]* Duæ erant hæreses in Judæis; una Pharisæorum, et altera Sadducæorum. Pharisæi traditionum et observationum, quas illi deuterosis vocant, justitiam præferebant. Unde et divisi vocabantur a populo. Sadducæi autem, qui interpretantur justi, et ipsi vindicabant sibi quod non erant. Prioribus et corporis et animæ resurrectionem credentibus, confitentibusque angelos et spiritus, sequentes juxta Acta Apostolorum omnia denegabant.

Et interrogaverunt eum dicentes, Magister, Moyses scripsit nobis, si frater alicujus mortuus fuerit habens uxorem, &c.] Vide distantiam literæ et spiritus. Juxta literam nubere cogitur in vita, ut defuncti semen excitet frater, spiritus autem magister est castitatis.

Septem ergo fratres erant, et primus accepit uxorem, et mortuus est, &c.] Qui resurrectionem corporum non credebant, animam judicantes interire cum corporibus, recte istiusmodi fingunt fabulam, quæ deliramenti arguat eos qui resurrectionem asserant mortuorum. Potest autem fieri, ut vere in gente eorum aliquando hoc acciderit.

In resurrectione ergo cujus eorum erit uxor? &c.] Turpitudinem fabulæ opponunt, ut resurrectionis

denegent veritatem. Verum mystice septem hi fratres sine filiis defuncti reprobis quibusque congruunt, qui per totam hujus seculi vitam, quæ septem diebus volvitur, a bonis operibus steriles existunt. Quibus viritim morte misera præreptis, ad ultimum et ipsa mundana conversatio, quam illi sine vitali opere transegerant, quasi uxor infœcunda transibit.

Et ait illis Jesus, Filii seculi hujus nubunt, et traduntur ad nuptias.] Cum Dominus dicat, Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, quod ipse quædam vel hic de gloria resurrectionis, vel alibi de dispensationis aut etiam divinitatis suæ mysterio dixisse invenitur, quæ multi qui aderant vel resistendo vel contemnendo non acceperunt, non putandus est, sanctum dedisse canibus, aut margaritas misisse ante porcos. Non enim eis dedit qui capere non poterant, quos propter aliorum immunditiam negligi non oportebat. Et enim cum tentatores interrogabant, respondebatque illis ita ut quid contradicerent non haberent, quamvis venenis suis contabescerent potius quam illius cibo saturarentur, alii tamen qui poterant capere, ex illorum occasione multa utiliter audiebant.

Illi autem qui digni habebuntur seculo illo et resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt uxores.] Non ita intelligendum est, quasi digni tantum vel resurrecturi, vel sine nuptiis futuri sint, indigni autem, id est, peccatores vel minime resurrecturi, vel ad nuptias resurrecturi sint credendi: sed ita potius sentiendum quod omnes et resurrecturi, et absque nuptiis sint in seculo illo mansuri. Dominus autem Salvator ut ad gloriam resurrectionis animos excitaret inquirendam, de electis solummodo voluerit facere sermonem. Si autem in

resurrectione neque nubunt neque ducunt uxores, resurgunt ergo corpora quæ possunt nubere et ducere uxores, hoc est fœminarum et virorum certis discreta membra speciebus, sed nulla concumbendi voluptate vel necessitate mancipata. Nemo quippe dicit de lapide et arbore et his rebus quæ non habent membra genitalia, quod non nubant neque ducant uxores, sed de his qui cum possunt nubere, tamen alia ratione non nubunt.

Neque enim ultra mori poterunt.] Quia connubia propter filios; filii propter successionem; successio propter mortem: ubi ergo mors non est, neque connubia.

Æquales enim angelis sunt, et filii sunt Dei, &c.] Æquales angelis et filii sunt Dei, qui gloria resurrectionis innovati, sine ullo mortis metu, sine ulla labe corruptionis, sine ullo terreni status actu, perpetua Dei visione fruuntur, ad quam necesse est angelicæ dignitatis æqualitatem quisquis tunc ascendere desiderat, nunc minimis fratribus condescendat.

Quia vero resurgent mortui, et Moyses ostendit secus rubum, &c.] Ad comprobendam resurrectionis veritatem multo aliis manifestioribus exemplis uti potuit, e quibus est illud: Suscitabuntur mortui, et resurgent qui in sepulchris sunt. Quæritur itaque, quid sibi voluerit Dominus hoc proferre testimonium, quod videtur ambiguum vel non satis ad resurrectionis pertinet veritatem. Sed Sadducæi quinque tantum libros Moysi recipiebant, prophetarum vaticinia respuentes. Stultum ergo erat inde proferre testimonia, quorum auctoritatem non sequebantur. Porro ad æternitatem animarum probandam, de Moyse ponit exemplum: Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob; statimque infert,

Deus autem non est mortuorum, sed vivorum.] Ut

cum probaverit animas permanere post mortem, quod illi inter cætera negabant, (neque enim poterat fieri, ut eorum esset Deus qui nequaquam subsisterent,) consequenter introduceretur et corporum resurrectio, quæ cum animabus bona malave gesserunt.

Omnes enim vivunt ei.] Omnes videlicet illi quorum Dominus est Deus. Vivunt ei, vita utique vera, qua justi vivunt etiam quando corpore moriuntur. De qua alibi Dominus ait: Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet. Crede ergo, etsi mortuus fueris vives. Si autem non credis, et cum vivis mortuus es. Vidua enim quæ in deliciis est, vivens mortua est.

Respondentes autem quidam Scribarum dixerunt, Magister, bene dixisti, &c.] Principes sacerdotum, Sadducæi, et Scribæ quærentes occasionem calumniæ, et verbum aliquod invenire quod pateret insidiis, quia in sermonibus confutati sunt, ultra non interrogant, sed apertissime comprehensum Romanæ tradunt potestati. Ex quo intelligimus venena invidiæ posse quidem superari, sed difficile conquiescere.

CAP. LXXXV. *Dixit autem ad illos, Quomodo dicunt Christum filium David esse, &c.?*] Interrogatio Jesu nobis proficit usque hodie contra Judæos. Et hi enim qui confitentur Christum esse venturum, hominem simplicem et sanctum virum adserunt de genere David. Interrogemus ergo eos docti a Domino, si simplex homo est, et tantum filius David, quomodo David vocet eum Dominum suum? Non autem reprehenduntur, quia David filium dicunt, sed quia Dei Filium non credunt. Si quidem ipse et Dominus David est, Deus ante tempora manendo, et filius David apparuit homo in temporum fine nascendo. Quod autem a Patre subjiciuntur inimici, non infirmitatem Filii, sed unitatem naturæ qua in altero alter

operatur significat. Nam et Filius subjicit inimicos Patri, quia Patrem clarificet supra terram.

Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis, Attendite a Scribis qui volunt ambulare in stolis, &c.] Ambulare in stolis, cultioribus vestimentis indutos ad publicum procedere significat. In quo inter cætera dives ille qui epulabatur quotidie splendide, peccasse describitur. Notandum autem, quod non salutari in foro, non primos sedere vel discumbere vetat eos, quibus hoc officii ordine competit, sed eos nimirum, qui hæc sive habita, seu certe non habita, indebite amant, a fidelibus quibusque quasi reprobos docet esse cavendos, animum videlicet, non gradum, justa districtione redarguens, quamvis et hoc culpa non careat, si iidem in foro litibus interesse, qui in cathedra Moysi synagogæ magistri desiderant appellari. Duplici sane ratione a vanæ gloriæ cupidis attendere jubemur, ne scilicet eorum vel simulatione seducamur, æstimantes bona esse quæ faciunt, vel æmulatione inflammemur, frustra gaudentes in bonis laudari quæ simulant.

Qui devorant domos viduarum, &c.] Non tantum ait, Accipient damnationem; sed adjunxit, majorem: ut insinuet etiam illos qui in angulis stantes orant, ut videantur ab hominibus, damnationem mereri. Sed eos qui hæc prolixius, quasi religiosiores agendo, non solum laudes ab hominibus, sed et pecunias quærent, prolixiori damnatione plectendos. Sunt enim qui se justos, et magni apud Deum meriti simulantes, ab infirmis quibuslibet et peccatorum suorum conscientia turbatis, quasi patroni pro eis in judicio futuri pecunias accipere non dubitant. Et cum porrecta manus pauperi preces juvare soleat, illi ob hoc, maxime in precibus, ut pauperi nummum tollant, pernoctant. Quibus illa Judæ male-

dictio non immerito congruit: Cum judicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum. Condemnatus quippe cum judicatur exit, et orationem suam in peccatum recipit, qui magnæ nunc æstimationis apud homines habitus, in divino nunc examine, non solum non pro aliis se intervenire, sed nec sua sibi merita sufficere posse deprehendit, imo ipsarum quibus humanum judicium fefellit precum inter crimina pœnas luit.

IN CAP. XXI.

CAP. LXXXVI. *Respiciens autem vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium divites*] Quia sermone Græco φυλάσσειν servare dicitur, et gaza lingua Persica divitiæ vocantur, gazophylacium locus appellari solet, quo divitiæ servantur. Erat autem arca, foramen habens desuper, posita juxta altare ad dexteram ingredientibus domum Domini, in quam mittebant sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini, atque instaurationem ejusdem templi, servatur. Lege Verba dierum. Etiam nunc autem qui orantes in domum Domini discurrunt, ipse quoque dona ferentes respicit, et quem dignum viderit laudat, quem reprobum damnat.

Vidit autem et quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo, &c.] Hic nobis locus moraliter quidem intimat, quam sit acceptabile Deo quicquid bono animo obtulerimus, qui cor nimirum et non substantiam pensat, nec perpendit quantum in ejus sacrificiis, sed ex quanto proferatur. Juxta vero leges allegoriæ, divites qui in gazophylacium munera mittebant, Judæos de justitia legis elatos, porro

vidua pauper ecclesiæ simplicitatem designat. Quæ recte paupercula vocatur, quia vel superbiæ spiritum, vel peccata tanquam mundi divitias abjecit. Vidua vero, quia vir ejus pro ea mortem pertulit, et nunc in cœli penetralibus ab ejus oculis occultus, quasi in parte alterius regionis vivit. Hæc in gazophylacium æra minuta duo mittit, quia in conspectum divinæ majestatis, qua nostri operis oblationes quasi certo numero conscripta et consignata servantur, sive dilectionem Dei et proximi, seu fidei orationisque suæ munera defert, quæ consideratu propriæ fragilitatis minuta, sed merito piæ devotionis accepta, cunctis superbiorum Judæorum operibus præstant.

Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt, &c.] Ex abundanti sibi Judæus mittit in munera Dei, qui de justitia sua præsumens, hæc apud se orat : Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, &c. Omnem autem victum suum ecclesia in Dei munera mittit, quæ omne quod vivit, non sui meriti, sed Dei esse muneris intelligit, dicens : Deus propitius esto mihi peccatori ! Et alibi : Fortitudinem meam ad te custodiam, quia tu, Deus, susceptor meus es ; Deus meus ; misericordia ejus præveniet me.

LIBER SEXTUS.

FELICITER LEGE.

UM* sapientissimus regum Salomon, in figuram Christi, et ecclesiæ templum Domino conderet, hoc quoque inter cætera non in decentibus figurarum præmonebat exemplis, quod adveniente tandem, et apparente rerum illarum, quæ tunc umbra-

tice signabantur, veritate ac luce, mox omnis illa umbratilis, ut ita dicam, et imaginaria compositio typorum esset penitus auferenda. Post factam namque de lapide, ligno, et auro incomparandi operis domum, misit, et in figuram credituri de gentibus populi tulit Hiram de Tyro, filium mulieris viduæ: haud dubium quin illius, quæ supra duos nummos in gazophylacium mittendo, plus omnibus misisse laudatur. De tribu (inquit) Neptalim, patre Tyrio, artificem ærarium, et plenum sapientia et intelligentia et doctrina. Omnia autem vasa quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant. In campestri regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra. Qui enim omnia sua vasa non ductili, sed fusili opere fecit, prius nimirum ad similitudinem cujusque vasis figmentum luti formabat, necessarium quidem, donec opus vasis expleretur: verum postea non modo nullis usibus aptum, sed etiam ut profectio vasis appareret, absque ulla dubietate frangendum. Quasi ergo forma de argilla cærimoniæ legales antecedunt, ut dona veritatis evangelicæ quasi

vasa de aurichalco succedant. Composita pro tempore testa vilis atteratur, ut fulgor ornamenti permansibilis qui latebat ostendatur. Cinis vitulæ qui inquinatos sanctificabat tollatur, et crux Christi, quæ mundum redimat, prædicetur. Incumbente tempore, quo mare æneum, cujus unda vivificatrice cuncti ecclesiam intraturi baptizentur, quo columnæ legis geminæ, quæ lilia pro capite gestantes Christo devotarum januam hinc inde firment ovium, quo bis quini luteri operum nostrorum abluendis hostiis parati, quo innumera denique vasorum electionis millia ad montem templi deferantur, solvitur argillosa terra, quæ in campestri regione diutius hæc occulta tegebat. Hoc est imminente præconio Dominicæ passionis, per quam recondita dudum litteræ velamento ecclesiæ sacramenta patescerent, labat paulatim, et destrui jam incipit illa cœlestium occultatrix umbra secretorum. Unde recte post oblationem viduæ pauperis, id est ecclesiæ fidem Domini ore laudatam, evangelista sequutus adjunxit :

CAP. LXXXVII. *Et quibusdam dicentibus de templo quod lapidibus bonis et donis exornatum esset, &c.*] Erat namque prius Hierusalem urbs illa magna regalis, ubi templum famosissimum Deo fuerat extructum. Postea vero quam venit ille qui erat verum templum Dei, et cœlestis Hierusalem cœpit aperire mysteria, deleta est illa terrena, ubi cœlestis apparuit, et in templo illo non remansit lapis super lapidem. Erat prius pontifex, sanguine taurorum et hircorum purificans populum, sed ex quo venit verus pontifex, qui sanguine suo purificaret credentes, nusquam est ille pontifex prior, nec ullus ei relictus est locus. Altare fuit prius, et sacrificia celebrabantur, sed ut venit verus agnus qui seipsum obtulit hostiam Deo, cuncta illa velut pro tempore posita cessave-

runt. Propterea sane divina dispensatio procuravit, ut et civitas ipsa, et templum, et omnia illa pariter subverterentur, ne qui forte adhuc parvulus et lactens in fide, si viderit illa constare, dum sacrificiorum ritum, dum ministeriorum ordinem attonitus stupet, ipso diversarum formarum raperetur intuitu. Sed providens Deus infirmitati nostræ, et volens multiplicari ecclesiam suam, omnia illa subverti fecit, et penitus auferri, ut sine ulla cunctatione illis cessantibus, hæc esse vera, pro quibus in illis typus præcesserit, crederemus.

Interrogaverunt autem illum, dicentes, Præceptor, quando hæc erunt ? &c.] Quia laudantibus quibusdam ædificationes templi, Dominus palam responderat hæc omnia fore destruenda, discipuli secreto sedente eo super montem Oliveti, sicut Matthæus Marcusque testantur, tempus et signa prædictæ destructionis interrogant.

Qui dixit, Videte, ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo, &c.] Multi imminente Hierosolymorum excidio principes extitere, qui se esse Christos, tempusque libertatis jamjamque appropinquare referent. Multi in ecclesia ipsis etiam temporibus apostolorum hæresiarchæ prodire, qui inter alia plurima veritati contraria, diem Domini instare prædicarent; quos apostolus in Epistola ad Thessalonicenses damnat. Multi in nomine Christi venere Antichristi, quorum primus est Simon Magus, cui, sicut in Actis Apostolorum legimus, auscultabant omnes qui in Samaria erant, a minimo usque ad maximum dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna: eo quod multo tempore magicis suis dementasset eos.

Cum autem audieritis prælia et seditiones, nolite terreri, &c.] Prælia ad hostes pertinent; seditiones,

ad cives: quæ utraque a tempore Dominicæ passionis in populo Judæorum, qui sibi pro Salvatore seditiosum latronem elegit, satis superque constat abundasse. Sed his præcurrentibus, apostoli ne terreantur, ne Hierosolyma Judæamque deserant, admonentur. Quia videlicet non statim finis, qui in quadragesimum potius differendus sit annum, id est desolatio patriæ, supremumque urbis ac templi sequatur excidium.

Tunc dicebat illis, Surget gens contra gentem, &c.] Constat hæc ante finem desolationis templi, hoc est tempore Judaicæ seditionis, ad literam contigisse. Potest autem regnum contra regnum, et pestilentia eorum, quorum sermo serpit, ut cancer, et fames audiendi verbum Dei, et commotio universæ terræ, et a vera fide separatio, etiam in hæreticis intelligi, qui contra se invicem dimicantes, ecclesiæ victoriam faciunt.

Terroresque de cælo, et signa magna erunt.] Et hæc tempore eodem completa, quisque Josephi historiam legerit, inveniet. Nam et stella gladio similis ut perhibet, per annum totum supra Hierosolyma pendens, infausto trepidos cives portento terrebat. Et curris itidem equitesque armati, per aera discurrere, ac morem bellantium imitari per dies quadraginta sunt visi. Sed et vitula sacrificiis admota, inter immolantium manus enixa est agnam. Quo autem hæc merito contigerint, protinus subinfertur, cum dicitur:

Sed ante hæc omnia, injicient vobis manus suas, et persequentur, &c.] Hæc quippe Judaicæ genti, vel sola, vel maxima causa exitii fuerat, quia post Domini Salvatoris occisionem, nominis quoque ejus præcones simul et confessores impia credulitate vexavit.

Continget autem vobis in testimonium.] Testimonium videlicet quorum, nisi eorum qui aut persequendo mortes inferunt, aut videndo non imitantur? Mors quippe justorum, bonis in adjutorium est, malis in testimonium, ut inde perversi sine excusatione pereant, unde electi exemplum capiunt, ut vivant. Sed auditis tot terroribus, turbari poterant infirmorum corda, atque ideo consolatio adjungitur, cum protinus subinfertur :

Ponite ergo in cordibus vestris, non præmeditari quemadmodum respondeatis, &c.] Ac si aperte membris suis infirmantibus dicat : Nolite terreri, nolite pertimescere. Vos ad certamen acceditis, sed ego prælior. Vos verba editis, sed ego sum qui loquor.

Trademini autem a parentibus, et fratribus, et cognatis, &c.] Minorem dolorem mala ingerunt, quæ ab extraneis inferuntur : plus vero in nobis ea tormenta sæviunt, quæ ab illis patimur de quorum mentibus præsumebamus, quia cum damno corporis mala nos cruciant amissæ caritatis. Sed quia dura sunt quæ prædicuntur de afflictione mortis, protinus consolatio subditur de gaudio resurrectionis, cum dicitur :

Et capillus de capite vestro non peribit.] Scimus, quia caro incisa dolet, capillus non dolet incisus. Ait ergo martyribus suis : Capillus de capite vestro non peribit, videlicet aperte dicens : Cur timetis, ne pereat quod incisum dolet, quando et illud in vobis perire non potest quod incisum non dolet? Aliter. Capillus de capite discipulorum Domini non peribit, quia non solum fortia quæque gesta vel dicta sanctorum, de quibus dicitur, Dominus custodit omnia ossa eorum, sed et volatilis (ut ita dicam) ac tenuissima cogitationum fidelium superficies, quæ de occulta cordis radice, quasi de cerebro cæsaries exit, apud justum Judicem conservata digna mercede

donabitur. Unde recte Propheta, ut bonorum etiam cogitatum merita Domino quam sint accepta, demonstret, Et reliquæ (inquit) cogitationum, diem festum agent tibi. Unde etiam Nazareni, in lege, tempore consecrationis comam nutrire jubentur, et novacula super caput Samuel non ascendisse perhibetur. At contra mulier captiva ut viro Israelitæ nubere queat, mundatus a lepra ut ecclesiæ communicare mereatur, omnes sui corporis pilos præcipiuntur eradere. Quia videlicet omnis sapientium cogitatio, quæ bona placens et perfecta est, salvatur in perpetuum, et apud Dominum est merces ejus. Stultorum vero pravorumque, quasi Dei aspectibus indigna radix, operum cogitatio pœnitendo debet excidi.

Et in patientia vestra possidebitis animas vestras.]

Idcirco possessio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium custosque virtutum, patientia est. Per patientiam vero possidemus animas nostras, quia dum nobis ipsis dominari discimus, hoc ipsum incipimus possidere quod sumus: sic enim conditi mirabiliter sumus, ut ratio animam, et anima possideat corpus. Jus vero animæ a corporis possessione repellitur, si non prius anima a ratione possidetur. Custodem igitur conditionis nostræ patientiam Dominus esse monstravit, qui in ipsa nos possidere nosmetipsos docuit. Patientia autem vera est, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore moveri. Nam qui sic proximi mala portat, ut tamen tacitus doleat, et tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, sed ostendit.

CAP. LXXXVIII. *Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquavit*

desolatio ejus.] Hactenus ea quæ per quadraginta annos necdum fine adveniente futura erant ; hinc ipse finis desolationis, quæ a Romano exercitu facta est, Domini verbis exponitur :

Tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes.] Ecclesiastica narrat historia, cunctos, qui in Judæa erant Christianos, imminente Hierosolymorum excidio, commonitos a Domino loco decessisse, et trans Jordanem in civitate quadam Pella nomine, donec desolatio Judææ completeretur, habitasse.

Et qui in medio ejus, discedant : et qui in regionibus, &c.] Videtur quidem ad congruam pertinere admonitionem, ut qui extra sunt non in eam intrent, qui autem in medio sunt, quomodo discedent ab exercitu jam civitate circumdata? nisi forte quod præmisit tunc, id est tunc qui in Judæa sunt, fugiant, non ad ipsum tempus obsidionis, sed ad proximum ante obsidionem tempus, cum se primo miles Romanus per Galilææ vel Samariæ fines cœpisset diffundere, pertinere dicimus, ut tunc fugere quisque, cum fugæ adhuc tempus esset, acceleraret. Dies autem ultionis hi sunt, Dominici videlicet sanguinis ultionem petentes.

Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus.] Væ præsentæ captivitate prægnantibus et nutrientibus, sive mammantibus, ut quidam interpretantur. Quarum vel uteri, vel manus, filiorum sarcina prægravatæ, fugæ necessitatem non minimum impediunt. Lege Regum historiam, ubi uxor Jonathæ malum captivitatis præpropere fuga vitando, lapsum sinu filium perpetuo claudum recepit.

Erit enim pressura magna supra terram, et ira populo huic.] Hæc pressura, et ira populo illi, usque hodie per omnes gentes disperso, individua comes

adhæret, non tamen in æternum adhæsura credenda est. Nam postquam ordinem ejusdem pressuræ vel iræ Dominus ostendit, dicens :

Et cadent in ore gladii, et captivi ducentur in omnes gentes, &c.] Protinus juxta prophetiam quæ canit, In ira misericordiæ memor eris, subjunxit atque ait :

Donec impleantur tempora nationum.] Tempora quippe nationum, illa sunt quæ commemorat Apostolus, dicens : Quia cæcitas ex parte facta est in Israel, donec plenitudo gentium introiret, et sic omnis Israel salvus fieret. Qui cum promissa salute fuerit potitus, patrium quoque rediturus ad solum, et metropolis quondam suæ possessione atque inhabitatione gavisurus esse, forsitan non temere speratur, quia non in perpetuum, sed donec tempora nationum impleantur, ita premendus esse narratur. Quid autem impletis nationum temporibus, et sic omni Israel salvato sequatur, Dominus ex ordine manifestat. Nam et hoc secundum Matthæum discipuli interrogabant, non solum templi evertendi tempus, sed et signum adventus ejus, et consummationis seculi quærendo.

Et erunt signa in sole, et luna, et stellis, &c.] Quia ergo sicut Dominus in sequentibus intimat, apparente universali judicio cælum et terra transibunt, et sicut in Joannis Apocalypsi legimus, mare jam non erit, merito eodem incumbente judicio, sonitus maris et fluctuum confunditur, terrarum orbis prementibus se invicem colonis inficitur, maxima cœli luminaria percussis horrore novo radiis turbatam faciem velant. Et quomodo impulsæ ad casum arbores fragoris motusque sui præmittere solent indicia, sic termino appropiante quasi paventia nutant ac tremunt elementa. Ergo quod ait Matthæus, Sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent

de cœlo, ipsam judicii præsentiam significat, quando apparente veræ gloria lucis, omnia mundi lumina tenebris umbrisque comparantur. Quod vero dicit Lucas, Erunt signa in sole, et luna, et stellis, præcursores vicini ejusdem judicii quasi nuntios indicat. E quibus est et illud prophetæ, Sol vertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et manifestus. Item quod Lucas ait : Et in terris pressura gentium, ipsum esse reor, quod Antichristi tempora describens Matthæus dicit : Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, usque modo, neque fiet. Quod autem Lucas subjungit, præ confusione sonitus maris et fluctuum, præco est illius quod inter cætera mutabilia seculi Joannes mare habiturum conspexit.

Arescentibus hominibus præ timore et expectatione, quæ supervenient universo orbi, &c.] Credo ipsum Judicis adventum hac sententia designari, quando juxta alterius loci parabolam omnes, hoc est et prudentes et fatuæ virgines insolito clamore suscitatae, lampades ornant, id est, sua secum opera numerant, pro quibus maximo cum timore jamjamque instantem æterni discriminis expectant eventum. Nam eatenus absque ullo timore Judicis, universus pæne orbis acturus est, Apostolo attestante, qui ait : Cum enim dixerint, pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus. Tunc itaque superveniente universo orbi timore et expectatione districti examinis, multi qui in hoc mundo florere videbantur, cum se sine fructu conspexerint, arescent. Tunc fides quæ sine operibus viruerat, probante se justis Judicis inarescet. Nec mirum homines, hoc est vel natura vel sensu terrestres, ad ejus judicium turbari, cujus aspectum et ipse cœlorum virtutes, hoc est angelicæ trement potestates, beato quoque Job attestante, qui ait :

Columnæ cœli contremiscunt, et pavent ad nutum ejus. Quid ergo faciunt tabulæ, quando tremunt columnæ? Quid virgula deserti patitur, cum cedrus Paradisi concutitur?

Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et majestate.] In potestate et majestate visuri sunt, quem in humilitate positum audire noluerunt, ut virtutem ejus tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc cervicem cordis ad ejus patientiam non inclinant. Sed quia hæc contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur: nam subditur,

CAP. LXXXIX. *His autem fieri incipientibus, respicite et levate capita vestra, &c.*] Cum plagæ (inquit) mundi crebrescunt, cum terror judicii virtutibus commotis ostenditur, levate vos capita, id est exhilate corda. Quia dum finitur mundus, cui amici non estis, prope fit redemptio quam quæritis. In scriptura etenim sacra, sæpe caput pro mente ponitur: quia sicut capite reguntur membra, ita cogitationes mente disponuntur. Levare itaque capita, est mentes nostras ad gaudia patriæ cœlestis erigere. Quod autem calcari mundus ac despici debeat, provida Dominus comparatione manifestat: nam sequitur,

Et dixit illis similitudinem, Videte ficulneam et omnes arbores, &c.] Aperte ergo docet, quia sicut ex fructu arborum ventura æstas agnoscitur, ita ex ruina mundi prope esse cognoscitur regnum Dei. Quibus profecto verbis ostenditur, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim crescit, ut cadat: ad hoc germinat, ut quæcunque germinaverit, claudibus consumat. Bene autem regnum Dei æstati comparatur, quia tunc mœroris nostri nubila trans-eunt, et vitæ dies æterni solis claritate fulgescunt.

Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.] Multum quippe commendat Dominus, quod ita pronuntiat. Quodammodo (si dici fas est) juratio ejus est: Amen dico vobis. Amen enim interpretatur verum, et tamen non est interpretatum, cum potuisset dici, verum dico vobis, nec Græcus hoc interpret ausus est facere, nec Latinus. Sic mansit, non est interpretatum, ut honorem haberet velamento secreti, non ut esset negatum, sed ne vilesceret nudatum. Igitur, verum dico vobis, Veritas dicit, quæ utique etsi non diceret, mentiri omnino non posset. Tamen commendat, inculcat, dormientes quodammodo excitat, intentos facit, contemni non vult, Amen, inquiens, dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Generationem autem aut omne hominum genus dicit, aut specialiter Judæorum.

Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transiunt] Cælum quod transibit non æthereum sive sidereum, sed aereum, a quo et aves cœli et nubila cœli cognominantur, intelligere debemus, Petro attestante, qui dicit, Quod cœli erant prius, et terra de aqua, et per aquam consistens verbo Dei, per quæ ille tunc mundus periit. Cœli autem qui nunc sunt et terra, eodem verbo repositi sunt igni reservati in die judicii et perditionis hominum impiorum. Aperte docens quia non alii cœli sunt igne perituri, quam qui aqua perdit; hoc est, inania hæc, et nubilosa ventosi aeris spatia. Neque enim aqua diluvii, quæ quindecim tantum cubitis montium cacumina transcendit, ultra aeris ætherisque confinia pervenisse credenda est. Quocunque autem pervenire potuit, eo nimirum juxta præfatam beati Petri sententiam et ignis judicii perveniet. Si autem cælum et terra transibunt, movere potest quomodo dicat Ecclesi-

astes : Generatio præterit, et generatio advenit ; terra vero in æternum stat. Sed aperta ratione cœlum et terra per eam quam nunc habent imaginem, trans-eunt : attamen, per essentiam, sine fine subsistunt. Præterit enim figura hujus mundi. Et ad Joannem angelus : Erit (inquit) cœlum novum et terra nova. Quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renovantur. Cœlum igitur et terra et transibit et erit, quia et ab ea quam nunc habet specie per ignem tergetur, et tamen in sua semper natura servabitur. Unde per Psalmistam dicitur : Mutabis ea, et mutabuntur. Quam quidem ultimam commutationem suam, ipsis nobis nunc vicissitudinibus nuntiant, quibus nostris usibus indesinenter alternant. Nam terra a sua specie, hyemali ariditate deficit, vernali humore viridescit. Cœlum quotidie caligine noctis obducitur, et diurna claritate renovatur. Hinc ergo, hinc fidelis quisque colligat, et interire hæc, et tamen per innovationem refici, quæ constat nunc assidue velut ex defectu reparari.

Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate, &c.] O stultam præsumptionem cordis humani, quæ lamentabilem finem cupiditatis, ebrietatis, et crapulæ, nec ipso Judice contestante prævideat ; sed edictum Regis æterni more servi nequam, postquam didicerit, spernat. Et certe si qui nobis peritus ac sapiens medicus præciperet, Attendite (inquiens) vobis ne qui (verbi gratia) de illius vel illius herbæ succo avidius sumat, quod si fecerit, repentinus ei superveniet interitus, quanto quisque studio præmonentis medici mandata servaret, ne videlicet vetitum gustando periret ? At nunc animarum simul et corporum Salvator ac Dominus jubet ebrietatis herbam et crapulæ vitandam, nec non et curarum secularium, velut mortiferos succos

esse cavendos, et quanti tamen nostrum, his non solum sauciari, sed etiam consumi non timent? Nulla credo alia causa, nisi quia fidem, quam medici præbent dictis, Domini præbere contemnunt. Si enim credidissent, credendo utique timerent, timendo autem impendens periculum caverent. Sed illi e contra torpendo, quam juste dictum sit, probant: Filius hominis veniens, putas inveniet fidem in terra?

Vigilate itaque omni tempore, orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, &c.] Qui ante Filium hominis stare, eique, juxta Apocalypsin Joannis, die noctuque in templo ejus servire desiderat; nec ab ejus aspectibus in ignem æternum maledictus abjici; non solum ab illecebris secularibus castigari, sed et orare, et vigilare, et hoc non certis quibusdam diebus, sed omni tempore facere debet, juxta quod Psalmus ait: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. Sic namque merebitur habitare in domo Domini, in seculum seculi laudare illum.

Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in monte, &c.] Quæ verbis præcipit Dominus, suis confirmat exemplis. Nam qui nos ante repentinum judicii universalis adventum, ante incertum singulorum nostrum exitum, deliciis simul et curis hujus vitæ neglectis ad vigilandum hortatur et orandum, et ipse impendente suæ tempore passionis, doctrina, vigiliis, et precibus instat, pariter et exemplo insinuans, hoc esse digne Deo vigilare, vel dicto vel facto proximis quibusque viam veritatis ostendere, et eos pro quibus passurus erat, vel verbo ad fidem provocans, vel Patri oratione commendans. Et nos quoque cum inter prospera sobrie, et juste, et pie conversamur, inter adversa vero nunquam de divinæ misericordiæ celsitudine despera-

mus, diebus profecto cunctis in templo docemus, quia fidelibus operis boni formam præbemus. Noc-tibus vero, in monte Oliveti moramur: quia in tenebris angustiarum gaudii spiritualis consolatione respi-ramus: juxta eum qui dixit: Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini, speravi in miseri-cordia Dei mei. Id est, sicut is qui misericordiæ fructum, quibus valuit, impendit, mei a Domino miserendum esse non ambigo. Et ad nos quoque audiendos omnis populus maneat, cum vel discussis operibus tenebrarum, vel evictis Dei gratia nebulis pressurarum, sicut in die honeste ambulantes, non in comessionationibus et ebrietatibus, nos filii lucis imi-tantur.

IN CAPUT XXII.

CAP. XC. *Appropinquabat autem dies festus azymo-rum, qui dicitur pascha.*] Pascha, quod Hebraice dicitur phase, non a passione ut plerique arbi-trantur, sed a transitu nominatur, eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum, per-transierit, nec percusserit eos, vel ipse Dominus præbens auxilium populo suo, desuper ambularit. Cujus sacramentum vocabuli, sublimius exquirens evangelista Joannes ait: Sciens Jesus quia venit ejus hora, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem. Ubi manifeste declarat, ideo festivitatis hujus diem per legem mystice transitum vocari, quod Agnus Dei, qui peccata mundi tolleret, in eo de hoc mundo vel ipse esset transiturus, vel nos salubri transitu, quasi de Ægyptia servitute, ducturus. Hoc sane juxta Veteris Testamenti litteram inter pascha et azyma distat, quod pascha ipse solus dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad vesperam, hoc est, quarta-

decima luna primi mensis. Quintadecima autem luna, quando egressum est de Ægypto, succedebat festivitas azymorum: cujus septem diebus, id est usque ad vicesimam primam ejusdem mensis diem, ad vesperam, est statuta solennitas. Verum Evangelii scriptura indifferenter, et diem azymorum pro pascha, et pro diebus azymorum pascha ponere solet. Dicit enim Lucas: Dies festus azymorum, qui dicitur pascha. Item Joannes, quum primo azymorum die, id est, quintadecima luna res ageretur, ait: Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed manducarent pascha. Quia videlicet et paschæ dies in azymis panibus est celebrari præceptus, et nos quasi pascha perpetuum facientes, semper ex hoc mundo transire præcipimur. Una quippe die agno immolato ad vesperam, septem ex ordine dies sequuntur azymorum. Quia Christus Jesus semel pro nobis in plenitudine temporum passus in carne, per omne nobis hujus seculi tempus quod septem diebus agitur, in azymis sinceritatis et veritatis, præcipit esse vivendum: totoque semper nisu desideria seculi, quasi Ægypti retinacula fugere, et quasi a mundana conversatione secretam solitudinem, inter nos admonet subire virtutum.

Et quærebant principes sacerdotum et scribæ, quomodo eum interficerent: timebant vero plebem.] Hæc ante biduum paschæ, congregatis principibus sacerdotum, et senioribus populi, ac scribis in atrium Caiphæ, Matthæus acta testatur. Timebant vero plebem, non seditionem metuentes, sed caventes, ne auxilio populi de suis manibus tolleretur.

CAP. XCI. *Intravit autem Satanias in Judam qui vocatur Scarioth, &c.*] Scribit in Evangelio suo Joannes, quia cum intinxisset Dominus panem, dedit Judæ Simonis Scariothis, et post buccellam, tunc introivit in illum Satanias. Sed non est contrarium

Luçæ, qui eum et ante buccellam a Satana invasum jam esse commemorat, quia quem nunc intravit ut deciperet, postmodum intravit ut sibi jam traditum plenius possideret. Nunc intravit, ut quasi adhuc alienum tentaret, tunc ut quasi proprium ad quæcunque vellet agenda noxia traheret.

Et abiit, et locutus est cum principibus sacerdotum et magistratibus, &c.] Quod dixit, Abiit et locutus est; ostendit non a principibus invitatum, non ulla necessitate constructum, sed sponte propria sceleratæ mentis inisse consilium.

Et pacti sunt illi pecuniam dare, &c.] Multi hodie Judæ scelus, quod Dominum ac magistrum Deumque suum pecunia vendidit, velut immane et nefarium exhorrent, nec tamen cavent. Nam cum pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profecto quia veritatem pro pecunia negant, Dominum pecunia vendunt. Ipse enim dixit: Ego sum Veritas. Cum societatem fraternitatis aliqua discordiæ peste commaculant, Dominum produnt, quia Deus caritas est: qui, etiamsi nullus pecuniam det, Dominum argenteis vendunt, quia principis seculi imaginem, id est, exempla hostis antiqui, neglecta Conditoris ad quam creati sunt imagine, sumunt. Nam sicut Joannes Baptista, qui non pro Christi confessione, sed pro defensione veritatis occubuit, ideo tamen pro Christo quia pro veritate martyrium suscepit, ita e contrario, qui caritatis et veritatis jura spernit, Christum utique qui est veritas et caritas prodit. Maxime cum non infirmitate vel ignorantia subripiente peccat, sed in similitudinem Judæ quærit opportunitatem, ut arbitris absentibus veritatem mendacio, virtutem crimine mutet.

Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha, &c.] Diem azymorum paschæ, quartamdecimam primi mensis appellat, quando fer-

mento abjecto pascha, id est, agnus occidi consueverat ad vesperam, ut supra jam dictum est. Quod exponens Apostolus ait: Et enim pascha nostrum immolatus est Christus. Hoc etenim pascha tunc necesse erat occidi, hoc est paterno consilio ac definitione sancitum. Qui licet die sequente, hoc est, quintadecima sit luna crucifixus, hac tamen nocte qua agnus immolabatur, et carnis sanguinisque suis discipulis tradidit mysteria celebranda, et a Judæis tentus ac ligatus, ipsius immolationis, hoc est passionis suæ sacravit exordium.

At illi dixerunt, Ubi vis paremus ?] Non habemus domicilium, non habemus tabernaculum. Audiant quibus ædificandarum domorum cura est, et ambitiosarum porticum cogitatur instructio, quos pretiosorum marmorum pompa, et distincta auro laquearia delectant, cognoscant Christum omnium Dominum, qui locum ubi caput inclinaret non habuit. Et idcirco eum discipuli interrogant: Ubi vis paremus tibi manducare pascha?

Et dixit ad eos, Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo amphoram aquæ portans, &c.] Indicium quidem præsciæ divinitatis est, quod cum discipulis loquens, quid alibi futurum sit, novit. Pulchre autem paraturis pascha discipulis, homo amphoram aquæ portans occurrit, ut ostendatur hujus paschæ mysterium pro ablutione perfecta mundi totius esse celebrandum. Aqua quippe lavacrum gratiæ, amphora mensuram perfectam significat. Parant ergo pascha, ubi aquæ infertur amphora, quia tempus videlicet adest, quo veri paschæ cultoribus typicus de limine cruor auferatur, et ad tollenda crimina vivifici fontis baptismi consecratur.

Et dicetis patrifamilias domus, Dicit tibi magister, Ubi est diversorium, &c. ?] Consulte vel aquæ bajuli

vel Domini domus sunt prætermissa vocabula, ut omnibus pascha celebrare volentibus, hoc est Christi sacramentis imbui, Christum suæ mentis hospitio suscipere quærentibus, facultas danda signetur.

Et ipse vobis ostendet cœnaculum magnum stratum, et ibi parate, &c.] Cœnaculum magnum, lex spiritalis est, quæ de angustiis literæ egrediens, in sublimi loco recipit Salvatorem. Nam qui adhuc occidentem literam servaverit, qui non aliud in agno quam pecus intellexerit, iste nimirum in imis pascha facit, quia spiritus majestatem comprehendere necdum dicit. At qui aquæ bajulum, hoc est gratiæ præconem in domum ecclesiæ fuerit secutus, hic per Spiritum vivificantem tectum literæ transcendendo, in alto mentis diversorio Christo mansionem præparat, quia cuncta vel paschæ sacramenta, vel cætera legis decreta de eo scripta intelligit.

Et cum facta esset hora, discubuit, et duodecim apostoli cum eo.] Horam manducandi paschæ designat, quæ, ut sæpius inculcatum est, quartadecima die mensis primi perducta ad vesperam, et quinta-decima luna jam terris apparente, juxta edicta legis instabat.

Et ait illis, Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar.] Desiderat primo typicum pascha cum discipulis manducare, et sic passionis suæ mundo mysteria declarare, quatenus et antiqui legalisque paschæ probator existat, et hoc ad suæ dispensationis figuram pertinuisse docendo, carnaliter ultra vetet exhiberi, immo umbra trans-eunte, veri jam paschæ lumen advenisse, demonstret. Quod pulchre temporibus Josue consummandi mannae tempus et ordo præfiguratur, ubi scriptum est: Et fecerunt paschæ quartadecima die mensis ad vesperum in campestribus Hiericho, et

comederunt de frugibus terræ altero die azymos panes, et polentam ejusdem anni. Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ, nec usi sunt ultra cibo illo filii Israel. Siquidem Josue susceptum defuncto Moyse populum, solitis aliquamdiu trans Jordanem mannae refecit alimentis, quibus et ipse quamvis agnito olimque gustato terræ repromissionis fructu, reficitur. Exin Jordanem trajicit, cultris petrinis circumcidit, et tres semis menses usque ad diem scilicet paschæ completam consuetum manna non tollit. Moyse quippe mortuo, Josue dux ordinatur, quia lege traditionibus Pharisæorum corrupta, Christus incarnatur. Josue trans Jordanem manna pascit et pascitur, quia Dominus usque ad tempus sui baptismatis cærimonias legis et ipse servat, et a cunctis servari desiderat. Traductam plebem Jordanem Josue petra circumcidit, quia baptismi gratia celebrata, Salvator etiam cogitationum, quod lex nequiverat, illecebras fidei severitate præcidit. Et tres semis annos quasi solito manna nutrirî, sacramenta legis, quamvis ad cœlestia promissa paulatim provocans, observare non cessat, donec tempore præfixo desideratum pascha cum discipulis manducans, ita demum mane illucescente mundissima sui corporis et sanguinis mysteria in crucis altari consecrata, quasi azyma terræ repromissionis imbuendis fidelibus offerat. Denique quod sequitur:

Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei.] Quantum Josue verbis consonat, qui ait, Nec usi sunt ultra cibo illo filii Israel, sed comederunt de frugibus terræ Chanaan. Ego non manducabo, inquit, illud, donec impleatur in regno Dei, id est, nequaquam ultra Mosaicum pascha celebrando, donec in ecclesia spiri-

tualiter intellectum compleatur. Ipsa est enim regnum Dei. De quo alibi discipulis ait, Regnum Dei intra vos est. In quo regno Dominus hodieque vetus pascha impletum manducat, quando ea quæ Moyses rudi populo carnaliter observanda præcepit, in membris suis, hoc est in ipsa ecclesia spiritualiter exercet.

Et accepto calice, gratias egit et dixit, Accipite et dividite inter vos.] Et hic calix ad vetus illud pascha, cui finem desiderabat imponere, pertinet. Quo accepto, gratias egit, ob hoc nimirum, quia vetera transitura, et ventura fuerant omnia nova.

Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat.] Potest quidem hic versiculus et simpliciter accipi, quod ab hac hora cœnæ, usque ad tempus resurrectionis, quo in regno Dei erat venturus, vinum bibiturus non esset. Postea namque illum, cibum potumque sumpsisse, testatur Apostolus Petrus, qui ait: Qui manducavimus et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis. Sed multo consequentius, ut sicut supra typicum agni esum, sic etiam potum paschæ typicum neget se ultra gustaturum, donec ostensa et manifestata resurrectionis suæ gloria, regni Dei fides mundo adveniat. Ut per duo maxima legis edicta, esum videlicet potumque paschalem, spiritualiter immutata, disceres omnia legis sacramenta vel jussa, quæ carnaliter sonare videbantur, ad spirituales jam nunc observantiam fuisse transferenda.

Et accepto pane, gratias egit, et fregit, et dedit eis, &c.] Finitis paschæ veteris solenniis, quæ in commemorationem antiquæ de Ægypto liberationis agebantur, transiit ad novum, quod in suæ redemptionis memoriam ecclesia frequentare desiderat. Ut videlicet pro carne agni vel sanguine, suæ carnis

sanguinisque sacramentum in panis ac vini figura substituens, ipsum se esse monstraret, cui juravit Dominus et non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Frangit autem ipse panem quem porrigit, ut ostendat corporis sui fractionem non sine sua sponte futuram, sed, sicut alibi dicit, potestatem se habere ponendi animam suam, et iterum sumendi eam. Et sicut de veteribus terminandis egerat, sic et de novis incipiendis Patri gratias agit, nobis pariter exemplum tribuens, in omni boni operis inchoatione vel perfectione, Patrem qui est in cœlis esse glorificandum. Quod autem dicit: Hoc facite in meam commemorationem, exponit Apostolus Paulus; qui cum verba ipsius poneret dicentis: Hoc facite in meam commemorationem, hoc est corpus meum quod pro vobis confringitur; et iterum, Hic est calix novum testamentum in meo sanguine, hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem, subjunxit exponendo et ait, Quotiescunque enim manducatis panem hunc, et calicem bibitis, mortem Domini adnuntiate donec veniat.

Similiter et calicem postquam cœnavit, &c. Quod dicit, Similiter et calicem, subauditur ἀπὸ κοινοῦ dedit eis; ut sit plena sententia: Similiter et calicem, postquam cœnavit, dedit eis. Quia ergo panis carnem confirmat, vinum vero sanguinem operatur in carne, hic ad corpus Christi mystice, illud refertur ad sanguinem. Verum quia et nos in Christo, et in nobis Christum manere oportet, vinum Dominici calicis aqua miscetur. Attestante enim Joanne, aquæ populi sunt. Et neque aquam solam, neque solum vinum, sicut nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione et confectione in panem, cuiquam licet offerre, ne talis videlicet oblatio quasi caput a

membris discernendum esse significet, et vel Christum sine nostræ redemptionis amore pati potuisse, vel nos sine Christi passione salvari, ac Patri offerri posse confingat. Quod si quem movet, cum cœnatis Salvator apostolis suum corpus ac sanguinem tradiderit, quare non universalis ecclesiæ consuetudine jejunii doceamur eadem sacramenta percipere, breviter audiat ideo tunc cœnatos communicasse apostolos, quia necesse erat pascha illud typicum antea consummari, et sic ad veri paschæ sacramenta transiri. Nunc in honorem tanti tamque terribilis sacramenti placuisse magistris ecclesiæ, primo nos Dominicæ passionis participatione muniri, primo spiritualibus epulis interius exteriusque sacrari, ac deinde terrenis dapibus corpus et vilibus escis refici. Quod autem dicit, Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, ad distinctionem veteris testamenti respicit, quod hircorum et vitulorum est sanguine dedicatum, dicente inter aspergendum legis latore, Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Necesse est enim exemplaria quidem cœlestium his mundari, ipsa autem cœlestia melioribus hostiis quam istis, juxta quod Apostolus per totam ad Hebræos Epistolam inter legem distinguens et evangelium, pulcherrima expositione et plenaria ratione declarat.

Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa, &c.] Qui de passione prædixerat, et de proditore prædicit, dans locum pœnitentiæ, ut cum intellexisset sciri cogitationes suas et occulta consilia, pœniteret eum facti sui. Et tamen non designat specialiter, ne manifeste correptus impudentior fieret. Mittit crimen in numero, ut agat conscius pœnitentiam. Prædicit et pœnam, ut quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia. Sed et

hodie quoque et in sempiternum, vae illi homo, qui ad mensam Domini malignus accedit, qui insidiis mente conditis, qui praeordiis aliquo scelere pollutis, mysteriorum Christi secretis participare non metuit. Et ille enim in exemplum Judae Filium hominis tradit, non quidem Judæis peccatoribus, sed tamen peccatoribus membris videlicet suis, quibus illud inestimabile et inviolabile Domini corpus violare praesumit. Ille Dominum vendit, qui ejus amore ac timore neglecto, terrena et caduca, immo etiam criminosa plus amare et curare convincitur. Vae, inquam, illi homini, de quo Jesus qui altaribus sacrosanctis inter immolandum, utpote proposita consecraturus, adesse non dubitatur, adstantibus sibi ministris coelestibus queri cogitur, Ecce (inquiens) manus tradentis me, mecum est in mensa.

Et ipsi caeperunt quaerere inter se, quis esset ex eis, &c.] Et certe noverant undecim apostoli quod nihil tale contra Dominum cogitarent, sed plus credunt Magistro quam sibi, et timentes fragilitatem suam, tristes quaerunt de peccato, cujus conscientiam non habebant. Quaerit et Judas impudens, sicut Matthaeus Marcusque commemorant, ut audacia bonam conscientiam mentiretur.

CAP. XCII. *Facta est autem et contentio inter eos, quis eorum videretur esse major.]* Sicut bonis esse moris solet in Scripturis semper exempla patrum praecedentium, quibus ad meliora proficiant, quibus agnitis de suis actibus humilientur, inquirere, sic e contrario reprobi si quid forte in electis reprehensibile reperiunt, quasi suas ex eo nequitias obtecturi, aut pro justo defensuri, libentissime solent amplecti. Ideoque multo ardentius legunt, quod facta est contentio inter discipulos Christi quis eorum videretur esse major, quam quod multitudinis credentium erat

cor et anima una. Multo recolunt tenacius quod facta est dissensio inter Barnabam et Paulum, ita ut discederent ab invicem, quam quod idem Paulus ait, Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis? nonne homines estis? quasi nobis infirmitas sanctorum imitanda proponatur, et non illud potius, quia convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, hoc maxime in loco, ubi et ipsa contentionis eorum causa est nobis incognita. Neque enim incredibile est, quia juxta hoc quod alibi præcipitur: Contendite intrare per angustam portam, honore se invicem præveniando certarint. Verum qualibet ex causa contenderint, nos potius non carnales adhuc discipuli quid gesserint, sed spiritualis Magister quid jusserit videamus.

Dixit autem eis, Reges gentium dominantur eorum, &c.] Certantibus de prioratu discipulis, pius Magister eos non initæ contentionis arguit, sed formam quam sequantur humilitatis modesta ratione describit. In qua tamen forma obtinenda, majores et præcessores, id est, doctores ecclesiæ non minima discretione opus habent, ne videlicet regum gentium instar dominari subjectis, seque ab eis gaudeant supervacuis laudibus attolli, sed ad exemplum regis præsent, efficiantur ac ministri. Quia nimirum necesse est, ut sic agentibus per humilitatem sint socii, quatenus contra delinquentium vitia per zelum justitiæ sint erecti, ut et bonis in nullo se præferant, et cum pravorum culpa exigit potestatem protinus sui prioratus agnoscant. Ne enim præsentis animus ad elationem potestatis suæ delectatione rapiatur, recte per quendam sapientem dicitur: Ducem te constituerunt; noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis. Hinc etiam Petrus ait: Non dominantes in clero, sed forma facti gregi. Et tamen

nonnunquam gravius delinquitur, si inter perversos plus æqualitas quam disciplina custodiatur: quia enim falsa pietate superatus ferire Eli delinquentes filios noluit, apud districtum judicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit. Unde necesse est, ut rectorem subditis et matrem pietas, et patrem exhibeat disciplina. Atque inter hæc sollicita circumspectione providendum, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa.

Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? &c.] Ad verba exhortationis, suimet adjungit exempla, quæ Joannes Evangelista plenius commemorans inter cætera scribit, Si ego lavi vestros pedes Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes. Quamvis etiam verbo ministrandi possint omnia quæ Deus in carne gessit intelligi. Nam et ipsum sui sanguinis sacramentum ministrandum nobis se effundere significat, cum dicit, Sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis: et hoc quoque majoribus ecclesiæ præcipuum ministrandi genus imitandum ostendens, ut non solum misericordiis eleemosynæ doctrinæ salutaris, spiritualis exempli ministeria fratribus impendamus, verum etiam sicut ille pro nobis animam suam posuit, ita et nos pro invicem animas ponere discamus.

Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, &c.] Non inchoatio patientiæ, sed perseverantia cœlestis regni gloria donatur. Quia nimirum perseverantia, quæ alio nomine constantia vocatur, robur quoddam et fortitudo mentis, cunctarumque (ut ita dixerim) est columna virtutum. Quæ cum bene recta et firma consistit, nihil est certius, nihil tutius bonis moribus. Quod si aliquo dejicia-

tur, impulsa turbine non sola labitur: omnia enim prorsus animi bona simul corruunt. Sicut ergo Pater disposuit Filio regnum, quem factum obedientem usque ad mortem, mortem autem crucis, exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen; sic et Filius idem permanentes secum in tentationibus, æternum ducet ad regnum. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus: a cujus sublimitate promissi, Judas infelix excipitur: nam et antequam hæc Dominus diceret, exisse credendus est; qui non modo permanere cum illo in tentationibus sprexit, verum ipsos tentationum ejus juvit auctores. Excipiuntur et illi, qui auditis incomprehensibilis sacramenti verbis abierunt retro, et jam non cum illo ambulabant. Non enim recedentes a Domino, nisi quotquot pœnitendo redierunt, potuere salvari.

Ut edatis et bibatis super mensam meam in regno.]

Mensa hæc proposita omnibus sanctis ad fruendum, cœlestis est gloria vitæ. Cibus potusque, ille de quo alias dicitur, Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur: fruendo scilicet olim desiderato et amato gaudio veri et inconcussi boni.

Et sedeatis super thronos, judicantes duodecim tribus Israel.] Hæc est illa quam Psalmus canit immutatio dexteræ excelsi, ut qui nunc humiles gaudent ministrare conservis, tunc super Domini mensam sublimes vitæ perpetuæ dapibus alantur: qui hic in tentationibus injuste judicati cum Domino permanent, illic cum eo super tentatores suos justi judices veniant, et quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto nunc acceptis sedibus majore culmine potestatis excrescant.

Ait autem Dominus, Simon, Simon, ecce Satanas

expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, &c.] Ne gloriarentur undecim apostoli, suisve viribus tribuerent, quod soli pæne inter tot millia Judæorum dicerentur in tentationibus permansisse cum Domino, ostendit, et eos si non juvantis se Domini essent opitulatione protecti, eadem procella cum cæteris potuisse conteri. Verum cum Satanæ expetit eos tentare, et velut qui triticum purgat ventilando concutere, docet nullius fidem a diabolo nisi Deo permittente tentari. Satanæ quippe ad cribrandum bonos expetere est, ad afflictionem eorum malitiæ æstibus anhelare. Quo enim eorum tentationem invidens appetit, eo illorum quasi probationem deprecans perit. Cum vero pro Petro rogans Salvator non ut non tentetur, sed ut non deficiat fides ejus obsecrat, hoc est, ut post lapsum negationis ad statum pristinum pœnitendo resurgat, insinuat utile sanctis esse, tentationum flammis examinari, ut vel tentari quia fortes fuerint appareant, vel cognita per tentationes sua infirmitate fortiores discant, et sic cum probati fuerint, accipiant et ipsi coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.] Sicut ipse tuam (inquit) fidem, ne Satana tentante deficiat, orando protexi, ita et tu infirmiores quosque fratres exemplo tuæ pœnitentiæ, ne de venia forte desperent, erigere et confortare memento. Quod idem et post resurrectionem exhortatur, cum ei tertio sese amare profitenti, (decebat enim ut timorem ternæ negationis, ternæ confessionis amor elueret,) tertio nihilominus pascendas suas oves commendat.

Qui dixit ei, Domine, tecum paratus sum et in carcerem et in mortem ire, &c.] Quia dixerat se Dominus pro Petri fide rogasse, conscius ille præsentis affectus fideique ferventis, sed futuri casus nescius,

non credit se ullatenus ab eo posse deficere. Verum qui solus novit quid sit in homine, ne qui fidelium suo vel de statu incaute confidat, vel de casu incautius diffidat, et quasi Deus modum, tempus, ac numerum negationis ejus prædicit, et quasi misericors auxilium suæ defensionis promittit.

Quando misi vos sine sacco, et pera, et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? &c.] Quam juste discretionem matrem cunctarum nutricemque virtutum patrum sententia definiat, et ex hoc Domini sermone probatur, qui non eadem vivendi regula persecutionis, qua pacis tempore discipulos informat. Sunt namque virtutes quæ semper obnixque tenendæ, sunt quæ pro tempore locoque provida sunt discretionem mutandæ. Quis etenim nesciat viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, castitatem, fidem, spem, caritatem, et his similia, sine ulla temporum intercapedine fidelibus esse servanda? At vero famem, sitim, vigilias, nuditatem, lectionem, psalmodiam, orationem, laborem operandi, doctrinam, silentium, et cætera hujusmodi, si qui semper exsequenda putaverit, non modo se horum fructu privabit, sed et notam indiscretæ obstinationis, immo stultitiæ pervicacis incurret. Magister itaque Dominusque virtutum ut modum discretionis insinuet, missis ad prædicandum discipulis ne quid tollerent in via præcipit, videlicet ordinans, ut qui evangelium annuntiant, de evangelio vivant. Mortis vero instante periculo, et tota simul gente pastorem pariter gregemque persequente, congruam tempori regulam decernit, pecuniam scilicet victui necessariam, donec sopita persecutorum insania tempus evangelizandi redeat, tollere permittendo. Ubi nobis quoque dat exemplum justa nonnunquam causa instante, quædam de nostri propositi rigore

posse sine culpa intermitteri. Verbi gratia, cum per inhospitales porro regiones iter agimus, plura viatici causa, quam domi habebamus, licere portare. Gladium quoque vel habitum sumere, vel non habitum jubet emere, ut sciant legentes non facultatem resistendi deesse discipulis, sed magistro amorem potius inesse patiendi. Ubi etsi nulla esset alia causa evaginandi gladii, suffecerat illa, ut amputata servo auricula tactu Domini sanaretur, et beneficia virtus Salvatoris, etiam percussores suos, ne iram percussi sustinere, sed fidem resurgentis suscipere mallent, admoneret.

Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me, &c.] Ecce quare discipuli sacculum, peram, et gladium tollere monentur, videlicet quia Dominus cum injustis erat deputandus, quod passionem ejus describens inter cætera ponit Esaias, vel latrones utique, in quorum medio crucifigendus, vel inferos ad quos per mortem erat descendurus, insinuans. Et tunc enim deputatus est cum injustis, cum descendit ad inferos, et quos suos ibi reperit, revocavit ad superos. Juxta quod eidem alius propheta decantat: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

At illi dixerunt, Domine, ecce gladii duo hic, &c.] Duo gladii sufficiunt ad testimonium sponte passi Salvatoris: unus qui et Apostolis audaciam pro Domino certandi, et evulsa ictu ejus auricula Domino etiam morituro pietatem virtutemque doceret inesse medicandi: alter qui nequaquam vagina exemptus, ostenderet eos, nec totum quod potuere pro ejus defensione facere permissos.

Et egressus, ibat secundum consuetudinem in montem Olivarum, &c.] Tradendus a discipulo Dominus,

consueti secessus locum, quo facillime reperiri possit, adit. Ubi sunt ergo qui eum mortem timuisse, invitumque contemnunt esse crucifixum? Et pulchre sui corporis et sanguinis mysteriis imbutos in montem Olivarum discipulos educit, ut omnes in morte sua baptizatos altissimo Sancti Spiritus chrismate confirmandos esse designet, qui dicere possint cum Psalmista: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; dedisti lætitiā in corde meo. Et de quibus ante subjungitur: A tempore frumenti, vini et olei sui, multiplicati sunt.

Et cum pervenisset ad locum, dixit illis, Orate ne intretis in tentationem.] Impossibile est humanam animam non tentari. Unde et in oratione Dominica dicimus, Ne nos inducas in tentationem; non tentationem penitus refutantes, sed vires sustinendi in tentationibus deprecantes. Ergo et inpræsentiarum, non ait, Orate, ne tentemini, sed ne intretis in tentationem, hoc est, ne tentatio vos superet ultima, intra suos casses teneat; verbi gratia, martyr qui pro confessione Domini sanguinem fundit, tentatus quidem est, sed tentationis retibus non ligatus; qui autem negat, in plagas intimationis incurrit.

Et ipse avulsus est ab eis, quantum jactus est lapidis, &c.] Dato apostolis præcepto orandi, et ipse avulsus ab eis solus orat pro omnibus, significans tantum orationem suam, quantum et passionem a nostra distare, et positus genibus orat, ut humilitatem mentis habitu carnis ostendat. Avulsus est autem ab eis quantum jactus est lapidis, tanquam hoc eos typice admonuerit, ut in eum dirigerent lapidem, id est, usque ad ipsum perducerent intensionem legis, quæ scripta erat in lapide. Usque ad illum enim potest pervenire ille lapis, quoniam finis legis est Christus ad justitiā omni credenti.

Pater, si vis, transfer calicem istum a me, &c.] Transferri a se calicem postulat, non quidem timore patiendi, sed misericordiam prioris populi, ne ab illo bibat calicem propinatum. Unde et signanter non dixit, transfer a me calicem, sed calicem istum, hoc est populi Judæorum, qui excusationem ignorantiae habere non potest si me occiderit, habens legem et prophetas, qui me quotidie vaticinantur. Et tamen revertens in semetipsum, quod ex hominis persona trepidanter tenuerat, ex Dei Filii potestate confirmat.

Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.] Non (inquit) hoc fiat quod humano affectu loquor, sed propter quod ad terras tua voluntate descendi. Si ergo (inquit) fieri potest, ut sine interitu Judæorum credat gentium multitudo, passionem recuso: sin autem illi excæcandi sunt, ut omnes gentes videant, non mea, Pater, voluntas, sed tua fiat. Aliter. Appropinquans passioni Salvator, infirmantium in se vocem sumpsit, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me; eorumque timorem ut abstraheret, suscepit. Et rursus per obedientiam, fortitudinem mentis ostendens, ait, Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat. Ut cum hoc imminet quod fieri nolumus, sic per infirmitatem petamus ut non fiat, quatenus per fortitudinem parati simus ut voluntas Conditoris nostri etiam contra nostram voluntatem fiat.

Apparuit autem illi angelus de cælo, confortans eum.] Alibi legimus, quia angeli accesserunt et ministrabant ei. In documento ergo utriusque naturæ, et ei angeli ministrasse, et eum angelus confortasse describitur, quoniam qui Deus ante secula extitit, homo factus est in fine seculorum. Qui et priusquam per resurrectionis exaltaretur gloriam,

divinitate super angelos fuit, sed tamen ab angelis, ut scriptum est, humanitate minoratus, ex qua et morti subjacuit. At postquam mortem resurgendo calcavit, humanitatem suam etiam majestatibus archangelorum superposuit. Certe si quid sibi hæresis ex hoc blanditur, ut infirmum adfirmet, cui opus fuerit, angeli confortantis auxilio, meminerit Creatorem angelorum creaturæ suæ non eguisse præsidio. Quippe qui, si vellet, duodecim millia legionum de cœlis angelorum deduceret. Tum deinde necessario eo modo eum confortatum, quo et tristem esse: nam si nobis tristis est, id est, propter nos tristis est, necesse est ut et propter nos sit confortatus et nobis.

Et factus in agonia, prolixius orabat.] Quid pro se ille cum agonia peteret, qui in terris positus cœlestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquante morte, nostræ mentis in se certamen expressit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur, cum per solutionem carnis æterno judicio propinquamus. Neque enim tunc cujuslibet anima immerito terretur, quando post pusillum hoc invenit, quod in æternum mutare non possit.

Et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.] Nemo sudorem hunc infirmitati deputet, quia et contra naturam est sudare sanguinem. Neque ad hæresim infirmitatis pertinere ullo modo poterit, quod adversus hæresim phantasma mentientem proficit, per sudorem sanguinis ad corporis veritatem. Sed potius intelligat per irrigatam sacratamque ejus sanguine terram, non sibi qui noverat, sed nobis aperte declaratum, quod effectum jam suæ precis obtineret, ut fidem videlicet discipulorum quam terrena adhuc fragilitas arguebat, suo sanguine purgaret: et quicquid illa scandali de ejus

morte pertulisset, hoc ipse totum moriendo deleret, imo universum late terrarum orbem peccatis mortuum sua morte innoxia, cœlestem resuscitaret ad vitam.

Et cum surrexisset ab oratione, et venisset ad discipulos suos, &c.] Id est, ne in vos calix meæ passionis incumbat. Ubi liquido demonstrat, quia et pro illis oraverit, quos et ipsos sedulo monet, orationum suarum vigilando et orando existere participes.

Adhuc eo loquente, ecce turba, et qui vocabatur Judas, unus de duodecim, antecedebat eos, &c.] Quare osculetur, alii evangelistæ manifestant, hoc est, ut hoc indicio dignoscere possint, ipsum esse quem traderet. Suscipit autem Dominus osculum traditoris, non quo simulare nos doceat, sed ne proditionem fugere videatur, simul et illud Davidicum complens: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.

Jesus autem dixit ei, Juda, osculo Filium hominis tradis?] Filium, inquit, hominis tradis, quia caro non divinitas comprehenditur. Illud tamen plus confutat ingratum, quod eum tradiderit, qui cum esset Dei Filius, propter nos tamen Filius hominis esse voluit. Et quasi dicat, propter te suscepi ingrate, quod tradis. Interrogative sane pronuntians puto, quasi amantis affectu corripiat proditorem. *Juda, osculo Filium hominis tradis?* hoc est amoris pignore vulnus infligis, et caritatis officio sanguinem fundis, et pacis instrumento mortem irrogas, servus Dominum, discipulus prodis magistrum, electus Auctorem.

Videntes autem hi qui circa ipsum erant quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, si percutimus in gladio, &c.] Petrus hoc fecit, ut Joannes evangelista docet, eodem nimirum mentis ardore quo cætera fecerat.

Sciebat enim quomodo Phinees puniendo sacrilegos mercedem justitiæ et sacerdotii perennis acceperit. Quod vero sequitur,

Respondens autem Jesus ait, Sinite usque huc.] Non ita sentiendum est quasi placuerit ei usque huc factum, sed amplius fieri noluerit, in verbis quæ Matthæus ponit dixisse Dominum, Convertite gladium tuum in locum suum; omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt: intelligebatur potius totum factum quo usus est gladio Petrus Domino displicuisse. Illud enim verius est, quod cum eum interrogassent, dicentes, Domine, si percutimus in gladio? tunc respondit: Sinite usque huc, id est, non vos moveat quod futurum est, permittendi sunt hucusque progredi, hoc est, ut me apprehendant, et impleantur quæ de me scripta sunt. Sed inter moras verborum interrogantium Dominum et illius respondentis, Petrus, defensionis aviditate, majore pro Domino commotione percussit. Sed non potuerunt etiam simul dici, quæ simul fieri potuerunt. Non enim diceret, Respondens autem Jesus; nisi illorum interrogationi responderet. Nam de facto Petri quid judicaverit, Matthæus solus dicit. Ubi etiam non dixit Matthæus, respondit Jesus Petro, Convertite gladium tuum; sed dixit, Tunc ait illi Jesus, Convertite gladium, quod post factum apparet dixisse Dominum.

Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.] Nunquam pietatis suæ Dominus obliviscitur, qui etiam hostes suos non patitur vulnerari. Illi justo mortem inferunt, ille persecutorum vulnera sanat: mystice docens et ipsos si convertantur posse sanari, qui in suæ sunt mortis consensione vulnerati. Juxta allegoriam servus iste populus est Judæorum, principibus sacerdotum indebito mancipatus obsequio,

adeo ut illorum suasu Barabbam dimitti, Jesum vero quem paulo ante Osanna concinentes filium David regemque clamabant, peterent crucifigi. Qui in Domini passione dexteram auriculam, id est, spirituales legis intelligentiam perdidit, sinistra tantum, hoc est, utilitate literæ contentus. Quæ videlicet auris Petri gladio deciditur, non quod ille sensum intelligendi audientibus tollat, sed divino ablatum iudicio negligentibus pandat. Verum eadem dextera auris in iis qui ex eodem populo credere maluerunt, divinæ dignatione pietatis, pristino est restituta officio. Aliter. Auris pro Domino amputata, et a Domino sanata, significat auditum ablata vetustate renovatum, ut sit in novitate spiritus, et non in vetustate literæ. Quod cui præstitum fuerit a Christo, præstabitur et regnare cum Christo. Unde bene et Malchus, quo nomine servus ille vocabatur, rex sive regnaturus interpretatur. Quod autem servus inventus est, et hoc pertinet ad illam vetustatem quæ in servitutem generat, quod est Agar. Sed cum accessisset sanitas, figurata est et libertas.

Dixit autem Jesus ad eos qui venerant ad se principes sacerdotum, &c.] Quæritur quomodo Jesus principes sacerdotum, magistratus templi, et seniores qui ad se venerint alloqui dicatur, qui apud alios evangelistas non ipsi venisse, verum in atrio Caiphæ expectantes, ministros misisse perhibentur. Sed quia pontifices, Pharisei, et seniores ita de Domini nece agebant, ut velut ipsi a sanguine ejus viderentur innoxii, Non tradatur per nos, sed per discipulum suum, non comprehendatur a nobis, sed a tribuno turbisque, non a nobis pro illo Barabbas, sed eligatur a populis, ad extremum non a nobis, sed a præside damnetur, neque nostra, sed Romanæ militiæ manu cruci adfigatur: volens Evangelista, eos

maxime quorum cuncta consilio gerebantur, sanguinis ejus ostendere reos, dicit principes sacerdotum et magistratus templi et seniores ad comprehendendum venisse Salvatorem, ut hinc conjici daretur, quia sicut illi non per seipsos, sed per eos quos miserunt apprehendendum Christum, quid aliud quam ipsi in suæ jussionis potestate venerunt? sic omnes qui crucifigendum eum impiis vocibus clamaverunt, non quidem per seipsos, eum: sed tamen per illum qui eorum clamore ad hoc nefas impulsus est, occiderunt.

Quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus? &c.] Stultum est (inquit) eum cum gladiis et fustibus quærere, qui ultro se vestris tradat manibus: et in nocte quasi latitantem et vestros oculos declinantem per proditorem investigare, qui quotidie in templo doceat. Sed ideo adversum me in tenebris congregamini, quia potestas vestra, qua contra lucem mundi armamini, in tenebris est.

Comprehendentes autem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum.] Principem sacerdotum Caiapham significat, qui erat pontifex anni illius, sicut Joannes Evangelista testatur.

Petrus vero sequebatur a longe.] Merito a longe sequebatur, qui jam proximus erat negaturo. Neque enim negare posset, si Christo proximus adhæsisset. Verum in hoc maxima nobis est admiratione venerandus, quod Dominum non reliquit, etiam cum timeret. Quod enim timet, naturæ est; quod sequitur, devotionis; quod negat, obreptionis; quod poenitet, fidei. Aliter. Quod ad passionem euntem Dominum a longe sequitur Petrus, significabat ecclesiam secuturam quidem, hoc est, imitaturam passionem Domini, sed longe differenter. Ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesia.

Accenso autem igni in medio atrio et circumseden-

tibus illis, erat Petrus in medio eorum.] Est dilectionis ignis; est et cupiditatis. De hoc dicitur, Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat? De illo, Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, et flammis quas succendistis. Iste super credentes in cœnaculo Sion de cœlo descendens, variis linguis Deum laudare docuit. Ille terrena materia Caiphæ fatus in atrio, flammis negandi Dominum turbas accendit. Hoc Moyses aureum idoli caput, illo Sedechias Hieremiæ prophetantis scripta consumpsit. Quicumque vitiosum noxiumque in se extinguit incendium, potest Domino cantare: Quia factus sum sicut uter in pruina, justificationes tuas non sum oblitus. At qui flammam virtutum perdidit, audit a Domino, Quoniam abundavit iniquitas, refrigerescit caritas multorum. Quo frigore torpens ad horam Apostolus Petrus persecutorum prunis caleferi cupiebat, quia temporalis commodi solatium perfidorum societate quærebat. Sed non mora, respectus a Domino, cum ignem eorum corpore, tum infidelitatem corde reliquit.

Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, et eum fuisset intuita, dixit, Et hic cum illo erat.] Quid sibi vult quod prima cum prodit ancilla, cum viri utique magis eum potuerint recognoscere, nisi ut et iste sexus peccasse in necem Domini videretur, et iste sexus redimeretur per Domini passionem? Et ideo mulier resurrectionis accepit prima mysterium, et mandata custodit, ut veterem prævaricationis aboleret errorem.

At ille negavit eum, dicens, Mulier, non novi illum.] Quidam pio erga Apostolum Petrum affectu locum hunc ita interpretantur, quasi bene dixerit se illum non nosse quem mens humana nescit comprehen-

dere, quia nemo sciat Filium nisi Pater. Iterum quoque inquisitus dixerit; O, homo non sum, malens se negare quam Christum. Sed et tertio interrogatus, cum ait, Homo, nescio quid dicis, significaverit se sacrilegia illorum nescire, hoc est reprobando et execrando damnare. Sed hæc quam frivola sit expositio, et Dominus, qui se veridica contestatione, ter negandum a Petro prædixerat, et ipse Petrus insinuat, qui se hæc non de industria, sed de subreptione locutum, subsequentibus lacrymis manifestat.

Et post pusillum alius videns eum dixit, Et tu de illis es.] Petrus vero ait: O, homo non sum. In hac negatione beati Petri, discimus non solum ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui, cum sit, negat se esse Christianum; Dominus autem non ait Petro, Discipulum meum te negabis, sed me negabis. Negavit ergo ipsum, cum se negavit ejus esse discipulum.

Et intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affirmabat, &c.] Non quod alia lingua Galilæi atque alia loquerentur Hierosolymitæ, qui utrique fuerunt Hebræi, sed quod unaquæque provincia et regio suas habendo proprietates vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Unde in Actibus Apostolorum, cum hi quibus Spiritus Sanctus insederat, omnium gentium linguis loquerentur, inter alios qui de diverso mundi climate convenerant, etiam qui habitabant Judæam mirantes dixisse referuntur: Nonne ecce omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt? et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram in qua nati sumus?

Et ait Petrus, Homo, nescio quid dicis, &c.] Solet Scriptura Sacra sæpe meritum causarum, per statum

designare temporum. Unde Petrus, qui media nocte negavit, ad galli cantum pœnituit. Qui etiam post resurrectionem, diurna sub luce, Dominum quem ter negaverat, tertio se amare professus est, quia nimirum quod in tenebris oblivionis erravit, et speratæ jam lucis rememoratione correxit, et ejusdem veræ lucis adepta præsentia plene totum quicquid nutaverat, erexit. Hunc opinor gallum aliquem doctorum intelligendum, qui nos jacentes excitans, et somnolentos increpans dicat: Evigilate, justî, et nolite peccare.

Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, &c.] Respiciente Domino Petrus ad cor reversus, maculam negationis pœnitentiæ lacrymis tergit, quia non solum cum agitur pœnitentia, verum ut agatur, Dei misericordia necessaria est. Respicere namque ejus, misereri est. Unde Psalmista: Usquequo (inquit) exaltabitur inimicus meus super me? respice et exaudi me, Domine Deus meus, id est miserere et adjuva. Quam nociva sane alloquia perfidorum! Petrus inter Judæos vel hominem se nosse negavit, quem inter condiscipulos Dei Filium confessus erat. Sed nec in atrio Caiphæ retentus, poterat agere pœnitentiam. Egreditur foras, ut ab impiorum concilio secretus, pavidæ negationis sordes liberis fletibus abluat.

Et viri qui tenebant illum illudebant ei cædentes, et velaverunt eum, &c.] Impleta est hoc loco prophetia quæ ait: In virga percutient maxillam judicis Israel. Sed qui tunc cæsus est colaphis Judæorum, cæditur etiam nunc blasphemiis falsorum Christianorum. Velaverunt autem eum, non ut eorum ille scelera non videat, sed ut a seipso, sicut quondam Moysi fecerunt, faciem ejus abscondat. Si enim crederent

Moysi, crederent forsitan et Domino. Quod velamentum usque hodie manet super cor eorum non revelatum, nobis autem in Christum credentibus ablatum est. Neque enim frustra, eo moriente, velum templi scissum est medium.

Et interrogaverunt eum, dicentes, Prophetiza quis est qui te percussit.] Et alia multa blasphemantes, dicebant in eum. Hæc quasi in contumeliam faciebant ejus, qui se a populis prophetam voluerit haberi: sed ipso dispensante qui patitur; omnia pro nobis fiunt; ut sicut Petrus hortatur, Christo in carne passo, nos eadem cogitatione armemur. Et hæretici autem vel Judæi usque hodie qui Jesum Deum negant; et mali catholici, qui eum reprobis actibus exacerbantes, videri ab illo suas cogitationes et opera tenebrarum non autumant, quasi ei illudentes aiunt, *Prophetiza quis est qui te percussit.*

Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, &c.] Non veritatem desiderabant, sed calumniam præparabant. Siquidem Christum hominem tantummodo de stirpe David venturum sperantes, sicut ei interroganti alias ipsi responderunt, hoc pro magno ab eo quærebant, ut si diceret, Ego sum Christus (secundum quod illi solum sapiebant) de semine David, calumniarentur quod sibi arrogaret regiam potestatem.

Et ait illis, Si vobis dixero, non credetis mihi, &c.] Sæpe illis dixerat, Christum se esse, videlicet quando aiebat, Ego et Pater unum sumus: et iterum, Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me, sed vos non creditis, et cætera talia. Interrogaverat quoque quomodo dicerent Christum filium esse David, cum ipse David in spiritu Domini suum illum vocaverit, ut tali nimirum interro-

gatione provocati discerent eum non solum verum hominem, quia filium David, sed etiam verum Deum, quia Dominum esse David. Verum illi neque dicenti credere sequendo, neque interroganti respondere quærendo, neque eum qui innoxius approbatus est, immunem dimittere volebant. Qui autem semen David calumniari quærebant, plus est quod audiunt.

Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei.] Si ergo tibi in Christo, o Judæe pagane, et hæretice, contemptus, infirmitas, et crux, contumelia est. vide quia per hæc Filius hominis ad dexteram Dei Patris sessurus, et ex partu virginis homo natus, in sua cum cœli nubibus est majestate venturus. Unde et Apostolus, cum crucis abjecta descripsisset, adjunxit, dicens, Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Jesus Christus in gloria est Dei.

Dixerunt autem omnes, Tu ergo es Filius Dei, &c.] Ita responsionem temperat suam ut et verum dicat, et sermone ejus calumniæ non pateat. Maluit enim se Christum Filium Dei probare, quam dicere, ut condemnandi causa tolleretur his qui quod objiciunt, hoc ipsi fatentur.

At illi dixerunt, Quid adhuc desideramus testimonium? &c.] Testimonium Domini quod ipse Christum et Filium dixerit Dei, in eo acceperunt quod ait, Erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei: et interrogantibus, Tu ergo es Filius Dei, respondit, Vos dicitis quia ego sum. Sua se ergo sententia condemnant, qui cum morti tradunt, quem et oris et operis sui testimonio Deum esse cognoscunt. Condemnant et Arrianos; qui verba divinæ majestatis

nuntia, clarificato jam post mortem Domino, nolint intelligere, quæ eo vincto adhuc, flagellatoque, et irriso, ipsi qui crucifixuri erant intellexere carnifices.

IN CAPUT XXIII.

CAP. XCIII. *Et surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum, &c.*] Ut sermo Jesu compleretur, quem de sua morte prædixit. Tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur; et postquam flagellaverint, occident eum. Gentibus quippe Romanos significat: nam Pilatus Romanus erat, eumque in Judæam Romani præsidem miserant, cui crucifigendum tradunt Dominum Judæi, qui se isto modo ab ejus interfectione velut alienos facere cupiunt, non ut eorum innocentia, sed ut dementia monstretur.

Cæperunt autem accusare illum, dicentes, Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, &c.] Arguuntur impietatis Judæi, quod accusantes Salvatorem ne falso quidem aliquid verisimile quod ei objicere possint, inveniunt. Et ideo, sicut Marcus dicit, convenientia eorum testimonia non erant. Verum ipse ut nobis patientiæ præbeat exemplum, sicut ante verberatus, sic et modo accusatus silet ac recitet.

Pilatus autem interrogavit eum, dicens, Tu es rex Judæorum? &c.] Eodem verbo præsidii, quo et principibus sacerdotum respondet, ut propria sententia condemnentur. Et notandum, quod duobus Domino objectis, videlicet quod et tributa Cæsari dare prohiberet, et se Christum regem diceret, Pilatus de uno regni verbo interrogandum putavit. Potuit enim fieri ut illud Domini judicium, quod ait: Reddite

Cæsari quæ Cæsaris sunt, et quæ Dei sunt Deo, etiam Pilatum audisse contigerit, ideoque causam hanc, quasi apertum invidorum mendacium nihili pendens, solum hoc quod nesciebat, quæsitu dignum duxerit.

Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum et turbas, Nihil invenio causæ in hoc homine.] Hoc est quod ipse pridie quam pateretur inter alia discipulis ait: Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quicquam. Sed quia princeps mundi, hoc est Pilatus, eum absolvit, in quo nihil causæ quam damnaret invenit, vide quid agant Judæi, qui non æquitatis amore verum investigare, sed invidiæ stimulo justum damnare satagunt.

At illi invalescebant, dicentes, Commovet populum, &c.] Hic accusantium sermo magis et eum qui accusatur innoxium, et eos qui accusant docet esse perversos. Docuisse enim populum, et a pristini temporis ignavia docendo commovisse, talique actu a Galilæa usque ad Judæam, hoc est totam, a fine usque ad finem, terram repromissionis pertransisse, non criminis, sed indicium constat esse virtutis. Potuit namque aliquis amator Domini, sicut etiam fecit, eandem sententiam laudis loco ponere, dicendo auditoribus bonis: Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam. Incipiens enim a Galilæa post baptismum, quod prædicavit Joannes, Jesum a Nazareth, quomodo unxit eum Deus Spiritu Sancto et virtute, qui pertransiit benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Dominus erat cum illo. Denique Pilatus, neque interrogandum de hoc ratus Salvatorem, se magis ipsum nacta occasione cupit ab eo judicando liberum reddere. Nam sequitur:

Pilatus autem, audiens Galilæam, interrogavit, si homo Galilæus esset, &c.] Pilatus quidem, ne contra

eum, quem insontem et propter invidiam traditum cognoverat, sententiam dare cogeretur, Herodi eum misit audiendum, ut ipse potius eum, qui ejus patriæ tetrarches existebat, vel absolveret, vel puniret: verum Divina providentia, ne qua Judæis excusatio remaneret, quasi non ipsi, sed Romani Christum crucifixerint, Herodes quoque qui natu et religione erat Judæus, cum exercitu suo quid de illo senserit, est ostentare permissus. Simul et impietas utriusque provinciæ, Judææ scilicet, in qua natus, et Galilææ, in qua nutritus est et conversatus, in ejus necem conspirantis ostenditur.

Herodes autem viso Jesu gavisus est valde, &c.] Tacuit et nihil fecit, quia nec illius crudelitas merebatur videre divina, et Dominus jactantiam declinabat. Et fortasse in Herode omnes impii significantur, qui si legi non crediderint et prophetis, mirabilia Christi opera in evangelio quoque videre non possint.

Stabant etiam principes sacerdotum et scribæ constanter accusans eum.] Accusantibus se principibus sacerdotum et scribis, Dominus apud Pilatum pauca, apud Herodem nulla respondit, ne videlicet crimen diluens dimitteretur a præside, et crucis utilitas differretur. Nam et justum profecto erat, ut Pilato, qui invitatus ferebat sententiam, aliqua in parte responderet: Herodem vero cæterosque Judæorum optimates, quia contra legis suæ decreta innoxium condemnabant, indignos per omnia suo sermone duceret. Propter illa ergo, quamvis respondere noluit, ad hoc data est de agno similitudo, ut in suo silentio non reus, sed innocens haberetur. Ubi enim tacebat, quasi agnus toto pro grege immolandus patientiam præstabat: ubi vero respondebat, quasi pastor bonus pro creditis sibi ovibus contra luporum latronumque insidias pugnabat.

Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, &c.] Quod veste alba induitur, immaculatæ dat indicia passionis, quoniam Agnus Dei immaculatus, totius mundi sit peccata ablaturus. Qui enim in veste alba spretus et illusus, ipse in casta carne est passus et sepultus. Aliter quod hic alba, juxta vero alios evangelistas purpurea vel coccinea veste indutus, illuditur, geminum martyrii genus, quo per sanctæ ecclesiæ passiones adornatur, exprimit. Quæ et innocuam ejusdem Domini ac sponsi sui mortem mirata, Dilectus (inquit) meus, candidus et rubicundus. Candidus, scilicet actione, rubicundus sanguine. Et ipse variis membrorum suorum flosculis vernans, in pace lilia gignit, in bello rosas.

Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die, &c.] Hoc nefandissimum Herodis et Pilati fœdus, quod in occidendo Christo pepigerunt, hactenus eorum velut hæreditario jure successores custodiunt, quando Gentiles et Judæi sicut genere et religione, ita etiam mente dissidentes, in Christianis tamen persequendis, Christique in eis fide perimenda, consentiunt.

Pilatus autem, convocatis principibus sacerdotum, et magistratibus, et plebe, dixit ad eos.] Quantum dimittendi Jesu studium gerat Pilatus, attende. Primo accusantibus sacerdotum principibus, nihil se in eo causæ dicit invenisse. Deinde illis in cœpto persistentibus, mittit ad Herodem, ut si vel ille quid in eo sceleris invenire possit, an forte dimittendum discernere velit, exploret. Postremo et ejus agnita voluntate, nec invento in Jesu facinore etiam plebis, cui unum dimittere per pascha consueverat, sententiam quærit. Iterum quoque ac tertio dimittere illum volens, interrogat. Sed quo curiosius auxiliatorem dimittendi Jesum, quem non reperit, quærit; eo

criminosiores eos quos unanimiter ejus mortem desiderantes reperit, arguit :

Obtulistis mihi hunc hominem, quasi avertentem populum, &c.] Hæc dicendo Pilatus absolvit quidem Jesum, quem probavit insontem; sed, ut implerentur Scripturæ, quem absolvit judicio, crucifixit mysterio.

Sed neque Herodes; nam remisit vos ad illum, &c.] Audi, cæce Judæe; audi, crudelis pagane. Pilatus ipse fatetur, neque se, neque Herodem dignum quid morte in Christo reperisse, sed tantum in occidendo vel illudendo innoxio alienæ crudelitatis obtemperasse clamoribus. Pereant ergo scripta, quæ tanto post tempore contra Christum composita, non illum apud Pilatum magicæ artis accusatum, sed vos apud Dominum perfidiæ et falsitatis accusandos esse demonstrant.

Emendatum ergo illum dimittam.] Flagris illum et ludibriis, quantum ipsi jubetis, dummodo innoxium sanguinem non sitiatis, afficiam.

Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum.] Necesse habebat, non imperialis legis sanctione, sed annua gentis, cui per talia placere gaudebat, consuetudine devinctus.

Exclamavit autem simul universa turba, dicens, Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam, &c.] Hæret Judæis usque hodie sua petitio, quam tanto labore impetrarunt. Quia enim data sibi optione, pro Jesu latronem, pro Salvatore interfectorem, pro datore vitæ elegerunt ademptorem, merito salutem vitamque perdiderunt, et latrociniis se ac seditionibus in tantum submerserunt, ut et patriam regnumque suum, quod plus Christo amavere, perdiderint, et hactenus eam quam vendidere, vel animæ vel corporis libertatem recipere non meruerint.

Iterum autem Pilatus locutus est ad illos, volens

dimittere Jesum. At illi, &c.] Quanta perfidorum crudelitas, quæ non solum occidere innocentem, sed et pessimo genere mortis occidere, hoc est crucifigere, desiderant! Pendentes enim in ligno crucifixi, clavis ad lignum pedibus manibusque confixi, producta morte necabantur; et diu vivebatur in cruce, non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Verum ipse de morte pessima occidit omnem mortem. Pessima enim erat, non intelligentibus Judæis; nam a Domino electa erat. Ipsam enim crucem suam signum habiturus erat, ipsam crucem de diabolo superato tanquam tropæum in frontibus fidelium positurus, ut diceret Apostolus: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.

Ille autem tertio dixit ad illos, Quid enim mali fecit iste? &c.] Hanc correptionem qua populo satisfacere, ne usque ad crucifigendum Salvatorem sævirent, summo opere quærebat, non modo eum obtulisse rogitando, sed etiam deridendo et flagellando nefandorum desideriis exhibuisse, et verba Evangelistæ Joannis, et ipsa testatur columna cui alligatur. Ille qui solvere compeditos solet, plena Deo membra verberibus subdidit. Quæ videlicet columna in ecclesia montis Sion posita Dominici cruoris usque hodie cernentibus vestigia certa demonstrat. Sed hæc licet agat Pilatus, quid insatiabilis sacrilegorum furor concupiscat, attende.

At illi instabant vocibus magnis, postulantes ut crucifigeretur, &c.] Quia totam accusationem quam adversus Dominum detulerant, crebra ac sollicita Pilati interrogatione videbant evacuatam, tandem impudici ad solas se preces convertunt, ut quod criminando et quasi ratiocinando nequiverant, jam postulando et

vociferando perficiant. Quem exinde ordinem sævienti, etiam beatorum martyrum persecutores tenuisse, satis ecclesiastica demonstrat historia.

Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum: dimisit autem illis eum qui propter homicidium, &c.] Latro seditiosus et homicidiorum auctor dimissus est populo Judæorum, id est, diabolus, qui jam olim patria lucis ob culpam superbiæ depulsus, et in tenebrarum fuerat carcerem missus; atque ideo Judæi pacem habere non possunt, quia seditionum principem, quam Dominum, eligere maluerunt. Quia vero Barabbas, filius patris vel filius magistri eorum interpretatur, potest Antichristi typum gerere, quem illi quibus dicitur, Vos ex patre diabolo estis; vero Dei Filio sunt prælaturi. Filius autem diaboli Antichristus, non ab ipso nascendo, sed sicut cæteri peccatores illum imitando vocatur.

Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem, &c.] Joannes Evangelista narrat, ipsum Dominum sibi bajulasse crucem. Unde intelligitur primo a Domino crucem portatam, ac deinde Simoni, quem forte exeuntes obvium habuerunt, impositam, congruo satis ordine mysterii: quia ipse passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum ut sequamur vestigia ejus: qui bene crucem post Jesum portasse describitur, juxta quod ipse præcipit, Et tollat crucem suam, et sequatur me. Et quia Simon iste non Hierosolymita, sed Cyrenæus esse perhibetur, Cyrene enim Libyæ civitas est, sicut in Actibus Apostolorum legimus, recte per eum populi gentium designantur: qui quondam peregrini, et hospites testamentorum, nunc obediendo fidei, cives sunt et domestici Dei. Et sicut alibi dicitur, Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Unde pulchre Simon obediens, Cyrene

hæres interpretatur. Nec prætereundum quod Simon de villa venisse refertur: villa enim Græce *πάγος* vocatur, a qua Pagani nomen trahunt, eo quod a civitate Dei alieni, et quasi urbanæ sint conversationis ignari. Sed de pago Simon egrediens, crucem portat post Jesum, cum populus nationum, paganis ritibus derelictis, vestigia Dominicæ passionis obedienter amplectitur.

Sequebatur autem illum multa turba populi, &c.] Multa simul turba crucem Domini, sed non una eademque mente, sequebatur: nam populus quidem, ut, cujus mortem impetraverat, morientem lætus aspiceret; mulieres vero, ut quem vivere desiderabant, moriturum, morientem, et mortuum plorarent. Non autem ideo solus mulierum planctus eum sequebatur, quia non innumerus etiam credentium virorum cœtus de ejus erat passione mœstissimus, sed quia fœmineus quasi contemptibilior sexus, liberius poterat, præsentibus sacerdotum principibus et magistratibus, quid contra eos senserit ostentare. Verum quia novit Dominus qui sunt ejus, prætermissa jam furentis populi turba, ad amantes plangentesque se fœminas oculos et ora convertit, dicens:

Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, &c.] Ne me (inquit) moriturum lamentemini, cujus cita resurrectio mortem solvere potest, cujus mors et omnem mortem et ipsum mortis destructura est auctorem. Vos potius ipsas vestramque progeniem, ne in meæ crucis ultionem cum perfidis æterna morte damnemini, dignis lacrymarum fontibus abluite. Notandumque, cum filias Hierusalem appellat, quod non solæ quæ cum eo venerant a Galilæa, sed et ejusdem urbis cives ei mulieres adhæserint. Et nunc quoque quasi immolandum Jesum duplex turba prosequitur, cum ejus passionis historiam alii tanquam risu dig-

nas fabulas, alii lacrymantibus ut decet oculis legunt, audiunt, recolunt: ejus carnis sanguinisque mysteria hi quasi viles communesque escas, illi pectore tanta re digno percipiunt. Sed Dominus ubi cor contritum et humiliatum respicit, mox addita salutiferæ compunctionis gratia, unde gratius, dulcius, uberius flere debeat magister, sedulus et blandus consolator irrogat.

Quia ecce venient dies, in quibus dicent, Beatæ steriles et ventres qui non genuerunt, &c.] Dies venturæ a Romanis obsidionis et captivitatis significat: de quibus superius inter alia discipulis ait, Tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes. Et paulo post, Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus. Quia et naturale est, imminente captivitate, hostilique per agros urbesque clade fervente, cunctos qui evadere queant alta quæque vel abdita, quibus abscondantur, refugia conquirere. Et specialiter refert Josephus, insistentibus sibi Romanis Judæos cavernas certatim montium, colliumque petisse speluncas. Ita ut semetipsum testetur, munitiore quodam destructæ urbis Lotapatæ in speleo cum quadraginta comitibus proditum, inventum, atque ab hostibus captum. Potest autem et ex superfluo, quod beatificandos dicit steriles et non parientes, de his intelligi, qui se ipsos in utrolibet sexu castraverunt propter regnum cælorum. Montibus et collibus dici, Cadite super nos, et operite nos: cum quilibet suæ fragilitatis memores ingruente tentationum articulo, sublimium quorumque vel ipsa virginitate, vel martyrio, vel quacunque alia virtute virorum quæsierint exemplis, monitis, et precibus defendi.

Quia si viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet ?] Viride lignum, seipsum suosque electos; aridum vero, impios et peccatores significat. Si ergo ipse,

inquit, qui peccatum non feci, qui lignum vitæ merito appellatus, fructus gratiæ duodenos per singulos menses affero, sine igne passionis a mundo non exeo; quid putas eos manere tormenti, qui fructibus vacui, ipsum insuper vitæ lignum flammis dare non timent? Si nunc est tempus ut incipiat iudicium de domo Dei, et omnes qui volunt pie vivere in Christo persecutionem patiuntur, qui finis eorum qui non credunt evangelio Dei?

Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur, &c.] Sed ille cum iniquis deputatus est in morte, ut iniquos justificaret in resurrectione, qui cum in forma Dei esset, propter homines homo factus est, ut hominibus potestatem daret filios Dei fieri.

Et postquam venerunt in locum qui vocatur Calvaria, ibi crucifixerunt eum.] Extra urbem Hierusalem et extra portam loca erant in quibus truncabantur capita damnatorum, et Calvaria, id est, decollatorum sumpsere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est Dominus, ut ubi prius erat area damnatorum, erigerentur vexilla martyrii. Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus est, et flagellatus, et crucifixus, sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigitur, ut ubi abundavit peccatum, superabundet gratia. Qualiter sane Dominus in cruce sit positus, quidve eadem sacratissimi corporis positio regalis in se typi contineat, Sedulius in paschali carmine pulchre versibus dixit:

Neve quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Quæ Dominum portavit ovans ratione potenti,
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.
Splendidus auctoris de vertice fulget eous,
Occiduo sacræ lambuntur sidere plantæ.

Arcton dextra tenet, medium læva erigit axem,
 Cunctaque de membris vivit natura Creantis,
 Et cruce complexum Christus regit undique mun-
 dum.

Moralem quoque sacrosanctæ crucis figuram describit Apostolus, ubi ait, In caritate radicati et fundati ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo et longitudo, altitudo et profundum, cognoscere etiam supereminentem scientiæ caritatem Christi. In latitudine quippe, bona opera caritatis significat. In longitudine, perseverantiam sanctæ conversationis usque in finem. In altitudine, spem cœlestium præmiorum. In profundo, inscrutabilia judicia Dei, unde ista gratia in homines venit. Et hæc ita coaptantur sacramento crucis, ut in latitudine accipiatur transversum lignum quo extenduntur manus, propter operum significationem. In longitudine ab ipso usque in terram, ubi totum corpus crucifixum stare videtur, quod significat persistere, hoc est longanimiter permanere. In latitudine, ab ipso traverso ligno sursum versus, quod ad caput eminet, propter expectationem supernorum, ne illa opera bona atque in eis perseverantia propter beneficia Dei terrena ac temporalia facienda credantur, sed potius propter illud quod desuper sempiternum sperat fides, quæ per dilectionem operatur. In profundo autem pars illa ligni quæ in terræ abdita defixa latet, sed inde consurgit illud omne quod eminet, sicut ex occulta Dei voluntate vocatur homo ad participationem tantæ gratiæ, alius sic, alius autem sic, supereminentem vero scientiæ caritatem Christi, eam profecto ubi pax illa est quæ præcellit omnem intellectum.

Et latrones, unum a dextris, et alium a sinistris.]
 Latrones qui cum Domino sunt hinc inde crucifixi, significant eos qui sub fide et confessione Christi vel

agonem martyrii, vel quæ continentiae arctioris instituta subeunt. Sed quotquot hæc pro æterna solum cœlestique gloria gerunt, hi profecto dextri latronis merito et fide designantur. At qui vel humanæ laudis intuitu, vel qualibet minus digna intentione seculo abrenuntiant, non immerito blasphematoris et sinistri latronis mentem et actus imitantur. De quolibus dicit Apostolus: Si tradidero corpus meum ut ardeam, si dederò omnes facultates meas in cibo pauperum, si alia multa fecero, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. At vero beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

CAP. XCIV. *Jesus autem dicebat, Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.*] Quia Lucas per vituli typum sacerdotium Christi scribere disposuit, recte apud eum Dominus et pro persecutoribus suis jure sacerdotis intercedit, et eodem munere latroni confidenti paradisi januam pandit. Neque enim putandum est cum hæc Patrem frustra orasse, sed in eis nimirum qui post ejus passionem credidere quod orabat impetrasse. Notandum sane, quod non pro eis qui livoris ac superbiæ stimulis accensi, quem Filium Dei intellexere, crucifigere quam confiteri maluerunt, sed pro eis utique, qui zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam, nesciere quod fecerunt, Patri preces obtulerit. Sed et Joannes Apostolus dicit: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis. Imitare ergo Dominum tuum, pro inimicis intercede, et si necdum potes, saltem cave ne contra illos orare præsumas. Sic enim quotidianis profectibus auctus, et ad illud quandoque Domino juvante pervenies, ut etiam pro illis intercedere possis.

Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes, &c.]

Hæc Evangelista Joannes plenius exponit, quia scilicet milites cætera in quatuor partes juxta suum numerum dividentes, de tunica, quæ inconsutilis erat desuper contexta per totum, sortem miserunt. Quadripertita autem vestis Domini, quadripertitam ejus figuravit ecclesiam, toto scilicet qui quatuor partibus constat terrarum orbe diffusam, et omnibus eisdem partibus, æqualiter, id est concorditer distributam. Tunica vero illa sortita, omnium partium significat unitatem quæ caritatis vinculo continetur. Si enim caritas juxta apostolum, et supereminentiorem habet viam, et supereminet scientiæ, et super omnia præcepta est, merito vestis qua significatur desuper contexta, perhibetur. In sorte autem quid nisi Dei gratia commendata est? Sic quippe in uno ad omnes pervenit, cum sors omnibus placuit, quia et Dei gratia in unitate ad omnes pervenit, et cum sors mittitur, non personæ cujusque vel meritis, sed occulto Dei judicio ceditur.

Et deridebant illum principes, cum eis dicentes, Alios salvos fecit, &c.] Etiam nolentes confitentur principes et populi Judæorum quod alios salvos fecerit. Itaque vestra vos condemnat sententia. Qui enim alios salvos fecit, utique si vellet seipsum salvare poterat. Se salvum faciat (inquiunt) si hic est Christus Dei electus. Imo ideo se salvum facere de cruce descendendo noluit, quia ipse est Christus Dei electus. Nam qui ideo venit, ut pro nobis crucifigeretur, ideo seipsum salvare de cruce descendendo neglexit, quia cum cæteris peccatoribus etiam illos qui crucifixere, salvare moriendo curavit.

Illudebant autem et milites accedentes, et acetum offerentes illi, &c.] Acetum ipsi erant Judæi, degenerantes a vino patriarcharum et prophetarum. Quo videlicet aceto milites Dominum potaverunt, quem

eorum suggestionem morti tradiderunt. Et notandum, quod Judæi vocabulum Christi et Filii Dei Scripturæ sibi auctoritate creditum blasphemantes irrident; milites vero, utpote Scripturarum nescii, non Christo Dei electo, sed regi Judæorum insultant.

Erat autem et superscriptio scripta, &c.] Pulchre titulus qui Christum regem testetur, non infra sed supra crucem ponitur, quia licet in cruce pro nobis hominis infirmitate dolebat, super crucem tamen regis majestate fulgebat. Qui apte etiam, quia rex simul et sacerdos est, cum eximiam Patri suæ carnis hostiam in altari crucis offerret, regis quoque quæ præditus erat titulo dignitatem prætendit, ut cunctis legere, hoc est audire et credere volentibus innotescat, quia suum per crucem non perdiderit, sed confirmarit potius et corroborarit imperium. Unde et apostolus cum ignominiam crucis descripsisset, adjunxit: Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, &c. Nam quod hoc nomen Hebraice, Græce, et Latine scriptum erat, hoc est quod idem apostolus subsecutus adnectit: Et omnis lingua confiteatur, quia Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Quantum vero ad literam, hæ tres linguæ ibi præ cæteris eminebant. Hebræa propter Judæos in lege gloriantes, Græca propter gentium sapientes, Latina propter Romanos multis ac pæne omnibus jam tunc gentibus imperantes. Velint nolint ergo Judæi, omne mundi regnum, omnis mundana sapientia, omnia divinæ legis sacramenta testantur, quia Jesus rex Judæorum est, hoc est imperator credentium et confitentium Deum.

Unus autem de his qui pendebant latronibus blasphemabat eum, &c.] Movet forte aliquos, quomodo alii evangelistæ dicant latrones qui crucifixi erant cum eo, conviciatos ei: unus quidem eorum quando

conviciatus est, secundum Lucae testimonium, alter et conspexit eum et in Deum credidit. Sed intelligamus eos breviter perstringentes hunc locum, pluralem numerum pro singulari posuisse. Sicut in Epistola ad Hebræos legimus pluraliter dictum, Clau-serunt ora leonum, cum solus Daniel significari intelligatur. Et pluraliter dictum, Secti sunt, cum de solo Esaia tradatur. In Psalmo etiam quod dictum est, Adstiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, pluralem numerum pro singulari positum, in Actibus Apostolorum invenitur. Nam reges propter Herodem, principes propter Pilatum intellexerunt, qui testimonium ejusdem Psalmi adhibuerunt. Quid autem usitatus (verbi gratia) quam ut dicat aliquis, et rustici mihi insultant, etiam si unus insultet?

Respondens autem alter increpabat illum, dicens, Neque tu times Deum, &c.?] Quis hujus latronis animum non miretur? imo juvantis eum Domini gratiam quis digne miretur? digna gratiarum actione veneretur? In cruce clavi manus ejus pedesque ligaverant, nihil in eo a pœnis liberum nisi cor et lingua remanserat, inspirante Deo totum illi obtulit quod in se liberum invenit, ut juxta hoc quod scriptum est, Corde crederet ad justitiam, ore confiteretur ad salutem. In corde autem fidelium tres summopere manere virtutes testatur Apostolus, dicens, Nunc autem manet fides, spes, caritas: quas cunctas subita repletus gratia et accepit latro et servavit in cruce. Fidem namque habuit, qui regnaturum Dominum credidit, quem secum pariter morientem vidit. Spem habuit, qui regni ejus aditum postulavit. Caritatem quoque in morte sua vivaciter tenuit, qui fratrem et conlatronem pro simili scelere morientem et de iniquitate sua arguit, et ei vitam quam cognoverat præ-

dicavit. Ille qui talis ad crucem venit ex culpa, ecce qualis a cruce recedit ex gratia. Confitebatur Dominum, quem videbat secum humana infirmitate morientem, quando negabant apostoli eum quem miracula viderant divina virtute facientem.

Et dixit illi Jesus, Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso.] Pulcherrimum affectandæ conversionis exemplum, quod tam cito latroni venia relaxatur, et uberior est gratia quam precatio: semper enim plus Dominus tribuit quam rogatur. Ille enim rogabat ut memor sui fuisset Dominus cum venisset in regnum suum. Dominus autem ait: Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Vita est enim esse cum Christo, quia ubi Christus ibi regnum. Quidam duos latrones cum Domino crucifixos, duobus baptizatorum generibus coaptant. Quicumque enim baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Ambo namque similes crucifixi, sed unus in cruce blasphemias pejor, alter est confessione martyr effectus. Quia per baptismum quo cum peccatores essemus abluimur, alii dum Deum in carne passum, fide, spe, et caritate laudant, coronantur: alii dum aut fidem aut opera baptismi habere renuunt, dono quod accepere privantur.

Erat autem fere hora sexta, et tenebræ factæ sunt in universa terra, &c.] Clarissimum mundi lumen retraxit radios suos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impii blasphemantes sua luce fruerentur. Et notandum quod Dominus sexta hora, hoc est recessuro a centro mundi sole crucifixus sit: diluculo autem, hoc est oriente jam sole resurrectionis suæ mysteria celebrarit. Statu enim temporis signavit, quod effectum operis exhibuit. Quia mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. Nam et Adam peccante scrip-

tum est, quod audierit vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem. Post meridiem namque, inclinata luce fidei. Ad auram vero, refrigerescente fervore caritatis. Deambulans autem audiebatur, quia ab homine peccante recesserat. Rationis igitur ordo poscebat, ut eodem temporis articulo quo tunc Adæ peccanti occluserat, nunc latroni pœnitenti Dominus paradisi januam panderet.

Et velum templi scissum est medium.] Hoc expirante Domino factum est, sicut Matthæus Marcusque contestantur, sed Lucas præoccupando narravit. Volens enim miraculum miraculo adjungere, cum dixisset sol obscuratus est, continuo subjungendum existimavit, Et velum templi scissum est medium. Scinditur autem velum templi, ut arcana testamenti et omnia legis sacramenta, quæ prius tegebantur, appareant, atque ad populum transeant nationum. Ante etenim dictum fuerat, Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus. Nunc autem exaltare super cœlos Deus, et super omnem (inquit) terram gloria tua. Et in evangelio prius dixit, In viam gentium ne abieritis. Post passionem vero, Euntes docete omnes gentes.

Et clamans voce magna Jesus ait, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, &c.] Patrem invocando, Filium Dei se esse declarat. Spiritum vero commendando, non defectum suæ virtutis, sed confidentiam ejusdem cum Patre potestatis insinuat. Amat enim dare gloriam Patri, ut nos ædificet gloriam dare Creatori. Commendat itaque Patri spiritum, juxta hoc quod delectato corde et exultantibus spe resurgendi labiis, in alio Psalmo loquitur, Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Videns autem centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, &c.] Non solus centurio glorificavit Deum, sed et milites qui cum eo erant custodientes Jesum (sicut Matthæus scribit), viso terræ motu et his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes, Vere Dei Filius erat iste. Quanta ergo cæcitas Judæorum, qui tot per Dominum virtutibus factis, tantis in morte ejus apparentibus signis, credere respue-
runt, et insensibiliore gentilibus Deum glorificare vel timere contempserunt. Unde merito per centurionem fides ecclesiæ designatur, quæ velo mysteriorum cœlestium per mortem Domini reserato, continuo Jesum et vere justum hominem, et vere Dei Filium synagoga tacente confirmat. Nam et ipsa summa centenaria, quæ in flexu digitorum, sicut et supra memoratum est, de sinistra transit in dexteram, ecclesiæ sacramentis et fidei aptissime congruit, cui pro lege evangelium creditum, pro terræ divitiis regnum est cœleste promissum.

Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.] Quod percutiebant pectora, quia pœnitentiæ est et luctus indicium, potest dupliciter intelligi. Sive enim eum cujus vitam dilexerunt, injuste occisum dolebant: seu cujus mortem se impetrasse meminerant, hunc in morte amplius glorificatum tremebant. Sed sive hæc, sive illa, sive utraque causa diversas in turba dissidentesque personas pectus tundere coegerit, notanda distantia gentis et gentis. Gentiles quippe moriente Christo Deum timentes apertæ confessionis voce glorificant, Judæi percutientes solum pectora, silentes domum redeunt.

Stabant autem omnes noti ejus a longe, &c.] Hoc est quod ipse Dominus in Psalmo explicita suæ pas-

sionis serie Patri queritur, dicens: Elongasti a me amicum et proximum, et notos meos a miseria.

Et ecce vir nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus et justus, &c.] Decurio vocatur quod sit de ordine curiæ, et officium curiæ administret, qui etiam curialis a procurando munera civilia solet appellari.

Ab Arimathia civitate Judææ, &c.] Ab Arimathia, ipsa est Ramathaim civitas Helcanæ et Samuelis in regione Thannitica juxta Diospolim.

Hic accessit ad Pilatum et petiit corpus Jesu.] Magnæ quidem Joseph iste dignitatis ad seculum, sed majoris apud Deum meriti fuisse laudatur, ut et per justitiam meritorum sepeliendo corpori Dominico dignus foret, et per nobilitatem potentiæ secularis idem corpus accipere posset. Non enim quilibet ignotus ad præsidem accedere, et crucifixi corpus poterat impetrare.

Et depositum involvit sindone, &c.] Et ex simplici sepultura Domini, ambitio divitum condemnatur, qui ne in tumulis quidem possunt carere divitiis. Possumus autem juxta intelligentiam spirituales et hoc sentire, quod ille in sindone munda involvat Jesum qui pura eum mente suscepit. In novo autem ponitur monumento, ne post resurrectionem, cæteris corporibus remanentibus, surrexisse alius fingeretur. Quod bene monumentum de petra excisum fuisse memoratur; ne si ex multis lapidibus ædificatum esset, suffossis tumuli fundamentis ablatus furto diceretur. Aliter. Solus tumulo Dominus includitur, ut specialis illius sepultura, id est, nostræ dissimilis, sicut et cætera dispensationis ejus arcana a nostræ naturæ fragilitate discrepavere, specialis et resurrectio designetur. Nam et verus homo apparuit, sed ex virgine matre conceptus et natus. Et tentatus est per omnia, sed pro similitudine absque

peccato. Et mortuus est, sed quomodo ipse voluit. Et sepultus est, sed quamdiu voluit. Et suscitatus est, sed quando voluit. Hoc est ergo quod ait: Singulariter sum ego donec transeam. Et alibi de singulari sepultura: In pace in id ipsum obdormiam et requiescam, quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me; id est, cæterorum mortalium in fine, resurrectione servata me singulari dono a mortuis die tertia resurgere promisisti.

Et dies erat parasceues, et sabbatum illucescebat.]

Parasceue, præparatio interpretatur, quo nomine Judæi qui inter Græcos conversabantur, sextam sabbati, quæ nunc a nobis sexta feria vocatur, appellabant, quod eo videlicet die quæ in sabbatum forent necessaria præpararent. Juxta quod de manna quondam erat præceptum: Sexta autem die colligitis duplum, &c. Qui vero inter Romanos vitam ducunt Judæi, usitatus eum Latine cœnam puram cognominant. Quia ergo sexta die homo factus, et tota mundi est creatura perfecta, septima autem Conditor ab opere suo requievit, unde et hanc sabbatum, id est, requiem vocari præcepit, recte Dominus eadem die sexta crucifixus, humanæ reparationis implevit arcanum. Unde cum accepisset acetum, dixit, Consummatum est: id est, sexti diei, quod pro mundi refectione suscepi, totum est opus perfectum. Sabbato autem in sepulcro requiescens, resurrectionis quæ octava die ventura erat, expectabat eventum. Ubi nostræ simul devotionis prælucebat exemplum quos in hac quidem sexta mundi æstate pro Domino pati, et velut mundo crucifigi necesse est: in septima vero ætate, id est, cum leti quis debitum solvit, corpora quidem in tumulis, animas autem secreta in pace cum Domino manere, et post bona oportet opera quiescere: donec octava tandem

veniente ætate, etiam corpora ipsa resurrectione glorificata, cum animabus simul incorruptionem æternæ hæreditatis accipiant. Unde pulchre septima dies in Genesi vesperam habuisse non legitur, quia requies animarum quæ illo in seculo nunc est, non ullo consumenda mœrore, sed pleniore gaudio futuræ est resurrectionis adaugenda.

Subsecutæ autem mulieres quæ cum ipso venerant de Galilæa, viderunt monumentum, &c.] Supra legimus, quia stabant omnes noti ejus a longe, et mulieres quæ secutæ erant eum. His ergo notis Jesu post depositum ejus cadaver ad sua remeantibus, solæ mulieres quæ arctius amabant, funus subsecutæ quod poneretur inspicere cupiebant, ut ei tempore congruo munus possent suæ devotionis offerre. Sed et hactenus sanctæ mulieres faciunt idem die parasceues, cum animæ humiles, et quo majoris sibi consciæ fragilitatis eo majori Salvatoris dilectione ferventes, passionis ejus vestigiis in hoc seculo, quo requies est præparanda futura, diligenter obsequuntur, et si forte valeant imitari, sedula curiositate quo ordine sit eadem passio completa perpendunt.

Et revertentes paraverunt aromata et unguenta, &c.] Mandatum erat ut sabbati silentium a vespera usque ad vesperam servaretur, et ideo religiosæ mulieres sepulto Domino, quamdiu licebat operari, id est, usque ad solis occasum in unguentis præparandis erant occupatæ. Quod non solum in die parasceues egerant, verum transacto sabbato, id est, sole occidente, mox ut operandi licentia remeabat, emerunt aromata ut mane venientes ungerent corpus ejus, sicut Marcus Evangelista testatur. Neque enim vespere sabbati, præoccupante jam noctis articulo, monumentum adire valuerunt. Inspecta autem Domini sepultura revertentes parant aromata et un-

guenta, qui lecta, audita, recordata passione Dominica, mox ad patranda se opera virtutum quibus Christus delectetur convertunt: et sabbato quidem paratis aromatibus silent venturi post sabbatum cum muneribus ad Dominum, cum finita præsentis vitæ parascæue, beata in requie gaudentes expectant, quando tempore resurrectionis apparente, redolentibus Christo spiritualium actionum quasi aromatibus occurrant.

IN CAP. XXIV.

CAP. xcv. *Una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, &c.*] Una sabbati, sive prima sabbati, prima est dies a sabbato, quam diem Dominicam propter Domini resurrectionem mos Christianus appellat. Quod autem valde diluculo mulieres venerunt ad monumentum, juxta historiam quidem magnus quærendi et inveniendi Dominum fervor caritatis ostenditur, juxta intellectum vero mysticum nobis datur exemplum illuminata facie decussisque vitiorum tenebris ad sacrosanctum Domini corpus accedere. Nam et sepulchrum illud venerabile figuram Dominici habebat altaris, in quo carnis ejus ac sanguinis solent mysteria celebrari. Unde ecclesiastica tenet eadem mysteria, non in serico, non in panno tincto, sed instar sindonis, quæ eum Joseph involvit, in linteo puro debere consecrari. Ut sicut ipse veram terrenæ mortalisque naturæ substantiam pro nobis morti obtulit, ita et nos in commemorationem ejusdem tremendi et venerabilis sacramenti purum de terræ germine, candidumque, et multimodo quasi mortificationum genere castigatum altari linum imponamus. Aro-

mata autem quæ mulieres deferunt, odorem virtutum, et orationum quibus altari appropinquare debemus, suavitatem significant: unde Joannes in Apocalypsi sua cum phialas in manu angelorum aureas, id est, mundas in electorum corde conscientias, plenas odoramentorum descripsisset, subjunxit exponens, atque ait: Quæ sunt orationes sanctorum.

Et invenerunt lapidem revolutum a monumento, &c.] Quomodo lapis per angelum revolutus sit, Matthæus sufficienter exposuit. Sed revolutio lapidis mystice, reserationem sacramentorum quæ velamine literæ tegebantur, insinuat. Lex enim in lapide scripta est. Cujus ablato tegmine, corpus Domini mortuum non invenitur, sed vivum evangelizatur. Quia etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed jam nunc non novimus.

Et factum est dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.] Mente consternatæ erant, quia et lapidem tam immensæ magnitudinis revolutum stupebant, et corpus tam eximiæ venerationis non inventum dolebant. Sicut autem tentato in solitudine Domino mox impleta victoria accedentes ei angeli ministrant, ita eodem passo in carne Salvatore, post devictæ certamina mortis veniunt angeli, qui non solum verbo consolante, sed et fulgente habitu gloriam triumphantis adnuntient. Quomodo autem posito in sepulchro corpori Salvatoris angeli adstitisse leguntur, ita etiam celebrandis ejusdem sacratissimi corporis mysteriis tempore consecrationis adsistere sunt credendi, monente apostolo, mulieres in ecclesia velamen habere propter angelos.

Cum timerent autem et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas, Quid quæritis viventem cum

mortuis ? &c.] Nolite (inquiunt) cum mortuis, hoc est in monumento, qui locus est proprie mortuorum, quærere eum qui ad vitam jam resurrexit a mortuis. Et nos autem exemplo devotarum Deo fœminarum quoties ecclesiam intramus, mysteriis cœlestibus appropinquamus, sive propter angelicæ præsentiam virtutis, seu propter reverentiam sacrae oblationis, cum omni humilitate et timore debemus ingredi. Ad conspectum quippe angelorum vultum declinamus in terram, cum supernorum civium quæ sint gaudia æterna contemplantes, humiliter nos cinerem esse terramque recolimus. Sicut beatus Abraham: Loquar, inquit, ad Dominum meum cum sim pulvis et cinis. Et notandum quod sanctæ mulieres adstantibus sibi angelis non in terram cecidisse, sed vultum dicuntur in terram declinasse. Nec quempiam sanctorum legimus tempore Dominicæ resurrectionis, vel ipso Domino, vel angelis sibi visis, terræ prostratum adorasse. Unde mos obtinuit ecclesiasticus, ut vel in memoriam Dominicæ, vel in nostræ spem resurrectionis, et omnibus Dominicis diebus, et toto quinquagesimæ tempore non flexis genibus, sed declinatis in terram vultibus oremus.

Recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset, &c.] Die tertia Dominus, sicut ipse (quod ex hoc loco discimus) inter discipulos viros etiam fœminis quæ eum sequebantur prædixit, resurrectionis suæ triumphum celebravit. Die namque parasceues hora nona spiritum tradens, vespere sepultus, mane prima sabbati surrexit, sicut aperte Marcus evangelista designat. Non ergo immerito uno die in sepulchro et duabus noctibus jacuit, quia videlicet lucem suæ simplæ mortis tenebris duplici nostræ mortis adjunxit. Ad nos quippe venit, qui in morte spiritus carnisque tenebamur, unam ad nos

suam, id est carnis mortem detulit, et duas nostras quas recepit, solvit. Si enim ipse utramque susceperet, nos a nulla liberaret, sed unam misericorditer accepit, et juste utramque damnavit. Simplam suam duplæ nostræ contulit, et duplam nostram moriens subegit.

Et recordatæ sunt verborum ejus.] Mulieres quæ in monumento Domini stantes, verborum quæ de sua dispensatione præfatus est recordantur, formam nobis præbeant, ut inter ipsa Dominicæ passionis mysteria celebranda, non solum ejusdem beatæ passionis, sed et ab inferis resurrectionis, necnon et in cœlos gloriosæ ascensionis, digna semper veneratione recordemur.

Et egressæ a monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim et cæteris omnibus.] Sicut in principio mulier auctor culpæ viro fuit, vir executor erroris, ita nunc quæ prior mortem gustaverat, resurrectionem prior vidit, et ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret, quæ culpam viro transfuderat, transfudit et gratiam.

Erat autem Maria Magdalene, et Joanna, et Maria Jacobi, &c.] Maria Magdalene ipsa est soror Lazari, quæ unxit Dominum unguento: Joanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, de quibus supra lectum est. Maria Jacobi mater est Jacobi minoris et Joseph, ut Marcus evangelista dicit, soror matris Domini, unde et ipse Jacobus frater Domini meruit vocari.

Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, et non credebant illis.] Quod resurrectionem Dominicam discipuli tarde crediderunt, non tam illorum infirmitas quam nostra (ut ita dicam) futura firmitas fuit. Ipsa namque resurrectio illis dubitantibus per multa argumenta monstrata est: quæ dum nos

legentes agnoscimus, quid aliud quam de illorum dubitatione solidamur?

Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, &c.]

Lucas breviter de cursu Petri commemorat: sed hoc quomodo gestum sit plenius exsequitur Joannes, dicens etiam illum discipulum quem diligebat Jesus cucurrisse cum Petro, se videlicet insinuans. Unde quæritur quomodo Lucas de Petro dicat, Et procumbens vidit lintheamina sola posita, cum Joannes se potius hoc fecisse significet, Petrum vero introeuntem in monumentum vidisse non solum lintheamina, sed et sudarium quod fuerat super caput ejus. Sed intelligendum est Petrum primo procumbentem vidisse, quod Lucas commemorat, Joannes tacet: post autem ingressum, ut diligentius interiora dignosceret, ingressum tamen antequam Joannes intraret.

CAP. XCVI. *Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, &c.]* Stadium, quo Græci, auctore (ut dicunt) Hercule, viarum spatia mensurant, octava est pars milliarii, et ideo sexaginta stadia, septem millia passuum, et quingentos significant. Quod bene spatium itineris congruit eis, qui de morte ac sepultura Salvatoris certi, dubii de resurrectione gradiebantur. Nam resurrectionem quæ post septimam sabbati facta est, octavo numero concinere quis ambiget? Discipuli ergo qui de Domino loquentes incedebant, et sextum cœpti itineris milliarium compleverunt, quia illum sine querela viventem usque ad mortem, quam sexta sabbati subiit pervenisse dolebant, compleverunt et septimum, quia hunc in sepulchro quievisse non dubitabant. Verum de octavo dimidium tantum peregerunt, quia gloriam celebratæ jam resurrectionis nondum perfecte credebant. Emmaus autem ipsa est Nicopolis civitas insignis Pales-

tinæ quæ post expurgationem Judææ, sub Marco Aurelio Antonino principe restaurata, cum statu mutavit et nomen.

Et factum est dum fabularentur, et secum quærerent, &c.] Loquentes de se Dominus appropinquans comitabitur, ut et fidem suæ resurrectionis eorum mentibus incendat, et occultæ præsentia majestatis semper se quod promisit impleturum designet. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi (ait) sum in medio eorum.

Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent, &c.] Apparuit quidem Dominus, sed eis speciem quam recognoscerent non ostendit. Hoc ergo egit foris Dominus in oculis corporis; quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis. Ipsi namque apud semetipsos intus et amabant et dubitabant: eis autem Dominus foris et præsens aderat, et quis esset non ostendebat. De se ergo loquentibus, præsentiam exhibuit, sed de se dubitantibus cognitionis suæ speciem abscondit.

Et respondens unus, cui nomen Cleopas, dixit ei, Tu solus peregrinus es in Hierusalem, &c.] Peregrinum putabant eum, cujus vultum non agnoscebant. Sed et revera peregrinus erat eis, a quorum naturæ fragilitate, percepta jam resurrectionis gloria, longe distabat. Peregrinus erat eis, a quorum adhuc fide, utpote resurrectionis ejus nescia, manebat extraneus.

Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt ei: De Jesu Nazareno, &c.] Prophetam et magnum fatentur, Filium Dei tacent, vel scilicet nondum perfecte credentes, vel solliciti ne inciderent in manus Judæorum persequentium, quia nesciebant quis esset cum quo loquebantur, quod verum credidere, celantes.

Et quomodo tradiderunt eum summi sacerdotes et principes nostri, &c.] Merito tristes incedebant, quia

et seipsos quodammodo arguebant, quod in illo redemptionem speraverint, quem jam mortuum viderant, nec resurrecturum credebant. Et maxime dolebant eum sine culpa occisum, quia noverant innocentem.

Et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt, &c.] Terruisse dicuntur merito eos, quorum mentibus plus de non invento corpore Dominico mœstitiam qua dolebant addere, quam denuntiata per angelos ejus resurrectione, gaudium quo recrearentur videre potuerunt.

Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, &c.] Cum ipse Lucas supra Petrum dixerit cucurrisse ad monumentum, et nunc Cleopam dixisse, ipse retulerit quod quidam eorum cucurrerant ad monumentum, intelligitur attestari, quod duo ierint ad monumentum. Sed Petrum solum primo commemoravit, quia illi primitus Maria nuntiaverit.

Et ipse dixit ad eos, O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ, &c.] Hoc nobis in loco non ulla Scripturam interpretandi, sed gemina nos ipsos humiliandi necessitas incumbit, qui neque in Scripturis quantum oportet edocti, neque ad implenda quæ discere forte potuimus quantum decet sumus intenti. Nam si Moyses et omnes prophetæ Christum locuti sunt, et hunc per angustiam passionis in gloriam suam intraturum, qua ratione se gloriantur esse Christianos, qui juxta virium suarum modulum, neque Scripturas qualiter ad Christum pertineant investigare, neque ad gloriam quam cum Christo habere cupiunt, per passiones tribulationum desiderant attingere?

Et appropinquaverunt castello quo ibant, et ipse se finxit longius ire, &c.] Nihil simplex veritas per dupliciter fecit, sed quod dicitur, Finxit se longius

ire, talem se exhibuit discipulis in corpore, qualis apud illos in mente erat. Probandi autem erant si hi qui eum etsi necdum ut Deum diligere, saltem ut peregrinum amare potuissent. Sed quia esse extranei a caritate non poterant hi cum quibus veritas gradiebatur, eum ad hospitium quasi peregrinum vocant. Cur autem dicimus vocant, cum illic scriptum sit, *Et coegerunt illum?* Ex quo nimirum exemplo colligitur, quia peregrini non solum ad hospitium invitandi sunt, sed etiam trahendi.

Et factum est dum recumberet cum illis, accepit panem, et benedixit, &c.] Quem in scripturæ sacræ expositione non cognoverunt, in panis fractione cognoscunt. Audiendo præcepta Dei illuminati non sunt, faciendo illuminati sunt: quia scriptum est, Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Quisquis ergo vult audita intelligere, festinet ea quæ jam intelligere potuit, opere implere.

Et ipse evanuit ex oculis eorum. Et dixerunt ad invicem, Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, &c.?] Ignem, inquit, veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat? Ignem quippe Dominus in terram misit, cum afflatu Spiritus Sancti cor carnalium incendit. Et terra ardet, cum cor carnalium in suis prius voluptatibus frigidum relinquit concupiscentias præsentis seculi, et incenditur ad amorem Dei. Nonne cor nostrum (inquiunt) ardens erat in nobis dum loqueretur nobis in via, et aperiret nobis Scripturas? Exaudito quippe sermone inardescit animus, torporis frigus recedit, fit mens in superno desiderio anxia, a concupiscentiis terrenis aliena. Amor verus qui hanc repleverit, in fletibus cruciat. Sed dum tali ardore cruciatur, ipsis suis cruciatibus pascitur, audire

ei libet præcepta cœlestia, et quot mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur.

Et surgentes eadem hora, regressi sunt in Hierusalem, et invenerunt congregatos undecim, &c.] Jam erat fama, quod resurrexerat Jesus, ab illis mulieribus facta, et a Simone Petro cui jam apparuerat. Hoc enim isti duo invenerunt loquentes, ad quos in Hierusalem venerunt. Fieri itaque potest, ut timore prius in via noluerint dicere, quod eum audierant resurrexisse, quando tantummodo angelos dixerunt visos esse mulieribus. Ignorantes enim cum quo loquerentur, merito possent esse solliciti, ne quid passim de Christi resurrectione jactantes, in manus inciderent Judæorum. Omnium ergo virorum primo Dominus apparuisse intelligitur Petro, ex his duntaxat omnibus quos evangelistæ quatuor et Paulus Apostolus commemoraverunt. Loquitur enim ad Corinthios de Domino Paulus, quia sepultus est et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas, et quia apparuit Cephæ, et postea undecim.

Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, &c.] Præter hoc quod pro merito mentis eorum adhuc ignorantis, quod oportebat Christum mori et resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, et aliud quam res est opinantibus, certi etiam mysterii causa factum est, ut eis in illo alia ostenderetur effigies, et sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, ne quisquam se Christum agnovisse arbitretur, si ejus corporis particeps non est, id est, ecclesiæ, cujus unitatem in sacramento panis commendat apostolus, dicens, Unus panis, unum corpus multi sumus: ut cum eis benedictum panem porrigeret; aperirentur oculi eorum, et agnoscerent

eum. Aperirentur utique ad ejus cognitionem, remoto scilicet impedimento quo tenebantur ne agnoscerent. Non autem incongruenter accipiamus, hoc impedimentum in oculis eorum a Satana fuisse, ne agnosceretur Jesus, sed tamen a Christo facta est permissio usque ad sacramentum panis, ut unitate corporis ejus participata removeri intelligatur impedimentum inimici, ut Christus possit agnosci.

CAP. XCVII. *Dum hæc autem loquuntur, Jesus stetit in medio eorum et dixit, &c.*] Hanc ostensionem Domini post resurrectionem, intelligitur et Joannes commemorare, sic loquens: Cum esset ergo sero die illo una sabbatorum, et fores esset clausæ ubi erant discipuli propter metum Judæorum, venit Jesus et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis, et cætera. Quod autem dicit Joannes, non cum illis fuisse tunc apostolum Thomam, cum secundum Lucam duo illi, quorum erat unus Cleopas, regressi Hierusalem invenerunt congregatos undecim, et eos qui cum ipsis erant, proculdubio intelligendum est, quod inde Thomas exierit antequam eis Dominus hæc loquentibus appareret.

Conturbati vero et conterriti existimabant se spiritum videre.] Quod hæretici Manichæi de Christo suspicantur et credunt, quod non erat vera caro, sed spiritus erat, hæc prima cogitatio surrexit in cordibus apostolorum. Et illi quidem Manichæi nunquam credunt Jesum fuisse hominem. Discipuli autem noverant hominem, cum quo tanto tempore fuerant conversati. Sed posteaquam mortuus est, quod noverant, quando crederent hoc potuisse resuscitari quod potuit mori? Apparuit ergo oculis ipsorum talis qualem illum noverant. Et non credentes tertio die potuisse veram carnem de sepulchro resurgere, putaverunt se spiritum videre. Error iste

apostolorum secta est Manichæorum. Solent autem quando illis hæc obijciuntur, ita respondere: Quid mali credimus? quia Christum Deum credimus, spiritum fuisse credimus, carnem non credimus. Melior est spiritus, quam caro. Quod melius est credimus; quod deterius est, credere nolumus. Si nihil mali est in isto sermone, dimittat Jesus discipulos suos in isto errore. Quid mali crediderunt et discipuli? Christum Spiritum crediderunt. Non enim esse putaverunt nullum, sed spiritum. Parvo morbo te putas periclitari, audi sententiam medici.

Et dixit eis, Quid turbati estis, &c.?] Quales cogitationes, nisi falsæ, morbidæ, perniciosæ? Perdidisset enim Christus fructum passionis, si non esset Veritas resurrectionis. Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra? Tanquam bonus agricola diceret, Quod ibi plantavi, ibi inveniam, non spinas, quas non plantavi. In cor vestrum descendat, quia desuper est. Cogitationes autem istæ non desuper descenderunt, sed in ipso corde sicut herba mala ascenderunt.

Videte manus meas et pedes, quia ipse ego sum, &c.] Resurrectionem suam certam et veram multis et variis documentis persuadere dignatus est, propter ædificandam fidem, et fugandam de corde perfidiam, omnemque dubitationem de sua resurrectione tollendam. Parum fuit oculis se videndum præbere, si non præberet etiam manibus contrectandum. Qui dum palpanda discipulis ossa, carnemque præmonstrat, aperte statum veræ resurrectionis quæ in se facta, et in nobis est futura, significat. Quia non sicut Eutychius Constantinopolitanæ urbis episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis aëreque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum

subtile quidem per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. Neque huic assertioni putetur apostoli sermo repugnare, quia caro et sanguis regnum Dei non possidebunt. Hoc enim loco Apostolus carnis et sanguinis nomine, substantiam veri corporis, sed corruptionem mortalitatis significat. Sicut ipse consequenter exposuit, dicens: Neque corruptio incorruptelam possidebit. Aliter namque caro in scriptura sacra juxta naturam, aliter juxta culpam, aliter juxta corruptionem mortalitatis quæ ex culpa contigit, appellatur. Juxta naturam quidem cum dictum est, Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Et verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Juxta culpam vero cum dicitur, Caro concupiscit adversus Spiritum, et Spiritus adversus carnem. Juxta corruptibilitatem autem, cum scriptum est, Et memoratus est, quia caro sunt: id est, fragiles et moribundi: hoc enim se carnis nomine designasse manifestat ipse Psalmista, qui protinus addit, Spiritus vadens et non rediens. Regnum itaque Dei caro non possidebit, id est, caro juxta culpam vel mortalitatem. Et tamen caro possidebit regnum Dei, id est, caro juxta naturam. Quam et Dominus post resurrectionem videndam palpandamque discipulis exhibuit. Et de qua beatus Job, cum gloriam resurrectionis describeret, ait: Et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum. Lege epistolam Sancti Augustini ad Consentium de corpore Domini post resurrectionem.

Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes.] Non solum manus et pedes quibus indita clavorum claruere vestigia, sed attestante Joanne etiam latus quod lancea foratum fuerat ostendit. Ut videlicet ostensa vulnorum suorum cicatrice, dubietatis atque infidelitatis eorum vulnus sanaret. Verum quomodo

post resurrectionem clavorum vel lanceæ loca pandendo discipulorum dignatus est fidem spemque roborare, ita in die iudicii, et eadem suæ passionis indicia, et ipsam pariter crucem monstrando venturus est, impietatem superbiorum infidelitatemque confundere. Scilicet ut ipsum se esse qui ab impiis et pro impiis mortuus est, cunctis palam angelis et hominibus ostendat, videantque (ut scriptum est) in quem pupugerunt, et plangant se super eum omnes tribus terræ. Sane notandum quod solent in hoc loco gentiles calumniam struere, et fidem speratæ a nobis resurrectionis stulta garrulitate deridere. Si enim ipse Deus vester (inquiunt) nec sibi inflicta a Judæis vulnera curare prævaluit, sed cicatricum vestigia cælo secum (ut dicitis) invexit, qua temeritate putatis eum vestra de pulvere membra ad integrum esse restauraturum? Quibus respondendum, quia Deus noster qui suam perpetua jam immortalitate glorificatam de sepulchro carnem resuscitare quando voluit et quomodo voluit, potuit, etiam qualem voluit suscitavit. Neque enim consequens est, ut qui majora fecisse probatur, minora facere nequiverit. Sed certe dispensationis gratia; qui majus fecit minus facere supersedit, hoc est qui mortis regna destruxit, signa mortis obliterare noluit. Primo videlicet ut per hæc discipulis fidem suæ resurrectionis adstrueret. Deinde ut Patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro mortalium vita pertulerit semper ostendat. Tertio ut sua morte redemptis quam misericorditer sint adjuti, propositis semper ejusdem mortis innovet indiciis, ideoque misericordias Domini in æternum cantare non cessent, sed dicant qui redempti sunt a Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus. Postremo ut etiam perfidis in iudicio quam juste

damnentur, ostensa inter alia flagitia etiam vulnerum quæ ab eis suscepit cicatrice, denuntiet. Veluti similes aliquis fortissimus jubente suo rege pro totius gentis salute singulari certamine desudans, multis quidem vulneribus exceptis, hostem tamen interficiat, spolia ejus deripiat, victoriam suæ genti reportet : et interrogatus a medico cui curandus committitur, itane velit curari ut nec vestigia vulnerum ulla resideant, an magis ita ut cicatrices quidem remaneant, deformitas vero prorsus omnis et fœditas absit, respondeat se potius ita velle sanari ut toto salutis decorisque pristini statu recuperato, perpetua secum tanti circumferat signa triumphi. Sic profecto Dominus perpetis ob signum victoriæ non excepta pro nobis vulnera passionis, sed ipsorum cicatrices cœlo inferre quam abolere maluit. Nec tamen ex his quippiam fidei nostræ resurrectionis præjudicat, de qua veraci promissione prædicatur; Et capillus de capite vestro non peribit.

Adhuc autem illis non credentibus et mirantibus præ gaudio, dixit, Habetis hic aliquid quod manducetur? Ad insinuandam resurrectionis suæ veritatem, non solum tangi a discipulis, sed etiam convesci cum illis dignatur. Non quidem quasi post resurrectionem cibo indigens, nec quasi nos in resurrectione quam expectamus cibis egere significans; sed ut eo modo naturam corporis resurgentis adstrueret; ne illud non corpus, sed spiritum esse arbitrarentur, et sibi non solide, sed imaginaliter apparere. Manducavit potestate, non necessitate. Aliter enim absorbet aquam terra sitiens, aliter solis radius candens; illa indigentia, iste potentia.

At illi obtulerunt ei partem piscis assi, et favum mellis, &c.] Quid signare credimus piscem assum, nisi ipsum mediatorem Dei et hominum, hominem

passum ! Ipse enim latere dignatus in aquis generis humani, capi voluit laqueo mortis nostræ, et quasi tribulatione assatus est tempore passionis suæ. Sed qui piscis assus fieri dignatus est in passione, favus mellis nobis extitit in resurrectione. An qui in pisce asso figurari voluit tribulationem passionis suæ, in favo mellis in utramque naturam exprimere voluit personæ suæ ? Favus quippe, mel in cera est. Mel vero in cera, est divinitas in humanitate. Sic autem sua Redemptor indicat, ut imitationis viam nobis sequentibus sternat. Ecce enim in cibo suo pisci asso conjungere favum voluit, quia videlicet illos in suo corpore ad æternam quietem suscipit, qui cum hic tribulationes pro Deo sentiunt, ab amore internæ dulcedinis non recedunt. Cum asso pisce favus sumitur, quia qui hic afflictionem pro veritate suscipiunt, illic dulcedine vera satiantur.

Et dixit ad illos, Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum.] Id est, cum adhuc essem in carne mortali in qua estis et vos. Tunc enim in eadem carne resuscitatus erat, sed cum illis in eadem mortalitate non erat. Et cum illis quidem posteaquam resurrexit fuit quadraginta diebus (ut legitur) exhibitione corporalis præsentiae, sed non cum illis fuit consortio infirmitatis humanæ.

Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt, &c.] Vide quomodo tulit omnes ambages. Visus est, tactus est, manducavit, ipse certe erat. Tamen ne aliquo sensus humanos ludificasse videretur, misit manus ad Scripturas. Dicant pagani quicquid volunt, magus fuit, potuit se sic ostendere. Numquid magus antequam natus potuit de se prophetare ? Da Scripturas, quia quod videtis ante provisum est : quod cernitis, ante prædictum est. Audi, filia, et vide : audi prædicta, vide completa.

Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas, &c.] Præbet se videndum oculis, præbet manibus contrectandum. Parum est, lege, commemorat Scripturas. Et hoc parum est, aperit sensum, ut quod legis intelligas. Deinde post commendatam sui corporis veritatem, commendat ecclesiæ unitatem.

Et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum, &c.] Non latet rabies hæreticorum de angulo, toto terrarum orbe ecclesia diffusa est, omnes gentes habent ecclesiam, nemo nos fallat, ipsa est vera, ipsa est catholica, cœpit ab Hierusalem, pervenit ad nos, et ibi est hic. Non enim ut huc veniret inde discessit. Crevit, non migravit. Et merito sic scriptum est inter cætera Dominicæ pietatis sacramenta, et sic oportebat, ut ministri sermonis, qui in nomine Christi crucifixi et resuscitati a mortuis pœnitentiam erant et remissionem peccatorum in omnes gentes prædicaturi, ab Hierosolymis inciperent, non solum quia credita sunt illis eloquia Dei, quia eorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamenta, et legislatio, et obsequium, et promissa, quia eorum patres et ex his Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, verum etiam, ut gentes quæ variis erant erroribus et facinoribus implicatæ, hoc maxime divinæ pietatis indicium ad spem impetrandæ veniæ provocaret, quod eis quoque qui Filium Dei crucifixerunt, non tantum veniam reatus a Patre, sed et vitæ æternæ gaudium viderent esse donatum.

Vos autem estis testes horum, et ego mitto promissum Patris mei in vos.] Promissum Patris Spiritus Sancti gratiam dici, et in Evangelio Joannis plenius et hic quoque breviter intimatur, cum sequitur,

Vos autem sedete in civitate quoad usque induamini

virtute ex alto.] De qua virtute, id est, Spiritu Sancto, et Mariæ dicit Angelus, Et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Et ipse Dominus alibi: Nam et ego novi virtutem de me exisse. Sed et ipse Lucas apertius in Actibus Apostolorum ejus promissæ virtutis ex alto et præceptæ in civitate sessionis meminit. Præcepit (inquit) eis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris quam audistis per os meum. Quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimi in Spiritu Sancto non post multos hos dies. Et paulo post, Sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis mihi testes. Notandum sane, quod sunt quos a prædicationis officio vel imperfectio, vel ætas prohibet, et tamen præcipitatio impellit, qui admonendi sunt ut considerent, quod ipsa Veritas quæ repente quos vellet, roborare potuisset, ut exemplum sequentibus daret, ne imperfecti prædicare præsumerent, postquam plene discipulos de virtute prædicationis instruxit, illico adjunxit, Vos autem sedete in civitate quoad usque induamini virtute ex alto. In civitate quippe considemus, si intra mentium nostrarum nos claustra constringimus, ne loquendo exterius evagemur, ut, cum divina virtute perfecte induimur, tunc quasi a nobismetipsis foras etiam alios instruantes exeamus.

Eduxit autem eos foras in Bethaniam, et elevatis manibus suis benedixit eis, &c.] Prætermisiss omnibus quæ per quadraginta dies agi ab illo cum discipulis potuerunt, primo diei resurrectionis ejus conjungit tacite novissimum diem quo ascendit in cælum. Pulchre autem ascensurus in cælum, discipulos quibus benedicat foras in Bethaniam educit. Primo quidem propter nomen civitatis, quæ Domus obedientiæ dicitur: quia qui propter inobedientiam perversorum descendit, propter obedientiam nimirum converso-

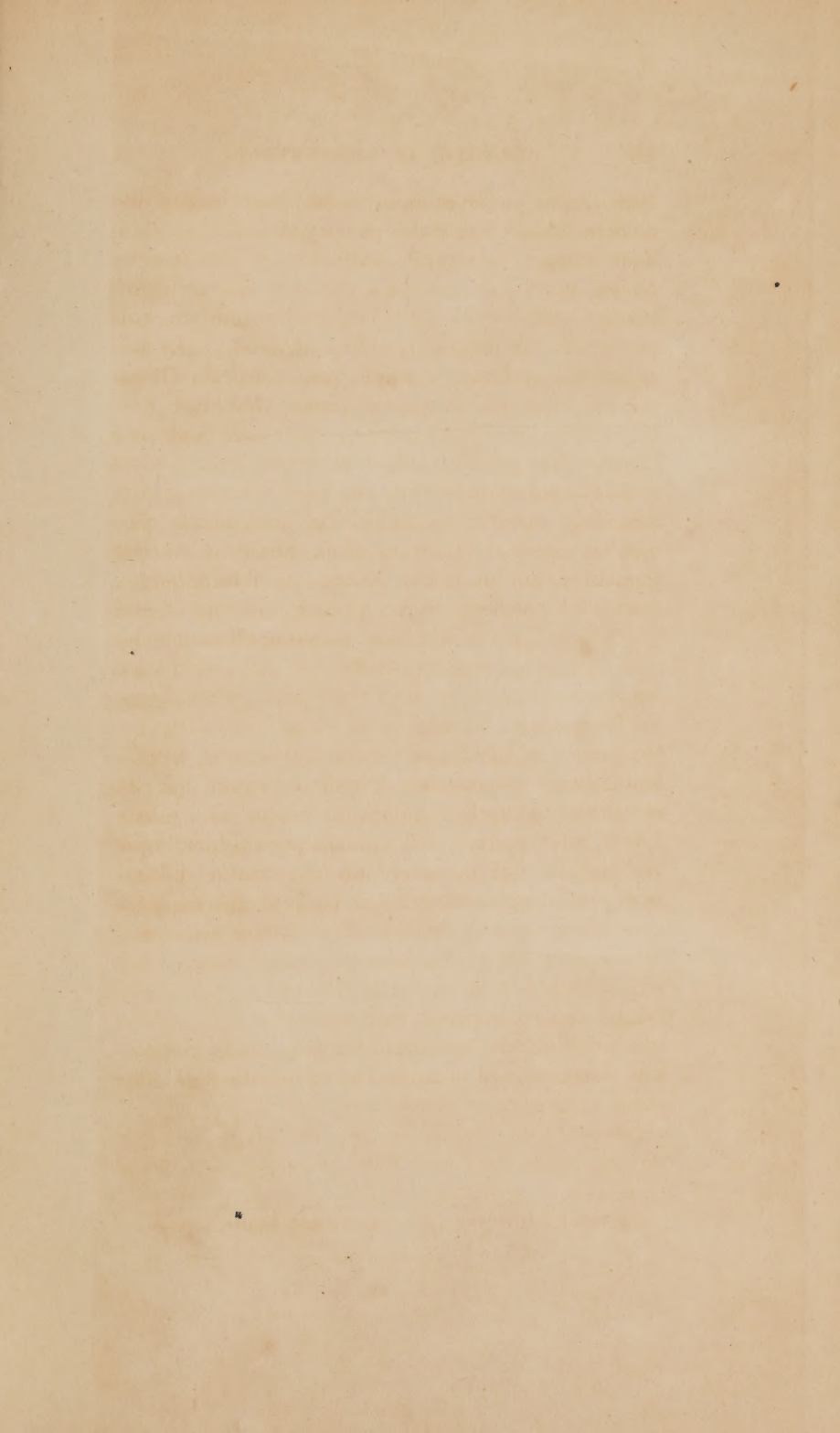
rum ascendit. Mortuus est enim, sicut apostolus ait, propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. Deinde etiam propter situm ejusdem villæ sive civitatulæ, quæ in latere montis Olivarum posita esse narratur: qui videlicet obedientis ecclesiæ Domus, apostolico digna hospitio, non alibi quam in ipsius summi montis, id est, Christi latere, fidei, spei, dilectionisque suæ fundamenta locavit. De quo nimirum latere lancea patefacto sacramenta sibi sanguinis et aquæ quibus nascatur simul et nutriatur, gaudet emanasse. De cujus vertice uberimo, id est, apice divinitatis, unctionis spiritualis munera desiderat, lucisque ac pacis perpetuæ promissa inhiante expectat. Tertio, quia sicut Joannes scribit, erat Bethania juxta Hierosolyma quasi stadiis quindecim. Qui profecto numerus, propter septem et octo quibus constat, Scripturarum mysteriis accommodus, vel vitam quæ nunc est et futuram, vel vetus et novum testamentum, vel sabbatum animarum in futuro et carnis resurrectionem vel certe aliud, aliquid cœlestis semper et spiritualis continet arcani. Et ideo recte quibus utriusque testamenti scientiam aperuit, quos et omnem vivendi et sperandi regulam edocuit, eos quindecim stadiis in locum quo eis benediceret, et præcepta docendi traderet, eduxit. Recte quindecim stadiis locum gloriosæ ascensionis a loco victoriosissimæ passionis secrevit, ut omnes pro se vel vivere vel mori cupientes, et primo quiescendi post mortem, et in fine a mortuis resuscitandi desiderio pariter et amore firmaret.

Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, &c.] Ascendente in cœlum Domino, discipuli adorantes in loco ubi steterunt novissime pedes ejus, confestim Hierosolyma redeunt, quia ibi promissionem Patris quam audire per os Domini, sunt expectare præcepti. Gaudia magna referunt,

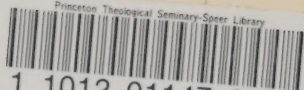

quia Deum ac Dominum suum, post triumphum resurrectionis etiam cœlos penetrasse lætantur. Manent semper in templo laudantes et benedicentes Deum, ut in loco orationis, et inter laudum devotiones promissum Sancti Spiritus adventum promptis per omnia paratisque cordibus expectent. Et nos autem discipulorum exemplo post celebrata Hierosolymis, hoc est in visione pacis, Dominicæ passionis et resurrectionis solennia, Bethaniæ mox arva Christo duce petamus, ut, cum mente quieta, et ab omni discordiarum turbine jam pacata, carnis ejus et sanguinis sacramentis imbuimur, ipsi domus obedientiæ curemus existere, illius nimirum vestigia sequentes, qui ut nobis formam vivendi tribueret, factus est obediens usque ad mortem. Sic etenim quotidiana illius etiam nos meremur benedictione sublimari, si quotidie triumphalis illius in cœlum ascensionis memores, laudantes et benedicentes Deum, in Hierusalem, id est, in supernæ pacis sperata, jamjamque ac desiderata visione quiescimus, similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando revertatur a nuptiis: quia vero beatus evangelista Lucas, inter quatuor cœli animalia per vitulum, cujus victimatione qui in sacerdotio eligebantur initiari sunt jussi, designatus accipitur, eo quod ipse sacerdotium Christi cæteris amplius exponendum suscepit, pulcherrime qui evangelium suum a ministerio templi per sacerdotium Zachariæ hoc cœpit, hoc in templi devotione complevit, cum apostolos inibi, ministros videlicet novi sacerdotii futuros, non in victimarum sanguine, sed in laude Dei et benedictione conclusit. Amen.

FINIS VOL. XI.

Princeton Theological Seminary-Speer Library

1 1012 01147 3511

